Nordens politiske Digtning

1789-1804

Af

Fredrik Bajer.

O, Landsmandsskab, slyng med velgørende Haand
om Norden ubredelig Kærligheds Baand!
Malte Bruun: „Nordbosang“ 1795.

I Nord paa Trældoms Grus skal Friheds
Tempel staa!
Malte Bruun: Nordisk Frihedssang«
1796 (jf. Side 80).

KØBENHAVN.
C. A. Topp’s Forlag,
1878.

Rasmussen & Olsens Bogtrykkeri.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör Harvard University Library, har hämtats från Google Books. Den anpassades för Projekt Runeberg i december 2012 av Bert H.

(Indledning.)

„Ha vi gjort allt detta?“ Fredrik af He88en, Konge i Sverige.

Tilstande. Statsstyrelseme. Ledende Aander.

Klubberne.

Det har oftere været paavist, at det 17de Hundredaar særlig havde Øje for Mennesket, det 18de for Samfundet, ligesom det 19de har haft, *og vel endnu mer vil faa, Blikket henvendt paa Folket. Disse hundred-aarige Hovedretninger har efterladt sig Spor ogsaa i Digte-konsten. Det er naturligt, at dette har været Tilfældet; ti hvad der opfylder Tiden, vil altid søge sit Udtryk ogsaa i Skønhedens Former. At „politisk Digtning“ fræm-staar, er derfor naturligt.

Interessant er det da at undersøge Tidsaandens Spor under den mærkelige Overgang fra det forrige Hundredaar til dette, fra „Samfundets14 til „Folkets“ Hundredaar, et Tidsrum saa svangert med mægtige Fræmtidsideer, med mange, hvis Virkeliggørelse endnu venter den lykkelige Løsning. Det er den store franske Revolutjons Genklang, som lyder os i Møde fra hin Tids politiske Digtning. Først toner den ud fra nogle åf de gamle selskabelige

Klubber.

Klubberne er en Ytring af forrige Hundredaars samfundsdannende Retninger. Man samledes for at nyde i Selskab. Men oprindelig vare disse Klubber upolitiske;ti Kendetegnet paa sandt politisk Liv er: at virke. I Klubberne tilbragtte Mændene sine Aftener med Nydelsen af „skyldfri GUæder“, de spiste, drak, sang — spillede i det højeste Komedie. Højere drev man sjælden Virksomheden, undtagen i Digter-Klubberne, hvor man ogsaa skrev Vers. Dette Klubliv blomstrede i Nordens Stæder, da den franske Statsomvæltning som et Tordenbrag gav Grenlyd over hele Europa, og forstyrrede de i Enevældets lumre Skygger indslumrede Folkeaander i deres altfor trygge Søvn. Kun langsomt vaagnede de. De første Baab om „Frihed, Lighed og Broderskab4* hørtes kun som i Drømme, og smæltede sammen med Klubvisens Toner om Sorgfrihed, Broderenighed og Venskab. Lidt efter lidt fik Sangene stærkere politisk Farve. Den opvoksende Slægt tilførte friske, ildfulde, ja tit endog altfor overstrømmende Kræfter. Vel brummede de gamle, men Ungdommen skulde „rase udw; og mangen af disse unge Sværmere viste sig senere i det ny Hundreaar, i vor Tid, i Folke-tiden, som Handlingens Mænd. Nydelsen i Klubselskabet maatte give Bum for Virksomheden i Statslivet, Sam-fundsaand for Folkeaand.

For at forstaa, hvilken Bolle den politiske Vise spillede i denne Overgangstid, er det nødvendigt at mindes de nordiske Bigers politiske Tilstande omkring Aaret 1789.

Enevælde raadede egenlig i begge de nordiske Stater, Sverige og Danmark-Norge, hist mer af Gravn end af Navn, her — omvendt — mer af Navn end af Gavn. „Såker-hetsaktenw af 3die April 1789 levnede næsten intet Bum for Friheden, skønt den ikke ligefræm gav Kongen uindskrænket Magt. Den gamle danske „Kongelov “ af 14de November 1665 hjæmlede Danmark-Norges Konger det mest uindskrænkede Enevælde; men den milde. Styrelse indrømmede dog Friheden et ikke ringe Spillemm.

„Snillekongenu, Gustav III., var visselig ingen Frihedsmand. Han var aldeles blind for den historiske Sandhed, som laa til Grund for den franske Statsomvæltning, og — skønt tildels som et Vrængbilled — fandt sit Ud-tryk i denne. Dennes Udbredelse til Sverige søgte han at udestænge ved at paalægge Forfattere og Bladudgivere Mundkurv, om de end ikkun vilde meddele tørre Kendsgerninger fra Frankriges Hovedstad. Herved øgede han end mer den Mistro, for ej at sige det Had, til Kongedømmet, som „Frihedstidenw hist og her havde efterladt i Sindene.

Snillets Modsætning er Gralskab. Den saa godt som gale, i det mindste sindssvage, Kristian VIL sad paa „Tvillingriget“ Danmark-Norges Kongetrone. Men alt den 14de April 1784 havde den folkeyndede Kronprins Fredrik grebet Styrelsens Tømmer. Han var dengang kun en Dreng paa 16 Aar, og det var naturligvis heller ikke ham, som var den egenlige Styrer. Andreas Peter JBern-storff (f. 1735) havde siden den 4de Maj 1784 mer og mer gjort sig værdig til at kaldes Griffenfelds Lige som Danmark-Norges Udenrigsminister. Blandt de Handlinger, som især gjorde Styrelsen saa folkeyndet i dette Tidsrum, skal kun nævnes, hvad der har Hensyn til den følgende Fræm-stilling. Den 20de Juni 1788 frigjordes Bondestanden ved Forordningen om Stavnsbaandets Løsning; til Minde herom lagdes den 31te Juli 1792 Grundstenen til Frihedsstøtten udenfor Københavns Vesterport. Den 3die December 1790 udvidedes Trykkefriheden paa en Tid, da den indskrænkedes i saa mange andre Stater; med det samme maa nævnes, at det franske Blad „Le Moniteur4*, „der næsten allevegne var forbudt, frit kunde indføres i Danmark og Norge w J) *). Den 16de Marts 1792 udstædtes Forbud imod Negerhandel paa de dansk-vestindiske Øer; heri foregik Danmark-Norge alle Verdens Stater med sit Foredømme. Den 27de Marts 1794 afsluttedes et — desværre kun midlertidigt — nordisk Forsvarsforbund med Sverige; Følgen heraf var, at Nordens Handel blomstrede mer end nogensinde, medens næsten hele det øvrige Evropa stod i Krigs*

*) Henvisning til Kilderne,lue. Det var de tre førstnævnte Handlinger, der ledede en Digter, som ellers ingen Fyrstesmigrer var, til at synge om Kongen, at han „knuste Tankens, Bondens, Negrens Lænker". Dersom den stakkels Kristian VIL i et lysere Øjeblik havde kunnet høre al den Bos, som lød over hans vise Handlinger, vilde han med Føje kunnet udbryde: „ha vi gjort allt detta?" (den svenske Kong Fredrik I.S Ord, da man forelæste ham et Skrift om hans Styrelse). Skønt Bernstorff, baade paa Grund af Fødsel og Tænkemaade, vilde være bleven

kaldt „Aristokrat" af den franske Statsomvæltnings Venner i hin Tid, kunde hans Meninger dog være saa frisindede, at han i Statsraadet ytrede, „Natjonens Vilje maatte være Lov for Kongen" *).

Det er vanskeligt at afgøre, om Fyrstetilbedelsen dreves stærkere i Sverige end i Danmark, inden den franske Omvæltning paa en desværre altfor haandgribelig Maade godtgjorde, at „Jordens Guder" er ogsaa Mennesker. Vil vi søge Ytringer af denne Tilbedelse, maa vi snarest finde dem i de Bunker af Viser og Sange, som kom til Verden hvert Aar i Slutningen af Januar Maaned. Gustav HLs Fødselsdag var den 24de, Kronprins Fredriks den 28de, og Kristian VII.s den 29de i samme Maaned. 1788 lovsang saaledes en israelitisk Skald, Jakob Elidkim Soldin, Kong Gustav baade paa hebræisk og svensk som „den nordiske Salomo", hvem „vår vordnad" [Ærefrygt] følger „så lange Sol och Måne och Stjernor vara“ 3); men dette er intet imod den Virak, som Aaret efter ofredes ham af en anden Israelit, Markus Maure, der kalder ham „vår David, vår Salomo":

„han slacker ej Jadas doende vekau.

„Mensklighetens ratter tilldelar han oss på råttvisans helgade vågskål [Yægtskaal]: han sager upplyat och vis som den store Fredrik:

Desse aro ock menniskor 4).“

At „Det kongelige Skydeselskab og danske Broderskab" i København alt dengang udmærkede sig ved Smigerfor Kongehuset, kan man let tænke sig, naar man kender lidt til dette endnu blomstrende Selskab. Ved Tanken om den Dag,

„da Kongens Fødselsdag hos os blev selebreret*‘. synger en af „Brødrene" (om hvem vi kun véd, at han hed Fiedler) endnu den 28de Oktober 1788, næsten 7 Maaneder efter Højtiden:

„Hvis Hjærte stod ej da i høj og fyrig Flamme, og brændte klarere end Lyset i vor Sal! da de elskværdigste af Kongens høje Stamme*) indfandt sig her hos os ved et anrettet Bal.

O, Brødre! dersom en af os den Naade glemmer, han ej fortjener Sted iblandt vort Selskabs Lemmer.“ 6)

Enhver Overdrivelse til den ene Side fræmkalder som oftest et Udslag til den modsatte. Mishagsytringer maa vi dog snarest vente at finde i Sverige. De fulgte dels af Gustav III.S Indskrænkninger i Friheden, dels af det overdaadige Hofliv, hvori han syntes at ville ligne Ludvig XIV. i Frankrige. Efter Kong Gustavs Tale til Rigets Stænder 1786 digtedes et Svar paa denne, i hvilket han stilles i skærende Modsætning til den første og den anden Gustav:

„Den tredje ett fritt folk inunder oket lagt, och tråldomsanden snart till hogsta spetsen bragt.“

Saaledes ender første Vers; og hvert af de følgende otte roser først Gustav I. og Gustav II. Adolf, hvorpaa det dadler Gustav IH. paa samme Maade6). Endnu skarpere blev han medtagen i det saakaldte „Lagman Torgnys **) bref ifrån Valhall till konungen, tolkadt från Gotiskan44 (hvis Affattelsestid dog næppe lader sig opgive nøjere). „Jag vet, konung“, hedder det heri, „att du tagit Gustaf Adolf till ditt efteidome [Eksempel], men ej hafva dina undersåtar sett mera af hans tidehvarf [Tidsrum], ån endast [alene] hans vida byxor [Bukser]44. Endvidere

*) Udhævet af Visens Forfatter.

**) P. C. Hoppener har brugt dette Mærke („.Thorgnyu) under

v „Grruadsatser om Tryckfrihet“ 1786. Skulde det være ham?hedder det efter en Opregning af hans Synder: „Din egen fega somn under vekliga nojen [blødagtige Fornøjelser], sedan du fick magt att gora godt, om du ville, och hvar-till forsynen gifvit dig styrka och gåfvor, — allt detta har bragt riket i yttersta nod“ 7). — Under det milde danske Enevælde, det vil sige: under en sindssyg Konge, en meget ung og godmodig Kronprins og en dygtig, folkeyndet og efter sin Tid frisindet Statsminister, — der skulde man i det højeste ventet lidt Vittighed om den første; og dog meddeler Samtidige, at „en Del skjulte Nederdrægtige ikke undsaa sig for at udsprede Anekdoter om Kronprinsen, som skulde gøre ham ringeagtet og latterlig i Folkets Øjne; at Ubluheden endog gik saa vidt, at man selv offenlig solgte Paskviller paa denne sjældne Prins, Paskviller, som vel vare dumme og usle,

men dog købtes med Begærlighed for uforskammet høj Betaling“ 8).

Af Ovenstaaende vil man kunne danne sig den nødvendigste Forestilling om Forholdet imellem Folk og Styrelser i de nordiske Riger paa den Tid, da den store Statsomvæltning i Frankrige nærmede sig sit Udbrud.

Til de ledende Aander i et enevældig, eller saa godt som enevældig, styret Folk maa Digterne især henregnes. Hvor Formaalet, som her, er at skildre en Gren af Digtningen, maa disse saa meget snarere tages med i Billedet. Det var dog ikke dette Tidsrums største Digtere, som tillige spillede den største Rolle i den Henseende, hvorom her er Tale. Hverken KeUgren (f. 1751, *j* 1795) og hans Efterfølger Leopold (f. 1756, f 1829), end mindre BeTlman (f. 1740, f 1795) i Sverige eller Baggesen (f. 1756, f 1829) i Danmark gav sig egenlig af med at være politiske Visedigtere. Det var kun lejlighedsvis, at en eller anden af dem traadte fræm i denne Egenskab; og de sjældne G ange, det skete, var det — med faa Undtagelser

— ikke meget frihedssværmerske Toner, man hørte. Paa Bellman nær holdt disse Digtere desuden saa meget af at bade sig i Hoffets Solskin, at slige Toner maatte skurre i deres Øren, naar de lød op til dem fra Samfundets Mellemlag, hvor de politiske Digtere fandt sine taknemligste Tilhørere. Hvor yndet Kellgren end var af Sveriges Konge og Hof, danner han dog en Undtagelse i visse Henseender. Han var — som Literaturhistorikeren Malmstrom siger — „med eller utan afsigt en målsman for den

demokratiska princip“.....„på djupet af tidsandanM 9).

Endog Baggesen i Danmark kunde sende en Pil op ad. imod Styrelsen; men da maatte denne ogsaa have syndet haardt.

De vigtigste Ledere i dette Tidsrum, de, som i Særdeleshed indpodede de franske Grundsætninger af 1789 i Nordens Samfundsliv, stod derimod paa Grænsen af Digternes, Smagsdommernes og Tænkemes Yerden. Deres Virksomhed var derfor blandet. Digtet, Sangen, den politiske Vise, var en af de Former, hvori de indførte hine Grundsætninger; men det skete ogsaa under andre Former, og det er tit vanskeligt fra disse at udskille, hvad der hører under hin. En stræng Udskillelse vilde desuden skade Overblikket, og skal ej heller gennemføres her.

De to Mænd, som kæmpede heldigst og virksomst for at skaffe Frihedsgrundsætningerne Indgang i Norden, hed: Tomas Thortld (f. 1759 f 1808) i Sverige og Peter Andreas Hejberg (f. 1758 f 1841) i Danmark. Begge stod de som modne Mænd, da den politiske Torden brød løs i Frankrige 1789; begge maatte de inden Hundred-aarets Slutning bøde for sine frimodige og djærve Ytringer. Egenlig politisk Digter var vel kun den sidstnævnte; den første var mere Tænker, men har dog ogsaa virket ved Sange. Skilles kan de ingenlunde i en Skildring af Nordens aandelige Udvikling, om de end aldrig skulde have set hinanden i den legemlige Yerden.

Skønt nogle Maaneder yngre i Alder end Hejberg, fandt Thorild dog flere Aar tidligere den Retning, i hvilken han skulde virke ifølge sit Kald i Livet. Derfor nævnes han her først Den ildfulde Yngling hed oprindelig Thoren ligesom sin Fader, men ændrede selv sit Navn til Thorild, d. e. „Tors Hd“ eller „Ud af Torw, forat udtrykke sin hurtige Opluen. Dette var den første Omgørelse, som foretoges af den sammé Mand, der inden sin Død sagde: „Jag hade i lifvet blott en stor oforanderlig tanke: att forl^lara hela naturen och reformera hela verldenu 10). Tidlig læste han sit Hundred-aars store franske Forfattere, Statsomvæltningens Forløbere. Voltaire tiltalte ham ikke; des mere henryktes han af Naturfilosofen Rousseau, om hvem han i sit halvt i bundet halvt i ubundet Ordlag affattede, Digt „Passioner na w (skrevet 1782, udgivet 1784) udbryder:

0 Bousseau, Rousseau! sublime, harmoniske, ljufve [liflige]!

Julias, sanningens, sallhetens vise: kanslans [Følelsens] ångel!

Min sjals helgon; omma, heliga tårar varde!“ n)

Den Grundkraft, som laa paa Bunden af Thorilds Sjæl, og drev ham til Handling, kommer til G-ennembrud

1 samme Digt. Denne Grundkraft var Tørst efter Sandhed; Sandhed søgte han ærlig hele sit Liv, hvad enten han saa fandt den, eller, om han fandt den, hvad enten den svandt for ham igen. „Ingen år något“, skrev han alt da,

„utan genom sanningen af det han år“ ,2). — Et Ugeblad, som han udgav i nogen Tid 1784, kaldte han „Den nya granskarenM. I dette kommer meget frisindede, ja næsten fristatlige, Meninger til Orde. Med Djærvhed tilraaber han sin Samtid: „I monarkiens blida solsken åren I alla inslumrade: veklingar [Skrællinger] utan mandom. De storas, tidens, hofvets eksempel år Er i stållet for dygd, hoghet, grundsats. Fodde till ett folks frihet och lycksalighet, fodde till ett folks sjelfmedvetande [selvbevidste] hoghet, åren I hvar dag fårdige att lemna [overlade] Er till ett gåckspel [Narrespil] for en enda menniskas alla mojliga svagheteru 1S). At i øvrigt hans Blik paa Friheden gaar i samme Retning som hans yndede franske Forfatteres, kaningen finde underligt. Nydelsen af menneskelig Lyksalighed er ham Maalet, Forstanden Midlet, Dyden Grundvolden. „Den estetiska panteismen“u) kalder Geijer den Gren af hin Filosofi, hvis Ordfører Thorild er. I sit Ugeskrift, altsaa som 25-aarig, udtaler han sigdog saa klart om Frihedens Væsen: „detta just år fri-heten: obehindrade bruket af sina krafter och formogenheter [Ævner]: af sina sinnen [Sanser] att fatta, af sitt forstand att tanka, af sitt hjårta att ålska och vilja. Med ett ord: råttigheten at njuta sitt lif ti 11 godoW15). Saa uhildet er hans Ungdomsblik paa den rene, usmittede og usminkede Frihed, at han ej ræddes for at udtale: „for [altfor] frie kunna de dodlige aldrig vara. Det vore [vilde være] att saga, att de kunde vara for hdge i snille, i forståndets och hjertats kraft, i

lif och lycksalighet. — Såtta grans for frihetenM.....

„I huggen benen af menniskan, på det han ej måtte falla",6).

— To Aar senere, 1786, skrev han „Om det allmanna forståndets frihet44 til Kongen og Folket. „Forvillelsen i den monarkiska politiken“, udtaler han aabent, „år, att det kungliga stora kan vara något annat ån det menskligt stora“17); og han skjuler ikke den Slutning, hvortil han kommer, at „i den stund ett hogre förstånd finnes ibland folket ån i regeringen, så år majestätet hos det forra4*18). Dette Skrifts nærmeste Formaal er i øvrigt at kæmpe for Udvidelse af Trykkefriheden, hvis tidligere temmelig vide Grænser efter Loven af 1774 var blevne indskrænkede først ved Bogtrykkernes Ansvarlighed (den 6te Maj 1780) og derpaa ved disses Eneret til at udgive Uge- og Dagblade (den 1ste Juni 1785). I denne Kamp for større Trykkefrihed erThorild mesterlig. Hvor det gælder Ytringsfrihed i Trosspørgsmaal, siger han saaledes: „Då man lemnar alla sanningar fria, men binder de gudomliga — så år det ju att saga: I allt annat kunne vi bevisa vara ljus> fdrutan i solen. — Besinnen denna redlighet, att någre (nogle) prester såtta sig omkring ett bord: efter mycken strid ock ovisshet skrifva ett troskontrakt, f5r att kunna lefva i fred: kalla det formula concordiæ och tillagga: Nu år Guds ord fSrklaradt! Långre fåjr ej Gud upplysa sjålenw,s>). Da den navnkundige Eh-rensvård (f. 1745, d. 1800) havde læst dette Skrift, sagde han til dets Forfatter: „Edra memorialer innehålla så storasanningar, att de bora ligga i en stor mans byrå ånnu i femtio år.44 Ikke des mindre mener man, at netop disse Sandheder straks gjorde sin Indflydelse gældende paa Rigets Stænder, hvis Ønsker om Trykkefrihedens Udvidelse senere kronedes med Held. — Thorild, som siden sine Studentaar ved Lunds lærde Højskole havde opholdt sig mest i Stokholm, gik til Upsala 1787. Her foregik (den 22de Marts 1788) den mærkværdige Disputats, ved hvilken han forsvarede sit Skrift „Kritik 6fver Montes-quieu“, i Gustav III.s Overværelse, imod Leopold og flere af Datidens mest fræmragende Mænd. Om Thorilds Modenhed paa den ene Side, men store Selvtillid paa den anden, kan man dømme, naar man i denne „Kritik44 hører ham udtale om den navnkundige franske Statslærer: „Han har med en ofantlig [uhyre stor] snillets ståt lart oss, huru man skall regera illa vål“ 20); eller senere: „Han tror, att man kan vara formycket fri. Ty han vet ej, att fri-heten år blott den rymd [det Rum], inom hvilken man verkar; som endast gor handlingen mojlig, men hvarken god eller ond, eller vis eller galen. Friheten år det heliga vilkoret for lif och var els e“.21) Lige som i den overstrømmende Følelse af sin aandelige Magtfylde rejste Thorild samme Aar, i September Maaned, til England, „for att der borja [begynde] verldsrevolutionen44, som han selv udtrykte sig. Denne Ytring bærer Vidne om, hvorledes de store Aander kan næsten gennemskue Fræmtidens Forhæng. Først næste Aar skulde Tæppet rulle op for dette store Skuespil i Paris, medens Thorild var i London, hvor han opholdt sig halvandet Aar. Da han saa, at „verldsrevolutionen" gik uden hans Hjælp, blev han roligere, granskede den Hellige Skrift ved Siden af sin snilrige Landsmand Aandeseeren Svedenborgs Skrifter, samt skrev Alhandlinger baade paa Engelsk og paa Svensk. Vi skal senere mødes igen med Thorild, nemlig efter hans Hjemkomst til Stokholm, hvor han — som man let kan tænke sig — i et følgende Skrift hilste den franske Statsomvæltning som

„den storsta handelse på jorden nåst syndafloden44 aa). —Inden vi nu tager Afsked med Thorild, maa vi dog først spørge, hvorledes han stillede sig i folkelig eller folke-egen (national) Henseende. I denne var han ikke saa udpræget. Dertil var han som Flertallet af sin Samtid for meget Verdensborger. Og slaar han en enkelt G-ang paa den Stræng, viser han sig desuden hildet i Tidens Fordomme; han gør Udfald mod „vilda ryssar eller tro-losa danskar" as) paa en Tid (1792), da venskabeligere Stemninger begyndte at gøre sig gældende mellem Broder-rigerne, faa Aar efter den sidste lille Krig (1788) imellem Sverige og Danmark-Norge, som varede kun 1 Maaned, dog længe nok til at koste i det mindste Danmark 7 Millioner Rigsdaler. I en anden Henseende derimod holder Thorild paa det folkeegne lige over for det fræmmede; men Grunden ligger her mer i hans Smag end i hans Følelse. Det er lige over for Franskheden i den svenske Literatur. En af denne Literaturs Fræmmeddyrkere sammenlignede han engang med „en fransysk dank [Praas] i en svensk homlyktaw 24).

Eejberg derimod var i sin politiske Forfattervirksomhed fuldt saa meget, eller vel endnu mer Folkemand (national) end Frihedsmand (liberal) indtil 1789. Denne Virksomhed havde imidlertid hverken været saa langvarig, saa omfattende eller saa dyb som Thorilds ovenfor skildrede. Alt 1784 havde jo denne gennem Udgivelsen af et Tidskrift søgt at paavirke Almenheden; den 1ste Marts 1787 udgav Hejberg det første Blad af „Bigsdalersedlens Hændelser" 25), i hvilke han sjælden taler i eget Navn, men lader Sedlen meddele, hvad der har hændet den hos de mange ulige Herrer, i hvis Hænder den har været. Nogle kaldte disse Blade „et politisk Bivejern"; Forfatteren selv foretrak Lignelsen „en politisk Støvekost" 26). Der gives næsten ikke en Krog, hvor han ikke støver af.

I disse Flyveblades 1ste Del, som udkom samlede 1789, revser han det for Staten saa uværdige Tallotteri, Misbrug ved Toldvæsenet, Ulæmper ved Landevejsbommene, de s. k. „Staaderkongers" (et Slags Politibetjentes) Ufærd, Tryk-u

kefrihedens Misbrug, Skrivesygen m. m. Naar han vil spotte det tomme Titelvæsen, henlægger han Handlingen til en russisk Herregaard; dér blev „Kusken kaldet Hr. Kammertjæner, og Staldkarlene fik Tilladelse til at bære en Skobørste paa Brystet for at indbilde Folk, at de vare Lakajer44 87). Kraftigst ivrer han dog imod Fræmmedsygen, især Tyskeriet. „At skrive om Tyskhed i Danemark44, hedder det et Sted28), „er en saa frugtbar Materie, at man med maadelige Skriverævner er i Stand til at fylde jFottaater.44 Hejberg hører derfor til de af Datidens For-Jfebtteue, hos hyem det Folkeegne træder stærkest fræm*); senere blev <kt end mer Tilfældet. I denne første Samling af „Rigsdaler-Sedlens Hændelser44 fræmdrager han dog mest Samfundsspørgsmaal, mindre Statsspørgsmaal. At han er langt forud for sin Tid, viser han blandt andet ved sin Dom om Lavsvæsenet. „Mennesket skal leve44, aktiver han, „det er Naturens store Bud; men Statens Love, der er stærkere end Naturens og Ærens, fordi de understøttes af Tvangsmidler, sige: du maa ikke fortjæne dit Brød paa lovlig Maade, med mindre du har Penge at tilkøbe dig denne iRettighed med44 30).44 Det synes over-maade rimeligt, at dejt aldrig har været Skaberens Vilje, at enkelte af hans Skabninger, som han har udrustet med sunde Lemmer og stærke Arme, skal omkomme af Mangel blot fordi de ikke have Penge til at købe sig Tilladelse til at bruge disse Arme til det, hvorved de daglig-

*) Et "Vidnesbyrd om sit nordiske Sindelag havde han givet allerede den 10de December 1788 i en »Sang i Anledning af Kronprinsens Hjemkomst fra Norge og Sverig“, soro blev fsumgen i „det harmoniske Selskabw:

jj&elft ,osfl. . vi ingen Fjende har! vi (bl$t yort Sv»rd og Torden bar derhen, Jiyor Forbunds Pligter bøde.

Nej, Nabo, Du er Danmarks Yen“ osv,, hvor de sidste Ord er rettede til Sverige, og de foregaaende har Hensyn til det unaturlige Forhold, hvori Danmark-Norge dengang stod til Rusland29).dags se ttroende af deres Medmennesker at fortjeene Livets Ophold. Naar Enhver havde fuldkommen Frihed til at bruge sine Hænder til hvad han kunde, da først vilde vore Haandarbejder med stærke Skridt nærme sig Fuldkommenheden S1). Ikke alene hans Frihedsfølelse, ogsaa hans Lighedsfølelse giver sig tilkende i disse Blade. Saaledes, naar han siger : „hvem har vel ikke set med mig, at de Børe, der ere tilnaglede for en pukkelrygget og luvslidt Aristoteles, springe op af sig selv for den nydelige, velskabte, forgyldte og pudrede Dosmer?“ 32) — eller: „man sagde mig, at det var er * antagen Regel blandt Menneskene, at Karakterer og Bestallinger, Adels-breve, Nøgler, Baand og

Stjærner, men ingenlunde den indvortes Værdi, var det, der afgjorde, paa hvad Hylde et Menneske skulde staa i Verdenu 33) Følgende Ytring skal være en Stikpille til Baggesen **): „Findes der en enkelt god Poet, saa fordærver Adelen og de Fornæmme ham. Fra den Tid, da de Store ophørte at holde Hofnarre, toge de Poeter i deres Sted; ti noget maatte de jo . have at more sig med. Den idelige Omgang med de Fornæmme fordærver Talentet i Bund og Grunda 3S). Mod selve Fyrsterne retter Hejberg kun sjælden sine Pile paa dette Udviklingstrin. Det sker engang lejlighedsvis, da han kæmper mod „de onde Resensentere.4* „Saa længea, siger han, „der gives Hundesjæle blandt de virkelige Re-gentere og kronede Hoveder, der kan forsøge paa at stikke Hd i deres Undersaatters, eller andres, sivile og politiske Velfærd, saa længe kan der ogsaa gives Hundesjæle blandt Literaturens Despoter og Enevolds Regentere, der saa lumsk kan tænde Ild i deres Medmenneskers* literære Velfærd44 36). Som man vil have set af ovenstaaende Ytringer, er Hejberg Thorilds Aandsfrænde i Kærlighed til Sandhed og i Had mod Undertrykkelse. Andre Egenskaber, som bør fræmhæves hos ham, er hans Jævnhed, Selvstændighed, Fasthed i Grundsætninger og Ligegyldighed imod ubillig Spot.44 „At ligne den sælandske Bonde", svarede han engang ved given Lejlighed, „er dog ikkesaa stor en Skam, som min Hr. Dommer indbilder sig, og jeg undser mig saa lidet derved, at jeg endog vil til-staa ham, at jeg endnu i en Ting ligner Bonden, næmlig deri, at jeg lunter min TUr fort, uden at bekymre mig om hvad han siger, da jeg ved, at han hværken er min Forvalter eller Ladefoged44 37). Hejberg var mer Handlingens end Tankens Mand; i sidste Henseende stod Thorild højt over ham. Med Hensyn til Tankeretningen mødes de dog. Begge viser sig paavirkede åf Rousseaus Lyksalighedslære. Saaledes gentager ogsaa Hejberg den Mening, at ingen Skabning er bestemt til at være ulykkelig. 38).

Flere yngre Mænd traadte senere i disse Føreres Fodspor. Dem er det imidlertid ikke nødvendigt at skildre saa udførlig som de to nævnte, der allerede var kendte Forfattere, da de franske Grundsætninger af 1789 fæstede sine første Rødder i nordiske Hjærter.

MaUe Konrad Bruun (f. 1775 f 1826) var endnu kun Skoledreng, da han, ved at høre tale om, hvad der skulde blive af ham, udbrød: „O, Moder! det skulde gøre mig meget ondt, hvis jeg ikke engang skulde komme til at staa ved Siden af Hejberg.44 Alt 1790 blev han Student i København og det med Udmærkelse 39). I øvrigt blev han Hejberg ulig i meget, om de end kom til at kæmpe for samme Formaal og dele samme Skæbne. Bedre end nogen anden har Bruun selv skildret sig i en Samtale med Klavs Favels (f. 1769*1*1822). Denne spurgte ham ved deres første Møde (1796), „hvor det var muligt, at en saa bly og stille Yngling som han saa hyppig brugte Ironieng Vaaben, og udsatte sig derved for en Miskendelse og et Had, han, uden at svige den gode Sag, godt kunde undgaa.44 Hertil svarede Bruun, „at hver Gang han ekspektorerede over de Ting, overkom der ham en saadan uimodstaaelig Lyst til Spøg og Persifflage, at han ikke kunde bare sig44 40). Hejbergs, den „strænge Demokrats44 41), mandige Egenskaber maatte Bruun savne; derimod havde denne, mer end hin, medfødt Skønhedssans,var mere sand Digter, og det er rimeligt, at ogsaa hans Hjærte var bedre og varmere.

„Rousseau ham Hjerte gav,

ham.

I politisk Henseende havde han en Egenskab, som ikke bør glemmes. Han hyldede den nordiske Enhedstanke i højere Maal end Datidens andre ledende Frihedsmænd, hvilke kun tildels (som Hejberg) eller aldeles ikke (som Thorild) synes at have fattet den. Han er ikke langt fra at kunne kaldes den første fællesnordiske Fristats-mand42), medens ellers de fleste af hin Tids „Skandinaver44 hørte til „Aristokraterne44.

At stille Per Enbom, Thorilds vigtigste Vaabendrager, op som et svensk Sidestykke til Bruun, vilde være Uret mod denne. Hertil passer snarere en Jævnaaring, som i øvrigt var ham ulig i meget, og som ikke vides at have staaet i noget umiddelbart Forhold til Thorild.

Hans Hierta, senere Jdrta (f. 1774 *f* 1847), er den mest fræmragende politiske Visedigter i Sverige; ti Thorild, skønt Fører, virkede jo sjældnere ved Sange. I visse Henseender staar Hierta ved Siden af Hejberg, men, naar Hensyn tages dels til Visernes Tone, og dels til Forfatternes yngre Alder, maa dog snarere Hierta og Bruun siges at høre sammen. Begge var egenlig kun Drenge 1789, begge blev Studenter i det følgende Aar, men begge var

saa tidlig modne, at de straks kom til at spille en fræmtrædende Rolle som de ivrigste, tit hen-synsløseste, Forkæmpere for de franske Frihedstanker i dette Tidsrum. Men inden 1789 havde den unge Hierta ikke haft Lejlighed til at lægge sin politiske Frihedstørst for Dagen, om den end saa tidlig skulde været vakt.

To af Hiertas Vejledere ved Upsala lærde Højskole maa foreløbig nævnes her. Den ene er B. Hoijer (f. 1767 f 1812), skarp Tænker, ivrig Frihedsmand, Sjælen i Ungdommens politiske Liv ved Sveriges nordlige Universitet. Den anden er hans Ven G. A. Silfverstolpe (f. 1772 f

2

Yoltaire gav ham Vid.« (Mføo * Saaledes lyder Indskriften under et1824), hvis Hus især blev Brændpunktet for hint Liv. Dennes Broder A. G. Silverstolpe43) (f. 1762 f 1816), levede derimod i Stokholm, vandt netop i denne Tid gen* tagne Gange det Svenske Akademis Pris for sine Digte, men var i øvrigt ogsaa ivrig Frihedsmand, og har skrevet politiske Viser, der vel kunde maale sig med Hiertas. Begge Brødrene viste sig tillige nordisk sindede 4|).

I København vrimlede det af Visedigtere stærkere end i nogen anden nordisk Stad. Foruden de allerede nævnte vigtigste gaves der flere, tildels ældre, i hvis Klubsange man finder politiske Hentydninger i den ene eller den anden Retning. Den tyskfødte Tode (f. 1736 f 1806) hvis Fædrelandssang fra 1783 „Vi Sømænd gør ej mange Ordw endnu synges, Sønderjyden V. Abrahamson (f. 1744 -j- 1812), Københavnerne T. T haar up (f. 1749 f 1821) og K. L. Rahbek (f. 1760 f 1830), samt Normanden Zellitz (f. 1761 f 1821) var de mest yndede. Friheds-sværmere var de imidlertid ingenlunde under den franske Statsomvæltning. Zetlitz regnedes endog til de ivrigste „Aristokrater14 45). Des mærkeligere er det allerede 1787 i en „Samling af Klubsangeu at læse hans Vise:

„At Slyngler hæves til Ærens Top, at Smiger mæskes og Sandhed tigger, at Rige sluge de Arme op, at Dyden nøgen paa Gaden ligger, at gyldne Stjærne og tomme Hjærne forenes ofte og mer end g»rn9, det ser man tit.**

Skønt de følgende Vers ikke fortsætter paa helt samme Maade, og skønt Digteren kun raader til at glemme sin Sorg over Verdens Uselhed paa Glassets Bund, saa er dette første Vers dog ligesom en Forløber flor det kommende Tidsrums Visedigtning. Paa samme Tone sang man senere hundrede andre, ej alene politiske Viser. Saa yndet blev dens Tone, at endog en Vise ved et „Promotjonsgildew blev sungen som „At Slyngler hæves til Ærens Top“ (lige som MarseJjæsens Tone senere blevbrugt til en Sang ved Kongens Fødselsfest) u). — Til de nævnte Digtere sluttede sig Haste (f. 1765 *j* 1831), Frankenau (f. 1767 f 1814), J. Schmidt (f. 1769 f 1847) og flere lige saa frugtbare, som ikke skal nævnes i det følgende uden, for saa vidt en eller anden Visestump af dem kan tjæne til at oplyse Stemningen eller til at paa* vise den Genlyd, som den franske Statsomvæltning gav i det københavnske Klubliv *). —

At Klubberne maatte være næsten lige saa talrige som deres faste Digtere, er let at indse; ti Klubber og Viseskrivere kan næsten siges at have forholdt sig gensidig som Aarsag og Følge. Klubbernes Tal øgede Visernes og omvendt. Lejlighederne fræmbragte Digtere, og Digterne vel ogsaa Lejligheder. Tilværelsen af det i Literaturhistorien saa omtalte „Norske Selskab" (stiftet den 14 April 1772), som dog liden eller ingen Del tog i Politiken47), af „Det forenede Selskab" eller „Dreyers *) Klub" (stiftet den 26de November 1775), hvilken tog des mere Del i den, af „Det borgerlige Enighedsselskab “ (stiftet den 9de April 1780) og af flere Klubber erkendt, inden en kongelig Kabinetsordre af 10de Marts 1780 „angaaende Klubberne" udkom og i mageløs enevældig landsfaderlig Aand mindede Medlemmerne om at være artige Børn og gaa tidlig hjem om Aftenen48). Samme Aar stiftedes af Rahbek „Det dramatiske literære Selskab", som en Tid ogsaa kaldtes det „Borupske" 49); ifølge dettes ældste Love (som galdt lige til 1809) skulde Forestillingerne gives alene af Mandfolk, somaltsaa ogsaa maatte udføre Kvinderollerne. For at gøre Nar af dette sære Paafund af Rahbek skrev Haste senere en Vise til „Det forenede dramatiske Selskab", i hvilken det hedder:

*) Som et Slags politiske Læredigtere optraadte mod Tidsrummets Slutning T. Kr. Bruun og H. G. Svejstrup, hvilke senere skal omtales paa sit Sted.

**) Opkaldt efter Stifteren, Skolemanden Jakob Dreyer (f. 1744 f 1818).„Hitset man i Han-Klub støj er og senere

fremhæves Modsætningen:

„Ædel Viv og herlig Pige Gør ot Bunteraden kær “

Af senere, men inden 1789, stiftede vigtigere Klubber maa nævnes „Det venskabelige Selskabu (stf. d. 3die Januar 1781) og „Kongens Klubtf (stf. d. 16 Nvb. 1782). Viserae havde inden hint Aar sjælden andet Øjemed end at hylde Venskab og Bordets Glæder; undertiden høres dog fædrelandske Toner, mest i „Dreyers Klub“, som søgtes af de fleste Skønaander og ledende Mænd. Her sang saaledes Edvard Storm (f. 1749 f 1794) ved Stiftelsesfesten d. 26. Novb. 1785:

„Bort med alle fine tvungne Sæder, bort med Tysk og Engelsk, Vælsk og Fransk 1 ti vort Selskabs Stolthed, Lyst og Hæder er at hade Alt, hva l ej er dansk!“

Saa yderlig kunde Fædrelandsfølelsen dog gaa, saa hidsig og ensidig en Ytring kunde den dog fræmkaldehos en ellers sindig, men varmtfølende Digter, Øhlenslægers senere Lærer. 1 øvrigt var det sædvanligt, at hin Tids Fædrelandskærlighed slog over i Fyrstesmiger, En Prøve fra det „Kongelige Skydeselskabtf er meddelt ovenfor, Et Tilbageslag var derfor naturligt, da det første Tordenbrag fra den store Statsomvæltning i Frankrige gav Genlyd her i Norden.(1789—1793.)

„En enda Ijungande tanke af en enda heroisk auctor har gjort verlden større tjenst an kungars hundrade segrar.u

Thorild!.

Den franske Statsomvæltnings rørste Genklang i Norden. P. ▲. Hejbergs „Indtogsvise“ 1790. Flere Viser i Danmark. Stemningens Udvikling i Sverige til og med ThorUds Landflygtighed. Hejberg m. m. 1793.

Elom Budskabet om den franske Revolutjons Udbrud end først til Danmark, var det dog ikke i dette nordiske Rige, at det først vakte den stærkeste Grenklang. I Førstningen forekom dette Verdensskuespil at være* kun en indre fransk Partistrid, som man derfor ikke brød sig om uden for at tilfredsstille sin Nysgærrighed. Da det endelig gik op for Folk, at det galdt noget mere, var Stemningen dog i Almindelighed „særdeles lojal og monarkisk“ eller — som Tyge Boihe *) plejede at udtrykke sig — „kristianskM 50). „Det var fra Tronerne, man trygt haab-ede alle Forurettelsers, alle Trængslers Afhjælpning, alt Borgerhelds og Borgerværds Fræmme“ M). Lidt efter lidt opstod Uenighed imellem selve de „lojale“ (det vil

*) F. 1731, politisk og moralsk Forfatter, Ejer af Tybjærggaard i Sæland, f 1795.sige: „rojale"). Deres Ordstrid kedede Bordglædernes kælne Sangere og styrrede Klubgæsternes Nydelser.

Da var det, at den yderligst fredelige Rahbek, som det synes først i Foraaret 1790, skrev sin for denne Retning saa særtegnende Vise: „Nu bort med alskens Politik". I denne havde han sammensanket Øjeblikkets fleste Sam-taleæmner. Nu galdt det at faa den til at springe lige som en Bombe med et Knald. Dette lyktes ham. Han plejede en Aften maanedlig at samles ved et „muntert Maaltid, Yin og Sang" med elleve Venner, blandt hvilke var P. A. Hejberg og Skuespiller JRosing. Denne sidste havde Rahbek indviet i sit Forehavende og faaet til at indøve Visen. I Vennekredsen faldt Talen af sig selv paa alle Visens Æmner undtagen et eneste, næmlig Svedenborgeren Nordenskjolds Skrift om den foreslaaed Stiftelse af „et nyt Jerusalem" paa Afrikas Vestkyst. Paa dette henledede Rahbek selv Talen. Saa snart denne var i Gang, gav han et Vink til Rosing, som øjeblikkelig istemte:

Nu bort med alskens Politik og lad os passe vores Drik!

Man ærgrer dog ej Tysken bort, om man sig ærgrer sort; ej heller rejse vi herfra med Nordenskjold til Afrika; den Rejse er os lidt for lang, og her er Vin og Sang.

Skønt nok en Kejser*) nys sov hen, de vælge dog knap mig igen; saa kommer det mig ud paa et, hvo ellers bliver det Om Tyrken nu fik Last og Skam, saa var det jo tilpas til ham;

*) Karl. Fr. N. (f. 1756, f 1826) havde i København 1790 udgivet „Om forsamlingsformen (Menighedsformen) i det nya Jerusa-lemw m. m.

**) Josef II. i Østrige, død den 20de Marts 1790.han hoider Kønnet i Arrest, og hader Yin som Pest.

I Brabant er der Borgerkrig, de nappes tæt i Frankerig; det tager jeg mig lidet nær, naar vi forliges her.

Men gid den Krig dog ikke naa til Medoc, Pontac og Bordeaux, til Epernay, Chalons og Rin, hvorfra vi faa vor Yin.

Hvad gaar os stakkels Polen an? Yi det dog ikke hjælpe kan,

Lad ingen Polak taales her; det meget bedre er;

Yær tro i Ord, og tro i Drik! var vore Fædres Politik; nu vise hver ved dette Bord, han gaar i deres Spor!UM)

En lignende mat, ja tildels spidsborgerlig, Stemning synes ikke fra første Færd at have gjort sig gældende i Sverige53). Her synes Stemningen tværtimod straks at have været usædvanlig livlig. Saa stærkt skildres den af en Literaturhistoriker, som i øvrigt hørte til Revolutjon-ens mest afgjorte Modstandere: „Marseiller-sången Bfver-sattes genast [straks] på svenska; flera tidningsblad pre-dikade jakobinism så oppet och rent som de svenska tryck-frihets-forfattningarne [Forordninger] tillåto, och Enbom prisade både i rim och orim fransosema såsom verldens forsta folk, och den blodiga revolutionen såsom den mest lysande bragd [Stordåd] i historien* M). Man kan i alt Fald være vis på, at de saakaldte „jakobinske w Klubber i Stokholm svarede anderledes til sit Navn end den, som man trode at finde i et Kaffehus i København, og som af Folk i Staden kaldtes „den københavnske Jakobinerklub" M). I Sverige ulmede Misnøjet med den Konge, der havde udstædt „såkerhetsakten“, især blandt de højere stillede i Samfundet. Efterretningerne fra Frankrige gød Olje i Uden. Dertil kom, at Kellgren, den ledende Skøn-aand, uagtet han stod Hoffet nær, havde Syn for det sande og store i Kevolutjonens Udspring, og at han malte sit Syn i Ord. De Frihedstanker, som slumrede paa Dybet af hans Sjæl, vakte han og gav han Luft i Digtet „Ljusets fiender“. Dette er ligefræm rettet imod Enevoldsmagten, som af Herskelyst vil holde Folkeaanderne fængslede i Mørket. Med bitter Ironi hedder det:

„Farvål med alt politiskt skick,

med bord (Fødsel) och dygder, hof och seder,

den stund till allmånhetens blick

man tillåt Ijuset stiga nederu, —

og, i det han fræmdeles lægger Ordene i Munden paa en af „Lysets Fjender“:

„ . . . tror jag lor min del (hoc est [det vil sige]: del i arrendet [Forpagtningen]) vara båst, att Ijuset til regale gora.u

„Då i en hast vid trummors skråll, och klockors klang, och lurars gnall, det ropas: Ell’n år los [der er Ildløs] på Soderlu*®).

Ved Udtrykket „på S5der“, den sydlige Del af Stokholm, leder Kellgren meget fint Tanken hen paa Frank-rige. Lige saa fint snærter han Enevoldskongernes Udsugeiser for at kunne føre et overdaadigt Hofliv i følgende Vers af „Dumboms lefverne“:

„I politiken var hans tro,

hvad ingen bonde plår forgåta [plejer at glæmme]: att om man mjolka [malke] vill sin ko, bor man ock ge den till at åta“67) ~

et Vers, som P. A. Hejberg muligvis kan have tænkt paa, da han senere i Visen „Min politiske Omvendelse" skrev:

„at Folk er Kongers Hollænderi,

hvis Ost og Smør de har Lov at tage“M).

Det bør næmlig mindes, at netop i den franske Statsomvæltnings første Aar begyndte det aandelige Samlivimellem Danmark-Norge og Sverige atter stærkere at vaagne efter lange Tiders Dvale, og at KeUgren

hørte til dem, som glædede sig mest derover, hvorfor han ogsaa til Gengæld blev mer kendt i Danmark end den Tids fleste svenske Digtere 59).

Politiske Flyveskrifter gjorde ogsaa sit til at nære Stemningen. I Førstningen er de dog meget maadeholdne. Dette er saaledes Tilfældet med et, baade paa dansk, svensk og fransk udgivet, af Karl Ingtnan eller Mander-féldt (f. 1747, f 1813), som opholdt sig snart i sit Føde-rige Sverige, snart i Rusland, snart i Norge og snart i Danmark. Det Skrift, som 1790 udkom af ham (i Sverige under Titel af „Tidens falska politik“) og som roses af Thorild hedder paa Dansk: „Falsk Politik og slette Administratjoner kappes med Sædernes Fordærv om at ødelægge Stater. Et Arbejde, dikteret af den sunde Fornuft, bekræftet af Erfaring — og enhver Regent, enhver Minister, ethvert tænkende Menneske helliget. Af Karl Manderféldt“. Han udtaler sig for Enevældet og imod Fristaten; men han siger dog Fyrsterne Sandheden, saaledes i følgende Ord: „De ulyksalige Prinser have næppe begyndt at tænke og handle som sædvanlige Mennesker, førend man tvinger dem til at tro, de allerede ere store]tøfæncL Hvorledes skulle de da nogensinde kunne blive det?“ «‘) —

Det var baade Aar og Dag, siden man i Paris havde stormet Bastiljen, erklæret Menneskerettighederne, med meget mere, — og endnu havde den voksende Friheds-stemning ikke ytret sig stærkere i Norden. Da indtraf i Danmark den Hændelse, som gjorde P. A. Hejberg til politisk Visedigter, og derved vakte den søvnige Spidsborgerlighed af Dvalen.

Denne Hændelse var Kronprins Fredriks Giftermaal og det unge Pars senere Indtog i København. Bruden var Prinsesse Marie Sojie Fredrikke af Hessen-Kassel, en Datter af Landgrev Karl. Faderen var Statholder i Sønderjylland og Holsten, General i den danske Hær oggift med Kristian VII.s Søster, af hvilke Grunde den unge Kronprinsesse blev regnet for en af „Landets Døtre" 62). Brylluppet stod paa Gottorp Slot ved Slesvig den 31te Juli 1790. Paa det nærliggende Lystslot Luisen-lund tilbragtes Hvedebrødsdagene. Under disse strømmede det ind fra det henrykte Folk med Lykønskninger, som overbragtes af „Deputatjoner44. Af disse var der en, som blev sørgelig navnkundig; og da den senere afgav Æmne til politiske Viser, kan det ikke undgaas, at den maa omtales her i Forbigaaende. Den 18de Avgust indfandt sig som Afsendinger fra 102 jyske Herremænd *) Kammerherrerne von Liittichau og von Ben/eldt. Denne saakaldte „jyske Ambassadeu indskrænkede sig imidlertid ikke til Lykønskninger, men nyttede Lejligheden til at overrække Kronprinsen et „Tillidsskrift44, under hvilket i øvrigt de 102 Navne var skrevne med samme Haand 6S). I dette Skrift krævedes intet mindre end Tilbagekaldelsen af ,de Forordninger, hvorved Bondestanden endelig var bleven frigjort, — og det paa en saa uforskammet Maade, at Foretagendet ikke alene mislyktes, men endog paa-drog Ophavsmændene retfærdig Straf. Kronprinsens værdige Færd ved denne Lejlighed øgede hans Folkeyndest, medens det regnede ned med Stikpiller over de jyske Jorddrotter. I sær fik de det glatte Lag af Hejberg, som havde fortsat sine „Rigsdalersedlens Hændelser4* (hvis 2den Del siden skal omtales nærmere i Sammenhæng). I det han skildrer Tyskernes „gelobte Land44, særlig Kanaan og Feresitenland (o: Vendsyssel og Nørrejylland syd for Limfjorden), stikler han til den „jyske Ambassade44 med følgende Ytringer: „Som noget, der karakteriserer Feresit-ernes og Kananiternes Tænkemaade paa de Tider, kan jeg ikke forbigaa en Anekdote, som endnu der i Landet er i alle Folkes Munde: Det hændte sig, at en Konge, man ved ikke hvem, giftede sig; et Hundrede af Kananit-

) Blandt disse „Aristokrater" var „Demokraten4 Maite Bruuns Fader.ernes og Feresiternes smaa Fyrster sendte da Gresandtere for at lykønske deres Lensherre, men lode dem ^illige bede, at Kongen, til Belønning for deres gode Ønsker, vilde ophæve det nylig gjorte Forbud, som fritog den almindelige Mand for at være Fyrsternes Trældyr og Slaver. Dog forekommer denne Anekdote mig at ligne meget en Satire; det vilde være at tænke sig alt for stort et Barbari, om der skulde have været hundrede Fyrster i et saa lidet Land, alle saa onde og dumme som dissett 64).

Hidtil havde Hejberg, ligesom de fleste af sine Venner, ofret Digte ogsaa til Hoffet. Til Kristian VII.8 Fødselsdag 1790 havde han saaledes skrevet en Kantate „vFredens og Bellonæ Trætte44, som blev sungen i Kongens Klub, og er nogenlunde fri for Smiger. „Man har gjort mig den Ære at sige, at jeg aldrig har smigret de mægtige paa Jorden44 — skriver Hejberg mange Aar senere om sig selv — „denne Ære fortjæner jeg ikke. Jeg har smigret

dem som saa mange andre, ja vel endog et Par Gange lidt vel megetu 65). Og han omtaler da den Lejlighed, vi nu kommer til: Kronprins Fredriks „Bryllup". Dette Ord nytter Hejberg og tilføjer: „Jeg bruger ikke de vedtagne Ord Formæling eller Bilager, dels fordi disse Ord ikke ere danske, dels fordi Konger og Fyrster i fysisk Henseende kun ere Mennesker.... „Det er højst beklageligt, at den lumpne Smiger paa alle mulige Maader bestræber sig for at faa Konger og Fyrster til at tro, at, endog i fysisk Henseende, ere de mere end Mennesker.44 Det var ved den nævnte Lejlighed, Kronprinsens Bryllup, at Hejberg udmærkede sig som Digter til Festens Forherligelse. Han mødte med hele fire poetiske Arbejder. Blandt disse mærkes én Folkesang, hvoraf 14 000 Eksemplarer blev frit uddelte og bortsendte66), og en Kantate62), som den 26de September blev sungen i Kronprinsens Klub, senere gentagen andensteds og endnn saa sent som den 17de December opført paa den danske Skueplads i veldædigt Øjemed. Nogle Uddrag af denne, hvori han søger at flætte „for Danmarks Fnderik en Krans“, bør ikkesavnes her. Saaledes tiltales Kronprinsen med Hensyn til en Udvidelse af Trykkefriheden, som havde fundet Sted samme Aar:

„Vort Aag er brudt. Se dine Lærdoms Mænd!

Se, hvor vi ile til din Højtids Færd!

Du gav os vores tabte Rettighed: at turde tænke, frit at turde tale.

Taknæmmelig vi denne Frihed bruge,

ej til at dadle Fyrsters Skridt,

men at advare dem mod Lumskheds Rænker.

Ak! Konger er’ ej Guder! — Sjælden se de mer end andre Mennesker; langt mindre meget tit/*

„ Friheds Tab gør Riger øde. Tidsler blot paa Trælles Agre gro. Lærdoms Frugter, Markens Grøde trives ej, hvor Slaver bo.“

. . . „Se Fridrik vælger sig en Brud imellem Landets Døtre.“

„Den avindsyge Politik os ej har lært dit Valg at laste, vi slige Griller fra os kaste, og glæde os med Friderik.“

Ogsaa denne Sang er nogenlunde fri for Smiger. Heri ligger maaske for en Del G-runden til den Lykke, den gjorde midt imellem alskens vamle Udgydelser. Som sædvanlig ved slige Lejligheder ønskede man ved Hove at give Digteren at Tegn paa den „allerhøjeste" Velvilje. En Gardeofficer, Major Schrødersee, blev sendt til Hejberg for at udfritte, hvad han vel kunde ønske sig. Men skønt Hofmanden i Talens Løb bragte hans Tanker hen paa en en Tobaksdaase eller et Ur, lod Hejberg dog, som om han ikke forstod Meningen. Da maatte Schrødersee næsten rent ud spørge, hvad han da trængte til. „En Stege-vender!“ var Svaret. Nu mærkede Hofmanden endelig, at han havde henvendt sig til En, som ikke satte Pris paa nogen som helst Hofgunst, og fjærnede sig.65) Hejberg skulde snart vise sig som alt’ andet en Hofdigter.Imidlertid havde det kronprinselige Par med stor Pragt holdt sit Indtog i København (den 14de September 1790). I sin Iver for at vise sig rigtig „kristianske44 var visse Folk. som saa ofte ved slige Lejligheder, noget latterlige. Den første Staldmester, Kammerherre Hauch, red paa en Hest, som havde lært et Slags Dansetrit, maaske for sindbilledlig at udtrykke Folkets Glæde; og „Danseren44 blev da et af Folks Samtaleæmner i den følgende Tid.67) Biskop Balle havde ladet sin Port male saaledes, at der forestilledes en Obelisk og noget mere, hvilket tilsammen skulde tage sig ud som en Skov.68) Det kongelige Teater, som Toget kom forbi, lod dette modtage med Sang af „de ni Muser44, det vil sige: 9 udklædte Sangerinder; men ved Indgangen stod i Forvejen Talia og Melpomenes Billedstøtter, — og vittige Hoveder fik naturligvis straks travlt med „elleve Muser144, som hilste paa Kronprinsen og hans Brud.69) Af „lojalew Tranparenter vrimlede det i hele Staden. Som en Modsætning maa dog mærkes, at en Skomager Johan Vtlhelm, i en Sidegade (Pilestræde 103*) i Kælderen) havde sat følgende Vers i Vinduet:

„Jeg ejer ej Skilling og næppe et Brød, min Kjole er lappet, Krediten er død,

Fortuna, den Frue, er gærne saa saa, hoffærdig hun nærmer sig sjælden os Smaa; kun van’er og von’er og la’er

og de’er den naadige Frue sin Yndest beter.

Jeg hende vel bad om et Lys eller to,

men knibsk hun paa Næsen slog Rynker og loW7°).

Da Kronprinsessen den 16de September var første Gang i Teatret, opførtes et „heroisk4* Skuespil „Frode og Fingal44, som Pram (f. 1756_[*1821) havde skrevet til denne Lejlighed og fyldt med søgte Hentydninger til Kongehuset og den glædelige Begivenhed, der nylig havde fundet Sted

*) Huset bærer nu Talmærket 4, men maa vist være ombygget, da det ingen Kælderlejlighed har.i dette.71) At det paa Grund af samme glædelige Begivenhed havde regnet med Ordener fra den kongelige Naad-ens Himmel, følger velaf sig selv; men som saa ofte mente Folk, at Uværdige var blevne „benaadede" og Værdige forbigaaede.71)

Medens man i hele Byen talte op ad Vægge og ned ad Stolper om alt dette , blev P. A. Hejberg af et sluttet Selskab, som vilde holde sin sidste Sommersamling paa Skydebanen, bedt om at skrive en Sang til denne Lejlighed. Han skrev da sin første egenlig politiske Vise „Selskabssang den 25de September 1790u. Aftenen, inden man i Kronprinsens Klub udførte Hejbergs ovennævnte „lo jale “ Kantate, sang man altsaa paa Skydebanen — „man kan tænke sig under hvilken Henrykkelse", tilføjer Lite-raturhistorikeren N. M. Petersen78) — følgende Vise af samme Forfatter:

„Hver Mand i Byen om Indtoget taler, om Transparenter og Danserens Gang,

Dekor at joner og Porte man maler, synger hvad elleve Muser besang.

Alle beglode, faa kun forstode Digterens Fingal og Frode.

Ordener hænger man paa Idioter,

Stjærner og Baand man kan Adelen gi’er, men om de Mallinger, Suhmer og Rother *) man ej et Ord i Aviserne ser.

Og har man Hjærne, kan man jo gærne undvære Orden og Stjærne.

Rigdommen vokser i Adelens Bleer, og, som en Skomager nylig har sagt, ene de van’er og von’er og de’er holder Fortuna og Plutus i Agt.

*) Tyge Rothe (se S. 21). — I øvrigt henvises til min Afhandling om „Det skandinaviske Literaturselskabu, Nord. Tidskr. 1869, med Hensyn til de Personer, hvis Levned ikke omtales nærmere her og i det Følgende.Har vi ej meget, er det vort eget, som ej fra Staten er sveget.

Her man despotiske Satser ej lærer, Ligbed blandt Mennesker drive vi paa, og ej, som Jydernes Proprietærer, ønske os Slaver og Bønder at flaa.

Selv vi os føde;

Agerens Grøde

vi ej som Dosmere øde.

Stormanden svirer og glemmer den Arme, kan ham med kold Ligegyldighed se;

vi ere Smaafolk, og føle med Varme, midt under Sviren, Elendigheds Ve. Hungriges Mave fordrer en Gave.

Giver! og Tak skal I have. Selskabets Skaal.“

Yisen endte saaledes med en Opfordring til at samle lidt sammen til de Fattige, hvilken uden al Tvivl er bleven efterkommen; og hermed vilde sikkert ogsaa det hele endt, hvis ikke andre havde rippet op i Sagen. Men allerede to Dage senere, den 28de September, udkom (hos Bogtrykker Simmelkjærs Enke) en meget flov Parodi af en „v. K.u, hvilket Mærke skal sige: Kirchhoff 73)*.) Han dels omskriver dels afskriver Hejbergs Yise, og røver den Vittighederne uden selv at sætte ny i Stedet for. Slutningen af 1ste Vers gøres saaledes til:

De selvstændigste Ændringer er i Førstningen af 2det Vers:

„Skammelig skrives kun af Idioter, disse kun Fejl i Regeringen ser“;

*) Muligvis en Premierløjtnant ved Kronprinsens Regiment (se Københavns Vejviser for 1790 og 1791).

‚Tosser beglode,

Kloge forBtode

Digterens Fingal og Frode.14og i 3dje Vers:

„Skomageren ej maa tale om Sager, som han ej kender det ringeste til.“

I Slutningen af 2det Vers er Forfatteren saa uheldig at saare netop dem, som han vil værge, i det han skriver:

„Folk uden Hjærne ville nok gærne

prydes med Orden og Stjærne“ w).

Men ikke nok med dette, som maaske endda vilde gaaet upaaagtet hen: den 1ste Okt. s. A. havde S. Poulsen uden Hejbergs Vidende aftrykt dennes for et sluttet Selskab skrevne Vise i sit Ugeblad Morgenposten, og særskilt blev den eftertrykt af Bogtrykker Popp75). Herved spredtes den i videre Kredse og vakte Latter i alle, undtagen naturligvis blandt dem, som følte sig trufne. Da mente, maaske efter højere Tilskyndelse, Københavns Politimester, Etatsraad Flindt, at han borde skride ind. Baade Hejberg, Poulsen og Popp blev stævnede for Retten, „fordi man fandt, at ved ermældte Sang saa vel Regeringen dadledes, som tillige der paa en fornærmelig Maade taltes dels om Adelstanden i Almindelighed, dels i Særdeleshed om de Mænd, som Hans Majestæt Kongen havde bevist Naade.* Det var især Verset „Ordener hænger man paa Idioteru, som havde vakt Mishag paa højere Steder. I sit Forsvar mindede Hejberg blandt andet om, at andre havde ustraffet brugt ligesaa stærke Udtryk, t. E. Zetlitz i Visen „At Slyngler hæves til Ærens Top“. Og med Hensyn til Adelen henviste han til et Sted hos Baggesenf som — hed det — „netop formedelst sine Konneksjoner har uendelig større Lejlighed end Forfatteren til at lære at kende Adelens fortræffelige Egenskaber44. Det Sted hvortil Hejberg sigter, findes i Baggesens „Komiske Fortællinger* (1785 S. 9—10: „Men Odin sor en Ed“ o. s. v.), hvor -der i „Poesiens Oprindelse" siges om Oden, at„ . . . for at stanse Ktmskab lidt behændig,

som aaben stod alligevel enhver,

beslntted han: at den.var unødvendig

til at erlange gode Dage her;

og at man kunde blive syv Slags Raader,

og Eksellenser som en Bagatel,

og vel proportjonerte høje Naader,

og, kort sagt, hvad man vilde, meget vel,

naar man kun ejede saa megen Sjæl,

som var tilstrækkelig til Kroppen at oplive,

og havde lært sit Navn (om ej med egen Haand,

dog med en Sekretærs) at skrive;

i sær, om man forsigtig lod sig gøre

af en, som bar et vist Slags Baand;

ti saa var det end ogsaa overflødig:

til Krig, til Dom, til Raad berømmelig at føre

man ikke havde Sjæl, end sige Hjærne, nødig.

Ved den Ide faldt Odin paa en anden: og skabte med det samme Adelstanden/1*)

Det lyktes vel Hejberg at blive frifunden lige over for Adelen; men, uagtet han søgte at godtgøre sit „lojale" Sindelag ved at henvise til sin digterske Virksomhed ved Kronprinsens Bryllup, maatte han dog bøde 150 Rigsdaler til Politikassen for den titnævnte Linie om „Ordener", hvorved han nødvendigvis maatte have „skumlet over Regeringens Handlinger" og „udtalt en dumdristig Kritik over Hans Majestæt Kongens Forhold med at uddele Ordener." Poulsen, som „havde vist en mindre Grad af Ondskab" maatte bøde 50, Popp 20 Rigsdaler. Statsraadet skal ved Kanslipræsidenten, Gehejmeraad JR, Brandt, have tilkendegivet Politimesteren, at de tre indstævnte skulde straffes omtrent saaledes. „Dog maatte det ikke bruges som Argument af Politimesteren."76) Da en af Danmarks lovkyndigste Mænd, Kr. Colbjørnsen, fandt G-rundene til Dommen altfor Uholdbare, maatte Politimesteren alligevel vise ham Brandts Brev.

*) I Udgaven 1807 H, 99 er dette ændret noget. Jfr Kr. Thaa-rups efterladte Arbejde om P. A. Hejberg (Kbh. 1860*8. 39), 't > hver begge Steder er aftrykte samlede.To Dage efter, at Dommen var falden, modtog P. A. Hejberg et Brev, undertegnet Eschetnos, i hvilket den idømte Bøde paa 150 Rdl. fandtes indlagt. Pengene var sammenskudte af nogle blandt det Selskab, til hvis Sammenkomst paa Skydebanen Visen var skreven.

Den 15de November, samme eUer følgende Dag, sendte P. A. Hejberg Pengene tilbage, idet han svarede:

„---Uagtet 150 Rdl. er, for en Mand i min

Forfatning, en meget anselig Kapital, kan jeg dog ikke overtale mig til at modtage samme ved denne Lejlighed, og mine Grrunde ere følgende: Er jeg dømt retfærdig, hvorom jeg ikke kan eller bør tvivle, da kan mine Venner ikke være bekendt, at de have villet understøtte en Forbryder imod Lovene; men om min Dom var endog uretfærdig, saa er der saa meget behageligt ved den Bevidsthed at være bleven et Offer for Sandheden og den gode Sag, at jeg paa ingen Maade vilde dele denne Lykke med noget Menneske i Verden",

Ved samme Lejlighed skrev den ellers saa yderst yar-somme Rahbek et „Epigram", som han sendte Hejberg, rimeligvis dog med Bøn om at vogte det for højere Foresattes Øjne. Dette „Epigram", som lykkeligvis er reddet for Efterverdenen, lyder saaledes:

i

Samtale

imellem von A... og von B... den 13de November 1790. «

von A.

Ak! vores Undergang for Haanden er! ;

Igaar Etatsraad Flindt har afsagt denne Dom:

Man Idioter ej maa give Ordener.

von B.

Mon cher! den brave Mand Du Uret gør,

jo vist maa vi faa Ordener som før;

men nu skal den faa Skam, som tale tør derom.

****** 7»)

Hermed lod P. A. Hejberg imidlertid ikke Sagen falde. Han bragte den kun fra Politiets til AlmenhedensDomstol, i det han udgav: „Politi-Forhøret og Kendelsen i Sagen angaaende Yisen: Hver Mand i Byen om Indtoget taler; andre til Advarsel, at vogte sig for, hvad man ikke maa skrive. Udgivet af Visens Forfatter P. A. Hejbergu. Heri findes S. 35 og 36 som hvide Blade. Kun øverst S. 35 staar:

Bliver, ifølge foranstaaende Dom ikke trykt *)“, og nederst S. 36: „*) Dette ledige Rum er bestemt til derpaa at skrive, hvad mine Læsere kunde have at sige enten med eller imod Visen “. At selve denne blev afskreven paa det ledige Rum af de fleste, gætter man let. Ligeledes havde han S. 13, efter følgende Note: „*) BaggesensOrd vover Udgiveren ej engang at lade aftrykke", ladet en halv Side staa aaben til Afskrivning af det tidligere omtalte Sted af „Komiske Fortællinger14 om Adelstandens Skabelse: „Men Odin sor en Ed“ o. s. v. Begge disse Huller er imidlertid udfyldte, henholdsvis med Visen og med Baggesens Fortælling, i nogle faa Eksemplarer, han underhaanden lod trykke i større Format (Kvart). Paa disses Titelblad staar: „3die eftertrykte Oplag. Karlsruhe 1790“; og Mottoet fra Holbergs „Henrik og Pernille“: „Det er ikke at beskrive hvad Fynter der er hos min Søster Frøjken Fikke," —er fuldstændiggjort med: „Men est du Maseur, saa skal jeg vise dig, at jeg er din Mon-frére, petite canaille!“ 79) Af denne „eftertrykte" Udgave, som slutter med Rahbeks Epigram under „Indsendt", sendte Hejberg den 3dje Januar 1791 et Eksemplar til den store Historiker og Bogsamler, Kammerherre P. F. Suhm 80); dette ledsagede han med et Brev, hvori han beder Suhm at modtage „en Bagatel, der i hvor ubetydelig den ogsaa er, dog i Dannemark vil blive en Sjældenhed, siden der i denne Format, paa denne Sort Papir, og med de deri gjorte Tilsætninger, ikke existere mere end 6 Aftryk;" han gør dette; „overbevist om, at dette Eksemplar aldrig af Deres Højvelbaarenheds Bibliotek bliver udlaant paa denMaade, at det skulde kunne bruges som Vaaben imod mig, ... og

„Visen,stolende paa, at Deres Højvelbaarenhed ikke ugunstig anser, at endog en af de ubetydeligste Personer i den danske literære Republik — sit venia verbo! — viser Dem Kendetegn paa den Agtelse, somw 81) o. s. v. han er Suhm skyldig. —

Ved Siden af disse „ revolutj onære w Toner hørtes paa samme Tid de gamle „lojale4*, ej alene — som allerede omtalt — i Hejbergs Kantate, men ogsaa i andres Sange og Klubviser. Da saaledes Kronprinsens Bryllup den 2den Oktober 1790 højtidedes i Enighedsselskabet, sang en ukendt Digter til den unge Fyrste:

„Længe Du være vor Friheds Gud!“

Med disse Toner blander sig den gamle Nydelsessyges og Spidsborgerligheds. Nu kan man dog ikke længer undlade at tænke paa de store Hændelsers Gang i Frankrige. Ved et Gilde i Kronprinsens Klub (Nov. 1790) sang en vis M (som skal være: P. J. Monrad*), at

„ . . . Franskmænd nu trænge,

og for at faa Penge

de skikke den bedste**) om Bord;

Vor Klub er den bedste,

gør Borgerne lige,

som Pligten ej svige,

og adler i Forhold til Dyd.“

Den sidste Tanke gaar ofte igen i denne Tids Viser. I en af Thadrup til „det borgerlige Selskab" den 29. Januar 1791, hedder det:

,.Skøn var den Tanke og lys for vor Sjæl, at Dyden gør Adel, men Lasten gør Træl.“ •*)

*) F. 1758 i Kristiania, f 1834 i København, mest kendt som Mineralsamler og Oldkyndig, den Gang Sekretær i det danske Kansli.

**) Vin er her underforstaaet.Saaledes søgte man at give de uundgaaelige Ord Frihed og Lighed en Mening, der passede paa det tilvante og saa lidt som mulig skulde opmuntre nogen til at rokke ved det Gamle i Hjemmets Kakkelovnskrog.

Indtogsvisen fik imidlertid et Efterspil. Den havde rørt ved „Jydernes Proprietærer44. Disse havde desuden følt

sig stærkt trufne ved Fortællingen om Kananiternes og Feresiternes „Gesandtere44 i Rigsdalersedlens Hændelser. Det ene Flyveskrift fulgte nu efter det andet; og hvad der uden Tvivl snart medvirkede til at øge Smaaskrifternes Mængde og Fart, var en frisindet Ændring i Trykkefri-hedslovgivningen: den 3dje December 1790 unddroges Trykkesagerne næmlig Politiet, hvis vilkaarlige Kendelser de havde været underkastede siden den 20de Oktober 1773, og henvistes til Domstolene, som skulde paakende dem efter Lovens i øvrigt højst tvetydige Lydende. Blandt de ivrigste „reaktjonære44 Forfattere var ogsaa den sørgelig navnkundige jyske Jorddrot Kammerherre LUUichau. Han vovede endog at bryde en literær Lanse med P. A. Hejberg, hvem han sporte, om Indtogsvisens „Her man despotiske Satser ej lærer44 o. s. v. ikke passende kunde ændres saaledes :

„Det jeg har skrevet gør mig ingen Ære;

Momii8 forførte mig, som den gør fler’;

Jydernes Bønner retfærdig jo ere4 for hastig jeg dømte, jeg gør det ej mer.

Enhver vil dem hade, enhver vil der* skade,

paa Kongens Retfærdighed de sig forlade.4*

Og han vedbliver meget løjerlig:

„Om alle vil tie, kan Kongen erfare, hvorledes i Landet det monne staa til?

Hvorfore mishandles de Jyder« som vare saa redelig, de ham det mælde vil?

Jeg tie maa her, og siger ej mer,

Enden skal da prise Enhvers Gerninger." •*)Da P. A. Hejberg kort efter skrev en ny politisk Vise: „Verden af Krig og Fejde er fuld", kunde han med Rette bruge Omkvædet: „løjerligt er det som Liittichaus Vers“, t. E. i følgende:

„Ogsaa i Danmark kives man tæt;

Kiv man som Mad kan sjælden undvære, og denne Sætning fordøjes ej let:

Bønder ej Fæ, men Mennesker, ere.

Enten man tar det paa langs eller tværs, løjerligt er det som Liittichaus Vers.w M) —

Rygtet om, at Fredriksberg Slotshave skulde lukkes for Almenheden, gav ogsaa Hejbeigs Pen Lejlighed til at udgyde sig. Allerede et Par Aar tidligere (1789) synes Haven virkelig i nogen Tid at have været lukket, undtagen for Adelen og for Rangspersoner — „enhver, som ikke hører til ni Klasser“, som Rigsdalersedlen udtrykker sig85)

— og Grunden dertil skulde været, at nogen, maaske dog „en fornæmme Mand“ 85), derfra havde taget nogle Konkylier med til sin egen Samling. Fredriksberg hørte til Københavnernes kæreste Spaseresteder. Nu opstod Rygtet om, at den atter skulde lukkes. Ugrundet var det ikke; ti en Hoflæge skal virkelig have ønsket den lukket som „tjænligt for en almendyrebar høj Persons Velbefindende", som Rahbek udtrykker sig 86). Saa stærkt vaktes Mis-nøjet imidlertid blandt Folk, at en høj Embedsmand maatte skrive i Adresseavisen for „at modsige denne ondskabsfulde Opdigtelse“; og P. A. Hejberg frifandt ham for at vide Besked

„med det, som Konger tænkte paa, og det, hvorpaa de aldrig tænke; for hvilken Port man Laas skal slaa, og hvilken der skal aaben staa, hvad Frihed man vil tage eller skænke." w)

/

Den ene politiske Vise fløđ nu fra Hejbergs Pen efter den anden. Men for at forstaa Indholdet er det tit nød-vendigt at være bedre inde i Tidens Stemninger og Smaa-hændelser, end det efter saa lang Tids Forløb er muligt at komme. Meget er det dog let at faa Rede paa. Dette gælder saaledes en tidligere Trykkesag, Hejberg havde haft, hans første, fordi han i Lystspillet Virtuosen havde omtalt nogle grove Misligheder „ved Holmen", hvor

Flaad-ens Værfter var, nemlig, „at de der hugger gode Flag og Sejl i Stykker, naarsomenstid de vil have dem indkasserede, for at de kan faa ny igen", — hvilke Ord han lægger i Munden paa en af Stykkets Personer, Tøraf87). Dette skreves, medens Trykkesageme endnu paadømtes af Politimesteren, i København altsaa „paa Gammeltorv", som der staar i en følgende Vise. Skønt Hejberg i et senere Hæfte søgte at redde sig ved at gøre „Holmen" til Trykfejl i Stedet for „Holmien" 88), hjalp det ham dog ikke: han blev dømt til at bøde 200 Rdl. — Ligeledes forstaar man let Hentydningerne til Schirachs daværende „reak-tjonære" Blad og fræmfor alt til de store Hændelser, som foregik i Evropa, i sær i Frankrige.

Mindre let er det derimod nu at vide, at der i Eftersommeren 1791 paa Gadehjørnerne i København opsloges en Plakat af 22de Avgust, hvori det hed, at „de paa Gaderne gaaende Geder og Bukke ofte gore Børn" (Komma) „og gamle skrøbelige Personer Fortræd" 89). Det tvetydige ved denne urigtige Tegnsætning nyttede Hejberg til i en Vise bl. A. at sige Politimesteren et „Tak for sidst!"

Under Overskriften „Vise for Oktober 1791 af P. A. Hejberg" skrev denne nemlig:

„Henslængt i Krogen min Harpe staar, jeg ved ej selv, hvad jeg tør besj ungel paa Hykleri jeg mig ej forstaar, og Sandhed flyder der fra min Tunge.

Selv Uselheden med Sang husvale, og højt for Armod til Brødre tale, jeg vover ej.

Om Ordner synger jeg ej saa let,

jeg sang engang, men fik Skam til Takke.Og dog er Orden alene det,

Hvorom man vil, en Skribent maa snakke. En Avtor, som ej Eloger [Lovtaler] maler, halvandet hundrede blanke Daler fortjæner surt.

Jeg frygter ej for Holmens Magt, der hersker Orden i alle Kroge.

Og den Skribent, som har andet sagt, kan ikke regnes iblandt de kloge.

Men Verdens Klogskab jeg stolt foragter, og ler ad Hyklerens dumme Fagter; det er min Lov.

Og bangé er jeg for Klammeri; i sær paa Gaden det klæder ilde; og ræsonere med Politi, er kun sin Tid og Ræson at spilde.

Men Gud ske Lov, at Skribenter-Troppen er fra Geniets Gehenna sluppen paa Gammeltorv!

Jeg takker ham, der har Orden skabt, hvor før var Mangler par exellence; at Publikum nu al Tvivl har tabt om Skarns og Tyves non-existence.

Men naar paa Gaden jeg Forbud læser mod Gedebukke, som gør Fadæser, saa gyser jeg.

At synge højt La Fayettes Lov jeg ej af Frygt for Olympen vover! ti om end ogsaa Fru Juno sov, saa ved jeg Tærnen dog aldrig sover.

At hun og Schirachs Papirs-Soldater ej tugted Galliens Demokrater, var dog en Skam.

Med Tyskland maatte jeg slutte Fred, den sig med Holland associerte, og om jeg blev med min Fejde ved, man mig da chymice destillerte.

At slaas med Præster og Bosniaker, Matroser, Kællinger, Kakelakker, er ingen Spøg.Selv Vin og Venskab, og mnnter Sang, og glade Sirkler, og Venners Møde, man næsten holder for Kontraband, for farlig Friheds og Oprørs Føde.

Ve den, ddr altid om Fare drømmer!

Saa glad som jeg han aldrig tømmer sit fulde Glas.“

Denne og lignende Viser gjorde umaadelig Lykke. Hejberg gik videre og videre. Som vi har set, virkede han ogsaa paa andre Maader, t. E. ved Skuespil Og han vidste altid at nytte tidligere Uheld til fræmtidigt Held. I Indtogsvisen, for hvilken han var bleven dom-fældt, havde jo saaledes været gjort Nar af „de van’er og von’-er“.

Naar han nu skrev et Skuespil og kaldte det „De van’er og von’erM, vidste Folk straks, hvad han sigtede til*°). Det omtalte Stykke blev første Gang opført paa den danske Skueplads d. 5te Januar 1792 og to Gange derefter, men saa, paa Grund af „den rygtbare Replik*) i første Akt“ forbudt. Sligt øgede kun Hejbergs Ry end mer; og Stykket blev nu, hvad det ikke var før, et Mesterstykke 91). —

Naar man undersøger de danske Klubviser fra Førstningen afAaretl792, den franske Statsomvæltnings fjærde Aar, maa man undres over, at de alligevel er saa lidet „revolutjonære“. Foruden Hejberg kan kun faa af de bedre Digtere finde mindste Lyde ved det gamle. Det er endog en Sjældenhed at læse et Vers som følgende af P. M. Trcjel (f. 1743 f 1793):

„O, Held vor Old, som saa Bastiljen falde, og Vatikan at hælde til sit Fald, og Adelsbyrd og Titelkram at dale, og Vid og Dyd at hæves til sit Kald!“

Dette findes i en Sang til & 29de Januar, Kongens

i.

*) Om „den røde Kjole“ (Landofficerens), hvortil man ikke har Tillid, medens „den blaa Kjole“ (Søofficerens) „altid temmelig let faar Adgang i en brav Mands Hus“.Fødselsdag "). Men samme Dag sang en ukendt Forfatter i Kongens Klub:

„Det glade Tvillingrige ærer sin hellige, sin søde Pligt; dog allermest alt hvad som bærer det Hædersnavn af kongeligt;“

og i en Kantate af Digterinden Birgitte Katrina Boge (f. 1740 f 1824), som blev sungen i „det venskabelige Selskab44, siger hun om den vanvittige Kristian VII.:

„Han hilsede sit danske Nord og lagde Troldom i sit Ord.u

Då „det harmoniske Selskab44 slog Kongens og Kronprinsens Fødselsdage sammen for at holde dem begge d. 9de Februar 1792, glædede det sig over, at

„. . . Enevældet ej i Norden er som i Frankrig Skræk og Torden, men Friheds Borg og Fredens Hjem.“ •*)

Rahbek gjorde sit til, at ingen „ufredelig Frase44 skulde styrre Bægerklangen i det sorgløse gamle Klubliv. Endnu i Maj samme Aar „skrev han en Epilog i Borups Selskab efter Harlekin Patriot44, Evalds lille Stykke, hvori han klager over,

„at Frankrigs Tvedragt Splid blandt danske Venner spreder, af vore Samkvæm tit bortkyser muntre Glæder; i Vennelag man lo og sang, og spøgte før, nu jager Politik al Spøg og Sang paa Dør.u M)

Til en anden Klub, rimeligvis „det norske Selskab44 **), havde han skrevet:

„Paa Frihed høres Alle skrige, skønt Faa kun ved, hvad det vil sige, mit Hjærte og for Frihed slaar.

Men uden Lov og Dom at hænges, derefter jeg just ikke trænges, min Hu til anden Frihed staar._ _ — Endnu mindre vil jeg tigge hver usel Dr aabe, jeg skal drikke, af en Hanskvast i Liberi.

Mit Maaltid ingen maa afbryde med Tvist om Herremand og Jyde, den ny Paskil og Politik.

At Damerne i vore Dage i alle Samkvæm Plads vil tage, det grænser lidt til Anarki; ti naar nu vore Møer og Koner blev frække franske Amasoner, hvad, Brødre, bleve da vel vi?u

Men den Gang misbilligede allerede flere, „at man drev Spøg med, hvad de tværtimod, som Borgere og Menneskevenner, fandt den alvorligste Opmærksomhed værdigt" 96). Blandt disse var nogle af Rahbeks nærmeste Venner, saa-som E. Falsen (f. 1755 f 1808) og P. Collet (f. 1767 f 1823).

Hvor meget — eller maaske hvor lidet — det politiske mægtede at trænge ind i det københavnske Klubliv, kan man blandt andet gøre sig en Forestilling om, naar man sammenligner de to Udgaver af en „Samling af Klubsange" fra 1787, som 1792 udkom i et „andet og meget forøget Oplag." Til de ny hører, foruden Rahbeks

ovennævnte „Nu bort med alskens Politik" og „Paa Frihed høres alle skrige“, Abrahamsom navnkundige „Min Søn, om du vil i Verden fræm, saa buk!“

AOg ser 4u Daarlighed fjærn og nær, saa buk,

om alting galt og forstyrret er, saa buk!

Hvad bryder du dig om Folk og Riger, drik Punsj, vær dovén og ijas med Piger, men ti, buk atter, hold Munden, buk atter, og ti!Og lyster Hofmand dit God« at tage,

Hvad heller Kys af din Ægtemage, saa ti . . .

End slæbte du miskendt dig ihjæl, saa buk, og frester Grovhed alligevel, saa buk!

Og faar du Uslingen, som kun skryder, til Formand sat, som med Stolthed byder, saa ti . . . kun Graven ænser, min kære Yen! ej Buk!“

Det er „Moralen44 i denne Vise, der i det hele taget er en udmærket Parodi paa Klublivets spidsborgerlige Side, om den end maaske har „gjort sig selv“ lige saa meget som Vessels „Kærlighed uden Strømper*4 en Snes Aar tidligere. —

I Frankrige havde man d. 10. August styrtet Kongedømmet. I Danmark mærkede man ikke noget til, at det rokkedes. Det skulde da være Urolighederne påa den danske Skueplads’ Parterre, da man en Gang hen imodAarets Slutning maatte vænte meget længe paa Kongen, inden hvis Komme Forestillingen ikke maatte begynde 98). De „lojale44 Yiser fra dette Aars Slutning og Førstningen af det følgende vidner tværtimod om, at Kongedømmet stod i Dan-mark-Norge saa fast som nogensinde. Negerhandelens Ophævelse og Frihedsstøttens Grundlæggelse, det ydre Minde om Stavnsbaandets Løsning, tilskreves jo det milde Kongedømme, og havde, begge Dele, fundet Sted samme Aar. Det kan derfor ikke undre saa meget, at en P. Meyn d. 20. Desem-ber sang i „det kongelige københavnske Skydeselskab og danske Broderskab:44

Os samler Landets Glædskabadage, naar der er Fryd i Kongens Borg.

Og, naar den Genlyd gier af Klage,

Vi dele Kongehusets Sorg;

Ti sku omkring, og nævn det Land, hvis Konge er som Kristian!“Nej, rimeligvis havde intet Land saa vanvittig en Konge; men man maa tilgive Forfatteren, der som de fleste af sin Samtid saa heleFædrelandet lige som legemliggjort i Kongen, ja endog i Kongehuset. Derfor hyldes nu ogsaa dette: Kronprinsen, Kronprinsessen, Enkedronning Juliane Marie

At Kongehuset blev øget med et nyt Lem, vakte derfor ogsaa umaadelig Landeglæde. Alle Klubber holdt naturligvis Fester, Vinen flød og Sangen lød. Men man skal ikke let kunne finde vamlere Smiger, end den som ydedes af Rahbek, da der var født Kronprinseparret en Arving **). Da Kronprinsesse Marie d. 28. Desember viste sig i Teatret, var det overdraget Eahbek at skrive den „Prolog**, som en Skuespillerinde skulde fræmsige. „En Moders fulde Fryd kun Mødre kendeu, hedder det i „Prologen**; men det var godt at mærke, at den barnløse Rahbek ej engang havde kendt „Mødre**, end mindre deres Fryd. Ellers havde han næppe ladet Skuespillerinden sige til Kronprinsessen:

„Tit, naar en Moder kærlig vilde trykke et elsket Barn til moderlige Bryst, og mindtes, at du savned denne Lykke, hun lagde Barnet ned, ufavnt, ukyst; og hede Ønsker steg til Glædens Herre, at skænke dig og Fredrik denne Fryd"M).

Smigeren ligger i dette Tilfælde i Indholdet, i Meningen. Vil man tillige se den i Formen, i de opstyltede Ord, bør men gaa til „die holsteinische dramatische Gesellschaft*, i København; ti det tyske Sprog egner sig overhoved bedre for det Slags Smiger, hvor Ord og Mening sammensmælter.

*) Arveprins Fredrik, blandt hvis „flere Poderu var den senere Kong Kristian VIII. og ArveprinB Fredrik

Ferdinand,

**) Marie Louise, som døde spæd.

„og du, som tæller flere Foder, du Julianes gode Søn *)!“Inden dette Selskabs Forestilling d. 29. Jan. 1793, Kongens Fødselsdag, fræmsagdes en „Prolog", som var helliget „dem gaten Vater Kristian"; og her hedder det, at

„die scheue Danlcbarkeit verstumt 90 gern!

Allein [Men] mich fordert nah und fem ein ungeheucheltes Entziicken [uhyklet Henrykkelse] in tausend zahrétrunknen [taaredrukne] Blicken theilnehmend auf — — — —

Wo Freiheit und Gesetz eintrachtig wohneto,

da blfiht das Wohl von Millionen,

in Htitten und PallSsten gleich,--wie hier.

Wir flehn; noch oft erneut die Zukunft dieses Fest; und spåt, erst spåt, wird Vater Kristians Leben, der Purpurwolke gleich im leisen West, empor

zum Himmel schweben.“ w)

Og dog: det „revolutjonære" laa saaledes i Luften, at der maatte tales om Frihed og Lighedl—Kort efter ønskede Rahbek at pryde sit Tidsskrift „Den danske Tilskuer« med et Digt af Baggesen: Lovsang paa Kongens Fødselsdag. Dette Digt var — som Rahbek selv siger101) — aldeles „kristiansk« med Hensyn til Meningen; men i Ordene havde indsneget sig:

„Troner knuses, Septre brækkes.11

Dette maatte, paa Grund af en „klog Hofmands« „bødel-agtig Idéassosiatjon« 10t) ændres til den meningsløse Linie, som her findes udhævet i det følgende. Lovsangen udmaler nemlig Freden i Danmark i Modsætning til, at

„Opstand, Kamp og Borgerkrig Jorden rundt udbreder sig —

Hævnens vilde Kæmper vækkes!

Templer knuses! Fængsler b-rækkest alle Fredens Engle fly —

Graad og Blod i Strømme flyder!

Loven tier! Grumhed byder — ingen Redning! intet Ly!Borgerret i lige Skaaler,

Lys i Friheds fulde Str&aler gik fra Tronen ud —“ W1).

Medens dette tryktes, naade Budskabet om Ludvig X VI.s Senrettelse (d. 21. Januar) til København. Her afstedkom det i Almindelighed ingen Uro. Kun Hoffet, Regeringen eller Politiet havde i denne Tid uden Grund faaet lidt Uro i Blodet, noget som ses allerede af ovenstaaende Rettelse i Baggesens Digt. Det viste sig ogsaa ved anden Lejlighed. Paa samme Tid omtrent udbrød nemlig den saakaldte „Posthusfejde“, hvis Ophav *) kun var, at en Officer og en Student ikke kunde blive enige om, hvem der skulde gaa af Vejen, da de mødtes paa Købmagergade. Dét var altsaa oprindelig kun en Fortovsstrid, skønt den naturligvis er meget oplysende med Hensyn til Stemningerne i de forskelligeSamfundslag. Striden tog imidlertid større Omfang. Det kom til Opløb. En Ryttertrop blev udsendt for at passe paa en miskendt Klub, der dog var saa lidet „jakobinsk«, at de ældre Medlemmer hindrede de yngre i at blande sig i Vrimmelen, for at de ikke skulde „blive paagrebne og straffede«. 103)

At der ikke var ringeste Fare for Kongedømmet i Danmark-Norge, da den franske Konges Hoved faldt, fræm-lyser maaske allerbedst af, at en ellers saa „revolutjonær“ Mand som P. A. Hejberg skrev følgende

„Vise

i Anledning af d. 29de Januar 1793«

Fred med Kongerne paa Jorden, naar de gaa med ViBdom fnem!

Hade de først Lys og Orden, ingen Ting kan redde dem.

Daaren efter Højhed tørste!

Held <Len Mand, som ej er Fyrste!

.field .den Mand, som Borger er!

*) Posthusfejdens mærkeligste blivende Udbytte var, at Københavns .Politimester fik Uniform.Ludvig styrtes fra sin Trone, han, hvis Vink var Almagts Bud; Vældens Misbrug at forsone slettes han af Jorden ud.

Ak! hans Kone, Brødre, Tanter,

Adel, Præster, Sykofanter, falske Venner dræbte ham.

Brittens Konge Lyset frygter, ynder Mørkhed i sit Land; tror, at Politikens Lygter Sandheds Sol fordunkle kan.

Ak, hvor Pitts og Burks Maksimer med Fornuften ilde rimer.

Tro dem ej! de styrte dig.

Frans *) og Fridrik Vilhelm **) tænke, den er svag, som kuns er fri; Adels-Despotismens Lænke vil de smede Frankrig i.

Ser Jer om! paa alle Kanter Jordens Afskum, Emigranter, lægge Snarer for din Fod.

Ædle Stanislaus ***) sukker ubønhørt til Lysets Gud, medens væbnet Venskab slukker hver en Gnist af Lyset ud.

Konge er du uden Lige: selv naar man har delt dit Rige, stor du er som Mennesket

Hist, hvor Solen sparsomt troner, højt hen op mod mørke Nord hersker over Milioner hun t), som Verden kalder stor.

O, selv den, der Feltslag taber, naar han Lys i Mørket skaber, ærer Jorden som en Gud.

*) Kejser i Østrige, Josef II.s Efterfølger, + 188&

**) Fr. VUh. IL, Konge i Prøjsen fra 1786 til 1797*

***) Stanislaus IL Avgust (f. 1732, fl798), Konge i Polen fra 1764 til 1795.

t) Katarina II., Kejserinde i Rusland fra 1762 til 1796.Du, som Gustavs Trone pryder*), lede skal et oplyst Folk! stræb at øve Kongedyder! elsk hver Sandheds kække Tolk! lad dig af Eksemplet lære:

Friheds Hegn gør Fyrstens Ære,

Despotismen Fyrstens Grav.

Dannerkongen ædelt tænker, han Fornuftens Stemme lød:

Tankens, Bondens, Negrens Lænker han med ædel Kækhed brød.

Dette Tvillingrigets Sønner med Erkendtlighed paaskønner.

Længe leve Kristian!“ ,(M)

Af alt det foregaaende er det tydeligt, at, for saa vidt der paa denne Tid kan være Tale om egenlig „re-volutjonært“ Sindelag i Danmark, ytrer dette sig i alt Fald ingenlunde fjendlig mod Kongemagten. Derimod vil man have fundet mange bitre Udfald imod Adelen. Dette følger ogsaa naturlig af den historiske Udvikling. Kongen, Landsfaderen, den milde Enevoldsherre, tilskriver man Bondestandens Frigørelse, som egenlig er den men-neskekærlige og statskloge Ministers'Værk. Imod Friheden, for Tilbagegang til den forrige Trældom, kæmper derimod Adelen, de store Jorddrotter. En stor Del af disse er desuden tyske, om ikke af Skind, saa dog af

Sind; og Folkehadet imod dem er saa meget større, som Folkefølelsen netop er i Færd med at vaagne.

Helt ulige udvikler Forholdene sig i Sverige. Her er Adelen Kød af Folkets eget Kød og Ben af dets Ben. Den er selv mer „revolutjonær“ end det øvrige Folk; ti den kæmper mod en Konge, som ønsker at knække den sidste Rest af Adelens Magt ved at gøre sig enevældig.

*) Hertug Karl af Sodermanland (f. 1748, f 1818), Formynderregent efter Gustav III.b Mord 1792 indtil 1796; senere Konge som Karl XIII. fra 1809.

4Kongen er ivrig Modstander af den franske Revolutjon, Adelen kæmper tildels for dens Grundsætninger, saa vidt i alt Fald som det gælder Kongedømmets Magt. Men Kongen maa bukke under i denne Kamp. Gustav HI saares ved en Adelsmands Skud den 16de Marts 1792 og udaander den 29de.

Efter Kongens Fald skal hans Morders Skaal være drukken i ikke mindre end fire jakobinske Klubber. ’**) Revolutjonære Grundsætninger skal i sær i dette Aar (1792) have taget et sikkert Fodfæste i manges Sind, mest dog i de Yngres, men „så bland fralse som 6frSlse“ [saa vel blandt adelige som blandt uadelige]40B), hvilke traadte sammen i Klubber. Stemningen havde suget Næring af Skrifter, saasom Thorilds tidligere nævnte og Kr. F. Nordenskolds om „Menniskans rattigheter« (1792) 101).' Den næredes end videre ved A. G. Silverstolpés „Reflexioner Sfver frihet och jemnlikhet«,08), og en ikke ringe Indflydelse paa Kærligheden til politisk Lighed tilskrives de meget læste tyske Romaner af Miller, Lafontaine og Kotzebue109). Men den „revolutjonære« Strømning havde sit Udsj»rmg i de højeste Samfundslag; og — som en svensk Literatur-historiker siger om dette Slags Smitte — „hvad bofvet gor fftrut, det g$r hufvudstaden efter, och hvad hufvudstaden g6r forut, det gbr landorts- [Provins-Jståderna efter, ochi hvad som ftr modemt i staden, det gor man efter så godt man ffrrstår i sin oskuld [Uskyldighed] på landet.« uo)

Endog den Mand, som nu fik den største Indflydelse paa Sveriges Statsstyrelse, var — eller syntes i det mindste i Førstningen at være — venlig stemt imod den franske Revolutjons Grundsætninger. Denne Mand var G* A. Beu* terholm (f. 1756, f 1813), af hvem Formynderregenten,5 Hertug Karl af Sodermanland, næsten fuldstændig lod sig lede under Kong Gustav IV. Adolfs Mindreaarighed. l£n Ytring heraf var Trykkefrihedens Udvidelse k den 11te Juli 1792.

Det var naturligt, at denne saakaldte „hertig Karls tryckfrihet« hilstes med Glæde, især at Thortid, somhavde kæmpet saa ivrig i denne Retning, og hvem dette Skridt derfor ogsaa tildels skyldtes. Tillige med sin Ven Digteren Lidner (f. 1757 f 1793) gav han sin Følelse Luft i Takkesang:

„Re’n kring Europa ryktet ljungar, att Sverige styres af en gud; *) re’n blekna alla svage kungar vid glansen af så hoga bud.“ IM).

Og i sin „Tillegnan till H. K. H. Regenten“ i Skriftet „Mildheten“, som udkom samme Aar, tiltaler Thorild Hertug Karl saaledes (i 6te Vers):

„Du ger oss Friliet: ty du ser,

at logn ar logn, i trots af makt och prål,

att ratt ar rått, i trots af knektens stål,

och att, når menskan vill sin sanna frihet yrka [kræve],

år hon oåndelig i styrka:

du ser med hogsta klarhet det,

som icke sedt af åfven store kungar,

har våckt den åskas [Tordens] knot, mot deras toft [Støv]

ån ljungar,

att brott [Forbrydelse] mot Sanning år — brott mot Guds

majeståt.u m)

; • • . •

Det skulde imidlertid ikke vare længe, inden JReuter-holtn viste sig reaktjonær. Og — mærkelig nok! — skulde netop Thorild være det første Offer for hans Unaade.

Allerede 1786 havde Thorild — som tidligere omtalt

— skrevet sin Afhandling „Om det allmånna forståndets frihet“. Nu øgede han denne med en Fortale om „Ar-ligheten“, hvori han trode frit at kunne henvende sig til Statsstyreren om det, som mest laa ham paa Hjærtet i

*) Hertil stiklede, 3 Aar senere, Malte Bruun, da han (i Fortalen til sin Oversa^ttelse efter Fichte: Tænkefrihedens Tilbagekræv-else) harmedes over en Tid, da ‚ihyrede Rimsmede og Ord-gydere kappes om at skrige“ . . . „hvorledes Rygtet lyner omkring Evropa, at den eller den er en Gud.“politisk Henseende. Han tager Ordet for almindelig Valgret: „Bbr en arlig man i sitt eget fådemesland, åt hvilket han offrar sitt arbete och sitt blod, icke åga sin r 5 st i det allmanna? Och denna rosten rått, det år proportione-rad?« ll8). Ja, mere end 70 Aar viser han sig at være forud for Flertallet af Almenheden i Sverige, da han med usædvanligt Fræmsyn kræver en Sammensmæltning af de fire Stænder, i hvilke Rigsdagen var søndret indtil 1866. Med Djærvhed skriver han til Kongen: „Dessa fyra Rikets Stånd [Stænder] — visar icke vår historia. genom tidehvarf af våld, svek och elande, att de åro de fyra Rikets Obestånd? . . . Erøfra dessa fyra barbariska Nationer. Gror oss till ett folk.w lU)

I Aarets sidste Maaned udstædte Regeringen fcn „forklaring« til den nylig givne Trykkefriheds-Forordning; og i Henhold til hin blev Thorild fængslet som anklaget for Majestætsforbrydelse. Det var nærmest Udtrykket „barbariska nationer« om Stænderne , hvori man paa højere Steder, i sin ufattelige Visdom, havde lagt den Værste Mening, skønt Forfatteren jo ikke havde ment, at de enkelte Stænder. var barbariske, men kun selve Fordelingen i Stænder i Stedet for, at der borde være et helt, udeleligt Folk.

Denne Voldsfærd satte hele Sveriges Ungdom i Fyr og Flamme 115). Da Thorild skulde møde iHofretten den 22de Decbr. 1792, blev han saa godt som baaren derind paa Folkets Arme11€). Medens han var der, gennemsøgte Politibetjænte de; Værelser, hvori han havde bot sammen med en Ven. De fandt og borttog 1000 Eksemplarer af hans Bog „Om allmånna forståndets frihet« med „Årlig-héten« som Fortale. Bogen var allerede samtidig med hans Fængsling bleven beslaglagt i Bogladerne. Fra Hofretten førtes han til Stadshusets Fængsel, hvor han indsattes i et usselt Fangerum. Da han den følgende Dag bragtes til Hofretten, ligesom da han senere førtes tilbage til samme Fængsel, samlede sig en Mængde Mennesker, især unge Mænd, omkring Vognen. Paa Ridderhustorvet,hvor Mængden var størst, raabte den Hurra for Thorild og krævede bedre Arrest til ham. Natten derefter blev han da ogsaa ført til Raadstuens Fængsel, hvor han kom til at bo i „Vagtmesterens14 eget Værelse, som var lyst og renligt. I de første Dage havde man nægtet hans Venner Adgang til ham. I hans øvrige Fængselstid, over halvtredje Maaned, fik de Lov til frit at besøge ham.

Thorild var hele Tiden i det bedste Lune. Og her i Fængslet skrev han sine Grotamannasånger eller Dal-visor. 117) Disse udgør en hel Kreds af djærve, kraftige, kærnefulde Digte med Overskrifter saasom: „Folket44, „Stånden44 [Stænderne], „Konungen44, „Hvars mans rått44, „Gramla åran44, „Gota ratten44 o. s. v. Af „Gota ratten44 skal her til Efterdømme aftrykkes nogle Vers, hvori Skalden følger Frihedens Vej fra Norden over Normandiet til England. Ved Goter menes, hvad vi vilde kalde: de gamle Nordboer. *)

„Goter hette stammen då, glånste utaf åra: deras riken lange stå med sin riddar-lara:

Gotariken ofverallt gåfvo all ting ny gestalt, och åt många lander, frihet, lag och stånder.

Men från Nordens hjelteland ock [ogsaa] till sjos man brakar; intar allt med svård i hand; skeppen hette drakar: dock, mårk deras normansdygd!

- sjelfva Franklands snille-bygd

*) I Slutningen af 17de Hundredaar blev det paalagt det svenske Antikvitetskollegium at bruge Ordet „gotisk“. Jf.

min Afh. om „Fornminnenas återuppvåckelse i Nordens literatur“ i Tidsskr. „Framtiden“ (Stokholm 1871), V S. 509.u

Normandiet hetter,

som åt England veiter [render mod [-England].-] {+Eng- land].+}

England, denna stolte o, stol tast nu på Jorden, har sin frihet, fastan sid [slør] och sin lag af Norden:

Normandiets Vilhelm gick 6fv6r till dem, gaf allt skick: hvad år deras &ra?

Goters lag och l&ra." IW)

Saaledes tilbragte Thorild Tiden i Fængslet. Imidlertid var den franske Konge bleven henrettet i Paris; og det er ikke rimeligt, at en slig Udskejelse af dem, som af Magthaverne maatte holdes for Thorilds Meningsfæller, har været uden Indflydelse paa hans Dommere. Den 22. Februar blev han dømt — landflygtig.

Hvor det aandelige Liv i Sverige rørte sig noget kraftigere, lagde Misnøjet med Statsstyreisen sig nu aaben-lyst for Dagen. Dette var især Tilfældet i Universitets-stædeme.

Studenterne i Upsala holdt i Vinteren 1792—93 sluttede Sammenkomster eller — som de kaldtes — „Kon-venterw, hvor de nyéste Grundsætninger for Frihed og Lighed var de glødende Taleres Æmnerli9), I øvrigt havde de sat sig til Formaal ej alene hos den studerende Ungdom at vække almindeligere Opmærksomhed for Statslivets vigtigste Tidsspørgsmaal, men ogsaa at modvirke den Splittelse, som hidrørte fra en overdreven Landskabs-følelse ,9°); ved de svenske lærde Højskoler deler Studenterne sig næmlig i „Natjoner“ efter Landskaberne. Vel nærede de et glødende Had til Undertrykkelse og Adelsskab, men kom dog overens om at holde sig aldeles- rolige og ikke bruge Vold mod nogen. Kun afgav de det Løfte, at de videre vilde udbrede sine Friheds- og Ligshedsgrund-sætninger, hver i sit Landskab.,19) De Taler, som holdtes, udkom senere, kort efter Thorilds Landflygtighed, i Up-sala uden Navn, men under Titel af „Skrifter upplåsta i en samling af studerande vid Upsala Akademi." Af dette Selskab synes den Hoijer-Silfverstolpeske „Junta" noget senere at have udviklet sig 1J0).

Om „Konventerne" end holdtes for lukte Døre, saa genlød dog Gader og Værtshuse af Medlemmernes Fri-hedssange m), især af en Vise, „Byxorna“, af B. Hierta, i hvilken „ Sansculotterne “, General Dumouriez *) og „Champagnen" prises,

„Ty om detta vin ej vunnit [ej havde vundet] skygd [værn] af sansculottema, hade det alltsamman runnit i de kronta byxorna [de kronede Bukser]".IM)

En særlig Lejlighed til aabent at lægge sin Stemning for Dagen fik nu de unge Frihedssværmere i Upsala, da Budskabet om Thorilds uretfærdige Domfældelse oprørte deres Harme over Trykkefrihedens Indskrænkning saa stærkt, at de ikke kunde skjule den inden fire Vægge. Med paafæstede ICoL arder af uort Sørgeflor og med Fakler i Hænderne vandrede de ved højlys Dag i højtideligt Optog til en aaben Plads, hvor Hertug Karls Trykkefri-hedsforordning af 11te Juli 1792 blev nedsænket i en dyb Grav og jordet. De sang et højtideligt Sørgekvad over den og desuden et Vers til Frihedens og Lighedens Pris:

„Frihet ock jamlikhet råde bland ossi Upplysning spride ibland osb sitt bloss!

Lydom dess rost!

I våra brost kånnom dess ratt! kanaom vår styrka, resten år lått.“

Derpaa fulgte et vældigt Gravøl.li8).

*) Charles Frangois D., f. 1739, f 1825, fransk General, havde (Sept. 1792) kastet den prøjsisk-østrigske Hærfører, Hertug Ferdinand, ud af Champagne.I Lund skal ogsaa — ifølge Adlerbeth ,S4) — være „skedt ovåsende af de studerande, straffbart, men ej ohftrdt bland en m&ngd ungdom. “ *) Dette fik endog Højskolens Lærere, „Professorstaten4*, at føle, eftersom den umyndige Kong OiMtav IV. Adolf senere paa Aaret ej engang

vilde stige ud af sin Yogn, da han paa sin Kejse kom til Lund. Hoffet lugtede nu „Jakobinere" overalt; og det var ikke saa underligt, at den unge Konge nærede Hof-fets Tænkemaade, naar man ved, hvilke Lærdomme hans Lærer, den smidige Hofpræst, Biskop J, G. Flodin, havde indskærpet hos sin Lærling: at al Øvrighed er af Gud, at Gud giver stundom i sin Vrede Folkene i Kongernes Hænder, at Kongerne er Jordens Guder, og at Folkenes første Pligt er blind Lydighed, ,M).

I selve Stokholm har Misnøjet næppe været mindre end i XJniversitetsstæderne. RetUerholm fandt det imidlertid raadeligst at nytte Politiets Hjælp til at kvæle alt virkeligt eller indbildt politisk Klubliv. Saa vidt gik han endog i sin Rædsel for Revolutjon, at han lod Patruljer passe paa, at ikke flere end to Personer fulgtes ad paa Gaderne, naar det var blevet mørkt om Aftenen.1,T).

Endelig kom den Dag, da Thorflds Dom skulde fuldbyrdes, da han skulde føres boit fra Stokholm, sydpaa, i Landflygtighed, netop 14 Dage efter Domfældelsen; det var den 8de Marts 1793 1M). En Politimand fulgte med til Rigets Grænse.

Men ogsaa en anden fulgte med, ej alene ud over Rigets Grænse, men lige til — Livets. Det var hans ædle og trofaste Brud, Crustava von Kowslcg.

Under Vejs samledes Thorild i Fittja *) med flere af

*) Hint „ovåsende" i Land opstod derved, at Studenterne, først

i Marts 1793, følte sig stødte over ej at være indbudne til et stort Bal, som Omegnens Adel og Officerer afholdt indenfor hines Enemærker (efter Studenternes Opfattelse), og at de derfor vilde tiltvinge sig Adgang.,aa)

**) Landsbyen Fittja ligger omtr. Vj4 sv. Mil sydvest for Stok« holm yed Landevejen, vest for Alby-Søen, enVig af Malaren.sine Venner, hvem han forelæste, hvad han havde digtet i Fængslet „Och vi forestalla oss4< — siger Atterbom ,29) — „huru afskedsglasen sammanklingade vid dessa ord“:

„FrihetM skallade nordiska fj&llen, och frihet var blåa himlens dån; hjeltar logo, trotsande odet [Skæbnen], då flickan i dalarna sjong.

Odet harmades; stdrtade molnen [Skyer] strax hv&lfde vår himmel i afgrunds natt, tro! tro! tro! vralade Lognen ur molnen. Allt, darrande, folL

Upp stod Engelbrekt, hogg emot klippan sitt svird, och en ljnngeldsgnista flog; gnistan tosen gryningens lågor då tånde — till frihetens dag.

Gråt, v&nt skum år dagen, och Lftgnens an svåfvande skyar stortå fram.

Gråt — men hoppas! Samningens gnista mer måktar ån hjeltames 8vård.“

Ben 11te Marts maatte han tage Afsked med Vennerne, med hvem han senere stadig vedligeholdt Brevveksling.

Den 1ste April var han i København 130 a), hvortil Manderféldt (Ingman) alt i Januar havde indbudt ham som til „den ratta fristad f&r alla snillenu, og tilbudt ham Bolig i sit eget Hus, det, som nu er Nr. 72 i Store Kong-ensgade) 180 b). Af de Breve, som Thorild skrev fra denne Stad, hvor han opholdt sig nogle Maaneder, er det meget interessant at se hans Domme om danske Forhold og Stemninger, hvilke han undertiden sammenligner med svenske, uden dog at dele Manderfeldts Henrykkelse. I et Brev af 20de April omtaler han endnu sin Rejse gennem Helsingborg, som han roser meget for fristatlig Stemning: „Det lilla Helsingborg år riktigt en liten frihets-koloni: karlame unga och raska, fruar och flickor vackra, staden tack, lefnadssattet gladtigt och republikanisnqlifr,som vore han naturlig dår. Så att det var just en fint i grymhet af odet, att låta mig rått lifligen kånna det svenska nyss fore det danska" .... „Men nu år jag har i Danmark, hos en nation, som ligger så langt inunder sitt Hofs forstånd, som vårt Hof ligger inunder Nationens" 1Sl). Den 23de Maj skriver han: „Min bok“ (næmlig “Om allmanna forstandets frihet" ,M)) „år hår ofversatt „paa dansk“ af en landsdomare (lagman) Muhle von Hof*). Hvilken gloria!" . . . „Danska tryckfriheten år simpliciter gifven utan papperslag, utan annanrestriktion, ån allmånna lagboken" . . . „Ar det icke besynner-ligt, att då danskame eljest ålska sitt hof

religiost, hata de dock en enda — prins Karl af Hessen? De forarga sig ofver infallet i Sverige, som de kalla hans .... de allraslugaste leda allt godt hår i landet från Struensee, och undantaga icke ens Kronsprinsen och Kronprinssessan, som åro verkliga charmer i karakter." m).

Fra København sendte Thorild sin frisindede Afhandling „om qvinnokonets naturliga h5ghét" til KeUgren, som lod den fuldstændig indføre i „Stockholmsposten“. Denne Afhandling kalder B. E. Malmstrom „hans testamente till den svenska literaturen"m). Atterbom holder den for „en hyllning till henne" (Grustava v. Kowsky) „eller forst-lingsoffret af håns tacksamhet"; . . . „denna ridderliga upphojelse af Qvinnans vårde og foretrade, till två tredje-delar allvarsam och en tredjedel skåmtsam, var nåmligen det forsta, som han forfattade efter deras ingångna forening." m).

At Thorild tilbragte Hvedebrødsdagene eller dog de første Maaneder efter sit Bryllup i København, havde maaske den i andre Henseender mindre heldige Følge, at han ikke saa meget fik Lejlighed til at lære at kencle sine

*) Heinrich Muhle 1763 f 1817) var — ifølge Erslev (Forf.-

Leks.) — Landsdommer i Nørrejylland 1790—1800. SomThor-ilds Oversætter nævnes han ikke.derværende Kampfæller i Striden for Friheds- og Ligheds-Grundsætningerne. Om han og P. A. Hejberg nogensinde har talt sammen, er saaledes meget tvivlsomt og næppe rimeligt, da Oplysning derom Yel ellers ikke vilde været vanskelig at finde.

Derimod er det rimeligt, at de som Forfattere har kendt hinandens Skrifter, og det er hævet over al Tvivl, at i det mindste P. A. Hqjberg undertiden har ladet sig paavirke af Thorild, hvem han et Sted kalder sin „Yen“ uden dog at nævne hans Navn. Dette Sted er i Rigsdalersedlens Hændelser, hvor Hejberg har laant og derpaa selvstændig omarbejdet en Lignelse, som tidligere er brugt af Thorild i Kritik Siver Kritiker (1791). Ligheden mellem de brugte Billeder er, uagtet Hejbergs Omarbejdelse, saa paafaldende, at den endog vil kunne spores i Enkeltheder, naar man jævnfører følgende:

ThorUd:

Kritik o fver kritiker (Saml. skr. III, 33—34).

„En borgmastare i en småstad — med all vord-nadsagdt — kan, i sinnatt-rock, sin nattmossa och toflor, med fortrolig vårdig-het rokande sin pipa gå från den ena andan af sitt herradome till den andra, och intet dga stotes, ingen sjal fort5mas. Nej; det tvartom der synes, som denna mdssa kronte hans magt, som vore denna nattrock hans rattfårdighets mantel och roken af hans pipa dambet af en Thor. Så hogt, så hårligt år detta i

P. A. Hejberg: Rigsdalersedlens Hændelser n, 297—298. '*«)

„En Byfoged' i Storehed-inge eller Slangerup — denne Lignelse har ellers en god Ven laant mig; hvem denne Yen er, maa Læserne selv undersøge og ære mig for min Oprigtighed — kan maaske i sin Yærkens“ (o: Hvergams) „eller uldne Da-mastes Kasseking og Nathue paa Hovedet, røgende paa en Pibe Tobak, vandre fra den ene Ende til den anden af hans lille Stats Grænser, og denne Dragt vil ikke opvække den ringeste komiske Ide hos nogenden na grad. Ville ni draga upp denne man, sådan han hår står, påverld-ens hogsta teater, och från topp til tå domma honom efter en ofverceremonimåst-arepå en serafimer-ordens* dag?u

af hans Undersaatter; meget mere ville de maaske finde en Værdighed deri, og saa-dant et Symbol paa hans Højhed og Magt, som for-tryller dem. Lad derimod den samme Mand i samme Dragt forsøge paa at spa-sere fra Vesterport nd til Toldboden i København, mon da ikke ethvert Menneske vil finde denne Mand latterlig? Mon han ikke vil blive forfulgt af fornemme og gemene Gadedrenge med Hujen og Piben, Kritiker og Sarkasmer, alt efter en-hvers Ævne? Et stort Bevis paa, at det, der i en liden Cirkel er højt og fortræffeligt , ofte bliver flovt og uselt, naar det kommer i en større CirkeL"

Medens vi lader Thorild rejse videre syd paa, til Tyskland, hvor han fik et andet Blik paa Frihedens Natur*), vil vi dvæle lidt længer ved P. A. Hejbergs 2den Samling af Rigsdalersedlens Hændelser, som han udgav samme

Aar, 1793.

Heri vil der kunne vises flere Steder, hvor han synes paavirket af Thorild, i sær af dennes Kritik ofver kritiker men medens denne har mere Kraft og Alvor i sit Sprog, raader Hejberg derimod over det lette Lune og det spil-

*) Han blev ogsaa snart tagen til Naade af den svenske Stats-styrelse og fik en Stilling ved det svensk-tyske Universitet i £}j*eifswald.letide Vid. Sin Tids „Læredigtere" revser han saaledes ved at gøre Nar af en, som vil skrive „et Heltedigt om Kvægsygens Inokulation" eller „en Opera om Kartoffelavlen", hvori et Klor synges af bare Kartofler IM). I føvrigt er deh politiske Side mer fræmtrædende end i 1ste Samling. Og sine drøjeste Slag slaar han imod Hjemmetyskeriet. De mange uduelige indvandrede Tyskere er udsatte for hans stadige Forfølgelse. „Det er en Skam", siger han, „at man tør befale den danske Nation at tro, at en Praas fra Tyskland kan være et Lys i Danmark. “ ,38) Særlig er han paa Nakken af den tyskfødte Professor Eggers ved Københavns lærde Højskole.1M) Det harmede især Hejberg, at disse fræmmede, som hurtig naade høje Stillinger, drog flere og flere tyske Venner eller Slægt-ninger ind efter sig og skaffede ogsaa dem fede Embeder. Det fræmstilles saaledes, hvorledes en Professor undslaar sig for at hjælpe en dansk Student, der ønsker et lille Embede, fordi hin først vil have to Landsmænd forsørgede; Om den sidste af disse siger Professoren for at rose ham: „Han er ogsaa inventieux [opfindsom]! han har opfunden en Salfe at smere Bønder med , saa at de bære Uld, und kan klippes et Par Jank om Aaret“. 14°) Skuespillet „Virtuosen", som udgør en Del af denne Samling, er i’et og alt rettet mod Tyskériet. Senere fortsættes Heltens Historie. Hr. Spataer rejser til Jerusalem, roder i den gamle Stads Ruiner, og finder paa en flad Sten et Landkort. Efter dette udgiver han nu „Das gelobte Land, entworfen von Spatzier." Landet har aldeles Form som Danmark; kun Navnene er laante fra det hellige Land. København er Jerusalem, Odense Jericho, Aarhus Edom; end videre er Skaaiie Mesopotamien, Nordtyskland Ægypten osv. Paa en hosstaaende Tegning ser man store Skarer af jublende Tyskere drage ind gennem Nobis-Thor (mellem Hamborg og Altona) først ind i „das gliickliche Arabien", saaledes kaldet, „fordi den største og ufomuffcige Hob af Indbyggerne ansaa sig selv for at være en bedreArt Mennesker end Indbyggerne i det forjættede Landu U1), det egenlige „gelobte Landw. hvorfra Tyskerne gaar højere op til Feresitenland og Kanaan (Jylland) osv, Det er den dandk-tyske Helstats Brøst, som Hejberg\jaflerede her har blottet. — Statsstyreisen gaar ej heller Barn forbi, saa lidt som Adelskab og Hofvæsen. Om en Sømand fortælles , at han i London kom op til den stjærnekyndige Herschel og gennem dennes Teleskop fik Lov til at se paa Maanen. Her saa han en Sø, i hvis Vand alt det spejlede sig, som foregik paa Jorden. Senere fortæller Sømanden om alle de skønne Ting, haft har set, og deriblandt følgende: „Jeg saa Evropas Regentere at regeres igen, hver paa sin Maade *). En styredes af en Mætresse, en anden af Munke, den tredje af Adelenosv. u*) Men

— hedder det ved en anden Lejlighed— „saa længe som de store kunne synde ustraffet, saa længe kan Frihedens Aand ikke gribe om sigu us). Samlingen ender med en „Afsked til Læserne“, hvori Rigsdalersedlen bl. a. siger, at den kunde fortælle meget, meget mere, om den vilde: „Jeg kunde meddele dig en Tarif paa den Forstand, der udkræves til alle Statens og Hoffets Embeder, hine beregnede i centner- og pundevis, og disse ira Lod til segstendedels Kvintin. Jeg kunde give dig Underretning om de Folks Følelser , der faa de længe forventede Karakterer**) og Brystplader, og om deres, hvis Haab slaar fejl.« *“)

I Paris var man nu midt i Rædselsvældets Tid. Re-

*) Thorild minder/ i „Ratt eller allasamhlillens eviga, lag“ 1794 (Saml. Skr. IH, 311) om det næppe mefcet kendte „danska ord-spriket: kan for at ride, lader vi os rides.w

**) Hermed maa sammenstilles, følgende Brag af „Karrikatur" i et Brev fra Jesper Bogtrykkerdreng: „Hof- og Stadsrefcten er desnden en Mand, der, som man kan se af hans Titel, står Tel anskrevet ved Hoffet, og er bekendt fbr at besidde grvnd-ige Kundskaber i Lov og Eet, da derimod min Husbond ingen Karrikatur har, og næppe eger en eneste hæretisk Bog.a 14B)volutjonens Indflydelse mærkedes af og til her i Norden i Tidsskrifter og i Viser. Af de Tidsskrifter, som stiftedes ved denne Tid, skal kun nævnes: Maanedsskriftet „Politisk og fysisk Magasin", fordi Hejberg skrev i det, og det fri-hedsfjendske Ugeblad „Folkevennen", stiftet det følgende Aar146), fordi Hejberg skrev imod det. Med disse voksede ViSérnes Flod end stærkere. I Rahbeks „Den danske

Tilskuer" af 8de Avgust d. A. har en Spøgefugl derfor skrevet et Stykke poetisk Kogebog:

„Én Vise eller Selskabssang at lave.

Tag en Melodi af Schulz *) eller af et af vore nyeste Syngestykker, hvormed man altid maa være forsynet; opluk dertil en Vise åf Thaarup, eller Wibe, hvis denne haves i Forraad, eller i manglende Fald tag blot: Glæder, Kædér, Iloser, Vinger, og nogle andre af de mest brugelige'poetiske Ord (se Registret), rør disse sammen, til de siuåuné og eré i et,—vilde ikke løbe sammen, da spæd dem kun med Vand, bring dem da til nærmeste Bogtrykker, og lad dem der aftrykkes paa fint, hvidt Skrivpapir, tør dem derpaa ved en sagte Ud, og beklip dem i den behørige Form, inden de serveres paa Bordet, — da vil de til et godt Glas Vin befindes at være af særdeles god Smag."

Mange Viser skulde virkelig synes at være tillavede efter en slig Kogebog. De faa fra denne Tid, som udmærker sig fræmfor de øvrige, gør det sjælden ved gode Egenskaben Svage Døn mærkes af den store Kamp i Evropa saasom i et Vers af følgende frihedsfjendske Vise, der den]ste Oktober 1793 blev sungen i „Dét ordentlige Bueselskab" i København:

„Man Frihed her ej drømmer sig ved Guds og Kongers Bud at haane: og ingen tror sig lykkelig ved ej at kunne Broder skaane,

*) F. 1747, Tysker, Kapelmester i København fra 1787, død 1800«hvis Mening er, at Raseri ej kaldes kan at væré fri.“

Ofte endnu istemmede man de gamle aandløse Viser fra den Tid, da man spidsborgerlig ikke brød sig om, hvad der foregik i den store Verden rundt omkring en, naar man kun selv havde nok at drikke. Lige som den forfulgte Struds stikker Hovedet Busken for ikke at se, saaledes syntes mange nu at stikke Hovedet i — Punse-bollen. De var frihedsfjendske, men saa lidet daadskraft-ige, at de ej engang vilde kæmpe for sin Mening. End og i Upsala, hvor Frihedsluen havde brændt hedest i Førstningen af 1793, udgav man samme Aar en Visebog, „Sommarpromenaden", der kun altfor meget vidner om den spidsborgerlige Nydelsessyge — i det mindste i det aabenbare; ti i Løndom afskreves uden Tvivl des flere revolutjonære Viser. Som en Prøve paa, hvor vidt man kunde gaa i Vingudens Dyrkelse, skal følgende smaaVers hidsættes af nævnte Visebog:

„Når han* (o: Himlen) „drufvan oss besk&rde,

▼ar det blott for menskans s kuli intet annat dju? han larde konsten att få blifva full.“ M7)

„Om en syndaflod skall timma nu på nytt, men utaf vin, skulle vi som fiskar simma [svømme], ej som Noach bo i skrin.

Ingen skulle stå i fara att af drunkna få sit slut, ty med nagra klunkor bara skulle hafvet torkas ut.“ Mf)m.

(1794 til omtr. 1797.)

„I Nord paa Troners Grus skal Republiken staa!“

Malte Konrad Bruun.

Stærkere Stemninger. Halte Bruun træder i Hejbergs Fodspor. Den HCijer-Silferstolpeske „junta" i Upsala. „Jerusalems Skomager”. Brud imellem Hejberg og Bruun. Denne flygter over Sundet efter Udgivelsen af „»Aristokraternes Katekismus**. Bernstorf ddr. Ny Flugt. Fredsfester.

Stærkere Stemninger udmærker dette Tidsrum, Midten af 1790erne, fræmfor det foregaaende. Vel endte Rædselsvældet i Frankrige 1794; men de store Verdensstem-ninger maatte have Tid til at udbrede sig, og først i de nærmest følgende Aar naade de største Bølgeslag vort Norden. Yngre frihedssværmerske Mænd, som først nu traadte op, gjorde ogsaa sit til at drive Stemningen til det højeste, inden den atter dalede i det følgende Tidsrum.

Hvor ivrige Folk kunde være med at tage Parti, kan bL a. skønnes af et enkelt, men særtegnende, Træk. I en af Danmarks Søkøbstæder havde en umaadelig „kristiansku Undersaat den 29de Januar 1794, Kongens Fødselsdag,

prydet et oplyst Vindue med følgende Vers:

„Ingen Lighed! ingen Frihed!

Kongenavn er mit Gavn.

Hvo ej er Kongeven, gid Fanden tage den!“ 149 a-)Det var samme Aar, som en Vise om „Frihed, Lighed og Venskab" af P. A. Hejberg blev sungen i „Det venskabelige Selskabu i København (Visen: „For ret os ved Jorden at frydeM). I denne forekommer:

„Lyd højt, vor Sang, hvert Baand og hvfcr Lænke til Trods:

Himmelske Frihed! Skaberens Gave! kom! o kom! byg din Trone blandt os!

Naturen os dannede lige og Adel er ikkuns en Lyd; ja ene bør Mennesket vige for højere Kundskab og Dyd. 149 b*)

Held os! Held os! naar Fødsel ej mer os skal trykke!

Lyd højt vor Sang al Stolthed og Dumhed til Trods.

Hellige Lighed, Menneskets Smykke 1 kom og oprejs din Trone blandt os.“

Samme Aar var det ogsaa, at P. A. Hejberg skrev sin mest politiske Vise, — den „mest politiske4* ikke paa Grund af Indholdet, men paa Grund af de Omstændigheder, hvorunder den blev til. Den er et Udbrud af samme vulkanske Gæring, som i langt større Maalestok fandt Sted i den store Verdenspolitik.

Frankrige var jo dengang Arnestedet for Friheds- og Lighedsgrundsætningerne, hvilke herfra søgte at straale ud over hele Evropa. Flere af dettes Stater sluttede sig derfor sammen til Kamp for Kongemagten imod Folke-magten. I dette Forbund var især England vigtigt; og den engelske Kong Georg IILs Minister, William Pitt, holdtes for at være Sjælen i de forbundne Magters Fjénd-ligheder imod den franske Fristat.

Spændingen imellem Frankrige og England afspejlede sig i Forholdet mellem disse Staters Sendébud i København. Den øgedes yderligere ved, , at den franske Fristats Ombud, P. Grouvelle stod i venskabeligt Forhold til Hejberg, medens den engelske Minister, Hatles, en hovmodigog snedig Mand, selvfølgelig afskyede denne „Jakobiner". Baade Statsstyreisen og Folket i Danmark havde Grund til Misstemning imod England. Det var egenlig denne, som kom til Udbrud gennem en Yise af Hejberg, der senere skal meddeles.

Allerede tidligere paa Aaret havde den varsomme Bahbeh maattet undgælde for den standende Strid paa begge Sider af ham!

Den ydre Lejlighed til Udbruddet var Kristiansborg Slots Brand den 26de—27de Februar 1794. Nogen Tid efter denne, den 17de Marts s. A., fandtes i Rahbeks Tidsskrift, „Den danske Tilskuer", et Brev fra „Simon Sanddru", Hejbergs 'Mærke. I dette meddeltes, at under Branden saas to Personer, som talte et fremmed Sprog, snige sig om blandt Folkemængden. Den ene af dem „med et Øjeglas i Haanden udmærkede sig ved at vise en Djævels Glæde over Ilden". Han havde desuden ytret: „For den Summa, som nu brænder, kunde Danmark have ført Krig med Frankrig i tre Aar". Skønt Hailes ikke var nævnt, var han dog saa godt skildret, at ingen kunde tage fejl af, at Sigtelsen galdt ham. Han var dum nok til at vise, at han følte sig truffen af de Ukvæmsord, som Simon Sanddru havde ladet følge med i sit indsendte Stykke. Ministeren krævede, at Statsstyreisen skulde sagsøge Tidsskriftets ansvarlige Udgiver, og han haabede, at at den kongelige Enevoldsmagt i Danmark — tildels mod sin Vilje — skulde ramme „Jakobinerne*4 følelig. Dette Haab blev dog skuffet; ti Hof- og Stadsretten frikendte Rahbek, da han „under Tilbud af Ed" erklærede, at det „med hans Vidende ikke var den engelske Gesandt, der sigtedes til". Rahbek havde — vist nok til Hailes’ Ærgrelse — taget sig Sagen saa let, at han endog sad og skar Penne under Forhøret160). .

Imidlertid havde den engelske Minister faaet en ny Lejlighed sil at hævne sig paa Hejberg, som han forrige Gang ikke kunde træffe, fordi Rahbek stod imellem. Og denne Gang lyktes det ham desværre. Mærkelig nok blev denne

5*Lejlighed given netop samme Dag, som der var falden Dom i hin Sag, hvorfor Rahbek frikendtes, nemlig den 2den Juni 1794 "*).

Den nævnte Dag var P. A. Hejberg indbuden til et Aftensmaaltid i „Det forenede Venneselskab**, og, hvad der var meget sædvanligt, et af Medlemmerne havde bedt ham medbringe en Drikkevise. Hejberg imødekom vel baade Indbydelsen og Ønsket; men, i det han sendte Visen, ytrede han i et medfølgende Brev, at, „fordi min Manér med Viser er, som bekendt, af mange Mennesker ikke yndet", sendes indlagte „med den indstændigste Anmodning ikke at lade den afsynge, saafræmt der er mindste Grund til at formode, at den kunde forstyrre nogen eneste Medlems Fornøjelse". De „Herrer Direktører*4 fandt intet i den, som kunde støde noget Medlem, og om Aftenen sang man altsaa:

„Vor Klub er dog en herlig Sag, her sidder man i Vennelag, og rundt omkring det brede Bord kan tale frie Ord.

Men er her en Spion iblandt, der med sin Sladder, Løgn, ej sandt, befører nogen ærlig Mand, forbandet være han!

Naar vi er Dagens Arbejd kvit, vi samles her og tale frit, dog altid udi Sandheds Spejl vi skue Statens Fejl.

Vor Ros er ren, vor Dadel fri, og aldrig, aldrig synge vi, naar Eksellensen stjal og sov, til Eksellensens LoV.

Den sande Lighed hersker her, og alle er vi lige ner til fedest Kød og finest Brød, men ingen dertil fød.

Foragt med den, der tænker sig at v»re mere adelig,om han saa stammer fra Per Thott*) end nogen Sansculot!

Uskyldig er vor Politik.

Vi glæde os, naar vel det gik, og ønske, at den gode Sag ej fare maa i Mag.

Men om vi stundom bande Pitt, og rose Robespierre lidt, staar Statens Ro dog ej paa Spil. Nej, der skal mere til!

King George han spiller høje Spil; en Satan**) fik ham nyli v til at rive Folkets Klubber ned sig selv til stor Fortræd.

Han tror ej Britt en mukke tør, hvor galt han endog Sagen gør. Tror I, godt Folk, slig Politik kan længe holde stik?

I Fyrster paa den hele Jord!

O, tro ej slig en Nidings Ord, som dér, hvor Folk forsamle sig, ser Spor til Borgerkrig!

Om Krig at drømme midt i Fred, det røber ond Samvittighed; og frygter I for Mytteri, er snart Jer Magt forbi.

Dog bort med slige Billeder!

De kuns forstyrre Glæden her; ved Yin at lokke Griller fræm, fy! den Ide var slem!

*) Herved sigtes vist til en gammel Skolehistorie, i Følge hvilken man skal have faaet en ligé saa højadelig som dum Ætling af Slægten Thott til at tro, at hans adelige Navn var fra Yirgils Tider, fordi der et Sted i Virgils 4. Bog staar: „per tot periculau (o: gennem saa mange Farer) o. s. v.

**) Pitt antages der at være sigtet til.Saa bort med alskens Politik! og lad os passe vores Drik!*)

Det har vor fælles Ven jo sagt;

Skaal! Klubben staa ved Magt!

Hejbergs Vise blev, uden Forfatterens Tilladelse, af Rahbek, som fattedes Haandskrift, optrykt i Den danske Tilskuer, Talmærke 43, der udkom den 9de Juni; og dén fik saaledes en videre Udbredelse 152). Den 13de Juni blev der udfærdiget en kongelig Kabinetsordre om Sags Anlæggelse mod baade Rabbek og Hejberg; ti i Visen var „som Hans Majestæt Kongen selv har behaget at udtrykke sig: Hans Majestæt Kongen af Storbritannien angreben paa en uanstændig, dumdristig og forhaanende Maade (og det personlig eller ved Navns Nævnelse)" ,53)

— som Generalfiskal Skib sted meddelte det i sit Indlæg, da de to Indstævnte den 30te Juni første Gang maatte møde til Forhør i Hof- og Stadsretten. Ved Dommen, som faldt den 17de November, frikendtes Rahbek; men

Hejberg maatte bøde 300Rdlr., skønt han søgte at give 5te Vers den Tolkning, at i Linierne: „han tror ej Britten mukke tørw o. s. v. skulde „han“ ikke gaa tilbage paa „King GeorgeK, men paa „enSatan“ (som ikke var nævnt) 154). Ikke længe efter udgav Hejberg denne „Procedure og Dom“ med mange vittige Anmærkninger nedenunder.

Hvor lidt han tabte Modet, fræmgaar bedst deraf, at, medens Sagen stod paa, skrev han den ene politiske Vise efter den anden, opmuntret ved den Genklang, de fandt hos mange, om end de færreste fattede det Alvor, som skjulte sig bag den tit vel fri Skæmt. Allerede den 14de Juni, da han vel dogmaaske havde faaet et Nys om, hvad der kunde vænte ham for Visen af 2den Juni,

*) Dette har Hensyn til Rahbeks tidligere omtalte Vise fra

1790: „Nu bort med alskens Politik** (se S. 22).mødte han med en ny: „De franske er on vanartet Slægt“, hvis 3dje og følgende Vers lyder saaledes:

„De Baand og Titler, hvormed man før Forstand og Dyder erhværve kunde, dem jog den gale Natjon paa Dør, med dem gik Dyd og Forstand til Grunde.

Alt godt aflives, alt klogt fordrives, og Idioter alene trives, foruden Bang.

Om Rettigheder og andet sligt saa megen Løgn de os vil indbilde, vi ved, at Mennesket har en Pligt, hvorfra han aldrig sig maa forvilde: den er at bukke, og aldrig mukke; men derimod at i Løndom sukke, det er hans Ret.

Dog foreslaar jeg, godt Folk, en Skaal, at drikkes baade af Demokrater, og selv af dem, der sig sno som Aal, det er at sige Aristokrater"......

og dermed vendes fra Politiken tilbage til Klublivet. — Omtrent fra Juli s. A. er

„Min politiske Omvendelse,

Hymne til Folkevennen*).

Jeg skrev saa tidt med vanhellig Fen.

Min ringe Gejst var i Satans Eje;

) Det reaktjonære Blad af dette Navn. Hvor lidet betyder dog ikke et Navn? „Folkevennen" 1877 er alt andet end reaktjonær, I København er „Morgenbladet4 venstre, i Kristiania højre, her er „Dagbladet" højre, i Kristiania venstre; i Stokholm er „Dagens Nyheter** og „Fademeslandet* venstre og yderste venstre, i København er „Dagens Nyheder** og „Fædrelandet* ‘ højre.tak ske dig, ærede Folkeven, der mig omvendte fra Syndens Veje, at jeg begynder at angre Synder, det til din Ære jeg højt forkynder,

Held vorde dig.

At den er skyldig i Mytteri, som denne Sandhed i Tvivl tør drage, at Folk er Kongers Hollænderi, hvis Ost og Smør de har Lov at tage, og som desuden maa ligne Studen, naar en Forpagter faar Lyst til Huden, det ved jeg nu.

At Frihed er et forbandet Ord, som Herren skabte udi sin Vrede, blot for at straffe den gale Jord, og Verdens Undergang at berede, at Skraal mod Lænker den Ret forkrænker, som Oud paa Vuggen Monarken skænker, er soleklart.

At den er altid med Visdom fød, der segsten Aner og flere tæller, for ham er det kuns et Smørrebrød, hvorved den støvede Lærde træller, at Dyd og Ære vil ene være hos dem, der Skjolde og Hjælme bære, er nu min Tro.

At den Natjon, jeg ej nævne tør, skønt den behandler os, som den lyster, har al den Frihed man have bør, saa den med Rette sig deraf bryster, at skønt vi sukke, vi ej tør mukke, men dybt for den os i Støvet bukke, er sandt og vist.Bu har bevist, imodtog min Tak, at Frankrig er kuns en Øglerede, at det fordømte rebelske Pak bør føle Kongernes grumme Vrede, at Blod i Strømme bør oversvømme det Land, som vovede fræk at dømme sin Suveræn.

Du lærte mig, at i Krigens Tid kun Landets Børn tør for Landet stride, og at, naar Kongen har endt sin Strid, han ej paa Borgeren mer maa lide, for ham at ave maa Kongen have en skønne Flok af de kække Brave daraussen fra.

Af disse Sandheder før jeg lo, den Latter blev mig til Skam og Skade; ti sværger jeg til en bedre Tro, om Demokrater mig end vil hade.

Det Had jeg vænter betalt med Renter ▼ed nogle bitre Emolumenter, forstaar I mig?M ***)

Videst i grovkornet Skæmt gik Hejberg maaske dog i en Vise af 29de Avgust 1794:

„Her Vinen staar paa skænket Bord.*4

Han foreslaar den sædvanlige Skaal, men siger først (i 2det Vers):

„Den ej for nogen Konge er; den ædle Tid den er ej mer, da Folket bad og 'fanonerte, naar han lakserte."*)

*) Samme Vises 6te Vers lyder:

„Ej er den Skaal for Adlens Fald; for os den gærne leve skal,En lignende Tone istemtes nu ogsaa mer end tidligere af andre. Det heder saaledes i en Sang fra Det borgerlige Skydeselskab paa Enighedsvæm d. 18de August 1794:

„ . . . . Prunk af gammelt Blod, ormstukne Ane-Tavler, er os kun Flitterstads."

Den kun 19-aarige Malte Konrad Bruun, som alt i flere Aar havde ønsket at kunne stille sig ved Bej-beigsSide. viste nu, at han var nær ved at naa sin Læremester. Fra denne Tid er netop en af hans mest kendte Viser:

„Aristokratisk Selskabssang.

Bort Jakobinskhed fra dette Lag! bort Frihedsskaaler og alt deslige! for Monarkiet s den gode Sag skal vore Ønsker til Himlen stige.

Gid Bajon9tter og gid Kanoner

maa trygt beskærme al Jordens Troner!

Hver Trones Skaal!

Næst efter Tronen bør Adlen staa, og derpaa først de Gemene komme.

Ti gammel Orden haandhæves maa, trods alle næsvise nye Domme.

Du Hjørnesten for alt Kongedømme! højbaame Adel, af Hjærtet tømme vi her din Skaal!

naar ikkun Fanden naadigst henter dens Pergamenter."

og 8de Vers:

„Ej Republikens Skaal det er; vi se saa mange Skælmer der.

Den stedse dog — om der er flere — guillotinere!“

Ved de øvrige Vers er der intet videre mærkeligt.Dig, store Tyskland, vi takke bør; du Adelsmænd os i Mængde sender.

Især i Krig du Mirakler gør, og sejrer altid, naar du ej render.

Og havde Fransken saa grov ej været,

I sikkert var til Paris marcheret.

De Tyskes Skaal!

Prins York4*) er tapper og rask og snild, men høflig, høflig, han er tillige.

Han Ret ej altid beholde vil, og tit man ser ham sin Plads at vige Til Yerdens Lykke hau længe være Anfører for sin Hr. Faders Hære!

Prins Y orke s Skaal!

Kan Retten tolkes med bedre Fynd, end naar man tolker den med Kanoner? Og tør vel nogen det kalde Synd, hvad Konger gør for at vinde Troner?

O; I, som delte nys Polens Rige! for Jer skal Ønsket til Himlen stige;

Gud lønne Jer!

King George er langt fra at være Bét, og herligt Kortene for ham falde.

Det er kun Hejberg, som nægter det, som tør hans Raadgiver „Satan" kalde. Nej, Yisdom al hans Regering røber, og det er Løgn, at man Stemmer køber. King Georges Skaal!

Mulkteret vorde hver Sansculot-, der fræk tør gnave paa Kongers Ære! man straks maa hævne sig for hans Spot; derfor Fiskaler i Verden ere.

Et nyttigt Embed, hvor *sure Miner mod det end gøres af Jakobiner! Fiskalers Skaal!

*) Fredrik, Hertug af York (f. 1768 f 1827), Georg III.s Søn, førte fra 1793 de britiske Hære i Nederlandene,Man godt gagere maa altid den, som drøjt og fyndigt mod Frankrig skriver, en Mand som vores Hr. Folkeven, besjælet af sand rojalistisk Iver.

O, trods hver Fjende, dit Blad skal leve!

Og for din Fen Demokrater bævel Din Skaal 1 din Skaal 1“ ,M)

Den 8de August 1794 kavde Bruun begyndt Udgivelsen af „Vækkeren, et Blad for Menigmand". Det taler Menneskerettighedernes, Frihedens og Lighedens Sag, og det paa en Maade, som vi vilde finde meget uskyldig i vore Dage. Men uheldigvis gjorde Tømmersvendene Urolighed paa samme Tid. Deres Optøjer blev satte i Forbindelse med nogle af Bruuns Ytringer mod Lavsvæsenet, der kaldtes „en Virkning at Forfædrenes Vankundighed, der skader Vinskibelighed og Velstand"; og Bogtrykkeren maatte, da Udgiveren ej var nævnt, bøde 200 Rdlr. Dermed ophørte Bladet, skønt kun faa Numre var udkomne.

Derefter skrev Bruun i en „Vise i Anledning af Fiskalens Paastand, at Vækkeren misundte Kongen hans Værdighed":

„Ja, Venner, ja, jeg tror det vel: de Demokrater skrige kun for at blive Konger selv og styre Land og Rige.

Jo, jo, man sige hvad man vil! dalderi, dalderi, den Kronelil staa deres Tanker tila —

og i 4de Vers med Hensyn til Fyrsters som oftest tvungne Giftermaal, skønt Kærlighed kun lyder Frihedens Lov:

„Men! som i Baand jeg skulde gaa, mig Sabler rundt omgive,

3) Pigen, som jeg mig udsaa, jnin Kone kunde blive.“ ,w)Ved Nyaarstid 1795 udgav J. StnuHh en saakaldet Lommebog for Historie og Selskabelighed, hvortil „ Demokraternew havde ydet saa mange Bidrag, gamle eller ny, at den ligesom er et Slags demokratisk Visebog. Foruden flere allerede omtalte Viser findes her P. A. Hej-bergs „Latema magicau. Det ene Billed føres fræm efter det andet. Saaledes:

„Ser I her en Jordens Gud! (Konge vil jeg sige)

Han var eller blev en Stud, og kom fra sit Rige! o, gid ingen Konge maa mer paa alle fire gaa, eller Kløver æde!

Her er den forlorne 8øn, som fra Frankrig kommer, der vel sin fortjente Løn faar til næste Sommer!!!

Gid han en Ulykke faa!

Tror han ej vor Jord kan staa, om der ej var Konger???

Her med Pungen Judas staar; han var kuns en Staader, før han til Pilatus gaar, og hans Yen forraader.

Kongen trykker glad hans Haand, skænker ham det hvide Baand, og Pensjon i Naade.“ ,M)

Udgiveren selv siger i en Vise om den udenfor Københavns Vesterport rejste Frihedsstøtte:

„Men lystes én Gang en Tyran de danskes Frihedslyst at krænke, til Frihedsstøtten føres han, der bydes han paa dig*) at tænke.

*) Kronprins Fredrik (eller maaske Kristian VII). Visen er nemlig til Ære for Kristian og Fredrik; den godtgør, hvorOg glemmer han sin Pligt, da skal vi sværge der Tyrannens Fald." “•)

I Tidsskriftet Samleren, som i Almindelighed udtalte lignende Meninger, skrev Malte Bruun, dets jævnlige Medarbejder, i dette Aars Januar-Hæfte:

„Menneske ad el. fin Sang for de gode.

Bort, bort med den, som kysser Lænker, og liaaner Friheds favre Krans!

Bort den, som Dyd og Retfærd krænker, om han end sad i Tronens Glans!

Kun ædle her skal Brødre finde, kun ærlig Mand vi kalde Yen.

Hver anden Forskel her skal svinde i Br o der-B o rger-Ligh ed hen.

De Stormænds Gunst, den Fødselsglimmer, de tomme Navnes Bjældelyd,

o, al den Sæbeboblers Skimmer

kan være Børns og Hofmænds Fryd.

I Visdom knn vi søge Ære, og Dyden kun vor Adel er.

Ja, Brødre, Mennesker vi ere! o, føler denne Titels Værd.“

I 11te Vers tilraabes Friheden:

„I Almenretfærds Demantlænke du fængsler Krigens vilde Gud.

Ej Slægt skal Broderslægten krænke, ej slaa paa kronet Yoldsmænds Budu;

og i det sidste (13de) heder det:

mærkelig en Indflydelse Kronprinsens milde ælskelige Person havde; denne gjorde det næsten umuligt for Datidens Friheds-venner klart at se Sagen: EnevoldskongedømmetsRaaddenskab.„Se Mørkheds Børn alt ængstlig bæve;

hist glimter lyse Dagskær fræm.

O, leve Frihed, Sandhed leve!

snart hele Jorden hylde dem!u ,8°)

'Et andet Digt skrev Malte Bruun i det ny Tidsskrift Nordia, som den varme Enhedsnordbo J. K. Bøst (f. 1772 *f* 1844) udgav for at nærme den dansk-norske og svenske Literatur til hinanden*). Dette Digt var hans Nordbosang, hvoraf nogle Uddrg skal gives, for saa vidt de har Hensyn til Friheds- og Lighedstankerne. Nordbosangen indledes saaledes:

„Den Mand er en Niding, som kan sig betænke paa Valg mellem Frihed og slaviske Baand.

Kun Visdoms Befaling, kun Pligternes Lænke maa fængsle en ædel og fribaaren Aand.

Ved Frihed kun Manden er ædel og stor; men Skændsel og Udyd hos Trældommen bor.*

Derpaa følger som „Kor“:

„O Frihed, som Manden gør dydig og stor, dit straalende Tempel staa evigt i Nord!“

Efter 2det Vers synger Koret:

„O, du som fra Uhyrer renser vor Jord, o, djærve Tyrauhad, dø aldrig i Nord!w

I 3dje heder det:

„Drøm ej, o Regent, at en Guddom du er!

Ved Dyder den første bland Borgerne vær!“

'Jf.‘ toiii Afh. om Det Skandinaviske Literatur-Selakab i G. K. ^'iBåÉÉsltØU* Nordisk Tidskrift (Lund)1809 8. Ml fgd.

„Svind Adelskab, svind! og Foragt med enhver, som drømmer om Aner og adeligt Værd!ahvorefter Koret istemmer:

„O, Lighed, du Herre i Nordboen« Land! kun straalende Borgerdaad adle sin Mand!“ “*)

Af Bruuns „Sang ved Hollands Indtagelse af Frankernew skal Slutningen meddeles:

„Yq, Friheds Fane, fjærn og nær!

vaj stolt fra Syd til Nord!

Dødsbudskab for Tyranner vær rundt om vor hele Jord!

Dog — det er let ved Yin og Sang at prise fremmed Daad.

Sig, lindrer Glassets montre Klang vel undertryktes Graad?

Nej, op til Daad! Yor kække Haand skal knuse Tyranni.

Før vi vil bære Trældomsbaand, før vil vi dø som fri.“ *•*)

Faa Maaneder senere læstes i Samlerens April-Hæfte en Nordisk Frihedssang af samme frugtbare Yisedigter. Den var skreven „til Melodien af Marseljermarskenu, og dens sidste Linje, som gentages af Koret, lød saaledes:

„I Nord paa Trældoms Grus skal Friheds Tempel staa!“

Denne ildfulde Sang blev senere optagen i en ny Lommebog af J. Smidth. Ved den sidste Linje havde Bruun ved en Stjærne henvist til en Anmærkning underneden: „Saaledes synger den frihedælskende Monarks sig følende Borger, og Monarken selv bør kunne og ville synge det med. Er Frihed og Monarki modsigende Begreb? Jeg spørger kun derom. Dersom de ere det, saa forandre man straks den sidste Linje til:

„INord paa Troners Grus skal Republiken staa!“ **)

I dette Udtryk synes Malte Bruun at have naat sin Polhøjde som nordisk Fristatsmand; men i Jdaadeu, hvorpaadet fræmsættes, viser sig tillige noget af den mindre heldige Side ved hans Personlighed. Det er ikke Hejbergs sikre Djærvhed i Ordets Brug; Bruun er tit vel saa drøj, og han vover sig ofte længer ud, men — holder en Bagdør aaben.

I September s. A. helligede han ÉaJibék sit Digt „ Oprørs-Snuserne, et Forsøg i den Stolbergske Satyrew, i hvilken han tilraader „Aristokraterne" endelig ikke at tage mindste Hensyn til Tænkekonsten (Logiken), dersom de vil gøre sig Haab om at overvinde de slemme „Demokrater"; ti denne Konst lokker Mennesket „fra Løgnens store Ocean til Sandheds stille Kilde".

berngte sig af den (og derfor stifted de Bepubliker): Kato, Aristides,

Leonidas, Aristogiton, Brutns

drak deraf hidsig, smitsom Frihedsfeber:

endnu i vore Dage har Housseau

øst deraf Sværmeri for Dyd og Frihed:

af den drak Washington, Franklin, Koscjusko;

.........flyr den, flyr den,

ti Gift, Demokratis men s Gift er skjult i den, en Gift, som fylder Folkets Sjæl med daarlig Hovmod, rivende det løs af Pavers og Despoters Ledebaand, en Gift, som føder af sig Had mod Laster og Medynk med tvetunget Slangeklogskab, og over Haan og Trusler hævet Sjælskraft, en Gift, kort sagt,' hvis Easen selv, o Zetlitz, din Persiflages Vand kan ej udslukke". tM)

Man maa undrés over, at en tyveaarig Yngling kan skrive saaledes. Hans Modstandere havde naturligvis ogsaa brugt hans Ungdom som Yaaben imod ham. Dette vender han nu mod dem selv, i det han fortsætter med sine Raad til „ Oprørssnuserne “:

„Ved Synet af en Bog, I spørge straks: • hvor tryktes den? — hvad heder dens Forfatter?

6

n

De dumme Grækerhvor gammel er han? — Herpaa kommer alting

i lærde Sager an; ja man maa ønske

det blev befalt, hver Avtor skulde vise

sin Døbeseddel fræm, før han fik Lov

at skrive, ti dét er jo uforskammet,

at Folk paa tyve Aar tør driste sig

at vide eller tænke mer og bedre

end Folk paa tredVe, ja, tør visé det

paa Prænti — Nu Navnene! hvor meget

beror ej derpaa! Stod en Baggesens,

en Thaarups Navn paa yngre Skaldes Vers,

o da var det guddommeligt og fejlfrit! —

Men skrive anonymisk! Gud bevar* os!“ ***)

„ Opr ør ssnuserneu udkom særlig. I øvrigt skrev Bruun mest i Tidsskrifter, især i Samleren. Her læstes i Oktober: Engelsk Ministervise, hvilken han kalder et „koncentreret Udtog af 4—5 engelske Folkesange, som enVen har meddelt Forfatteren.u Udtrykket „dén svinske Pøbel “ („the swinish multitude“) skal Burhe*) have brugt om den Del af det engelske Folk, som var misfornøjet med Ministeriet. Et Par Vers af denne Vise vil være tilstrækkeligt som Prøve:

„Lad den svinske Pøbel skrige!

Broder, du er gentleman.

Sig mig, er der noget Rige her til Jords, som vort, min Ven, er der noget, hvor man kender bedre 01 og bedre Venner, bedre Oksesteg end her?

Holland vel kapitulerte* og vi tabte den Provins,

*) Udmund Burke (f. 1730 f 1797), som i det engelske Parlament

kæmpede for at; føre Krig mod den franske Fristat af Hensyn

til Friheds« og Lighedstankerne.Dog en Prins*) vi profiterte: hvad er Holland mod en Prins? Endnu en Juvel i Kronen!

End en Hjørnesten for Tronen!

En Pensjon han nok er værd." m) —

Medens Matte Bruun saaledes i dette Aar (1795) er usædvanlig frugtbar paa Viser, synes P. A. Hejberg ligesom at ville puste lidt efter den Virksomhed i samme Retning, han havde udfoldet de foregaaende Aar. I en Bamedaabsvise fra Februar d. A. tror man at mærke Tegn hertil^ naar han synger til den nydøbte:

„Tal aldrig om Verdens politiske Gangl de store det ilde optage; tænk heller paa Flasker og Piger og Sang; vær flittig og hjælppaa din Broder i Trang; lad Stater kuns knage og brage!

Men kryb dog ej hellert i Fald du er klog,

Med dette Aar ophører Hqbergs kraftigste Visedigt-ning**). Efter hans „Laterna magica“ finder vi kun faa med han« Navn, som kan staa ved Siden af hans bedste fra Aarene 1790—94. I denne Henseende træder Malte mer og mer i hans Sted.

Denne sidste maa man vist ogsaa tillægge en ikke HwngivenVise i Samleren, qndertegnet „Schirakulustt med

)avds in<J£aget JSUrifand^ som, ^derefter gjorde til Fristat, Han var i nær Sljsgt med Englands Kongelhus.

**) Den lste September 1796 skrev han til Rahbek: „. . . fægter jeg da ikke mere for Friheden, der heller ikke trænger til min Ufcfaty. sa* skal jeg dog aldrig fægte imodden? (jf. hermed R.’s Ytringer i hytns Erindringer IY, 977).

for stjærnede Dro*!a 187)Hentydning til Udgiveren af et frihedsfjendsk politisk Blad, Etatsraad T. B. Schirack*) i Altona. “Aristokraternes Sørgesang" er Navnet paa denne Vise, af hvilken to Vers skal meddeles her:

„Man hædrer Statens Tjænere og ikke Hoffets Junker.

Det Oprørsudtryk: Borgere! i tusend Skrifter pranker.

Selv mangen Prins den Lærdom tror, at Fyrsten Magt fra Folket faar, at gavnlig Borger kun er stor: den slemme Vækkers Lære!**

Til Kongerne synger de sørgende Aristokrater:

„Forføres ej af Folkets Røst, hvor højt den endog skriger! tror stadigen, at Eders Lyst er Lov for Land og Riger!

Foragter kun Skribenter, og udrydder, om I kan, hver Bog! ti, blev, Gud fri os! Mængden klog, saa faldt jo alle Riger." ,M)

Franskmændenes Sejrvindinger havde stor Indflydelse paa den Stemning, hvoraf Viserne fræmstod. Fristatens Held gjorde dens Venner dristigere. Endog de mer tilbageholdne lod sig undertiden henrive af de unges Ildhu. Hvorledes de ulige Meninger gjorde sig gældende ved Aarets Slutning, kan man danne sig en Forestilling om ved at jævnføre tre Sange, som blev brugte af Det forenede Selskab (Dreyers Klub) den 26de November

1795, Tyveaaarsfesten. Den som Digter mindre kendte J. Kr. Hedegaard (f. 1762 f 1831) har skrevet en Vise, der „kan maaske synges, som Koret i Hejbergs Indtog", og i Indholdet nærmer sig hin Tids Frihedssanges Tone:

*) Denne ældre 8. (f. 1748 + 1804) udgav sin „Politische

Journal" fra 1780 eller 1781 til sin Død, hvorpaa den fortsattes af hans Søn K. B. 8. indil 1829, da den overtoges af andre.t,„For Rang og 8tormænds Mægtighed vor Ryg sig aldrig ses at bøje.

Vi hylde ej slig Uselhed, som blænder Pøblens svage Øje.

Kan den, som virksom gavner her, ja ene han vor Agt er værdu.

Den noget ældre sindige Nyerup l69) har skrevet „ingen Vise, men en Afhandling om Frihed ogLighedu, som ikke des mindre er slet og ret en Drikkevise. Tredje Vers lyder saaledes:

„At alle er fri og er lige — den Lære den yppede Kiv, den Kiv saa man vokse og stige og kosté saa mangen Mands Liv.

I Frankerig ikke betænkes, hvad for os er klareste Dag, at Frihed og Lighed kan skænkes af Flasken i vennegodt Lag.u

Den ældste af de tre Lejlighedsdigtere, Sander, kan mindre end : c(e , to foregaaende istemme Tidens Tone. Mer end Nyerup vil han i Flasken og Bollen drukne sin Misstemning. „Pereatw kalder kan sin Sang, hvori det heder:

„Naar Tvedragts Ild i Frankrig selv forfølger med Skræk og Død den sande Demokrat; saa drukne vi i Bollens hede Bølger den Evmenide straks med Pereat."

Nsar han senere vedbliver:

flangen lig konventet Hammen skyde, øg snildt nok naa Selvraadighedens Maal!“

awa jptef; ban 4og at ræddes for sine egne Ord, der kunde støde tilstedeværende Demokraters Øren. Derfor tilføjer han nedenunder en Anmærkning, som har Hensyn til Loven af 3dje Brumaire III, ifølge hvilken to Tredjedele af det ny Raad skulde vælges blandt KonventetsMedlemmer for at' vedligeholde et Flertal for Revolutjon-ens Grundsætninger: „Forfatteren fordrister sig ikke til at laste Konventet, uagtet det bekendte Dekret om de to Tredjedele rigtig nok synes at være et Indgreb i Folkets uindskrænkede Valgrettighed. Han beklager kun, at Omstændighederne have nødt Frankrigs Lovgivere til at handle mod Konstitutjonens første Love. Salus publica suprema lex esto*)." Lidt senere i Visen skinner imidlertid det sædvanlige Tysker- og Aristokrathad igennem:

„Vil fremmed Gæk fra Pladsen dig fordrive ved dybe Buk for Greven og hans Kat, da kom til os" o. s. v.

Det er værdt at lægge Mærke til Tonen i denne Klub, hvor de noget ældre blandt Københavns skønne Aander og gode Hoveder plejede at samles, saasom Tode, T. Thaa-rup, Pram, F. Kr. WedeU-Jarlsberg, Biber, H. Kr. Snee-dorf, Bahbek, O. K. Olu/sen, Baggesen og Haste. Ti fra denne Kreds udstraalede maaske mer end fra noget andet Sted de Stemninger, som fandt størst Genklang i den store Almenhed. Al „Jakobinskhed fra dette Lag" maa holdes for udelukt; og paa den anden Side hører man her kun sjælden saa væmmelig en Fyrstesmiger som fra Det kgl. københavnske Skydeselskab og danske Broderskab eller fra Die holsteinische dramaturgische Gesellschaft.

Vender vi nu Blikket fra Danmark til Sverige, eller rettere fra København til Upsala og Stokholm, {Brøndpunkterne for Omvæltningslysten, — da ser vi, at denne tog et mægtigt Opsving her som hist i Aarene 1794—95. Dog ligesom skjules Uden mer under Asken i Sverige. Det var en Følge af Styrelsens „ Jakobinsnuseriu.

*) Almenvellet maa være højeste Lov.Vi har set Spiren til den saakaldte Hdijer-Silfver-stolpeske „Junta" i de Uroligheder, som opstod i Upsala, da Thorild blev dømt til Landflygtighed. L G. A. Silf verstolpes Hus levede en halv Tylvt unge Frihedssværmere; men ogsaa Filosofen Benjamin Hoijer deltog i Livet her, og har uden Tvivl været den mest overlegne ledende Aand l7i). Efter disse to Mænd har Juntaen faaetNavn. Blandt de udmærkede Ynglinger, som sluttede sig til dette politiske Samfund, var daværende Friherre Hans Hierta. Yel havde han allerede 1790 forladt Upsala lærde Højskole efter overstanden Kanslieksamen, men da han fandt denne utilstrækkelig paa Embedsmandsvejen, vendte han tilbage nogle Aar efter for at gaa mer til Bunds i Retsvidenskab og for at høre den yndede Hoijers fllisoflske Forelæsninger1T1). I Mellemtiden havde han i Stokholm omgaaets med de revolutjonære Adelsmænd. Ofte var han Middagsgæst hos sin Slægtning General Pechlin, som blev holdt for Sjælen i Sammensværgelsen mod Gustav III. Til dennes Mord havde den da kun 18-aarige Hierta været Vidne, hvorfor han ogsaa maatte møde til Forhør hos Politimesteren, den frygtede Liljensparre 17S). Som allerede omtalt, genlød Upsala næppe et Aar derefter af den unge „ Jakobins“ Vise om „Byxoraa“, hvis, i øvrigt vel grovkornede, Skæmt havde vundet endog en Kellgrens Bifald t7i). Saaledes udrustet med baadeSnille,Kundskab og tidlig vunden Livserfaring maatte nødvendigvis ogsaa Hierta komme til at spille en stor Bolle i Juntaen. Om Selskabet end, som det paastaas m), af og til skejede lidt ud, saa har de aandelige Spirer, dier nedlagdes, medens man „sjSng frihets-sånger vid rykande bålar“ og „holl ljungande tal“, dog baaret saa velsignelsesrige Frugter i Nordens senere politiske Udvikling, at ej heller disse Frihedssange helt bør glemmes. Det er imidlertid vanskeligt nu at finde dem; ti paa Grund af Styrelsens „ Jakobinsnuseri‘i torde man

ikke trykke de egenlig politiske. Og lykkes det i vore Dage at finde en slig, har man ondt ved at opdage, hvem Forfatteren har været. Tiden, da en Vise er skreven, kan derimod titafgøres omtrentlig. Dette er Tilfældet med følgende, der paa Grrund af Indholdet maa sammenstilles med nogle af Malte Bruuns ovennævnte fra denne Tid:

Visa.

„Foratan vin och politik hvad vore lifvet, vanner? ett fångelse, en oken [Ørken] lik, der intet nytt man kanner.

Ty stallom an i detta rum

[lad os i dette Værelse nedsætte] collegium politicum germano-gallo-russicum, men gldmmom ej att dricka!

Hvad nytt! Från Holland mycket nytt, men nytt af varsta slaget, den store Pitt bor heta Pytt, ty stortadt ar forslaget.

Och gamle Georgs dussin-son i tysthet smyger derifrån till storsta gramelse og hån for pappa och for mamma.

Det packet har dock ej respekt

for soner utaf kungar,

men piskar upp dem s& perfekt

som simpla pobelungar;

men vi, som vorda [ære] kung og troii,

som ha moral och religion,

vi onska blott med odmjuk ton

prins York en lycklig resa.“ m)

Senest fra 1795 er ogsaa A. G. SUverstolpes ret vittige „Epistel till de Misolumenier“. af hvilken et Vers lyder saaledes:

„Lycksaligt ar det folk, som med ett stumt begar

naturens ratta oxvåg foljer,

der kunskapsbristeu lasten holjer [tilhyller],

der man af dumhet dygdig ar,

och der man ser i kraft af en koranisk fabel

i Gud et sinnligt djur med en despotisk sjal,

och der — på jorden afven [ligeledes] trSl —

man tror sig styras lika val

af deyen,3eller af haris sabel lu m)Denne „Epistel“ læses næmlig i „Sommarpromenaden f5r 1795“, et Slags Visebog for Upsala Studenter, hyilken ligeledes har optaget „Ljusets fienderu af Kellgren , som døde den 20de April s. A.

Den 7de Marts 1795 havde den svenske Statsstyrelse

— det vil sige Hertug Karls almægtige Yngling JReuter-holm — ophævet Svenska Akademien. Den tilsyneladende Grund til denne aandelige Voldshandling var et Udtryk af A. G. Stiver stolpe i hanslndtrædelsestale; den virkelige var snarere Reuterholms Skinsyge, fordi han ej var bleven indvalgt. I ethvert Tilfælde blev Følgen, at Akademiets misfornøjede Medlemmer mer end hidtil søgte aandelig Hjælp og Næring hos sine „broder i Apollo i Danmark" 177), hvis Styrelses mer frisindede Tænkemaade man i denne Tid ikke noksom kunde prise østen for Sundet. Denne Ros havde ogsaa lydt fra den landflygtige Thorild, hvis Ord vedblev- at have en mægtig Indflydelse paa hans Venner blandt Sveriges Frihedsmænd. I et hjemsendt Skrift m)

1794 udbrød han: „Danmark påstås vara det enda, genom bokstaflig lag faststallda envåldsrike i verlden: och li kval nu, hvilken sann, hvilken gudomlig styrsel!"

G. Adlersparre (f. 1760 *(* 1835), som senere, 1809, spillede Helterollen i den svenske Statsomvæltning, udgav 1795—96 sine frisindede Skrifter: Låsning for landtman, hvori han benyttede Lejligheden til at prise Danmark for „åtnjutandet [Nydelsen] af konungamaktens fordelar utan att behofva frukta dess mojliga missbruk" ,79); og særlig roste han Bernstorff som Sjælen i Danmarks Styrelse ,80). I disse Skrifter optog Adlersparre en Gang en „ b ond visa “, som var oversat fra dansk ,81), hvorved han rimeligvis har villet lægge for Dagen, hvilke velsignelsesrige Frugter en frisindet Styrelse medfører. Den begynder saaledes: „Jag år så glad, jag år så friu. Det var næmlig i disse Aar. at danske Tidsskrifter især fandt Indgang i Sverige, hvorefter svenske, saa vidt de torde, optog et eller andet. Saaledes var Tilfældet med Stockholmsposten, da dette Tidskrift en Gang 1794 havde en „Protokoll, hållet utiParnassens jakobinerklub “, som — uden Nævnelse af Kilden — er laant ira Den danske Tilskuer ai 17de Juni 1793 l8f). Her heder Stykket „Udtog af Sessionsprotokollen i Parnassens Jakobinerklubu. Det bærer Rahbeks Forfattermærke ••), og indeholder en Tale af en 16-aarig Sanskulot. Herved kom man i Stokholm til at tænke paa Thorilds unge Udtilbeder P. Enbom\ og ikke længe efter skrev Leopold sin bidende vittige S&ng till Per Enbom.

Naturligt var det, at et Par af, de svenske Adelsmænd, der blev landsforviste som Medvidere i Gustav III’s Mord, nedsatte sig i Danmark. Dette var Tilfældet med K. Fr. Ehrensvdrd, (f. 1767 f 1815), som blev jævnlig Gæst i P. A. Hejbergs Hus, og med K. Fr. Horn (f. 1763 f 1823), som en Tid bode paa Folehavegaard ved Hørsholm184); den første antog Navnet GyUembourg og den sidste Claesson. Man tillægger Claesson (som han herefter maa kaldes) en fransk Indskrift, der fandtes paa en Pjedestal i Marielyst Slotshave ved Helsingør, hvor den danske Kronprins nød Landlivet om Sommeren:

Augnste propriétaire de ces lieux, l’amour de votre peuple, ne dédaignez point les hommages sincéres d’un fugitif, qui contemple de loin sa patrie, gémissant snr son sort, et sur celui de toutes les nations gouvernées par des souverains, qui ne savent pas Vous imiter. *)

17|%|92. i«)

*) Ophøjede Besidder af disse Steder,

Deres Folks Kærlighed, ringeagt dog ikke den oprigtige Hyldest af en Flygtning, som fra det fjærne betragter sit Fædreland, hvilket sukker under sin Skæbne, og over alle de Nationers, der styres af Suveræner, som ikke forstaar at ligne Dem.Disse to aandrige og for sin Tid frisindede svenske Mænds Bosættelse i Danmark gjorde ikke lidet til at fræmme Samkvemmet mellem Frihedsmændene paa begge Sider af Snndet.

' Uden Hensyn til Fribedstanken havde ogsaa andre Tilnærmelser fundet Sted imellem ledende Aander i disse Broderriger. Den 25de November 1793 fandtes et nordisksindet Brev, undertegnet „Ivar Nordbow, i den Danske Tilskuer. Den 8de Februar 1794 læstes Franzéns Digt „Svenska sånggudiiman till den danska* i Stockholmsposten; herpaa svarede Franhenau fra dansk Side. Den 27de Marts s. A sluttedes et nordisk Forsvarsforbund mellem Danmark-Norge og Sverige. Dette bragte Zetlitz til at skrive sin Sang „for den forenede danske og svenske Flaade" og Franzén sit Digt „rost från Ostersj5nM; en „Sang for Nordens Orlogsmænd" af en ukendt Forfatter rører tillige ved Frihedstanken:

„Den Ild, som i vort gamle Nord saa højt paa Friheds Alter brændte, og lyste for den hele Jord, og fordum Fædres Mod antændte; den blusser end i Grotens Barm, og styrker raske Simbers Arm.“ ,#8)

I en saakaldet „Prolog", der blev opført til den danske Konges og Kronprins’ Fødselsdag 1795, lader Digteren From „begge de skandinaviske Rigers Genieru kranse Alteret i Fredens Tempel og Muserne synge:

„Indtil Nordens Fjælde smuldre hen, blomstre tryg ved Fredens Vælde Skandinavien!14 m)

Hertil maa føjes, at den ret frisindede og end mer nordisksindede J. K. Høst rejste fra København til Lund i September 1794 og knyttede mangt et senere vedligeholdt Venskabsbaand, blandt andre med A. Lidbeck (f.1772

j 1829); at denne omvendt tit gæstede København og vandt sig Venner i Pram, Rahbek og Baggesen; at ligeledes Franzén i Juni 1795 paa Gennemrejse kom til København og lærte at kende Rahbek, Frarikenau, Høat og Malte Bruun. Tidskriftet „Nordia", som J. K. Høst udgav fra 1795. medvirkede vist ogsaa, mer end mange den Gang vilde indrømme, til, at Nordens ledende Aander mer kom til at samvirke for det fælles større Fædreland. *) —

Vi har ovenfor set Malte Bruuns Frugtbarhed som Visedigter i Aaret 1795. Ikke mindre frugtbar var han paa samme Tid som Forfatter i Prosastil. „Patrioten, et Ugeblad for Hvermand44 udgav han fra den 3dje April til den 10de Maj i 10 Numre; dets Øjemed var at gøre den nyeste Statslærebygning fattelig for Menigmand, og Bruun viste heri baade det høje filosofiske Stade, hvor-paa han selv stod, og den Gave, han havde til at tolke slige Æmner for andre; men da det paa ingen Maade kan henføres under Digtning, kan det ikke nærmere omtales her. Af samme Grund maa det ogsaa kun nævnes i For-bigaaende, at han fra sidst i November 1795 udgav Teaterbladet „Svada". Derimod bør paa dette Sted noget nøjere granskes et tredje Tidskrift, som han med korte Mellemrum udgav fra først til sidst paa Aaret, nemlig: „Jerusalems Skomagers Rejse til Maanen* 18S), „mestendels politiske Bemærkninger, han i Aarene 93 og 94 har gjort paa en Rejse gennem nogle af Landene i Maanenw m). Dette Tidskrift, som i sit Indhold tit synes at have taget „Niels Klims Rejse" af Holberg til Forbilled maa tildels henregnes til den politiske Digtning, og det ved sit eget Værd, ej alene, fordi Hof- og

*) Dette findes udførlig udviklet i min Afh. om Det skandinaviske Literatur-Selskab, Nord. Tidskr. 1869 S. 215—227, hvortil henvises for at undgaa Gentagelse. Jf. ogsaa Prof. E. Holms Universitetskrift til den 28de Juli 1869 S. 188 fgd. —Statsretten fik afgjort, at det paaankede Skrift efter dets Form og Indhold maa henføres til denne Klasse af Digte, hvilke Æstetikerne benævne med det Navn Fabelu 1W). Da de tre første Numre var udkomne, og de opdigtede Navne „Kongeriget AdinaM (Omsætning af Dania, Danmark) og dets „Hovedstad Anifahw (af Hafnia, København) var tolkede af det velvise Kansli, lod dette ved en Skrivelse af 27de Januar til Generalfiskal Skibsted anlægge Sag mod Udgiveren. Det hjalp ikke, at Forfatteren føjede til Nr. 3 en Trykfejlsliste:

„Allesteds for Adina læs Alina,

— - Anifah 1. Anafa"; det hjalp ikke, at han i hvert nyt Talmærke gentog en ligelydendé „Erklæring" og „deklarerede" „alle optænkelige ondskabsfulde Udtydninger, Fortolkninger og Hendrejninger af hans Blad paa nogen jordisk Person, Sted eller Tid for grundfalske." Sagen blev anlagt, og Dommen, som faldt den 16de November s. A., lød paa — Frifindelse. Dette Udslag skyldtes især Højesteretsadvo-kat Klingbergs (f. 1765, *j* 1821) udmærkede Forsvar. Da Sagen blev anlagt, var den mod „Vækkeren" endnu ikke endt, og dog havde Matte Bruun Mod til — om end uden lige fræm at navngive sig — at skrive- videre i samme Aand.

Jerusalems Skomager (eller den evige Jøde) kommer altsaa først til Adina. Blandt de Bøger, han læser her, ei en om „Brølefriheden i Mezendore" ,#I). I denne Fabel havde Bruun med de nødvendige Ændringer afskrevet Trykkeforordningen af 14de Septembei 1770, der havde givet fuldkommen Frihed, men senere var indskrænket; dette udførtes nu i Fabelen. Fra Adina gaar Rejsen til Evstomakia,M), hvor den Raadsherre, som havde den tykkeste Mave, skulde være Statens Overhoved. Paa sin videre Rejse læser Skomageren undervejs „Maanens Historie i et kort Udtog" m), et smukt udført sindbilledligt Udkast til en verdenshistorisk Filosofi. Medens han opholdt sig i Moria læste han følgende Fabel:„I Dyreriget opstod en Gang Krig om Tronen. Tvende Løver paastod at have lige Eet, og, da ingen vilde vige, skulde Kampens Lykke afgøre det.u ... Da begge Hærene stod slagfærdige, tænkte Dyrene i disse: „Løverne have ene Fordelen og vi ene Skaden; mon det altsaa ikke var bedst, at Løverne sloges ene i en Tvekamp om Kronen, og vi andre sparede vort Skind“ . . . Det nyttede nu ikke „de tvende Prætendenter “, hvor meget fle end bad, brølte og fnyste; „man lod dem staa ene, og siden til Lykke ingen af dem besad perlonligt Mod, saa gik de ogsaa uden Strid fra hverandrew m). — I Oceana finder den rejsende næsten en Mønsterstat. At dens Regeringsform er fnstatlig, følger af sig selv. I en Præken, han hører, heder det: „Den Ære, hvormed m^n i Monarkierne søger at opflamme Borgerne, er den falske Ær«. Et Smil af en mægtig Mand, en Post med god Løn uden Forretninger, Adgang til en tom ørkesløs Vrimmel, kaldet Hof, Tegn uden

fornuftig Betydning, disse og lignende Ting er det, man finder for godt at kalde Æresr tegn“m). Til dette Rige kommer han atter og atter tilbage, meddeler om Selskabeligheden, Ægteskabet, Bomer opdragelsen o. s. v. Imidlertid gæster han Falderaldera eller Grinebidernes Land, hvor Folk levede, „blot og bart for at være gladeSporte man dem, hvad Glæde var, svarede de: „Naar man ler, er man glad, og lo der-paa i et helt Kvarter saa hjærteligen, at man ikke kunde andet; end le< med“. „I Henseende til Ifægeri#gsfprmen antog man den evige Sandhe4 som Grundregel: i^fveks-ling behage3,“. „Imidlertid havde man dog tiest Konger, da man fra begge Sider fandt det morsomst , for at al den velsignede Hof-Muqterheds og Eof-Pragtsr før den superbe Vagt-Parades og de dejlige Fødselsdages Skyld “ ,96J. Pog kunde man ikke altid være lige glad; og der var em Hage ved Religionen i Falderaldera. Fordi Falderalderap-erne havde den Daarlighed at dansq for meget, trode de, at nogle onde Aander efter Døden skulde lege [-Hiipme}-spræt-] {+Hiipme}- spræt+} med dem i Millioner Aar. Fra denne Ulykke bleyde imidlertid frælste paa en vidunderlig Maade; og til Minde herom højtider Falderaldaneme nu en Dag aarlig .Himmelsprætfesten, under hvilken de græder lige saa meget, som de til daglig ler.m) — Den store Ildebrand, som udbrød den 5te Juni 1795 i København og ødelagde en stor Del af Staden, synes ogsaa at have tilintetgjort færdigt Haandakrift til Jerusalems Skomagers Rejse. Denne

— heder det — sender derfor et Ilbud til Maanen for at hente et nyt Afskrift af Rejsebogen. Medens han af-vænter dette, foretager han Rejser paa Jorden, i sær i Danmark og Norge. Paa en af disse opåsker han et „Sendebrev fra salig Folkevennen til Kapellanen Zetlitzu. For at forstaa dette maa man vide, at det forhadte aristokratiske Blad Folkevennen døde, kun lidt over et Aar gammel, i Yaaren 1795 *); af Medarbejderne havde kun en eneste skrevet under Navn, næmlig Digteren J. Nor-dal Brun (f. 1745, *j* 1816), siden 1793 Stiftsprovst og senere Biskop i Bergen; men man vidste, at ZeUitzy som sidén 1790 havde været Kapellan i Norge (i Ly paa Jæder-en), hørte til Folkevennens ivrigsteMedstridere. Bladets henfarne Aand giver derfor Zetlitz Efterretning om sin Skæbne efter Døden: „Vid, at jeg hverken er bleven sat til at fylde Danaidernes bundløse Fade eller til at afløse Cerberus , hvilken sidste Post jeg dog meget frygtede for at skulle falde i min Lod, naar jeg kom herned til de Dødes Bige. Men Pluto vilde ikke give mig den; ti han mente, Cerberus fcok kunde holde ud nogle Aar endnu, og saa røntede han en Universitets-Journalist*) her ned,

*) Maaske som en Følge af Udgiverens, Tyskeren Steinecks Død nogen Tid forinden.

) Herved sigtes til den velkendte latinske Professor Jakob Baden (f. 1735, f 1804), som fra 1798 til 1801 udgav et Fjærd-ingaarsskrift „Københavns Ui^iversitets-Journalw , og som var lige Qendlig stemt imod Friheden og imod Nordens Enhed, hvorom den Gang var Tale kun med Hensyn til sproglige og boglige Tilnærmelser.sagde han, som skulde være lige saa duelig til denne Post som jeg; mig derimod trode han, efter mine Blade at dømme, at være mest brugbar til Rendestensfejer, og har jeg nu derfor den Ære at feje udenfor Plutos egen Slotsport , paa det han kan i en og anden Jedig Time more sig med at betragte den Færdighed, jeg stedse har haft i at overstænke endogsaa de langtfra staaende.“ Efter endt Dagværk — fortæller han videre — samles han med Meningsfæller i en Klub, hvor de ved et Glas Finkel-Jokum river „Voltaire og Payne *) ned, og drikke Frankrig og Hejberg under Bordet; ja, wir hauen sie ganz und gar in die Pfanne (tilgiv, at jeg l>etjæner mig af mit kære Modersmaal, ti det klinger dog anderledes bravt og herz-haft end dette zweimal, dreimal dumme danske). Vi fattes kuns dig og din Yen, den store bergensiske Mand, for at gøre Drikkeviser for os, ti det kan I bedre end nogen af os. Imidlertid lev vel der oppe og bliv ved at banke de demokratiske Kæltringer med samme Held, som du hidtil gjorde det i mine Blade.“ ... „Jeg erindrer endnu med Fryd det dejlige Sted, hvor du kaldte hele den danske Natjon taabelig-beskeden, og dumme entusiastiske Abekatter.“ (Senere i Brevet meddeles det aristokratiske „Tros-Symbolum“, som det følgende Aar blev optrykt i „Aristokraternes Katekismus, et Skrift, som kom til at spille en betydelig Rolle). Brevet slutter med et langt „Lev vel!“. . . „Hvilken Fryd, naar maaske din Yen, Bergenseren, en Gang som Biskop, besøger dig som Provst, og I da med samlede Kræfter arbejder paa at spise Steg og befæste Kirkens VeL“ . . .

*) Tomas Payne (f. 1737 i England, f 1809 i Nordamerika) havde deltaget i den nordamerikanske Statsomvæltning og 1791 skrevet om „Menneskerettighederne" imod Barke. Derfor

blev han landsforvist fra England, rejste til Frankrige, indvalgtes i Konventet, hyldedes af Jakobinerne, men viste sit søgte Frihedssind ved at stemme mod Ludvig XVI.s Henrettelse.„O, at dø, tag dig vare derfor, min Ven! Det er den værste Fejl, man kan gøre, naar man staar sig godt med de mægtige paa Jorden. Par vel: —

Endelig faar Jerusalems Skomager det længe fra Maanen væntede Haandskrift, hvilket indeholder en Skildring af den Ulykke, som timedes Klokkere og Gravere i et af Maa-nens Riger. I dette havde man længe, „mellem andre smukke Maader at frarane Natjonen sin timelige Velfærd for dens Saligheds Befordring, ogsaa opfundet denne: man fastsatte en vis Takse for den Tilladelse at blive født, at vorde opdragen, at gifte sig og at dø.“ „Af alle de mange rolige og fede Embeder, som denne Tingenes Tilstand fræmbragte til Fordel for Kirkens Sønner, var ingen federe og ingen ørkesløsere end nogle Betjænteres, der egentlig vare indsatte for at ringe sammen med Klokkerne og for at opgrave de Huler, hvori man midt i Byerne paa den ufor-sigtigste Maade hensatte de af Naturen til Forraad-nelse, men af Overtroen til Hellighed og Igenopstandelse bestemte Lig. Fedme glinsede paa disse Herrers pustende Ansigt; Uvidenhed glode fræm af deres over Kindernes Purpurhvælving fræmpippende Øjne; lig en Række af store Fustager paa en Skibsladeplads, præsenterede sig deres Maver udenfor Tempelportene. “ Da Regeringen i hint Maanerige havde fundet det rigtigt at ophæve disse kirkelige Embedsmænd og henlægge deres Gøremaal til flere borgerlige, fik alle Klokkere og Gravere Afsked med Efterløn. Man havde først tænkt paa at bruge dem i andre Stillinger; men dette maatte opgives, da — som det heder — vi erfare , „at de fleste af dem ere, formedelst den lange Hensidden i Ørkesløshed eller tankeløse Forretninger, blevne aldeles ubrugbare i saadanne Funktjoner, hvor nogen Grad af Kundskab og Aand ud-fordres.“ m).

Disse Prøver maa være nok til at vise Skriftets Natur, samt, hvor vidt man med Hof- og Stadsretten kan henregne „Jerusalems Skomagers Rejse til Maanen“ under

Folkevennen.** ,98)den Digtning, som nævnes „med det Navn Fabel“. Her har nærmest den politiske Side været fræmdragen, dog langt fra udtømmende *°°). Flere andre maa derimod forbigaas. Og det er mange ulige Æmner, som Forfatteren rører ved, saasom Samfundshusholdningen*01), Troslæren so2), Sædelæren *08) og Visdomslæren *•*). Ofte viser Malte Bruun sig langt forud for sin Samlid, sjældnere hildet i dens Fordomme; og tit, naar han siger noget gammelt, udtrykkes det paa en ny og overraskende Maade. Endelig maa hans Omhu for Sprogets Benhed ikke glemmes, hvor som her Talen er om en Forfatter, der skriver for det store menige Folk 20S). Kort sagt: dette Skrift er vel værdt at reddes fra den almindelige Glemsel, hvori det synes at have være nedsænket, næsten lige siden den følgende mærkelige Udvikling 1796 i højere Maal optog Folks Opmærksomhed.

Det er mindre ved Viser, at Aaret 1796 udmærker sig fræmfor de foregaaende. Slige digtes vist nok fræm-deles; men der er ikke videre nyt i dem. Derom kan man overtyde sig ved at gennemse t. E. „Samlerens4* tre første Hæfter af denne Aargang. Deres Forfattere har ikke nævnt sig. Skønt Matte Bruun sjælden skjulte sit Navn, er det dog rimeligt, at flere er af ham; han var næmlig den Gang en flittig Medarbejder af dette Maaneds-skrift. I Januarhæftet findes „Adelsmanden og den vise (maaske en Fantasi)", hvoraf et lille Uddrag skal gøres:

„En Nøgle bag, en Stjærne for, og det kan Manden gøre stor?

Nej, hvor man dog kan spøge med den sande Værdighed.

Man kror sig ret som Alliken med stjaalne Fj»r i Fabelen, naar man kun konversere kan et de, et von, et van.

Hvor Borgeres ret bryster sig, og tror sig mer end lykkelig,naar man kan gaa paa venstre Haand af et hvidt vatret Baand *).“ *“)

I „Lidt Spøg og Alvor, til en munter Olding paa hans Fødselsdag4* heder det:

„Jeg synger ikke om Kongers Magt, ej er jeg Nar efter Fødselsdage, de smukke Ting, som man da faar sagt, som oftest flove for Sandhed smage **), og en og anden Parnasse-Stryger f) nok for de Herrer med Virak ryger foruden mig.

Jeg- synger ikke om Kamp og Krig, ved Ordet blot jeg af Angest ryster, men takker Gud, som saa naadelig med Fred omværner de danske Kyster, at vore Helte i Ro kan trave hver Søndag Aften i Kongens Have til Pigers Lyst.w

Midt i en „Fabel" i Februar-Hæftet findes imellem Indskudstegn:

„Ti Pøbel, ved man, maa frapperes, hvis ellers den skal lystre Pligt, og dels for det, og dels for ikke at generes, blev Landets Gæld og Kongens Garde stor.“ ***)

Endelig læses i Marts-Hæftet „Smukke Folks Skaal“, hvoraf tredje og fjærde Vers lyder saaledes:

„O, som det sømmer paa Børnevis, vi Eiset kysse og ikke skrige; selv under Taarer Tyrannens Pris i høje Jubel mod Himlen stige:

*) Storkors af Danebroge.

**) „Hans Velærværdighed Hr. Zetlitz tilgive mig dette Laan af hans: „Jeg synger gærne om Kongers Magt“. Deres „Min største Lyst og Tidsfordrivu undskylde mig.u

f) „Ad modum: Lande- og Gade-Stryger.“nej for at glemme, hvad vi fornæmme, vi drikke dygtig og saa istemme Tyrannens Skaal!

Men uden Hof jo en Fyrste er, hvad Dagens Sol er foruden Straaler; vi altsaa som et Appendiks der hans mange Heste og Adel taaler.

Det hele være af dem, som nære sig med at aande i denne Sfære:

Hofstandens Skaal!« w)

Det er snarere fra Teatret, at det revolutjonære Lir i København tager sit Udspring i dette Aars første Halvdel, om Livet end herved snart bliver ledet ind i en helt anden, ikke politisk, Retning.

Den 18de Januar 1796 opførtes paa Den danske Skueplads for anden Gang Lystspillet „Dormon og Yilhelm-ine eller Den veludfaldne HævnM af en senere navngiven Forfatter, de Meza. Stykket duede, efter kyndiges Udsagn, ikke. Dets Formaal skal have været at vise Adelen det urigtige i ej at ville gifte sig med borgerlige. Men dette maa være gjort paa en meget kejtet Maade; ti Adelen selv saa sig saa ophøjet i Stykket, at den, tvært imod fornuftigeres Mening, havde søgt at faa det fræm. MaUe Brum fandt i Stykket nogle „underlige politiske Meninger, som omtrent løbe ud paa, at Adelstanden repræsenterer Himlen paa Jorden, og at en borgerlig kan, skønt med megen Umag, liste sig ind i denne Himmel.u Ved denne anden Opførelse brød den Torden løs, som havde truet ved den første. *) „Publikum talte med under Stykket, eftervrængede flere Repliker, trampede, hyssede og peb. Et Sted siger Felsenhart **): „Adelsmanden er Statens Sir!“ Malte Konrad Bruun raabte straks med

*) Herfra meddeles Overskous Ord i „Den danske Skueplads41 III, 640—641, hvorefter det nærmest foregaaende er sammentrængt.

**) Adelsaristokratiets Fræmstiller i Stykketstærk Stemme Slutningen af Dormons paafølgende Replik: „Borgerstanden er Statens Støtte!“ og Parterret udbrød i et rungende Bravo. Overceremonimester Calmette skreg forbitret ned fra Kavalerlogen: „Kast os den Skomagerdreng ud!u Bruun vendte sig rask op imod Logen og skreg endnu stærkere: „Smid os det stjærnemærkedeFjog ned!“ hvorpaa fulgte en saa tordnende Bifaldssalve, at Calmette fandt det raadeligst at forstikke sig bag de andre Kavalerer. Huset var midt under Spillet i et hæft-igt Oprør, som Politimester Cold havde den Klogskab ikke at ophidse ved, som Gtehejmeraad Brandt havde befalet, at lade de fire Betjænter, der i deres røde Kjoler med grønne Opslag stode opstillede indenfor Parterreindgangene, bruge. Stokkene; ja, da der blev raabt — som det hed, af Hejberg —: „Ud med de røde Engle !u var Cold endog saa besindig at svare: „Politiet skal aftræde, indtil Parterret gør det nødvendigt at bruge det, men saa bringer det Vagten med!“ hvorpaa han lod Betjænterne stille sig i Forsalen. Herved lagde Bevægelsen sig noget, men Mishagsytringerne ved enkelte Udtryk vedbleve, og da Dækket faldt, var Pibningen saa

almindelig, at Direk-tjonen ikke vovede at give Stykket oftere. “

Den 30te Jan. 1796 opførte Den danske Skueplads E. Falsens „Festen i Valhal“ som Forspil til O. J. Samsøes (f. 1759, f 24. Jan. 1796) Sørgespil „Dyveke“, begge Stykker som Nyheder. Med Forspillet skulde Kongens Fødselsdag højtides. Man maatte derfor se paa, at „Valhals Møer“ bandt „en fager Krans“ til „Dannerkongen Kristian“, hvis Billed kom til at spille en stor Rolle 21°). Omtrent samtidig med, at dette foregik paa Teatret, kunde Rahbek ikke bare sig for at skrive en „Selskabssang“, hvori det heder:

„Vi vide vel allesammen,

hvad i Valhal foregik;

hvor der blev en Fryd og Gammen,

da de Kristians Billed fik,Hæderfuld og dejlig finde Kristian Frejas Egekrans!

Fyrster kappes om at vinde dem et Diadem som hans!4*311)

Paa Malte Bruun gjorde Stykket et helt andet Indtryk. Der var især en Ytring, som ved sin Kongesmiger maatte saare ham, hvem sligt var modbydeligst af alt, ham, som netop kæmpede for ren og fuldstændig Trykkefrihed. Dette Udsagn var, at i Norden

„Tankens Ytring er som selve Tanken fri.“

Dette oprørte Bruuns Sandhedsfølelse saaledes, at han kort efter udgav et lille Flyveskrift: „Til Publikum og Hr. Assessor E. Falsen. Bevis, at den Linie“ (se ovenfor) .„ikke, i Hensyn til Danmark, er sand.w I al mulig Ærbødighed paaviser han dette, idet han bl. a. hentyder til Professor Cratners*) „Afsættelse, uden nogen juridisk Form, blot fordi han vilde bevise en Sætning, de fleste fornuftige Folk tro, at Pétion **) var en skikkelig Mand.4*a,a) Ved samme Lejlighed udtalte Bruun en Sandhed, som gælder altid: „Danmarks nærværende Forfatning er Kamp efter Idealet, At opflamme Folk og Regeringer til Standhaftiglied i denne herlige Kamp sker ikke derved, kan ikke ske derved, at man forestiller Sejeren som allerede vunden. Tværtimod, en saadan Sirenesang vilde indlulle os i en uvirksom Ro.“ a18)

*) Karl Fr. Cramer (f. 1752, f 1807) var vel af tysk Fødsel, men kom 2 Aar gammel til København, hvor hans Fader blev Hofpræst, og han var Student fra Københavns lærde Højskole« Siden 1776 havde han været Professor i græske og orientalske Sprog ved Kiels lærde Højskole, da han den 6te Maj 1794 blev afsat for sine politiske Meningers Skyld. Han opholdt sig senere i Hamborg og i Paris, hvor han døde. — Thorild hørte til hans Venner.

**) Jérome Pétion de Villeneuve (f. 1768 + 1794) spillede en fræmragende Bolle i den franske Statsomvæltning, til hvis Ofre han i øvrigt maa regnes; han var længe Robespierres Ven, men vakte til sidst dennes Fjendskab.Denne i sig selv saa ringe Sag fik en ny Retning ved Udbruddet af den aldeles upolitiske „Dyvekefejde", en Teaterstrid, i hvilken Malte Bruun og P. A. Hejberg kom til at staa paa modsatte Sider. Striden drejede sig egenlig kun om, hvilken af to Skuespillerinder borde udføre Dyvekes Rolle. Men des værre tørnede Demokraternes to ledende Aander saaledes sammen, at Aristokraterne morede sig kun altfor meget derover.. Hejberg skyldte Bruun for at være Medlem af et hemmeligt Selskab, som styrede Skuepladsen i anden Retning end den af Kongen udnævnte, og Bruun gjorde Gengæld ved i Adresseavisen at fræmstille Hejberg, som en, der havde „den ene Dag skrevet Frihedsviser og den anden Dag væmmelige smigrende Kantater." Stridens nærmere Omstændigheder hører ikke herhid314). En, som det synes, nogenlunde uhildet samtidig, siger, at Bruun vist nok havde „Ret i Hovedsagen, men han gik for vidt imod en Mand som Hejberg, og man kan med Rdhbek sige, at kun Fanden, Oplysningens^ Frihedens, Videnskabsmændenes Fjender, havde Fryd deraf."215) Hejbergs og Bruuns fælles Venner, navnlig RahbeJc, Pram, Falsen, Nyerup, Klingberg og Hornemann *), mæglede endelig. Hos de fire sidstnævnte gaves Maaltider efter Forligets Slutning; ligeledes hos Hejberg, men her var Bruun ikke buden med. „Der var i Grunden kun Vaabenstilstand imellem dem." 216) De i Kampens Hede slagne Saar lægtes aldrig fuldstændig, end ikke, da de begge faa Aar senere maatte dele samme Skæbne, og landflygtige tilbragte sit Livs anden Halvdel i samme Stad, i Paris.

Man vilde imidlertid røbe meget ringe historisk Sans, om man trode, at disse Teaterfejder kunde være den egenlige, den dybere Grund til dette sørgelige Brud imellem to udmærkede Aander, som stod hinanden saa nærmedHen-

*) K. F. Hornemann (f. 1751, + 1830) var teologisk Professor ved Københavns lærde Højskole; altid viste han sig som en trofast Ven af Bruun.syn til politiske Meninger, og af hvilke den ældre endog fra tidlig Alfler havde været den yngres ForbiUed. Nej, disse upolitiske Fejder var naturligvis kun den rent ydre Anledning. Grunden laa visselig dybere. Med Hensyn til selve Meningerne viser Malte Bruun sig som afgjort Modstander af Kongemagten, som fuldstændig Fristatsmand, medens P. A. Hejberg sjælden gaar videre end til at kæmpe mod Adelskabet. Bruun var mer „ ideal “ end Hejberg; i sin ungdomlige Frihedsrus gik han saa yderlig, han torde. Hejbergs Meninger var derimod sejere og fastere; hertil bidrog ej alene hans 16 Aars ældre Alder, men hele hans aandelige Særpræg. Hejbergs Is og Bruuns Ild kunde ikke længe samvirke — til stor Skade des værre for det gode, som deres Formaal havde til fælles.

Det har været nødvendigt at afbryde den sammenhængende Fræmstilling et Øjeblik for at dvæle ved disse Fejder, der — hvor lidet de end rører ved selve den politiske Digtning, dog — staar som et Grænsemærke i denne Digtnings Historie, fordi den skilte Danmarks to første politiske Digtere. Det skal senere vise sig, at „Dyvekefejden" ogsaa blev Skyld i, at Hejberg gik tabt for Nordens Enhedssag, til hvis varmeste Venner Bruun jo hørte.

Imidlertid havde Malte Bruun udgivet den lille Bog, som mer end nogen anden er knyttet til hans Navn som dansk Forfatter. Mange, som aldrig har hørt Tale-om hans „Jerusalems Skomager", og som end mindre kender dette Skrifts indre Værd*17), har hørt i det mindste Navnet paa hans i mange Henseender langt mindre værdifulde „Aristokraternes Katekismus eller kort og tydelig Anvisning til den alene saliggørende Tro — med et Anhang af aristokratiske Salmer — til Troens Bestyrkelse hos de enfoldige og de vantroendes Omvendelse." Det er Bogens fuldstændige Titel. Den er tilegnet „Hs. kejserlige Majestæt Sultan Selim den tredje", og i Tilegn-elsen forestiller Forfatteren sig, at Mufti, naar han forelæser Selim Bogen, vil udbryde:

„Held, Held det Monarki, som slige Bøger ejer, hvori til Punkt og Prikke er bevist, at Fødslens Slumpetræf, en blodig Sejr, et ja, fralokket dels ved Trusler, dels ved List, er mer, langt mer end nok for Ret at have, naar man gør en Natjon til Arveslave.

Ja, Sultan, denne Katekismus kan du ved et Ferman straks avtorisere til første Lærebog at være for alle Skoler i vort Land." *'•)

Fortalen, som derpaa følger, slutter saaledes:

„O Rojalisme, dig paakalder jeg,

o du Fiskalers G-ud, som lønner sødt din Dyrker med Guld og Smil, med Nøgler og med Steg,

Du, som opliver end og styrker en Schiraks Mod, naar hver hans Profeti ubønhørt Skæbnens Øre gik forbi, — bestraal mig med dit klare Naades Øje!

Opflam mit Mod i Kampens djærve Møje! at alle dine Fjender falde maa, dit Navn lovsynges højt af Jordens Millioner, og evigtryg, blandt Garder og Kanoner, paa Friheds Grus din Marmortrone staa !“*'•)

Selve Katekismen er delt i tre „Parter**. Første indeholder „de syv store Bud“, anden „de tre Gang tre Tros-artikler** og tredje „de hellige Hemmeligheder4*, næmlig „ Referering enu, „Spioneringen*4, „Spillekonsten**, „Jødenet" og „Kobleriet4*. I øvrigt indeholder den ikke noget gudspottersk, saaledes som Forfatterens Modstandere og dføføs tankeløse Eftersnakkere, der aldrig har set Bogen, endnu paastaar. Ti Gudspottelse kan da ikke ligge deri, at Bogen er inddelt omtrent som Luthers Katekismus. Naar man tillige tager billigt Hensyn til, at Malte Bruun ikke Hyldede Treenighedens Trossætning (i øvrigt havde han dyb religiøs Følelse), da bør man ej heller gaa for strængt i Rette med ham, naar han bygger „det schirach*ske eller Emigranternes Symbolum" over samme Form, som det apostoliske har. Det er ikke den kristne Tro, i det højeste en Del af Kirkelæren, som han

spotter. Hans Færd er egenlig lige saa lidt vanhellig som at synge en verdslig Sang paa samme Tone som en Salme. Kun, hvis Bruun havde indblandet Guds og Krists hellige Navne m. m., — kun da vilde man med Føje kunne kalde ham Gudspotter. For at vise, at han ikke har gjort det, skal det ovennævnte „Symbolumw, som alt havde staaet i „Jerusalems Skomagers Rejse til Maanenu, meddeles:

„Jeg tror paa Monarkiet, den eneste retmæssige og tilladelige Regeringsform, som haver fræmbragt Assem-bléer, Opera, Kammerjunkere, Marskalstave, Stjærner, Slotte, staaende Armeer og alt hvad andet stort, fint og fomæmt der er i Himmelen og paa Jorden.

Jeg tror paa Adelen, Monarkiets enbaarne Søn, som først blev undfanget af Hovmod og Egennytte, siden pint og forfulgt af den ugudelige Filosofi, omsider i Frankrige af Frihed og Lighed korsfæstet og ihjælslaaet, henfor derfra til Tyskland og prædikede der for Kongen af Prøjsens Aander, men, da den ikke kunde omvende dem, opfor til Engeland og satte sig der ved Hr. William Pitts Fødder, hvorfra, den snart skal komme paa den britiske Flaade, udrustet med Guineer, Kanoner samt Manifester i alle Formater, for at holde Dom over levende og døde i Paris.

Jeg tror paa den sønlige Underdanighedsaand, som ud-gaar fra Monarkiet og Adelen, som udbreder Ydmyghed og Taalmod i Borgernes Hjærter, som tager den forfængelige Fornuft fangen i den blinde Tros Snarer. Jeg tror en rojalistisk Kirke, som er det højærværdige Selskab imod Oplysningen, stiftet i Altona af Schirak, en fuldkommen Udryddelse af alle demokratiske Kætterier, og efter Fornuftens og Frihedens Død et nyt, evigt og himmelsk Versailles, hvor den triumferende rojalistiske Kirke, smykket med hvide Kokarder, skal evig synge et evigt Vive le roi.“ 22°)Af de „aristokratiske Salmer44 maa ogsaa gives nogle Prøver. Den første ender saaledes:

„O Kongemagt, hersk Jorden om! knus Mindet af Aten og Bom!

For alt du undertvinge dig Amerika og Frankerig!

Ja sluk hver Gnist af Sandhed ud! — da skal du være Jordens Gud, og Menneskeheden ved din Haand skal evig gaa i Børnebaand,w 22’)

I „daglig Bøn44 gentages som et Slags Omkvæd:

„Til Melodi: Fryd Dig ved Livet.

Stjærner og Titler,

Eder jeg bejler til engang I fryde mig med et Smil!“

og midt i Bønnen forekommer:

„Gid jeg fra proppet Forgemak først naadig indladt blive maa! gid jeg paa Hoffets glatte Is ej falde maa, men staa!“ 222)

Efter „et stille Suk (naar man læser Aviserne)44 falder Bruun imidlertid ud af Rollen som Forfatter af en „Ka- ' tekismus44, og skriver 5,aristokratiske Skaaler44. Det er samme Vise, som vi kender fra sidste Halvdel af 1794l56) under Navn af „Aristokraternes Selskabssang44; men, foruden nogle Ændringer, er den øget med to indskudte Vers:

„O, franske Prinser, jertNavn er stort blandt Kreditorer, paa Hværverhuse: vel sandt jert Felttog kun vared kort; dog, det foreviged Schir&ks Muse.

Cousins Jer Kongerne endnu kalde ; paa Knæ for Eder Lakajer falde:

Skaal derfor, Skaal!O, I, som Cramer forjog fra Nord, da fræk han voved Pethjon at rose! — her stanser Tungen! her mangle Ord! o, gunstigst tager det ej for Skose, om, uden mere Indroducering, vi drikke, henrykt ved slig Regering, en velment SJraal.u ***)

Det var især dette sidste Vers, som nogle Aar senere kom til at staa sin Forfatter saa dyrt; foreløbig slap det gennem Skærsilden. En derpaa følgende „aristokratisk Bordsalme“ skal meddeles fuldstændig, især for ikke at

udrive det udmærkede 2det Vers af Helheden:

„Hvad bryder jeg om Frihed mig, naar jeg har Mad og Elæde? naar jeg kun vorder fed og rig, mig trykker ej min Kæde.

For Orden og for Rolighed maa Frihedsaanden kues ned, og ubegrænset Myndighed i Ligheds Sted fræmtræde.

Hvad sludre I om Fædreland? vort Fædreland er Gryden*),

Naar Frimand har kun Brød og Vand, vi høre fro dens Syden.

O, hvad er alskens Frihedssang mod denne søde Surreklang? — det Patriotens haarde Gang er mod vor bløde Nyden!

I stedse fræmad ville gaa, og gøre Verden bedre! —

O Daarer, hvor I stod, I staa! saa gjorde vore Fædre.

*) Man jævnføre dette med et Sted i samme Forfatters „Jerusa-lems Skomagers Rejse til Maanen" (S. 118), hvor der tales om

visse Folk — de i vore Dage saa kaldte „Madstrævere** —, som ikke har Fædreland, men kun Fødesti! Et træffende Udtryk, naar man tænker paa andre Sammensætninger med Sti, saasom Fedesti! Ligeledes: Gaasesti, Faaresti, Svinesti og lignende Stier, hvor Kvæg fedes!Den Mand, der sov evindelig, han aldrig har forsyndet sig; trods kantianisk List og Svig bør man det Ordsprog hædre.

Ja, Søvnens Søster, Rolighed, dig kalder Kongers Vrimmel, dig Præsternes Mangfoldighed, dig Adlens bange Stimmel.

O, hvor, hvor er du flygtet hen? kom fra Seraljet hid igen! kom fra dit elskte Spanien! kom fra dit Ruslands Himmel!

Du stanser snildt Oplysnings Flugt, naar den for højt sig svinger.

O, hvor beklipper du saa smukt Patriotismens Vinger!

O, kom og hersk paa Jorderig!

Med Skud, Raketter, Jubelskrig, vi hilse skal den Dag, som dig igen til Jorden bringer. “ M4)

Med en „Bagtale til Bogen selvw blev denne „Aristokraternes Katekismus" sendt ud i Verden den 11te April

1796. «5)

Allerede den 13de April skrev Sælands Biskop, N. JE. BaUe (f. 1744, f 1816) en Indberetning til Kansliet, hvori han i Henhold til „Lovens sjætte Bogs fjærde Kapitel, som handler om Forgribelse mod Kongens Højhed" paaviser de for Enevoldskongedømmet farlige Steder i Brwuns Bog, men — mærkværdigt nok af en saa højstaa-cnde Lærer i Statskirken!— „forbigaar, hvad der er sagt til Spot over Religionen; ti den forsvarer sig selv bedst ved sin egen Kraft." M6). Den retskafne og mildt dømmende, men i sin Tids Fordomme saa stærkt hildede Statskirkemand mærker ikke. at heri ligger en stiltiende Indrømmelse af, at Kongedømmets Forsvar stod paa svage Fødder.

Det danske Kansli gik imidlertid grundigere til Værks. Den 21de April gav det Generalfiskal Skibsted Ordre tilat sagsøge Malte Bruun, fordi han havde „tordet vove (endog med overlagt Raad) offentligen at forhaane og spotte Landets Regeringsform, Folkets Konge og den Religion, til hvilken de fleste af Statens Borgere bekende sig«. 227) Forfatteren, som mærkede, hvad der var i Gærde mod ham, havde imidlertid den 22de April udgivet en „Erklæring til Publikum angaaende Aristokraternes Ka-tekismus“, hvori han søgt'e at godtgøre, at det var kun „Aristokraterne^, han vilde spotte i sit Skrift *). Det hjalp ikke: den 23de April om Formiddagen blev han tilsagt at møde samme Eftermiddag i Retten. Rygtet gik, at han da uden videre vilde blive fængslet. Han vidste, at en Kansliraad Hans Holm havde siddet fængslet siden 1793 for et ubetydeligt politisk Flyveskrift, og endnu

væntede paa sin Dom. **) Han vidste ogsaa, at en Bogtrykkersvend Villum Stephanson 1794 af lignende Aar-sag havde siddet fængslet flere Maaneder for endelig at afsone sin Straf med 14 Dage paa Vand og Brød.*|*) Fængs-

*) Dette sendte han Retten den følgende Dag i Stedet for selv at møde (se Domsakten osv. Side 41).

**) Dommen faldt først 1799 og lød paa Landsforvisning (!). Skriftet „Til Publikum fra Lovise Braband" var blevet udspredt ved at bruges som Indpakningspapir til Tobak, der solgtes af Porselænshandler Braband i Kristenbernikovstræde, hos hvem Holm bode. m) Følgerne viste sig i de saa kaldte „br&bandske Uroligheder". J3°)

*j-) Efter Slotsbranden havde han udgivet: „En Raadslutning, hvorlunde de danske Heste, Køer, Faar etc. vilde give mange Penninge til Kristiansborg Slots Opbygning." Den vakte ingen Opmærksomhed, og vilde maaske allerede været glemt, hvis ikke Generalfiskalen havde ladet Forfatteren fængsle, og nedlagt Paastand paa, at han som Gudspotter skulde miste først Tungen og saa Hovedet. Da skulde alle læse Bogen; og Stats-styrelsen kom netop til at træmme den religiøse Gæring i Stedet for at hæmme den M1). Mærkelig nok findes af samme Forfatter : „Rim til Kronprinsesse Lovisa Avgusta" den 13de September 1789. Stephanson bosatte sig siden i Trond-hjem. *“)ling var efter den frihedsværmerske Bruuns Mening „det yærste Onde, og det var efter hans filosofiske Begreber ingen Straf, men et overflødigt Onde**. S33) Hertil maa føjes, at han ikke af Naturen skal have været udrustet med ydre personligt Mod. Det var derfor ikke saa underligt, at han gav efter for sine Venners, i sær Prams, Raad *14): at undfly den truende Straf. I en Baad blev han samme Dag (den 23de April) rot over til Hven af tre prøvede Venner: H. G. Sv&jstrup (f. 1770, f 1824),

H. K. L. Holm (f. 1773, f 1851), Søn af ovennævnte Kansliraad Holm, hvem Baaden tilhørte, og O. Albertsen (f. 1772, druknet 1797).a3i) Til en fjærde prøvet Ven, Højesteretsadvokat Klingberg, som saa fortrinlig havde ført Sagerne for „Vækkeren4* og „Jerusalems Skomager**, skrev han den 24de April, og gav ham Fuldmagt til at handle paa sine Vegne for Retten i den nu forestaaende Sag.8W) Denne Tillid blev ikke skuffet. Klingberg klarede Sagen saa udmærket, som det vel var muligt under disse Omstændigheder. Paa Grund af Bruuns Flugt blev Sagen afvist ved Dom af 4de Juli 1796.

„Aristokraternes Katekismus*' havde straks, da den udkom, fræmbragt stærkt Røre. Bruuns Modstandere fik travlt med at skrive Katekismer, der skulde udslætte den Skade, som de mente, hans Bog vilde gøre. Kun huskede disse Folk ikke paa, at de langt fra raadede over Bruuns Vittighed. Der udkom en „Katekismus for Rojalisteme**, „De moderates Katekismus** og „retskafnes Katekismus** (af denne heldigvis dog kun 1ste Afsnit). Man søgte at at gøre Bruun latterlig i en „demokratisk Katekismus** og en „Geniernes*) Katekismus**. Af alle disse dels alvorlige dels spottende Katekismer var den ene flovere end den anden; kun i den sidstnævnte findes nogle faa Stænk af Vittighed over det aandelige Hovmod, hvoraf „Geni-

*) Ved „ Genieru eller „Genimændw mentes, ifølge Datidens Sprogbrug, literære Personer, som søgte at lede Mængden i aandelig, mer eller mindre frisindet, Retning. **)erne« var saa udsatte for at smittes. Bruuns frivillige Landflygtighed gjorde hans Fjender modigere. Til deres hadefuldeste Udgydelser hører „B***ns Afskedsskrivelse til sine Venner, samt nogle velmente Raad for samme", der skulde se ud, som om den var skreven af Bruun selv .„hin Side Strømmen den 26de April 1796“, og ikke mindre galdefuld, skønt ikke saa ugrundet, er „Malte Konrad Bruun for første Gang aktjoneret ved Videnskabernes Domstol til hans mer end videnskabelige Venners Forfærdelse. “*) Men ogsaa hans Venner rørte sig. Og ved denne Lejlighed kunde Biskop BaUe ikke undgaa at høre adskillige drøje Sandheder i „'Frimodige Anmærkninger over Biskop Balles Indberetning til Kanselliet" og „Anmærkninger over Hans Højærværdighed Hr. Biskop Balles Indberetning« o. s. v. Det kraftigste Ord til den frivillig landflygtiges Forsvar findes dog i en varm „Lovtale over Hr. Malte Konrad Bruun, som til Videnskabernes store Tab forlod sit Fædreneland«. Den udkom allerede den 28de April, men vilde uden Tvivl have gavnet mer, dersom dens Forfatter havde været lidt mindre højtravende og ikke have søgt at hæve Bruun højere, end Tidens Øjne kunde følge ham.S37) Denne Lovtale tillagde man K. F. Hornemann, og kort efter udkom „En Drøm om Prof. Hornemann og Malte Konrad Bruun« **), som skal være skreven af Fru S. L. Charlotte Baden *38). Skulde en Dame virkelig have blandet sig i Striden paa denne Maade, da maatte hun

ogsaa holde for i „Opvækkelse til den skændige Drømmer om Hornemann og Bruun«.

*) Den tillægges Professor J. Badens Søn, Professor Torkd Baden (f. 1765, f 1849). — Nedenstaaende Fru Baden £ von Kle-now (f. 1740, f 1824) var hans Moder.

Begges XJdfald mod Modstandere er højst usømmelige; Prof. T. Badem Skrivemaade var undertiden rent ud væmmelig, hvorom man kan overtyde sig ved kun at gennemblade hans „Hvem er J. K. Høst?“, som er rettet ogsaa mod Bruun.

**) Hornemann sagsøgte, da Forf. var unævnt, Bogtrykkeren Holm, som den 29de Avgust 17.96 blev dømt til at bøde 600 Bd.Skønt den unævnte Forfatter til dette Skrift paastod, at han kendte Forfatteren til „Lovtalen", og at det ikke var Hornemarm, fandt denne dog, at han maatte afgive „sin offentlige Erklæring i Dagens Anliggende." I denne, som udkom den 5te Maj 1796, undlader han imidlertid aldeles at give Oplysning om Forfatterskabet til „Lovtalen"; hsat udtaler sig kun om sit, uagtet Meningsulighed, venskabelige Forhold til Bruun, og slutter med det Haab, „at •den talentfulde unge Mand, hvis sande Værd ej faa erkende, ikke vorder tabt for det Fæderneland, over hvilket han ved sine uddyrkede Ævners kloge Anvendelse kunde blive i Stand til at udbrede Hæder og Held". *M)

Paa svensk Grund virkede Bruun for aandeligt Sam-kvæm imellem de nordiske Riger. Det følger imidlertid af sig selv, at han heller ikke glemte at udbrede „Aristokraternes Katekismus". I et Brev fra Landskrona den 14. Septbr. siger han, at 150 eller 200 Eksemplarer „i det allermindste er her", og „selv til Stokholm og Abo ere der gangne flere Transporter".34g) Snart var han i Lund, snart i Malmø, snart modtog han Besøg af sine københavnske Venner, snart mødtes han iSmug med dem paa den sælandske Kyst. Om et Møde i Hørsholm, hvor Kl. Pavels (f. 1769 f 1822) var Præst, fortæller sidstnævnte: „Ved Maaltidets Ende tog Bruun sin Stambog*) fræm, i hvilken der fandtes en Tegning, hvor Krone, Sep-ter og alle Despotismens og Vantroens Symboler vare dyngede sammen paa et Baal for at betegne den fore-staaende Guldalder, da dette skulde afskaffes, og Friheden og Fornuften enevældigen regere. Rahbek lagde Bogen med dette Blad opslaaet paa Bordet, og med den Højtidelighed, han saa ganske havde i sin Magt, greb han

) Denne er i Anledning af ffandredaarsdagen for hans Fødsel (den 12te Avg. 1875) af Sønnen V. A. Malte-Brun skænket til Rigsbogsamlingen i København Forf. af nærværende Afhandling brewekslede ved denne Lejlighed med Malte Brnnns

i Paris endnu levende Søn. (Tegningen hær intet Baal).

8sit Glas, stødte an mod vore, og sagde, med Øjnene hæftede paa Bladet, kun det ene Ord: Skaal! Vi drak tavse, og skiltes ad.M S41) Ved dette Møde havde ogsaa den landflygtige svenske Claesson været tilstede. Saaledes var Bruun bleven et Bindeled imellem Fristats-mændene paa Sundets begge Sider.

Samme Dag, som ovennævnte Møde fandt Sted — det var den 1ste Novbr. 1796 — havde Gustav IV Adolf naat Myndighedsalderen. Men, som man kunde tænke, gjorde Friheden intet Fræmskridt ved Formynderstyrelsens Ophør. Dog blev Svenska Akademien genoprettet.

Derimod havde den nordiske Enhedssag kort i Forvejen gjort et Skridt fræmad. Vel var Tidsskriftet „ L\ordiaM strandet, men det nordiake Broderbaand var genknyttet. En af de mange Lejligheder, ved hvilke dette havde vist sig, var, da det svenske Sendebud i København, Friherre Sprengporten var død, og hans Lig den 10de Februar 1796 blev bisat sammesteds. Da havde T. Thaarup skrevet en Sørgesang:

„Sig hæve Dans og Gotes Stemme:

! han søgte Brødres Held at fræmme,

vort Norden var hans Fædreland." ***)

, Imidlertid havde „Dyvekefejdenu og Sagen om „Aristokraternes Katekismus1* ledet Københavnernes Følelser bort fra Nordsagen. Denne grode dog sin stille Vækst i Sindene i Vaarens og Sommerens Løb. I Eftersommeren

gæstedes København af de svenske Digtere K. A. Eh-rensvard (f. 1745 f 1800) og G. PaykuU (f. 1757 f 1827). Ved et festligt Maaltid, som til deres Ære holdtes paa Skydebanen, blev Stødet givet til Stiftelsen af Det skandinaviske Literatur^elskab. Den egenlige Stifter var J. K. Høst; men da de 12 stiftende Medlemmer samledes første Gang den 5te Oktober 1796, var han næsten trængt i Skyggen af Éaggesen, hvis Iver for Sagen dog snart sluktes. Des ihærdigerearbejdede—forudenHøst — Nyerup og Pram. Derimod svigtede straks Rahbek, somhavde været saa ivrig hin Dag paa Skydebanen. Ved at henvende sig til Baggesen havde de første tre stiftende Medlemmer bortstødt Hejberg, som da stod paa en spændt Fod med hin.

Hejberg stiftede nu et andet Selskab: „For Sandhed“. Her var den flygtige Rahbek straks med. Desuden samlede sig her de fleste københavnske Frihedsmænd, blandt andre: CoUet, Svejstrup, Horrebow, F. Guldberg og Kl. Bavels. Dette Selskab kaldtes af nogle — om end med Urette — det „antiskandinaviskeu; det var dog kun personlige Grunde, som oragte dette Selskab til at stille sig mindre venligt til hint, der talte ikke saa faa „Aristokrater" og Hjemmetyskere.

Saaledes ser vi desværre hen imod Slutningen af 1796 Enbedssagens og Frihedssagens Venner søndrede i to Lejre, i Stedet for at de borde have sluttet sig sammen. K L. Rahbek, som næppe borde have været Medlem af nogen af dem, var paa en Maade i dem begge; ti han var jo næsten allevegne, Allemands Ven. J. K. Høst, som i Grunden kunde været i dem begge, var kun paa den ene Side. M. K. Bruun, som bedre end nogen anden kunde været Deltager i dem begge, var af gyldige Grunde aldeles ikke med. Dog virkede han maaske mer end de fleste som Bindeled mellem begge Sundets Breder, virkede baade i Enheds- og i Frihedssagens Tjæneste. *)

For rigtig at fatte, hvorledes det var MaUe Bruun muligt at fræmbringe saa stærkt et Børe i det faderlig enevældig styrede Danmark 1796, maa vi huske, hvorledes

*) Denne sidste kortfattede Fræmstilling af Enhedssagens samtidige Udvikling findes udførligere i min Afhandling om Det Skandinaviske Literatur-Belskab , Nord. Tidsk. 1869 S. 449— 456, jf. tillige Prof. E. Holms ovennævnte Universitets-Afhandling til den 28de Juli 1869 S. 187-141.Sejren fulgte dem franske Fristats Yaaben i samme Åar. Den unge General NapoleonBonaparte udførte sit glimrende italienske Krigstog. I Tyrol og ved Rinen havde de franske Faner Lykken med sig i Førstningen af det følgende Aar. Overalt skælvede de enevældige Fyrster for den franske Fristats sejrrige Yaaben.

Derfor var det lettere for Frihedstankerne at vinde Indgang i Norden. Men det var kun paa fredelig Maade, de fæstede sig i faa selvtænkendes Hjærter. Paa*voldsom Omvæltning tænkte næppe nogen. Fredstanken var i Forvejen for dybt rodfæstet hos de fleste.

Medens største Delen af Evropa staar i Krigsiue i Førstningen af 1797, hører vi de fredeligste Røster fra Danmark. Modsætningen fræmhævedes saaledes, da Enig-bedsselskabet i København højtidede Kongens Fødselsdag den 29de Januar, ' en Sang af N. H. Weintoich (f. 1755 f 1829):

„Bag Ploven Bonden sveder

i uforstyrret Fredu,

medens det

„ved Rineng skønne Egne ser anderledes ud.

Af kselen Arm bortrives fra Pigen Elskeren, og ned til Rinen drives fra Bømen, Ungeren, til Slagterbænken hen.M

Samme Aften sang T. Thaarup i Kongens Klub:

„Vanmægtig er Voldmandens Lænke, og Sværmerens Fakkel og Dolk, forgæves er Oprørs Aands Rænke, at rejse det tænkende Folk.**

I det følgendie tales om „Broderskab*4; og endelig kommer Digteren ogsaa til Friheden og Freden, men glemmer allermindst Glæden:„Værer fro, værer fro, det er Himletts velgørende Gave, værer fri« værer fri> det er

Hknleiis almægtige Bud, hver Fredens Fjende er en Slave,

Frihed og Glæden er fra Gud.M

Noget senere paa Aaret, den 9de April 1797, da. Enighedsselskabet holdt sin 17de Stiftelsesdag) istemte ovennævnte Weinwich dog mer revolutionære Toneri

„Ej Purpur-Kaabe, Septer, Krone beskytte djærve Voldsmand mer, og snart fra Sankte Peders Trone Hans Hellighed vi falde ser; han synker, hvilket vigtigt Aarl den Øgle fik sit Banesaar

Vor kloge Alder slaar sig fri for dumme Klærkers Gøgleri."

Vi ser saaledes nu den gamle fredelige Glædesang blande sig med den politiske Vises kækkere Flugt Derved kan Visernes Flod kun stige; og det er næppe uden Grund, at P. A. Hejberg den 5te Januar 1797 har valgt sig som Motto til en Vise Leanders Ord i Holbergs „Hekseri og blind Allarm" 243): „Det er spaaty at Verden skal forgaa af Ild, men vil det saa tage til, saa tror jeg, den vil forgaa af Viser." Hejberg selv, der i de nærmest foregaaende Aar synes tildels at have traadt i Skygge for Malte Bruun som politisk Visedigter, lader nu flittigere høre fra sig. Den 5te Maj læses følgende djærve Vers af Hejberg:

„Naar man ser for Statens Kaar stjærnet Dosmer raade,

Visdom betle ndenfor ydmygst om hans Naade; naar ej Dyd beskytte kan, men vel Mæcenaten; dette, Brødre, kalder man Harmoni i Ståten.Bryde snildt en sluttet Fred,

skabt at evig vare,

naar man Fordel ser derved,

og ej øjner Fare,

rane, hvad man eje gad,

andres Land regere,

saa bær Kongerne sig ad,

naar de harmonere."*44)

Hvor stærk Stemningen var for Fred, kan blandt andet skønnes af, at, da Efterretningen om den i Leoben den 18de April 1797 sluttede Vaabenstilstand naade København, besluttede Dreyers Klub at holde en Fredsfest. Som Sanger ved denne Højtidelighed, den 27de Maj, synes især den gamle Tode at have optraadt. Det er mærkeligt at se, hvor fuldt og fast man trode, at nu vilde al Blodsudgydelse være forbi, og tillige, hvilken grænseløs Tillid man havde til Napoleon Bonaparte som ægte Fredsven, som den, der for altid havde tilintetgjort Krigen. Den første af disse „Sange i Anledning af Freden imellem dén franske Republik og Østerrige ved Højtideligheden i Det forenede Selskab*4, har til Overskrift: „Buonaparte44. Denne kaldes „Fredens Fyrste41; men da Digteren lige som ræddes ved at have kaldt en Fristats (General for Fyrste, gør han et Slags Undskyldning underneden med Hensyn til Udtrykket „Fredens Fyrste44: „en bekendt spansk Titel, som nogle Buonapartes Beundrere, forstaar sig i deres egen venskabelige Kreds og uden alPrejudice for vedkommende, have beæret den franske Helt med44 . . „og det skønt han er Republikaner". Sangen slutter med Koret:

„Jorden skal ej mere bæve,

Brødre! Fredens Fyrste leve!

Brødre! Buonapartes Skaal!“

Den anden af Sangene har til Overskrift: „Fred og Buonaparte M *), og heri heder det:

*) Man kommer i vore Dage uvilkaarlig til at tænke paa Napoleon HI:s: „Kejserdømmet er Freden.44„Se Janusses Tempel nu tillakt at staa, det« Aabning ej nogen opleve!

Ej Tvedragt na mere blandt Fyrster opstaa!

De tænke paa Krigen og bæve!u

Tode oplevede to Aar af Napoleon I:s Kejserdømme og endnu flere Aar af hans tit meget grusomme Krigs-førsel. Saa fuldstændig skulde hans Haab skuffes!

Skønt Malte Brunn ikke dristede sig til atter at tage Ophold i København, og skønt han knyttede mangt et nyt Venskabsbaand paa Sundets østlige Kyster, droges hans Tanker dog stadig tilbage til den vanlige Virkekreds og Vennekreds. Hvad her tildrog sig, iagttog han fra sit Skjul, og hans virksomme Aand følte Trang til at udtale sig derom. Skønt fjæmet fra København virkede han endnu der ved sine Skrifter.

Blandt disse maa nævnes: Fluesmækken, hvorved han

— som han siger i Skriftets Tilegnelse til „Tiden" — havde foresat sig „at slaa lidt efter adskillige Spyfluer, Bræmser o. d., som ikke lidet synes at inkommoderere DemM. Det er en Blanding af alle mulige Slags Udfald. Her skal kun til Efterdømme fræmdrages nogle, som nærmest har Hensyn til det politiske eller til de i det fore-gaaende nævnte Forhold. Under „Befordringer4* „ved Kejseren af Monomotapas Hof“ meddeles blandt andre Udnævnelser: „Justisraad von Armenhausendieb til Over-inspektør af hele Oppebørselen i Kongeriget Merovai", „Herr von Blindstum til Direktør over Flaadens Arsenaler og Holme i Sofala“; endelig, at der er forundt Herr von Daraussen „Privilegium som Greneralprojektvæver og Vis-domsfabrikør“. Under „stjaalne og fundne Sagertt læses: „Fra Digteren Th. Thaarup ere bortstjaalne til forskellige Tider adskillige kærnefulde Linier, og skulle samme, efter Rygtet, være sete i nogle Maanedskrifter hos Forfattere af Viser og Sange paa den 28—29. Januar. De kendes lettelig paa Vægten* a46). Trykkefriheden var i disse Aardet staaende Spørsmaal. Om dette Æmne findes derfor meget. Det vigtigste er et Digt, som kaldes: „Brev til Forfatteren af den salig Supplik imod Trykkefriheden.u I dette viser Bruun sig billigtænkende over for en af sine farligste Modstandere, naar han siger:

„En Ting du mærke dig for alle — vær ikke tolerant, som BaUe\

Nej, heller bed vedkommende, at kun du maa priviligeret blive at sammensy hver kættersk Mund.

Det vil en Rolighed, en Tavshed give!

Der findes nok den Stjærnemand,

som græde vil af Fryd, hvis det gaar an.1*w)

Biskop BaUe havde næmlig udtalt, at „Bibelen forsvarer sig selv*. Dog ønskede han heller ikke i Trossager nogen uindskrænket Trykkefrihed. Det var næmlig hans atter ' og atter gentagne Yndlingsforslag, at naar det kun paa Latin blev tilladt at skrive frit om Religionsspørsmaal, vilde dette ingen Fare medføre. Hos dem, som kunde Latin, forudsatte han næmlig saa stor en „Oplysning44 — der hos ham stod i nært Sambaand med Tro —, at de ingen Skade vilde have af at udveksle Tanker om hellige Spørsmaal. Hos Menigmand, som ikke kunde Latin, vilde slig Frihed derimod gøre Ulykker. Derfor maatte de ikke kunne følge de lærdes Strid. Det er mærkeligt at finde en slig katolsk Tankegang hos den første Kirkelærer i Danmark, næsten 300 Aar efter, at Luthers Meninger havde vundet fast Fod i dette Rige. — Mod Professoren i Kiel, Torkil Baden, var Bruun mindre skaansom; men hans væmmelige Skrivemaade fortjænte da heller ingen anden Medfart. „Om de store Mænd, en Drøm44 indleder Bruun saaledes: „Forleden Aften gik jeg og nød den skønne Udsigt over Sundet. En grim Taage svævede over Danmarks Hovedstad41. . . . „Jeg saa næmlig paa Nørre-fælled en Slags Revy med den Forskel, at det ikke var Kongen af Danmaik, der holdt den, men en Potentat, hvis Magt og hvis Stater strækker sig langt længere w. ...„kært sagt: Kejserinde Forfængelighedu. Tropper af stere Mænd drog forbi: „Med stort Bulder og Brag kom nu noget som en Pulk Kosakker ansættende. Paa deres barnagtige Hovmod, deres paatrængende Imperti-nenoe, og fræmfor alt paa den fræmmestes idelige Sten-tor-Skraal kendte jeg snart, at det var de af TorJcél Kilian anførte Literaturens Gadedrenge. (Konstdommere kaldte de sig selv). Omkring hans Hoved svævede (som i Operaen Gustav Vasa*) om Kristian den anden) de onde Drømmes Genier. Istedenfor Hjælm havde han en af hans Papas Nathuer. Hans Skjold var sammenflikket af høje Patroners naadige Svar paa Tiggerbreve. Hans Yaaben skulde nok forestille den fjærnttræffende Apollos, men var egentlig kun en forrustet

Flitsbue uden Stræng, saa de forgiftede Pile, han lagde derpaa, næsten altid £alåt ham selv paa Foden. Idet han drog forbi For-fæfcgeligheds Tælt, holdt han en Tale, hvori han slog rasende om sig med tyske Superlativer, f. Eks. træng* endsfce,træffendste, duftendste o. fl.; han dyngede Geiiitivér paa Genitiver, f. Eks. Begrebernes Foranderlighed ers Fæstelsetf osv. En nybagt Doktor fra Kiél gaar det ikke bedre: „Han mærkede i sin Indbildskhed ikke til, at en af hans klogere Landsmænd, just did-kmnknen i dette Øjeblik, fæstede bag paa hans Hat følg-ende Epigram:

„Hvad hjælper det, mit Barn, at du saa brat i Kiel en Doktor juris bliver ?

Dig.Fakultetet vel en Hat, men ej et Hoved giver“. *•)

Spptiover tom Tant saa vel i den lærde som i den for-nrøunt?; Yerden, saa vel paa Højskolen og i Kirken som iJsfta$en», spiller en stor Bolle i „FluesmækkenM. I en For-taJigiomMFeen laSot&ise [Dumhed] og hendes Sønner44

Opel* fra 1786, til hvilken Gustav III havde gjoj*t

Udkastet.skildres en af disse saaledes: „Han var behængt med tos-end Baand af alle Farver, med korte og lange Kæder, med smaa Billeder af Ugler, Ørne, Elefanter, Løver og Markatte: han havde paa Brystet et stort Skjold med ligesaadanne Dyr og mange gammeldags Parykker i, endelig havde han bag paa sig hængende et raslende Bundt Nøgler. Han fræmviste en lang Rekommendatjon fra hans Moder og nogle Forordninger ; Publikum lagde dem ulæste i sin Lomme. Hans Navn var saa langt og spække med de-er og von-er, at jeg ikke kan erindre det.u 819) — Forfatteren af „ Fluesmækken“ siger i en Efterskrift* at en Del af Indholdet er fra April og Maj Maaneder. Skulde noget af dette synes for gammelt, og „nyere DaarlighederM være glemte, undskylder han sig med, at han, fraværende og afsondret ved „de ugæstfri Bølger" fra det nordiske Abdera, ikke altid betids nok kan give Narrene den Prosit, der dog vel „kommer bedre sent, end aldeles ikke“tt.SM)

Fra omtrent samme Tid er et noget lignende Skrift, som tillægges Malte Bruun, skønt Indholdet undertiden kunde synes at være af en anden Forfatter.,H) Det er lige som et Kogger fuldt af bidende vittige Pile. Og dets Form er højst ejendommelig; det ser næmlig aldeles saaledes ud, som dets Titel udviser, næmlig som en „For-tegnelse over en Del Gods og Løsøre, . . . som Fredagen den 14de Juli førstkommende KL 0 slæt ved offentlig Avktjon skal bortsælges i Hans Velærværdighed sL Hr. Spræmgmaves Gaard paa Skraaletorvet, imod . . . Betaling . . . til Hr. Prokurator P. M. Snydenstrup i Store Lov-trækkerstrædett (2. Oplag, København, 1797). Blandt de politiske, „Karter, Kobberstykker m. m.“ findes: „Kong Ludvig den 18de raaber over Rinen: Republikanere, ser her Eders Konge!w aM); blandt Bøger: „Abrakadabras Bidrag til Finansvidenskabeme, 1ste Hæfte, indeholdende Bevis for, at, jo mere man laaner, jo mere kommer man i Gæld. Register over mislykkede ekonomiske Projekter.Afhandling om, at den vigtigste Egenskab ved et Regnskab er Hemmelighed.“ *•*) Endvidere: „Von Bengélstjærnes Forsøg til fysisk at forklare, hvorfor en Adelsmand fødes til Verden med større Fuldkommenheder end andreu og sammes „Dissertatjon om den forskellige Lugt af adelige og borgerlige, og den deraf nødvendige Skilsmisse mellem deres Omgangskredseu.354) Som „pantsat til en Proku-ratorw opføres „en Bog i Marmorbind, indeholdende Kongeloven, den tyrkiske Konstitutjon og adskillige Pjecer**. *M) „Af Hans Velærværdighed Hr. Esdras Stervbow findes: „Hans Majestæt Kong Nebukadnesar, som gaar paa fire og spiser Græs. Malet af en Profet.4* 356) Endelig nævnes „af Folkevennens Stervbo**: „Machiavel, indbunden i Æselskind , med haandskrevne Anmærkninger af von Schi-rack“. *5T) — Ogsaa i andre Henseender stikles til alle-haande Personer eller Forhold. „En Lænke til (Universitets«) Cerberus, som man ikke kan faa lagt paa ham igen, og derfor maa sælge** har Hensyn til Prof. J. Baden,58). Til Sønnen henvender Forfatteren sig uden Omsvøb: „Professor Torkel Baden i Kiel staar ved sin Fru Moders Seng og med en Pennefjær bortjager de slemme Drømme fra hende** sw) og „Torkel Kilians Systematisk Paskil-Lære, eller Anvisning til at forfatte Skandskrifter, 1ste Del. Hr. Professoren har helt igennem ledsaget sin Teori med Eksempler af sine egne Skrifter.tt S6°) Ogsaa BaUe faar sit Hug i følgende Kobberstykke: „Hr. Biskop, Dr. N. E. Balle holder en Præken over Teksten: Hvad synes Jer vel om en Øretuder og en lumsk Angiver?** *61)

At Malte Bruun undertiden kunde blive bitter mod dem, som han — med Rette eller Urette — skyldte sin

ulykkelige Tilstand, maa ikke undre nogen, som ved, hvor varmt hans Hjærte slog for Hjemmet. Men man maa ingenlunde tro, at Bitterheden saaledes fyldte hans Sind, at der ikke var Rum for andre Følelser. Herom oplyses man bedst ved at gennemlæse hans „Poetiske Forsøg**,hvoraf første Del, mest „lyriske, elegiske og Idylliske Digte", udkom 1797. Især blandt de lyriske findes mange Vers af saa sandt Digterværd, at de ikke borde glemmes. Her er imidlertid kun Stedet til at omtale nogle af de Digte, som nærmest kan kaldes politiske, og som ikke allerede er omtalte i det foregaaende. Det er vel muligt, at flere af dem er fra en tidligere Tid, om de end her staar trykte første Gang. Om nogle kan man dog vist nok slutte, at de er fra samme Aar. Dette er saaledes rimeligvis „Niels Ebbesen, Tyrandræberen, en Odeu; ti netop 1797 opfriskedes dennes Minde ved Sander s ægte fædrelandske Skuespil, som var blevet opført paa den danske Skueplads i København første Gang den 31te Januar. Mcrite Bruun indleder sit Digt saaledes:

„Hvad ensomt Lys i endløst Mørke luer? hvad Glimt af Liv blandt idel Død?

Bag Enevældens Nat en Romerdaad jeg skuer, en Brutus i mit Danmark fød! —“

Man mærker straks, hvorledes Digterens Sværmeri for den store franske Statsomvæltning præger sig endog i dette rent fædrelandske Æmne.

„„Paa Nordbonakke fremmed Hersker træder!

i tyske Lænker sukker Dant

O, ved mit Sværd, ved Danmarks Hæder,

sligt taaler ingen Dannemand !a

Saa talte han; da fløj de faa, men danske Helte

til Kamp og Sejr — Niels Ebbesen foran.

Storm var hans Fart; et Lyn hans Sværd. 1 Blodstrøm vælte Tyranner sig, og dø. Frit er vort Land.w

Efter derpaa at have skildret Ridderens Fald i den følgende Tid slutter Digteren saaledes:

„Du stolte Rad af Dydens, Kraftens Dage,

Old, rig paa Farer, rig paa Frihed og paa Mænd, til dig jeg gennem Taarer ser tilbage.

N&ftr smiler du til Nord igen? —“ *•*)Et andet fædrelandsk Æmne fræmdrog lian i „Kong Gotreks Festu. Denne Konge vilde Bruun hylde som „Fædrelandets FrælserM, som „den første, som begyndte at befæste det smalle Land mellem Ejderen og Øster-søenw, hvilke „Forskansninger" — siger han — „bleve siden fornyede (og jeg formoder, forflyttede) af Tyre Danebod.tt Han skildrer derfor hans Modstand mod

. . de Frankers Karl. Lig vrede Storhav, naar fraadende det sluger bange Lande, saa kommer han til sine hundred Riger at føje Dannemark. — Hvo kan modstaa ham?

Den Strøm af Sejr! det Ocean af Magtl Lombarders, Saraceners, Saksers Rædsel!

Bvropa har ej kunnet. Danmark kan.u **)

Enestaaende og mærkeligst af alle Digtene er maa-ske dog det, hvori han henrykt hilser det ny Hundredaar, Frihedens og Sandhedens Hundredaar, hvis første Morgendæmring han allerede tror at skimte. Denne Ode, gennem hvilken man faar det klareste Indblik i Digterens Bryst, bør meddeles fuldstændig:

„Det kommende.

Skal heldig Svig, skal kronte Laster for evig kue Jorden ned i Lænker ?

Er Almagts Lyn da dødt? og slumrer Hævnens Torden?

Og er der ingen Gud? —

Saa lød mit Suk. Da kom>em Stemme.

En Guddomsstemme fra det høje var det *.

„I Himlen er en Gud, og der er Mænd paa Jorden.

Hvad vil dit Mismods Suk?“

Og se! Et Lyn for hen for Øjat, ...

Og Dødeligheds Tarøe sank fra JØfret.

I Fræmtid saa jeg ud. Bag Fremtids dunkle gfkyer jeg skimted Haabets Dag.

Det tordner, tre Gang tre. Hvo kommer i Tordnen? Døden lyner i hans højre.

Men himmelsk er lians Blik, og om hans favre Lokker er Friheds Egekrans.Ja, Friheds Hundredaar, velkommen!

Da Himmelens Udsendte, Jordens Hævner! Velkommen, skønneste blandt Seklers lange Skare!

Du Tidens største Søn!

Du træder vældig fræm. Se Troner i Grus! Se Overtroens Altre skælve!

Omkring dig klirred Sværd. Forvæntningsfulde Klode skjalv under dine I^jed.

Du træder ene fræm. Hvo er vel dig lig imellem tusend Brødre?

Hvad ingen kunde helt, hvad alle, alle vilde, fuldbyrder ene du.

Ja, hil dig, store mellem Sekler! du Dydens Haab, du alle Taarers Lindrer!

Dig Almagt gav sit Sværd at dømme Jorderige med Retfærd og med Skræk.

Se, Jordens Guder, hvor de skælve for dig! — Nu kan I mætte Eders Guldtørst og Eders Herskesot, nu straffe Sandheds Lærer, nu haane Eders Folk. —

Hvor er deres Lejesvende? hvor deres Smigrere? Forladte, forraadte staa de der. I deres øde Borge er ej en Træl igen.

Til Fjældene de raabe: skjul os!

til Afgrunden: du i dit Skød ot bjærge!

Men Strafien griber dem, og Frihedsegen vandes med deres Offerblod.

Det er Alfaders store Lønraad!

Det er den Stund, som overrasker Verden!

Det er den Arm, udstrakt at dømme Jorderige med Retfærd og med Skræk!

Med Retfærd og med Skræk! Ja, Ondskab, du bæve, ti dit Rige er ej mere.

Men jubler, jubler, I, som sad i Vemods Skygger,

I Dyds og Friheds Børn!Nu skal ej Sandhed fængslet sukke, ej mørke Løgnes Nat indhylle Altret; ej mere trodse skal fra sabelgærdet Trone et lovløst Menneske.

Fæst, Lighed, Lovens Kobbertavler I Opflam, o Frihed, Folkets Sjæl til Storværk!

Hæv, Snille, hæv din Flugt! O, Dyd, du blidt forkynde din ene sande Tro!

Jordkloden som en Brud sig pryder sin længe væntede at imodtage. '

I Himmelen er Fryd, og Verdners gode Fader ser smilende herned.

Triumf! Det store Sekel kommer.

„Triumf !a skal Himmelen og Jorden synge.

„Triumf!** jeg synge skal med sølvgraa Haar. „Jeg saa dig!

Og nu jeg dør med Fred.w m)

Da disse Digte under Bruuns Fraværelse læstes i København, blev de naturligvis haanede af hans Avindsmænd, især af Torkd Baden, Men ej alene Vennerne optraadte til den fraværendes Forsvar; ogsaa rettænkende, som hverken kendte ham personlig eller delte hans politiske Meninger, udtalte offenlig sin Ros over de mange virkelige Skønheder, de havde fundet. **5)

Et nyt fædrelandsk Digt hjemsendte Malte Bruun efter, at han havde faaet Budskab om, at hans Landsmand, Kaptajn (senere G-ehejmestatsminister og Amiral) Sten Andersen BiUe (f. 1761, f 1833) den 16de Maj 1797 i Kamp mod mere end tvefoldig Overmagt havde sejret overBejen afTripolis, der vilde tiltvinge sig en uretfærdig Afgift af danske Skibe i Middelhavet Ogsaa dette Digt, „Slaget ved Tripolistf, tilegnet „Danmarks Søkrigere**, maatte minde Skaldens Fædrerige om, hvad det havde tabt i ham..

En Maanedstid senere, den 21de Juni 1797, døde Danmarks store Minister^ Andreas Peter Bernstorff. Til ham havde Trykkefrihedens Venner sat sit fasteste Haab; ham ærede ogsaa Nordsagens Venuer som Skaber af detnordiske Formrsforbund. Det var derfor naturligt, af Budskabet om hans Død ramte Malte Bruun smærtelig, saa smærtelig, at han maatte give sine Følelser Luft i Klagesang. Han skrev da fra Tunaby den 7de Juli X 797 sin skønne „Ode ved Statsministeren Gr^v Bernstorfs Død“:

„Hvi toner Hertas Dal af dyb, af ængstlig Klage? og Fjældets Marmorhal den sukker hult tilbage! og Genlyd svarer den fra Dannerkongens Borg! —

Sorg i den gyldne Sal, Sorg i de dunkle Hytter, hvor Taarne knejse stolt, hvor Hyrden Telte flytter, hvor Bølger bruse vildt, er idel, idel Sorg!

Den faldt, den Eg, i hvis udstrakte Skygge Dan, Nor og Svea, Haand i Haand, omslynged’ af et nyfødt Rosenbaand, midt i Evropas Storm sad jublende og trygge.

Ja, stor ved velgørende Daad, det var duy — du Mand, som døde!

Lad Voldsmand, tilbedet for glimrende Brøde, omringet af Troner og Grave, af Altre og Graad, ved alle sine Sejres Brag sig idel udødelig Skændsel opdynge!

Og paa hin store Alvors-Dag, naar Konger skal med Rødmen Slaver møde, naar Stumhed skal slaa den smigrende Klynge, naar intet løgnfuldt Marmor knejser mer, da skal han hilses af Forbandelser. —“

1 Modsætning til et sligt kronet Uhyre afmales Bémstorff nu som „Fredens Ven“, der har værnet Norden med Ære, mens Jordkloden skælvede paa sine gamle Støtter. Og Skalden fortsætter:

„En Verden hærjes skal, en Menneskeslngt dø.

Ti Lilje-Tronen faldt Deus bragende Ruin opvakte Kongerne. Hvor fnysed deres Harme Hver stormende i raske Tordentrin, hver med et løftet Fjæld i milelange Arme de rated mod Olymp, Jordguderne! —Iføn iti’rih'ds Lyn for ned fra sammeaprpss’de Sky’r.

I Støvet ligge de! —

Kun Norden den forvovne Kamp undflyr,

oplyst af Bemstorffs Vid, af Bemstorffs Haand fræmledt;

det ser Evropas Angst i rolig Majestæt,

aer sine trygge Flag paa alle Have svæve, .

og for sit Alvorsblik Uver driqtig Voldsmand bæve.

Ja dig, som sejrlynende har strakt til Stjærnerne din Bos, til Folerne din Magt, den overvundne Jords Lovgiverinde,

o Roma-Frankrig, dig har Danmark til Veninde.w

4-f dette Digt er her fremhævet nærmest de Steder, som synes; paavirkede af den franske Statsomvæltnings store Tanker. Dette følger jo ligefræm af den Opgave, som Forfatteren har søgt at løse i denne Afhandling: at paa* vise Rpvolutjonens Indflydelse paa Nordens, særlig Dan-marks, Digtning paa den første franske Fristats Tid. Det er dog ikke. rimeligt, at det var disse — det var snarere andre — Skønheder, som atter mindede mægtige og nogentønde fordomsfri danske Mænd om, at der borde gives Jf(aUe Bruyn Lejlighed til frit at vende hjem. Hans Slægt virkede i samme Retning* Selv har han ikke ved ovenstaaende D}gte haft i Sinde at indynde sig hos Magthaverne og stemme dem til sin Fordel; derom vidner som kendte ham nøje. 266) Han følte imidlertid heller i^ke sin Stolthed krænket ved at søge det danske J^ansli om at bæve den Sag, som den 21de April 1296 var rejst imod ham for Aristokraternes Katekismus. Foruden Bernstorffs nærmeste skal især Greneralprokurøren Cøltøømsw (f. 1749, f }814) virksomt at have støttet AMøgningen« **7) Den 15de September 1797 faldt den ^kongelige Resolutjonu, hvorved det ,4 Anledning af Supplikantens Ungdom blev tilladt, at den mod ham anlagte fiatølske Aktøtø igen maatte pphæves, i Forvæntying af, at han for Fræmiiden gjorde bedre Brug af sine Ævner end tilforn." S68) Og efter henved iy8 Aars frivillig Land-flygtighed vendte MaUe Bruun tilbage til sin Hjemstad København.

Her var imidlertid Luftningen fra højere Steder bleven langt mindre frisindet siden Bernstorfs Død. Ytringer, som tidligere frit kunde vise sig paa Tryk, taaltes ej længer. Netop i de Dage, da Bruun vendte hjem, rygtedes det, at P. CoUet skulde afsættes fra sit Embede som Assessor i Hof- og Stadsretten, fordi han ved at omtale et Skrift af Birckner om Trykkefriheden, paavirket af Kants Filosofi, havde ytret, at efter hans Mening Dyd og Sædelighed var en tilstrækkelig fast Grundvold for et Menneskes Rolighed, og at Tro paa Gud og Udødelighed ikke var strængt nødvendige hertil. Rygtet om Oollets Afsked blev saa meget uhyggeligere derved, at det naade ham paa selve hans Bryllupsdag *•*) den 25de September 1797. — I November nedsattes enKommissjon til Udarbejdelse af en ny Presselov. Alle Tanker havde længe drejet sig om Trykkefriheden, denne et Folks dyrebareste Skat; alle frisindede Penne følte sig kaldede til Kamp mod „ljusets fienderu eller i det mindste til Værn om den Trykkefrihed, man havde. At Malte Bruun ej heller holdt sig tilbage, var naturligt. Havde han handlet anderledes, havde han ladet sig lede af falsk Taknemlighedsfølelse for den af Styrelsen udviste Naade, havde hån søgt at indsmigre sig hos de friheds^endske Magthavere og at „vinde sine Velynderes Yndest** ,7°), — da vilde han jo have svigtet sit højere Kald og ladet sig bøje af fej Menneskefrygt. Dertil var endnu hans Tanke for høj og fri, hans Vilje for kæk og kraftig.

At Luften i København var svanger med frihedsfjéndsk Torden, vidste Bruun allerede inden sin Hjemkomst Han havde straks efter denne, den 24de September 1797, leveret i Trykken to smaa Haandskrifterm), som udkom under et med et tredje Stykke af en anden Forfatter, 'dg der* for fik Titel af „Tria juncta in unott. Kun det sidste af disse Stykker kan påa en Maade henregnes til politisk Digtning. Det indeholder: „En besynderlig Trykkefri-hedslov i Kejserdømmet Abessinien". Der stikles til det usikre i den danske Trykkelovgivning, i det der meddeles en opdigtet „allernaadigst Forordning44, som indledes paa følgende Maade: „Vi G-ingirbombamizoko, Fætter til Solen og Broder til Maanen, Kongernes Konge, Kejser i Ha-besch, gøre vitterligt: At, da Vi gæme vil anses for at yære retfærdigere og oplystere end de andre afrikanske Regeringer, skønt vi i vort Bjærte frygte og hade den saa kaldte Sandhed lige saa fuldt som nogen anden Monark, saa have vi besluttet at lade, som om Vi gav vort Folk en fuldkommen Skrive- og Trykke-Frihed, og fastsætte til den Ende følgende Punkter: 1. (A) Enhver tillades allemaadigst at tænke over alt, hvad den vil og som den vil, samt sige og skrive sine Tanker om alt, hvad den finder at høre til alment bedste. 1. (B) Ingen maa tænke eller skrive det allerringeste imod den indførte Statsforfatning eller den herskende Religion. . . . „Og saaledes fortsættes i endnu 4 Lovsteder, som er tvedelte paa samme Maade, og af hvilke den første Del tilsiger fuldkommen Frihed og er mærket med Almedens den sidste ophæver den første og er mærket med B. Til Slutning heder det: „Vort Raad skal bekendtgøre de med A betegnede Artikler for Folket Derimod skal det selv, tillige med Domstolene, handle efter de med B betegnede. Ti Vi ville roses for Frihedskærlighed og Filosofi, men derfor ville Vi ikke i ringeste Maade give slip paa Vor Enevælde eller tillade Skribentere at oplyse Mængden om Vor Statsforfatnings Fejl eller Vor Religions

Ufuldkommenheder.*

Dette Skrift havde MaMe Bruun maaske ikke sluppet løs, dersom han havde haft lidt mere af den Sindighed, der følger med Alderen. Men han var endnu kun 22 Aar gammel; Haandskriftet havde han rimeligvis haft færdigt, da han atter kom hjem til København, og — som han selv hayde sagt i „Bagtale* til Aristokraternes Katekismus — „naar en Bog først er renskreven, ja saa kan Pokker ikke holde paa den; saa gaar det, som den saligHerre VirgiHus siger: Fertur equis auriga, nec audit cur-rus habenas; paa dansk: Publicitetens Hest løber løbsk med Autor, og render, i hvor meget ban end holder paa Tøjlen, lige midt ind mellem Recensenter og Fiskaleru. Saaledes gik det. Ifølge en „kongelig Resolutgon^ af 4de November 1797 blev der atter lagt Sag an imod ham, *78) og — hvad der var det værste — Sagen fot Aristokraternes Katekismus blev kaldt til Live igen. Atter flygtede MdUe Bruun over Sundet. —

Inden vi paa ny optager Traaden med firuuns Sag for med det samme at føre den til Ende i et nyt Afsnit, vil vi slutte dette med et Blik paa Københaivns Klubliv efter hins Bortrejse. Vi vil atter gæste Dreyers Klub som den, hvis Historie ej alene er lettest at faa rede paa, men uden Tvivl ogsaa giver det bedste Bidrag til Stemningen hos de ledende Aanders Flertal.

Denne Klubs Fredsfest i Maj var kommen flere Maa> eder for tidlig. Først den 17de Oktober 1797 blev den endelige Fred sluttet i Campo Formio mellem Frankrig? og Østrige. Klubbens „Gironde", som man i Spøg kaldte dens Styrere: den Gang CoUet, Klingberg og A. B. Bent-eon*), vedtog derfor at nytte Lejligheden til at holde en ny Fredsfest den 2den December. Ogsaa véd denne Lejlighed hørte man fra den gamle Tode, som dog imidlertid havde tabt sin Tro paa Fredens Varighed. Han ligner den ved „et lidet Barnu, „en Unge% og siger:

„Alt gør wyan Luftkasteller, alt den bliver Evig kaldt.

Den Evighed er saare kort; saa hastig rykkes G-lutten bort;**

men Freden i Danmark er „Patriark", født „Anno tyve“ 1720. Rahbek, der — efter eget Sigende*78) — lige saa

*) Denne nnge Mand (f. 1777 + 1827), af hvem man væntede sig

saa meget, er nærmere omtalt i min Afh. om Skand. Lit-Selsk. (Nord. Tidskr. 1809 S. 469).lidt som de fleste Deltagere egenlig trode paa Fredens Varighed, i alt Fald havde meget imod Festen, nyttede dog Lejligheden til at slutte en Vise med sit gamle Omkvæd:

„Men bort med AvisBkrig og al Polemik og hver en ufredelig Frase, vi vende tilbage tilbage til Fædrenes Skik, og synge og drikke in pace [i Fred].“

Horrébow gik et Skridt videre. Han synger om, hvorledes „Fyrster og Bønder imellem hverandre“ . . . . „ile paa Nydelsens Blomstervej fræm“, og han udmaler,

„hvor de Piger til Mændene smile, og Mændene kælent i Pigefavn hvile, og høre, hvor Sangens og Glassenes Lyd højt toner om Venskabs og Kærligheds Fryd.w

Kun sparsomt hører man en Efterklang af hans Ven Malte Bruuns kraftigere Tone i Visen om „Livets Filo-sofiw, naar han siger om „Tørst efter Hæder“, at den

„skaber af Sandhedens Talsmand eu Pave, gør Rettens Haandhæver til Ordenens Slave.

Den indbilder Fyrsten, at han er en Gud, og Folket kun til for at hylde hans Bud.“

Ellers er det den gamle Nydelsessyge, som nu atter træder fræm og tager Overhaand ved denne Fredsfest. Endog i en saakaldet „Fædrelandssang" heder dét:

„Giv, gyldne Fred, hver Dannemand lidt fremmed Vin til eget Vand, lidt fremmed Guld til vort Papir og Held til Dagens Svirl“

'.>b‘ Wfjv llødl .hfjlT WthoM : •!» >•:! .r:.'xU) UffrIV.

(oratr. 1798—1804.) ,

„Jeg kender ingen Gud, hverken i Himmelen eller paa Jorden, som jeg ikke vilde skamme mig ved at hykle for.u

Peter Andreas Hejberg.

Efterslæt af Svejstrup og T. Er. Bruun. Malte Bruun og P. A. Hejberg landsforvises. Rigsdagen i Morrkdp-ing og H. J&rta. Gamle Stemninger faar atter Overhaand.

v- sine glimrende Sejre havde Napoleon Bonaparte grundlagt den Magt, der skulde knuse Revolutjonens Fri-hedsrørelser. Da han efter Fredslutningen med Østrige vendte tilbage til Paris, blev han hyldet næsten som en af de „ Jordens GuderK, den store Omvæltning havde styrtet Kongedømmets Sol var vel for længe siden gaaet ned i Frankrige, men Kejserdømmets nærmede sig alt for at sende sine første Straaler over Himmelbrynet Om nogen sand Fristatssol havde man ikke ret længe kunnet tale under den første franske Revolutjon. Næppe havde den naat sin fulde Glans, før den blodrød gik ned. Den varslede dog om lysere Tider i det fjærne.

Ogsaa i Norden havde Frihedsstemningen naat sit højeste, ja tillige haft sine smaa Udskejelser. Dun tog nu atter af, medens den gamle Enevoldsmagt lidt efterlidt genvandt sin Indflydelse. Kon af og til rykkede Fri-hedsaanden i Lænkerne lige som under Krampetrækninger. Inden 1804 var tilsyneladende alt stille som før 1789.

Hvor stærkt den „kristianskeu Tone igen havde faaet Overvægt i Klubviserne allerede i Førstningen af 1798, ses blandt andet af nogle Sange den 29de Januar i „Kongens Klub*, hvor hin Tone jo i øvrigt altid havde været stærk. Tode sang da:

„Naar Eftertiden, stolt og glad af varigt Held,

spør: hvem paa Dannertronen sad, da alt gik vel;

da alt, hvad godt og stort den ser, sit Udspring tog,

og Stammen, som da Frugter bær,

dybt Rødder slog;

den minder den syvende Kristian.-

Og Haste istemte samme Aften den gamle Fredsvise:

I „Enighedsselskabetu mærkede man dog ved samme Lejlighed det sidste Spor af den politiske Vise, skønt derfor ikke mindre „kristiansk“, da Øjemedet kun var at fræmhæve Modsætningen. Den ukendte Digter gik ud fra Henrik IV.s Ytring, at der skulde findes „en Høne i Hvermands Gryde*;

„Dog Frankerigs Regenter ej tog dette nær til Hjærte; enhver gik sin forkerte Vej og Hvermands Høns fortærte.

I Frillens Arm paa Dun de laa, og Undersaatter laa paa Straa,M

I samme Selskab sang man den 18de November 1798:

n

Mens Blod omsprader faldne Troner,

vi samles her til Fredens Pris.“

,Forjaget her er Politik;

den Kiv og Trætte ej skal føde.“Hverken fra P. A. Hejberg eller fra MdUe Bruun høHes længer den vittige politiske Vise, som i den første Halvdel af dette Hundredaars sidste Tiaar havde Vækket den søvnige Spidsborgerlighed og aabnet dens Øje for de store Tidsaanders Brydning. Ikke længer i Visen, men i Læredigtet , hører vi en svagere Efterklang af hine Toner. Disse er dog saa blandede med andre, at de ny truer med at overdøve de gamle, de „religiøs-filosofiskeu de „revolutjonær-politiske44. Som Rahbek udtrykte sig, var den franske sydvest nærved at slaa om til en tysk sydøst, „omtrent fra Kønigsbergkanten44, hvorved sigtes til Filo-sofen Kant Allerede Matte Bruun havde, endog i sine politiske Viser, vist sig paavirket fra denne Kant. Men

endnu mer var dette Tilfældet med hans nogenlunde jævnaldrende Ven og Slægtning H. G. Svqjstrup, som netop 1798 (med Høst og Collin) begyndte Udgivelsen af Filosofisk Repertorium 274). „Det „religiøs-filosofiske44 fik ogsaa mer og mer Overvægten over det politiske hos den meget ældre Tomas Kristofer Bruun (f. 1750, f 1834). Det er af et Slags politiske Læredigte af de to sidstnævnte Forfattere, vi skal uddrage nogle Brudstykker politisk Digtning for at lære at kende Stemningen paa denne Tid.

T. Krf. Bruuns „Særsyn44 er vel fra 1797, men netop skikket til paa dette Sted at knytte den afbrudte Traad, fordi det kaster Blikket tilbage paa de foregaaende Aar og lader os føle Grundene til Frihedssagens Undergang. Digtet spotter med Rette over det ulykkelige Brud mellem P. A. Hejberg og Matte Bruun:

„Jeg har set Genimænd svede af en saadan Venskabs Ild, at de rent i Feberhéde fore undertiden vild; og som salig Don Quixot priste Kroen for $t Slot.Men jeg saa Apollo Stkfcfe ved et kabalistisk Træk; og med Latter Eris slukke Lnen i en Sump af Blæk, hvormed Damon mangen Klak •log paa Pytiases Frak.w **)

Biskop Batte som det ydre Ophav til, at Frihedssangen tavnede med Malte Bruun, faar ogsaa sit Hug:

„Jeg har set hver Statens Tjæner tåva, tnens Zions Kommandant, for at vinde gode Vehner, fræmstod som Denunciant; ikke for Guds Kirkei Sag, nej, i Politikens Fag.waT6)

„Fræmtidens Skaalw af Svejstrup er vel ogsaa digtet i Slutningen af 1797, men ved det Blik, det kaster fræmad, er ligeledes det skikket til paa dette Trin at løse os nogle af Graaderae ved Frihedsstemningens Ophør; ti det peger hen paa, hvorledes man, i Stedet for at samle sine Kræfter paa nærmere foreliggende Opgaver, tværtimod spredte dem ved, med Hænderne i Skødet, at stirre ud i den taagede ijærne Fræmtid, indtil alt svømmede sammen for Øjet. Tanken til „Fræmtidefts Skaal* synes Svejstrup at have faaet fra en Bog af den franske Forfatter L. S. Mercier (f. 1740, f 1814): ^L’an [Aaret] 2440, ou réve [eller Drøm] s’il en fut jamais.M Kun for Bimets Skyld vælger han Aar 2000, men tilføjer: „Det er et rundt Tal for 2440, om det maaske ikke er altfor rundt.“ Skaalen udbringes af „Formandena, som synger:

„Da bli’r vi Konger alle Mand, Kristoffer, jeg og du, Johan.

Og dissé søde Glutter her (forstaar sig) Dronninger.

Men uden Skat og Told og Krig vor Majestæt skal føde kig; og hvo, som nævner en Fiskal, skal anses splittergal."Derefter synger nogle Stemmer:

„Det kalder man at være fri, og det er ikke Narreri.

Formanden:

Da skal ej være Adelsmand, men alting ndaf Pøbelstand; og Eminens og Højvelbaar’n blot siges om et Taarn.

Da skal en ci-devant [forhenværende] Hr. Blaa *) end i Parterret med os gaa.

Selv Portneren skal vnre Dus med Herren i hans Hus.

Nogle Stemmer:

Den Ting man kalder Lighed her, og den sin Skaal er ærlig værd.u

Den næste Skaal er for „Toleransw, og endelig drikkes for „den gyldne Tidu med følgende Indledning:

„Da skal hver Hytte blive Slot, hver Bonde b»re Kamelot **), og alting saare godt skal gaa, der nu gaar saa som saa.

Kort sagt, I Herrer, dette Aar skal hele Verden staa i Flor; og’ Ild og Luft og Vand og Jord af Fryd skal synge Kor.“

I den første Del af 1798 udkom uden Navn to andre Digte af Sveysirup: „Angivelsen* og „Grenipersen“. Malte Bruun blev udlagt som deres Forfatter, og fik derved en haard Medfart af sine Fjender, indtil den virkelige Forfatter nævnede sig i „Lærde Efterretninger* (S. 432). „Angivelsen* kalder Forfatteren det første af disse

*) Om der ved „Hr. Blaau menes en Ridder af Elefantordenen, er ikke tydeligt, men rimeligt.

**) Et Slags Tøj.Skrifter, fordi han for sin „Gudinde44 vil „angive* alle de ny aandelige Magter i Tiden, som har sammensvoret sig for at styrte hende. Denne „Gudinde44, til hvem han synger, har flere Navne, som dog alle synes at kunne sammenfattes under det ene: Dumhed« Det er hende,

„som ene, ene er den store Portes Værn, hvis Tryllekraft Sultaner ene skylde, at, lige blændede af Enemagtens Fylde, dem Folk og Fæ i lige Frastand hylde.a *77)

Det er hende, som under Navn af „Aristokrati44

. . holder for, man ej bør være ganske fri (naar man er ej Monark at sige) og, fræmfor alle Ting, aldeles ikke lige (hvorfor du bibelgrundet leder ud al majestætisk Ret fra Gud).

At Told og høje Skatter og deslige er noget, der hør til et vel regeret Rige, hvorpaa en Patriot bør ene se; at Rang og Hof og staaende Armé, til Kongens (det er Statens*)) Støtte, bør vises den behørige Respekt, man skylder Stiftelser af saadan Vægt, og ærlig lønnes den beviste Nytte — at Sværdets Kraft langt over Rettens gaar, og Kongen ene Gud til Regnskab staar for, hvad der naadigst maatte ham behage af Undersaattens Liv og Gods at tage (og det naturligvis endda ej før højsamme en Gang saligst dør).

At man er ingenting, naar man desyærre ej fødes af en vis fornæmme Stand som (for Eksempel) Adelsmand, men straksen bør at søge sig en Herre, der lovlig trække kan Profit af saadan ingentings som sit.

*) Her huSveJstmp lænkt paa det velkendte: „L'État, o'estmoi" (Staten, det er mig), en Ytring, som jo tillægges Ludvig XIV, skønt han dog i Virkeligheden ikke skal have brugt dette Udtryk,At Undersøgelser at Statens Kasser

er noget, sig slet intet passer;

men hvert et Bige, „comme il fauttf bestyrt,

sin Suveræn ej lønne kan for dyrt;

samt at den bedste Orden i et Lands Finanser

er den, man ikke nogen Orden sanser.

At hvert et Ord imod Regerema&dens Drift er pure bare Oprørsskrift, som, naar man det mod Embedsmanden stiller, har Titel af Paskiller —

At blotte Spørsmaal efter Grunde, hvoraf Regenter handle kunde er, i og for sig selv, ej fri for Præg al* Mytteri."

Digteren advarer sin Gudinde, Dumheden, ved følgende Tilraab:

„Ak, rolig slumrer du paa bløde Sofa ind og drømmer Bal, Konsert, og Hjort og Hind, og giver Love ud, og hæver Skatte, og spiller Dam, og reformerer Hatte, og mønstrer din Armé, og selve gaar (for Motion) i Bet en Gang hvert Aar.

Ak! ak! du drømmer mindst den store Fare, hvorfra et „coup de mainu — en lille Svig — endnu alene kan bevare dig, hvis nogen Ting dig mere kan bevare." 279)

Han beder hende dog at lægge Mærke til, hvilken Lære der udbredes trindt om hende, en Lære, der lyder omtrent saaledes:

„O, Folk! o vaagner dog, og Slavelænken bryde!r!

O, river Jer en Gang af Trællefængslet ud!

Fornuft og Pligt og egen Fordel byder ubrødelig Jer dette store Bud. —

Føl dog jer Magt — hvo kan den undertrykke?

O, I behøve blot at kende Friheds Lykke for straks at ønske den — og for at være fri, ikkun at ville det — og staa hinanden bi.

Betænker dog den 6um, hvormed man Eder skiller til Hoffets Hunde eller Friller! maaske jer Søn ved den var blevet rig, maaske jer Datter gift og lykkelig. —I Ed*r selv, I Eders Afkom skylde qj længer Mørkets Spøgelse at hylde — borttager dog jer Afguds Slør, og ser, dens Hoved er Metal, dens Fødder Ler.

Er en da skabt at grave og at pløje, en anden blot sin Gane at fornøje!

Har Gud paa Vuggen sagt til hin: bliv Træl! til hin: bliv Herre og lev stedse vel!

Betænker dog, hvad Menneske det heder, og spotter ej Guds Billede i Eder! —

O, se hin Yngling hist, hvor under Svøbens Slag

han stønner bandende sin Fødselsdag;

der er din Søn, du Mand med stolte Miner,

som blændet nu til Kongehoben triner,

og bløder — ha! for ej at vorde fri,

det er din Løn — du stred for Tyranni.

Du har det godt — nu vel, hvad er dit Borgen, at det skal vare ved til blot i Morgen?

Regentens Sind? det er et Vovespil at finde Ret, hvor en kan, hvad han vil.

I Trælle, allerunderdanigst fødte

at slæbe Penge fræm, som kunne vorde ødte,

I vare frie Mænd— hvad er I nu?

O, kommer dog med Hævn hin Dag i Hu, da Borgernavn og Ret og Frihed døde —

Tyrannens Rov — ha! ved jer egen Brøde.

Hmd er I nu? — O, nævner ej jert Navn!

Selv Navnet aander Død og skændigt Savn.

Dog: var det Fordel blot, I kunde tøve

mod Skyldneren den ttrænge Ret at øve;

men — ha! — det er en Pligt, en hellig Pligt, I kræjrice:

I bær ej Lænke blot, I bær en syndig Lænke«

En Pligt! O, røres dog ved Tankens Fynd!

I dvæle fejt . . t jer Dvælen selv er Stynd.UM0)

Det Opraab til Omvæltning, som Regeringen med* sin sædvanlige „gode Vilje “ let ^vmde have lapst imellem disse Linier, synes den at have ladet gaa aldeles upaaagtet hen. Var Grunden maaske, at ingen „angav* „Angivelsen*? — eller, at man frygtede for at slaa et Slag i Luften efter Forfatteren, som man trode uden for Styrelsens Rækkevidde? — eller, at man enGang vilde prøve paa at tie et Skrift ihjæl? — Var det sidste Grunden,har Midlet virkelig vist sig heldigt. — Men tilbage til Digtet! — Forgæves, siger Forfatteren, søger man hist og her at kvæle hine Omvæltningslyster og Frihedsstem-ninger:

„Forgæves hist og her Monarker knibe paa Trykkeret og paa nevtrale Skibe, og sende tit Kurer, og holde Konferens, og skrive mangt et naadigt Hoved læns.

Forgæves søger Pitt ved lovligt Køb og Salg at stemme, som sig bør, de nye franske Valg.

Forgæves Ludvigs Hof med Ordenskorset smykkes; det lader ret, ham ingen Ting vil lykkes.

Forgæves trækker Wien med fordums kæk Soldat en stærk Kordon paa Grænsen af sin Stat, dermed at holde

Oprørsaanden 7ude (saaledes som man gør i Pest med Stude).

Forgæves alt — hos alle Nationer

gaar Oprørsaanden fræm med Frankernes Kanoner.

Saaledes Rom og Svejts, og Holland og Neapel, og Majland, Genua og hele Frankerig, og Nordamerika, og lidt af Venedig er allerede fri — (vil sige) miserabel.4* *•*)

„Hvorfra er dog vel først hin dumme Praksis kommen,

som aldrig gi'er det mindste Gran i Lommen,

at Folk vil heller leve arm og fri

end tykt og vel ved Magt i Tyranni;

at for en Ret, en lumpen Ret man strider*

som om det var for Steg, og taalig alting lider?“*•*)

Digteren beder derfor „Gudinden" endelig at følge hans Ra^d:

Du ellers drukner rent i Oprørs Ild; med List mod Overmagt man maa jo stride og passe paa sit Snit i Tide.

Tranchons le mot! — Vær snild!

(Den Konst bør alle Konger vide.)

Og i en stor Bartolomæi Nat faa alle disse Slyngler fat!Især hver fransk — uden Emigranter og hist og her tre fire Feuillanter

og hver Skribent: fra ham, For Sandhed skriver, til ham, der ob Intelligence giver — de faas ej levende, som Aal de smutte fri, snart paa en Baad, snart ved en Ironi.

„Kan Retten tolkes med bedre Fynd, end naar man tolker den med Kanoner? og tør vel nogen det kalde Synd, hvad Konger gør for at vinde Troner —u saa skrev din Ven*), og hvis det éj er sandt, saa er der ingen Sandhed selv i Kant.

Hvad er vel Ret? — hvad du, Gudinde, mener,

Og Uret? — hvad med Ret sig ej forener.MaM)

Til Digtet har Forfatteren knyttet en Bøn „til det høje Ministerium44, hvori ban udbeder sig Løn for „Angivelsen44. Han tilbyder at udbetale Halvdelen af, hvad han maatte faa „i Daase, Ur, Kurant44, „det være Pension, det være Gratiale44, til Ministeriet, „den høje Majestæts Gesinde44,

„. . . I, som den misundte Lykke nyde ved Tronens Glans Jer dagligdags at fryde, som høre daglig Suverænen le >

og dagligdags højsamme spytte se."**4)

Megen Lighed med ovennævnte Digt har det andet af samme Forfatter: „Genipersen, et politisk Læredigt44, der er helliget Digterne T. Krf. Bruun og P. Å. Bejberg som Mønstre paa „Genimænd44. Meningen: er ogs$a her en spottende Opfordring til at undertrykke alt „Geni44, da „Monarkiet*4 ellers er udsat lor Fare.

„I fordum Tid, for hundred Aar Og flere, .. da var det ret en Glæde at regere -r .

I* Tr' Pi *

) Jf. den i „Aristokraternes Katekismus" optagne „Aristokrat

ørnes Selskabssarig" af Malte Bruun (fra *1794)/ i*da lode Folk sig styre viUigen (endskønt der gaves ingen Kolfceven), betalte gærne Skatter og Aksise til Balpareer og Milicer og bandte højt og dyre paa: ,

▼or Jord ej nden Kpuger kunde staa, forstod tilfulde, hvad det var at leve, og lod sig glade sparke af en Greve, og trode fast, Vorherre gav sin Aand til den, som Kongen gav et Ordensbaand, og løb selv ofte hele Mile for blot at se en Hertug smile, og toge Hatten af for Kongens Hest og bukked dybt for sammes Vest,

„og skøde grumt og kanonerte, naar Fyrsterne med Held la^serte1*,*) og skreg af Glæde, naar de saa en Prins. — — Ak, anderledes er de nu til Sinds.

I disse Verdens sidste Tider

man overalt paa Kongetømmen slider

og tænker — det er hele Sagen, at man tænker derfra udspringer Oprørs største Pynt O, hvem der bare kunde smede Tanken Lænker og faa Forstanden præget om til Mønt!u ***)

„Geni er for Moaarker Pest (dem tjæner Dumhed allerbedst)

Geni var alle Kongers Plage fra Ak ab s Tid (der omkom ved Geni) og lige indtil tpre Dage, og Støtten for hvert Monarki besta^ar aleneste deri at holde Staten derfor fri — i Klubber derimod og Republikker en saadan Ting maaske sig bedre skikker.

) Jf. P. A. Hejberg Vise af 29de Avgust 1794.

Hvem var det vel, der sagde den Sottise, at alle Konger vare ikke vise — undtagen et Geni, en Ea% der dog vist ik’je selv var andet end et I^jog?Hvem paastod vel, at staaende Armeer, om ikke Kongen, Staten dog generer, og Skat til Krudt og Mønstringer og sligt just ikke er en saare hellig Pligt.

At man for saa la la kun at regere en Hoben Ting behøver dog at lære, og det var godt, i Fald man lod iblandt en Lektor løse al sin Adjudant?

Hvem sagde alle disse Narrerier andtagen det besatte Pak, Genier?

Kort sagt: jeg skulde aldrig høre op, i Fald jeg ikke en Gang sagde: stop!

Geni

er Plage selv for Politi — ha! saa man ej endnu i vore Dage med frække Viser dem i Kamp at drage imod vor gode, kære, fromme Flindt, der rigtig tog de Ka’le for gelindt.

Geni er Hoffers, Præsters, Adels Skade, og derfor bør de dem ej noksom hade.“ *•*)

Forfatteren beder derfor Kongerne „at holde Staten renlig for Geni,"

hvilket sker ved „Undertrykkelse44 og „Censur44. Lad Folk som Hejberg og Tomas Bruun gaa paa Arbejd! Den første kan maaske i det højeste bruges til at „skrive rent og Købmandsregnskab føre44, den sidste til at „lære Folkes Børn Abc44.

„Nej, da er Tysken mig en anden Mand.

Se, han bør hjælpes, hvor man hjælpe kan!

Den Karl slaar ikke Vrag paa Monarkier, og til sin egen Ros han heller aldrig tier, og bliver straks med et sai lyærteglad,

saa snart han bare kommer 'til et Fad---u

Genier derimod:

„De spørge næsvis altid efter Grunde, og mene tit, det bedre gøres kunde, og paastaa, Visdom gi’er langt større Magt end Garder, Hof og Rang og Pragt;

Og vove Konger selv at foreskrive, hvorledes de end bedre kunne blive —det ærgre maa at høre slige Ord af Folk, der spise gratis ved ens Bord.

Nej, simple Folk, de holde alt for Ære

og lade sig i største Mag regere,

og tage aldrig noget ilde op,

som sker i kongelig Galop;

for dem behøver man ej heller vare bange

(hvad Æsel er, det bliver aldrig Slange).u fW)

Idet Forfatteren dernæst gaar over til at tale om det andet Middel „Censur*, Viser han sig som Arvtager af Malte Bruuns stadige Tanke i den seneste Tid: Ulykken af Trykkelovenes Ubestemthed.- Svqjstrup siger, næmlig spottende:

„desuden bør man have Trykkelove, der byde Straffe, baade smaa og grove, men dog, saa meget muligt, ubestemt, . paa det man kan anvende dem bekvemt."

Efter nærmere at have udviklet sine to Midler til grundig „G-eniperse“ slutter Digteren dog med at paavise en ringe Fare ved Fræmgangsmaaden, næmlig:

„ .... om man Geniet undertrykker, det kunde falde paa rebelske Nykker, og gøre Folket tøjlesløst og galt, de Karle er i Stand til alt —u

Dog vil denne Fare let overvindes, naar man kun gaar tilstrækkelig hensynsløst til Værks; ti

„ . . . . hvorfor har man vel Spioner og gode tyvepundige Kanoner? og er en staaende, solid Armé da ikke og et ægte Danefæ". *")

Lige som Malte Bruun ledsagede Aristokraternes Katekismus med en „Bagtale til Bogen selv**’, saaledes lader Svejstrup medfølge „faderlige Raad fra Forfatteren til Bogen**, hvorledes den skal forholde sig blandt „Bejalister**, „Demokrater**, „Studentej**, <* ,s. v.„I Fald da smutter og i Sverig ind,

da rvøb di g tavs i dit beskedne Bind !“ M0)

Til disse to politiske Digte slutter sig et lille Arbejde i ubundet Ordlag, som ogsaa tillægges Svejstrup. Dets lange Titel lyder saaledes: „Liden underjordisk Urtebog, forfattet af Niels den anden Søn, af Niels Klim den store, Solens Gesandt og forhenværende Kejser i Kvama og Mezendore, Konge over Tanakvi, Alektorien, Arktonien, de Mezendoriske og Martinianske Riger, Storhertug i Kispusien, Hersker over Martinia og Kanaliska o. s. oversat af Mag. M. P. Phalæna, og nu i Trykken udgiven af en botanikerens Fen“ (Kbh. 1798). Efter Bogstavfølgen opregnes en hel Del Plantenavne af Professor Viborgs „Forsøg til systematiske danske*) Navne af indenlandske Plantersaa at det hele ser ud som en naturvidenskabelig Bog, paa Titlen og Fortalen nær. I Planternes Beskrivelse gøres allehaande Udfald mod raadne Samfundstilstande. Nogle Prøver af, hvad der nærmest vedrører det politiske, skal meddeles:

„Fransk Salat En herlig Plante, hvis Nydelse gør Sindet saa frit ogHjærtet saa let; men ikke alle kan taale den lige godt. Forkælede og meget fine Mennesker faa, blot ved at lugte denne Føde for Mænd, Hovedve, Opstigelser, Krampe og Besvimelse, og raabe straks paa det vandige Engelskgræs. De, som i deres Ungdom er bleyne forkuede, rase, naar dens Blade gives dem, tale med fremmede Tungemaal, vide ikke, hvad de sige eller gøre, vil endeligen se Blod eller myrde for Fode. De derimod, som have nydt en friere Opdragelse, blive, endog ved at spise den dagligen, . sundere, raskere og mere djærve til al tung og farlig Gærning. Naar den Tid kommer, at man indser Nødvendigheden af at vænne Børn fra de første Aar til, uden Misbrug at bruge og nyde Urten, vil hver kommende Slægt se tilbage paa den foregaaende som Kæmper paa Dværge

) Ogsaa norska.„Kejserkrone. En lystig Urt at se til der, hvor man har Jord nok at give bort, tager sig herlig ud i et Blomsterbed; men, da den Plads, den udkræver, er lidt Tel stor, og kunde anvendes langt bedre til gavnligere Blomster, begynder dens Dyrkning temmeligen at tage at

„Kogleaks. Denne Urt bruges over hele Underjorden til Beredelsen af det Pergament, paa hvilket Adelspatenter

skrive s. “

„Kongelys. Naar Konger drikke Te af Bladene, faa de Øjnene op for: „at nogle af deres Betjæntere have tyve Fingre; at nogle ere stærblinde; at nogle ikke kan høre, nogle ikke føle; at nogle have Brændemærket midt i Panden, nogle imellem Skuldrene; at nogle: gaa med Snogehoveder i Stedet for Menneskehoveder o4 s. v.“

„Lur. I de underjordiske Lande, hvor Regeringen ilde er plaget af Podogra, saa at den ikke ka.n staapaa sine egne Ben, bruges Frugten af denne Plante som et Præservativmiddel imod dens Fald."

„Nyseblad“ . . . „er det herligt at lugte, til, naar man forlader de stores Forgemakker, for at nyse alt det gode ud, de agte at gøre en, og der, hvis det blev staa-ende, omsider kun vilde forstoppe Hjærnen‘\

„Populus“ *). ,.En herlig Vækst til at fore sine Stadsheste med paa Stalden; men, hvis man ret vil have indbringende Nytte af den, maa den^ tvært imod alle andre Væksters Natur, plantes i de sletteste Jorde, aldrig gødes, aldrig vandes, men ofte klippes, og fræmfor alt, staa, hvor der er brav mørkt. Saa lærer allet store Botanikereu.

„Ranglegræs, Slottemand, Skraldgræs. En lille fortærende G-limmerplante, der overvokser Slotsgulve og tilsidst, om man er daarlig nok til at beskytte den, styrter hele Bygningen“.

) Dette latinske Ord svarer baade til „Poppeltræ og til „Folk".

,F. 3.„Tysk Pila . . . , „Af dens smidige og gavnlige Stamme gøres de bedste offentlige og private Møbler, Katedre, Bureauer, Schatuller, Kommoder, Spiseborde, Servanter og Servitører. Og til at udmærke den som højst uundværlig til Bygningstømmer, behøver blot at nævnes: hvorledes man af dens Bjælker rejser Vindmøller, der male tifold mer end alle andre Vindmøller, skønt de af sig selv kan gaa ved deres egen Vind.“ 291) —

Heller ikke dette Arbejde af Svejstrup vakte den Opmærksomhed, som man kunde væntet. I alt Fald glemtes det snart. *) Og denne flittige Forfatter ophørte at virke saa ihærdig i samme Retning.

Derimod fortsatte T. Krf. Bruun samme Aar (1798) den politiske Digtning med „Skriftemaalet“, hvoraf dog mindst den første Halvdel er „religiøs-filosofisk“. Paa den Maade, han yndede saa meget, skiftes han med at opstille et Udsagn og derpaa dets Modsætning. I dette Digt fræmstiller han, hvad han „tror“ i det ene Vers, og hvad han „tvivler om“ i det andet. Saaledes, da han kommer til det politiske:

„Jeg tror gærne, at Monarki, naar blot Trajaner fik Diademer, er det blandt mulige Statssysterner, som meste gode kan fræmmes i.

I øvrigt er det ej værdt at stride, om hvilket denne og hin kan lide; ti det dog Mønsteret kommer næst, som, hvad det heder, bestyres bedst.

Men tvivler paa, at der altid stapr en af Trajanerne straks paa Pinde; naturligt altsaa, om Folk udfinde, at mangen Klavdius Septret faar:

) Saa fuldstændig har „Underjordisk Urtebog4 været glemt af Eftertiden, at den ptta en af Københavns store Bogsamlinger længe skal have staaet opstillet f den naturvidenskabelige Afdeling, hvorhen den havde forvildet.ja, hænder det sig endnu, man kroner iblandt Yitellier og Neroner, saa spilles rigtig lidt Vovespil ved blindt at lystre, hvad sligt en vil.

Jeg tror gærne, en Republik, hvor Ciceroner til Formænd vælges, og Stemmer ikke for Fenge sælges, er ret en skønne Regerings Skik; ti det naturligvis dog maa tænkes, at hver Mands Rettighed mindre krænkes, hvor alle enes om at paase, at ikke nogen for nær maa ske.

Men tvivler paa, denne samme Stat kan sig for Opstøj i Længden hytte, og ikke gøres en Dag til Bytte af nogen svinepolisk Magnat; ti hvor Pompejus med Cæsar rives, og et og andet Parti bortskrives, gør største Skælm eller største Helt snart Despotismen igen til Velttf.

„Jeg tror gærne, at Danemark, den Stat af alle, hvor Folkepagten retmæssig hjæmler Selvherskermagten til en

frivillig erkendt Monark: fra hine lige til vore Dage har ikke kunnet med Grund beklage et Skridt, det eneste i sit Slags, som andre vel maatte angret straks.

Men tvivler paa, at en Oldefar har Ret at Ungerne foreskrive, de Brød i Øllet skal evig rive, for selv hau Elsker af Retten var; som mindst det. hænder sig somme Tider, at man det hellere skasret lider: ja, al den Kogning for andres Smag er saa desuden en egen Sagu.m)

„Jeg tror gærne, at Skattens Mønt kan ej i renere Hænder gæmmes; at Statens Trivelse daglig fremmes, og allerede er bravt fræmskyndt;ja, dersomingen politisk Gasring tilbage bringer hin fordums Tæring, den nok kan opnaa et saadant Huld, at den ej trænger til fremmed Guld.

Men tvivler paa, at man synded i et Gran det Rullegardin at lette, bag hvilket ingen tør Næsen sætte til Snusen i vort Finanseri.

Ti Skjulets Aarsag i Bukke søges; men vunden Tillid ved hint forøges, og man desuden et Ordsprog har: ren Regning Venskabet vare lar.“ *•*)

„Jeg tror gærne, vor Adelstand nu ikke længer optar det ilde, at der til Abrahams Himmel gilde ansiges stundom uanet *) Mand.

Selv her i Verden den sig nedlader til at udkaare en Svigerfader, hvis Stammetræ har ej mindste Syn, kun ellers Bruden er stærk i Gryn.

Men tvivler, mange har endnu glemt hin gyldne Alder for Vonners Kaste, da ingen ufri lod sig formaste at købe Gods kun for den bestemt: ja, hvis man blæste den ej et Stykke, undlod, i Følge den gamle NykVe, at sætte Næsen i højen Sky og hine Scener tildels forny.w *w)

„Jeg tror gærne, at det er sødt for ædle Hjærter en Skærv at give „Durchlauchtigheder“, skønt nok saa stive, som et Og andet SpiloJ) er mødt; i sær i disse Karnali-Tider, hvor Pokker Verden skinbarlig rider,

Saa den, som Fødsel en Krone gav, 1 : faar knapt blandt Stodder-Pagas en Grav*

Eb, #øm ingen Aner har. JT. B.Men tvivler paa, det var Møjen værdt endog et Solegrans Lid at tabe for af en Prins en Fændrik at skabe; især Erfaring har forhen lært, at man gemenlig paa sine egne kan mer i Nød end paa Tysken regne; og vi desuden har — Gud ske Lov! — hans Manddom ikke endnu behov“. **•)

Saaledes kunde denne Digter blive ved i et Far hundrede Vers, og, skønt man ikke kan nægte, at han af og til paa sin tørre Maade siger noget træffende og vittigt, saa kan man dog heller ikke undre sig, om Folk til sidst blev søvnige af hans idelig gentagne: „jeg tror gærne“ . . .; „men tvivlei paa . . .

Ja. det syntes virkelig, som om Almenheden var bleven aldeles træt af denne politiske Digtning, hvorved der skulde tænkes, og som saa let bragte Meningsulighed ind i Klublivets fredelige Nydelse af Bordets Glæder. Det faldt meget lettere med den gamle Vise om, at

„.....Held vi fik

ved Kristian og Frederik."

Saaledes sang man i Kongens Klub til Højtiden den 28. —29. Januar 1799. Kun Begyndelsen røber Tiderne:

„Franskmanden tager gramt afsted

men snart gaar man over til, som Modsætning, at rose det faderlige Enevælde i TvilliDgriget Danmark-Norge:

„Alting gaar ret og billigt til og nyttig Frihed man tilstæder.

Ja, vi paaskønne med en Aand: vi ledes ved en Faderhaand“.

Og denne Fader var den fjollede Kristian Vil. Saaledes var man blevet blændet af Enekongedømmets Glans, at man ikke saa, eller lod, som om man ikke saa Svaghederne paa allerhøjeste Steder. Derimod havde man et mer aabent Blik for „Skæven i Broderens Øje.“ Manfinder undertiden Udtryk, som stikler til Gustav IV. Adolf paa

Sveriges • Trone MT). Mærkeligt er det derfor at se, hvorledes man i Sverige forestillede sig Kristian VIL „Le Pharaon politique, karrikatur“ maa skrive sig omtrent fra Høsten eller Vinteren 1799. Man ser næmlig Direktoriet i Paris sidde og spille Kort, medens flere evropæiske Fyrster er til Stede og udtaler sig, hver paa sin Maade. „Konungen af Danmark sticker in sitt hufvud genom en dorr och ser h3gst fdrryckt ut, men s&ger i det samma:

„Mes chers confréres,

vou3 étes tous plus fous que moi.

[Mine kære Medbrødre! I ér alle galere end jeg.]

I det samma inkommer Bonaparte genom en dorr bakom Sieyés och såger: Je suis de retour, et le jeu finira bientot *).“ 298) Der ligger paa en Maade dybe Sandheder skjulte i dette lille Billed. Man har en Historie om en Fader, som inden sin Død delte, hvad han ejede, mellem sine Sønner; kun en af dem fik intet; ti — sagde Faderen — „han kommer gennem Verden ved sin Dumhed.** Noget lignende kan siges om Kristian VII.s Styrelse under den franske Statsomvæltning. Havde han været udrustet med større a&ndelige Ævner (det samme gælder til dels Kronprins Fredrik), da havde den for sin Tid saa frisindede A. P. Bernstorff næppe faaet saa meget Baaderum under Eædselsvældet i Frankrige, og saaledes Lejlighed til ved sin Mildhed at forebygge de Farer, som større Strænghed kunde have øget. Og nu, da Bernstorff var død, fandtes ej alene Rædselsvældet tilintetgjort, men desværre ogsaa Frihedssagen paa fuldt Tilbagetog. Nu lod Folk sig byde mere end for faa Aar siden. I Frankrige havde Bonaparte allerede sagt sit: Le jeu finira bien-tot. Det endtes i Virkeligheden „den 18’ brumaire“ (den

*) (Orers.:) Jeg er kommen tilbage, og Spillet skal snart være ude.' .9de November 1799). Men i Danmark, som overalt, modtog man Løsenet fra Paris. Det var derfor et Held for Kristian VII., at Bernstorff ikke døde to Aar tidligere.

At mindre end nogensinde i Danmark „Tankens Ytring var som selve Tanken fri“, det havde Matte Bruun allerede følt i Slutningen af 1797, da han saa hurtig maatte tilbage over Sundet. Vi skal nu følge ham videre og bort fra Norden, skønt egenlig hans Græraing som politisk Digter er endt

Fra Malmø havde han den 6te December 1797 udstødt en „Deklaratjon44 til Bogtrykkeren, H. L. S. Win-ding, hvori han tydelig lagde for Dagen, at han havde opgivet alt Haab om at komme til Rette med Danmarks Domstole efter det Omslag, der efter Bemstorffs Død var sket i Stemningen med Hensyn til Trykkefrihed. Skønt denne „Deklaratjon “ var skreven til Brug i Retten, undlod Bruun dog ej at nytte Lejligheden til at spotte den Brist paa Frihedssind, som Magthaverne nu viste. For det Tilfældes Skyld, at nogen skulde spørge, om ingen havde tilskyndet og opmuntret ham til at skrive sine sidste Smaaskrifter, giver han forud følgende Svar: „Ingen uden den sunde Fornuft. Jeg ved ikke, om man paa Grund heraf vil paastaa, at jeg har handlet i Forbindelse med Monarkiets og Regeringens Fjender/4 Og han vedbliver: „Angaaende min Hensigt med dette Skrift — om sligt Robespierrisk Inkvisitjonsspørsmaal kunde gøres — erklæres: „Min Hensigt var at udbrede de tvende 'Sandheder: Tyranni vækker og retfærdiggør Opstand; item: Trykkefriheds-Love bør ikke være tvetydige og arbitrære. — Om disse soleklare Sandheder, kun modsagte af Tyranner og Slaver, skulde være spe-ci aliter forbudne i Danemark, er mig ubekendt.44 ,w) Hertil føjede han, to Dage senere, en ny og endnu skarpere Erklæring, hvori han fræmsætter, „for de svage Hoveders Skyld, følgende Almensandheder: 1) En retfærdigMand frygter ingen upartisk og ordentlig Granskning af sine Handlinger, men han har ogsaa den Pligt at unddrage sin Person opbragte Fjenders lovløse Vælde. 2) En Patriot købes ikke ved Høfligheder eller Udsigter til at fortie Sandhed, og intet Tids- eller Person-Forhold kan forbyde os Kamp imod Despotisme. 3) Tyranniske Fordrejninger og grundløse Formodninger ere hverken moralske eller juridiske Bevis, vanære kun den opdigtende Part og hædre den uretfærdig anklagede. „Ty“ (siges i den gamle Hdfdingestyrelsen) „thet år en diger heder odygdom manne ot&cker at vara *)“ 4) Love, som ingen ved Meningen af, og som Juristerne gøre 3 å 4 Forklaringer over, kan selve Uskylden ikke uden med Frygt og Varsomhed stole paa. 5) Tribunaler, som dependere med Hud og Haar af den ene Part i en Sag, kunne aldrig med Rette anses for upartiske og uvildige Mænd til at fælde Dom. — Hilsen og Venskab! M. C. Bruun (L. S.).tt Og paa Foden af Brevet: „Til Hr.

Windingu, hvem han paalægger at „lade hele Notoriakkten og dette Brev trykke og give al mulig Publicitet." I#0)

Efter Generalfiskal Skibsteds Indstilling til Kansliet blev begge ovenstaaende Erklæringer som affattede „i skammeligste og kaadeste Udtryku medtagne under Sagen mod Malte Bruun (ifølge Kansliskrivelse af 8de Januar 1798). M1) Men Maalet var ikke fuldt endnu!

I Eftervinteren 1798 hændtes i København noget, som i højeste Maal oprørte Bruuns Retsfølelse, skønt det var hans Modstander fra Dyvekefejden, P. A. Hejberg, hvem Uretfærdigheden var tilføjet. Denne, hvis udmærkede Sprogkundskaber var almenkendte, havde i 7 samfulde Aar næsten alene styret Embedet som „Notarius publicus" for den svagelige Kr. Schmidt. •w) Efter dennes Afgang søgte Hejberg Embedet. Dette blev imidlertid givet til den langtfra saa dygtige H. G. Olsen (f. 1760,

*) (Oversat:) Ti det er en stor Ære at være en udydig Mand modbydelig.f 1829), som derimod havde den Fordel at varte troloVet med en Datter af Biskop Balle, og som rimeligvis længtes efter at holde Bryllup. Da MdUe Bruun lfeerte at kende denne 8ag, udgav han sit sidste Skrift som dansk politisk Forfatter: „Bevis, at en monarkisk Regering ikke er forhunden at bortgive Embeder efter de søgendes Duelighed^ og det var „flerr Professor og Notarius publicus G-. H. Olsen venskabeligen tilegnet. “ Dette Skrift er et lille Mesterstykke i sit Slags. Yel er det bidende Ironi fra først til sidst; men hver en Sætning synes udtalt med den „alvorligste Alvor‘\ Tonen er saa ulig Malte Bruuns tidligere; den er saa rolig, lidenskabsløs, ja næsten kold, at en dum „Absolutist“, som ikke kendte Forfatteren, vel skulde kunne tage den for ramme Alvor. Bruun holder sig strængt til sin Opgave, som den er fræmstillet i Titlen, nævner kun sparsomt Personer, faa Gange Olsen og Balle, aldeles ikke Hejberg. ,. Maatte alle lære“, saaledes slutter Bruun, „at det er deres Pligt, baade som Undersaatter og som kristne, at i alle Tilfælde være fornøjede med deres suveræne Overherres Handlinger. “ 308)

Skibsted foresporte atter, og det høje Kansli svarede atter (den 17de Januar 1799): ogsaa det sidste Skrift skulde „behageligen“ inddrages under Sagen mod Bruun. 804) Idet vi nu lader denne yderst langsomme Sag gaa sin egen Gang, indtil den endelige Dom, som lød paa Landsforvisning, fældtes af Højesteret (den 19de December 1800), vil vi vende tilbage til MaUe Bruuns Ophold i Skaane, inden han forlod Norden, som han vedblev at elske lige til sin Dødsdag (den 14de December 1826), men aldrig mer skulde gense. *)

*) Skønt dette flygtige Blik paa Bruuns Virksomhed i Vinteren og Vaayen 179.7-T-1798 ikke, strængt taget, vedkommer „Nordens politiske Digtning“, haaber Forf., at Læseren vil undskylde, at denne Lejlighed nyttes til at give nogle Meddelelser om Bruuns Levned, som ellers er vanskelige at samle, da de er spredte paa saa mange Steder. Malte BrUuns lindet Ophold paa Sundets østlige Kyster varede kun henved 5 Maaneder. Mest dvælede han vistnok i Lund, hvor han — som han selv siger i et Brev til sin gamle, trofaste Yen Nyerup *°5) — „dahsede med Pigerne, pratede med Professorerne; og havde de fleste unge Docenters, Adjunkters og studerendes Venskab Og Agtelse I Forening med den literaturhistoriske Docent L. P. Wåhlin (f. 1772 *|* 1834) udgav han i Førstningen af Aanet 1798 Maanedskriftet „Carolina", der — maaske nærmest' paavirket af Bruun — har én Del Lighed med „Fluesmækken"?oe). Ikke ringe Indflydelse .synes hftn at have haft paa en af de derværende ældre Studerende Pw A. WattmarJc (f. 1777 f 1858), med hvem han var „Kontubernal", og som han opmimtrede til at '1æae Danmarks bedste Digterværker M7). Derimod holdt ban sig vist nok fjæmere fra flére af Professorerne; 'blandt hvem han ikke kunde haabe at finde saa næve politiske Meningsfæller. Da Høst, paa sin Rejse gennem Sverige for at,virke for det—politisk mincLte frisindede—Skandinaviske Literattfrselskab, den 2den-^4de Marts kom igennem Lund, søgte han ikke sin gamle Yen Bruun, o& saa ham ej heller. ,#0$) Skønt den æstetiske Professor Lidbeck næppe hørte til hans nærmere Venner, kunde han dog ikke lade være i de stærkeste Udtryk at beundre den Lethed, hvOrtfled Bruun tilegnede sig det svenske! Bog-maal, hvori/han endog skrev Vers, „At skrive gode

(Sengre Tilføjelse). . Nærværende Afhandling havde allerede et Årstid i Haandskrift ligget færdig til Trykning, da Fr. Birkedal-Éarfod 1871 udgav „Malte Konrad Bruun, en biografisk Ski 1 dring" (Keitzels Forlag). Senere har jeg selv, som Særtryk af „Morgenbladetw d. 4. Juli 1875, ladet trykke „Mindeblad om Malte Konrad Brounw (16 Sider), tier indeholder et og andet for Bruun meget betegnende,, som har undgaaet Hr. Birkedal-Barfods

Opmærksomhed, saaledes det, som udførligére findes i Skriftet „Lovtale over Hr. M. K. Brtiun, somtil Videnskabernes étore Tab forlod sit Fædreneland" (Kbh, 1796) S.17—WXVers paa sit Modersmaal*4, udtalte Lidbeck, „er et sjældent Talent, men at skrive dem paa et fremmed Sprog, man blot nogle Maaneder bar studeret, er et Talent, som man gjorde Uret, om man lod det være nok med at kalde det sjældent.M *°9) Endog Svenska Akademien blev opmærksom paa hans ualmindelige G-aver i denne Henseende; et af dets vigtigste Medlemmer, Leopold, havde ved en Sammenkomst i Marts Maaned oplæst en Idyl af MdUe Bruun: „Eglés bortresa“, som gjorde megen Lykke, og Sagen skal være ført til Protokols. *10)

MaUe Bruun synes at have villet tage fast Ophold i Sverige og hellige det sine bedste Kræfter, da den jako-binsnusende svenske Styrelse ræddedes for at have slig en Frihedsmand inden sine Enemærker. Bispen i Lund P. Munck (f. 1732 f 1803) fik Ordre til at have Øje med ham#l1). Hvad Bruun skrev i „Oarolina", synes især at have mishaget denne Bisp, hvem vel nærmest den Ulykke maa tilskrives, der ramte Bruun som et Lyn fra klar Himmel# Herom skriver denne selv til Nyerup (fra Malm«i d* 8de April 1798) efter først at have skildret, hvor vel han følte sig i Lund: „Saaledes gjorde jeg Regning paa et særdeles skønt Liv i Sverige, da der paa en Dag (og kontrasigner et af en Person) kommer lmo hemmelig Befaling at hindre fremmede Journalers Indførsel, at observere Læseselskaberne i Lund og Malmø som jakobinske o. s. v., 2do en Forordning, der aldeles tilintetgør Trykkefrihedens sørgelige Rester, 3tio en Ordre til mig som en Person uden Pas (og en farlig Demokrat) at forlade Sverige inden 14 Dage.“ Man kan ikke undre sig over, at Bruun efter slig en Overhaling stikler lidt til „denne Pojke, der sidder paa den svenske Troneu.#12)

Hin „K. M.s nådiga kungftrelse och påbud.....

om skrif- och tryckfriheten", i Følge hvilken intet Blad eller Tidskrift maatte trykkes uden „efter uppgift af de åmnen, som deruti komma att intagasM, var udfærdiget den 26de Marts 1798; og, da den var undertegnet samme Dag og af samme Person som Ordren om BruunaUdvis-ning, staar disse to Sager vist nok i Sambaand med hinanden. Da J. K. Høst, som i Førstningen af Juni s. A. var i Stokholm, sporte N. Rosensiein (f. 1752 f 1824) om Grunden til Bruuns Udvisning, svarede han ham: „F5rbanna mig, om jag vet detM. Høst selv var imidlertid overtydet omr at det var Biskop Muncks Skyld 8U).

Hint Brev fra MåUe Bruun er rimeligvis det sidste, han har skrevet paa Nordens Grund. Den 14de Juni var han i Lybek og den 5te September i Hamborg, m) hvorfra han efter et, som det synes, længre Ophold rejste over Lejpsig til Faris. „Faa Aar efter lød hans Berøm-mélse fra Frankriges Hovedstad over Evropa44 m).

P. A. Hejberg, der saa stærkt havde indskrænket sin Virksomhed som politisk Digter, da Malte Bruun ej alene naadé ham, men gik endnu videre, — han optog nu sin afbrudte Virksomhed, saa snart hin var borte.

Selskabet „For Sandhed44 udgav fra Førstningen af 1798 et Fjærdingaarskrift af samme Navn. I dettes sidste Hæfte s. A. optraadte Hejberg atter som politisk Digter^ om end paa Prosa. „Sproggranskningw, hvor noget over halvandet hundred Ord tydes paa en lignende Maade som Væksterne i Svejstrups ovennævnte „Liden underjordisk Urtebog", hører til noget af det vittigste og skarp este, som Hejberg har skrevet. Han skrev da ogsaa sig sélv til Doms.

: Af de‘Ord, som har Hensyn til det politiske — og det har de fleste —, skal nogle nævnes til Efterdømme: „A b s olut. Saaledes heder den største Juvel i den danske Konges Krone . . .

„Administratjon er en fed Græsgang. Det Kvæg, som indbrændes derpaa, kaldes A d m i ni s tr atø rer. Jo bedre disse trives, jo mere bør en Regering skønne derpaa ved Karakterér og andre Naadesbevisninger4‘. i „Almagt. Et Attribut til en Guddom enten samme er himmelsk eller jordisk. Naar en Regent sigér til enSladderhank: Blir Gehejmeraad! til en Poltron: Bliv Krigsraad! til en Bankerottør: Bliv Kommerceraad! saa blive de det, lige som russiske Soldater efter en Kaptajns eller Oberstes Luner blive Skomagere, Skræddere, Sadelmagere o. s. v. . . .“

„Aristokrater; den bedste Sort Jagthunde, der pudses paa Demokrater, og faar Steg for at bide dem.“ „Dansk; en Plet paa et velopdraget Menneske* og som gør ham uduelig til et vigtigt Embede i Danemark. Kan vel nogenlunde afvaskes, men kuns i udenlandsk Vand; og efterlader sig altid en Skjold".

„Frihed. Eta Fabrikvare, som man i de senere Aar har lagt sig stærkt efter at fabrikere i Frankrig, men er aldeles kontrabande i Danmark, skønt den ny Toldrulle ikke taler derom. Den indsmugles hist og her, og vil ikke saa let blive farlig, naar Regeringen kuns ikke lader sine Støvere snuse efter den for at konfiskere den".

„Hof. Et Akademi for alle de Konster, dér ere forbudne i Luthers Katekismus. Hof mænd kaldes Professorerne ved Akademiet."

„Konge. En Mand, der er saa skikkelig at tage sig Skylden paa for, hvad hans Ministre gøre. Det er ikke Ministrenes Skyld, naar det hænder sig, at en Konge ikke vil lade sig bruge af dem saaledes som Tjænestefolk bruge en Kat i et Hus. Det har den forbandede Kat gjort, siger Tjænestepigen, naar en Tallerken er slaaet i Stykker, eller et Stykke Steg er Mevet borte. Det er Hans Majestæts allernaadigste Vilje, siger Ministeren, naar han har udøvet sin Hævn imod den, han hader. Kongen og Katten er som oftest lige uskyldige".

„Lotteri Det mest ærefulde Spil for Stodderen; ti , naar han spiller Lotteri, spiller han med Kongen. Dets Grundpiller ere Frihed og Lighed; ti, saa længe Stodderen spiller, er han den mægtigstes lige; og, nux han har spillet, bruger han sin Frihed til at hænge sig. . ", „Maje8tæt. Et Skærmbræt, bag hvilket Skælmer drive dereB Spil ustraffet"„Mennesker. Regnepenge i Kongers eller Ministres Spillepartier.w

„Ordenstegn. Et politisk Varsku. Gaa af Vejen! heder det, naar man ser en Mand med Stjærne paa Brystet; ti saaledes skal man gøre ved den Mand, som Kong en ærer . .

„Patron. Aristokratismens vældige Værn, enten samme nu findes i et Avdiensgemak eller i et Soldatergevær . . .u

Publicitet. Den mest fordømmelige Ting i Verden, da den hindrer den onde fra at gøre alt det ondt,, han vilde gøre. Ogsaa søger man at faa det generaliter pro-kureret bort.4*

„Raad. En Mand, der . . ikke kan raade sig selv. Men, at en saadan Mand kan give Kongen og Staten gode Raad, derom tvivler ingen. Gr ode Raad ere ellers i Almindelighed Ting, som ingen skøtter om, med mindre det er Kage.“

„ R e v o 1 u tj o n. En Forbrydelse, som bestaar deriy at en Natjon gør sig vred. naar Regentens Haandlangere, efter at have flaat Skjorterne af Folket, begynder med at flænge paa Huderne. Regenten har Lov til at gøre Revolutjon imod sit Folk, men Folket ikke imod Regenten.a

„Sandhed. Et meget forhadt og farligt Brug af sit Talent."

„Titler. Indbrændingsmærker til god Græsgang."

„Trone. Et Møbel, som paa den danske Skueplads altid sættes i en Krog. Om Maskinmesteren er Profet eller Jakobiner, derom siger jeg kuns: „non liqvet“u [o: det er ikke klart, — et Retsudtryk. som bruges, naar Dommeren ikke kan afgøre Sagen].

„Tro Under s aat er enhver, der roser Regeringen, hvorledes den enJog handler . . . En tro Undersaat ser gærne sin Konge og alt, hvad der hører til hans Familie,

var det endog paa et castrum doloris.......

En tro Undersaat slaar Vinduerne ind hos dem, der ikke

11illuminere, hver Gang der fødes en Prins eller en Prinsesse . .

„Æreport. En Bygning, der bygges af Undersaat-teme til Ær e for deres Regent, paa det at han igen kan tænke paa Entreprenørerne med lidt Ære . . 115)

At P. A. Hejberg blev sagsøgt for sin „Sproggransk-nfetgu, tilskrives en ydre Grund *). En af de mægtigste Mænd i det danske Kansli, den af Landbosagen i øvrigt saa højt fortjænte Kr. Colbjørnsen, havde, efter Heibergs Mening, gjort nogle mindre hæderlige Konster for at faa lagt Vej over en Mark, der tilhørte Kromanden i Nærum, ved hvilken Landsby hin ejede et Teglværk. Hertil havde Hejberg stiklet i „Sproggranskningu, og paa flere Maader øgede han senere Stormandens Vrede, — noget, som endog skal have haft skadelig Indflydelse paa

den meget trykkende Trykkelov, dén i November 1797 nedsatte Kom-missjons raadne Frugt, som den 27de September 1799 faldt ned imellem det forvæntningsfulde Folk, og i det næste halve Hundredaar, ved sin Censur, sine Landsfor-visningsstraffe og høje Bøder, hæmmede Udviklingen i alle frisindede Retninger.

Den 26de Februar 1799 — altsaa midt under Sagén mod Malte Bruun — bød Kansliet Generalfiskal Shibsted at sagsøge P. A. Hejberg S16) ej alene for det majestæts-forbryderske, som skulde ligge i Sproggranskning, men tillige for flere ældre Skrifter: Suum cuique (et Flyveskrift fra Notarius publicus-Fejden 1797—98), Politisk

*) Da dette ikke vedrører den „politiske Digtning" ligefræm, henvises til den ndførligere Fræmstilling hos N. M. Petersen (Lit.-Hist V. 1. S. 411—14), hvoraf her kun gøres et meget sammentrængt Uddrag. — Senere har denne Sag været af-haddlet af J. Rée i „Illustreret Tidendew (af 5te Februar 1871, Tmk. 593) under Overskrift: „Kr. Colbjørnsen og P. A. Hej-bergu; men den Gang havde mit Haandskrift til nærværende Afh. allerede i et Far Maaneder henligget færdigt til Trykning.Dispache *) (som havde staaet i 3dje Hæfte af „For Sandhed"), Svar til Notarius publicus Olsen, En Draabé i det store Hav af Skrifter om Skrivefriheden (fra 1797), ja, endog for Fortalen til Skuespillet Hofsorgen (fra 1793). Hejberg, som med udmærket Dygtighed, Vid og Skarphed selv førte sin Sag for Retten,' o ur som efterhaanden udgav hele Sagførelsen i „Læsning for Publikum" , kunde med Føje klage over den ulykkelige, uretfærdige og vilkaarlige Tilstand i Danmark, „hvor et Par udsøgte Forfattere stedse ere Maalet for Presse-Aktjoners Anlæg , imedens hundrede andre tale lige frit, ja endog ofte friere — hvilket jeg skal tilfulde bevise — uden at blive tiltalte; hvor man i lang Tid, lige som Myren om Sommeren, samler Forraad af saa kaldte Forbrydelser for med det hele Læs paa en Gang at overvælde og knuse den anklagede." 317)

Juleaften den 24de December 1799 faldt Hof- og Stadsrettens Dom over P A. Hejberg. Han blev dømt efter den, længe efter Sagens Anlæggelse udkomne, strænge Trykkelov (man kan ikke sige: Trykkefrihedslov), hvilken altsaa fik tilbagevirkende Kraft. Dommen lød (lige som Malte Bruuns næsten et helt Aar senere) paa Landsforvisning. Men Hejberg vilde ikke indanke Sagen for Højesteret; ti, sagde han, „blev Dommen bekræftet i højeste Ret, havde han jo heller ikke Ret til at erklære den for vrang."

Om Dommens Uretfærdighed dømte man **) 41 Aar senere i hans Fædreland, da han i høj Alder var død i Paris: „Landsforvisning, Udstødelse fra sit Hjem. Adskillelse fra Slægt og Yenner, evig Omflakken blandt fremmede, ikke engang en Grav i Fædrelandets Jordbund

*) En rent politisk Afhandling, hvori vises, at Danmarks Udgifter, fordi det var Kongerige, var forholdsvis meget større end Frankriges som Fristat.

) Den i sine yngre Aar frisindede Karl Ploug skrev de anførte Ord i „Fædrelandet for den 2den Juni 1841.— det var den Straf, Hof- og Stadsretten idømte en Forfatter, der ikke havde erklæret sig imod Staten og den bestaaende Samfundsorden, ikke havde raadet til Oprør eller voldsomme Omvæltninger, men kun med sin bidende Spot havde forstyrret Magthavernes selwelbehagelige Rolighed, hvem man i det højeste kun kan bebrejde en overmodig og uforsigtig Anvendelse af sine Talenter." s,s)

Men allerede den Gang følte de fleste rettænkende Mænd Dommens Uretfærdighed. Endog Baggesen, hvis Hofsind Hejberg i sin Tid havde spottet. i „Rigsdalersedlens Hændelser44, maatte give sin Harme Luft. I Rah-beks Tidsskrift „Charis44 for 1800, som udkom straks efter Nyaar, skrev hin under Overskriften:

„Oldtids og Nutids Skikke.

At en for hele Folket man maa døde for dets Oplysnings Farlighed at møde, er gammelt, jødeligt og dumt; men at for en det hele Folk maa bøde ved mindste Glimt af Lysets Morgenrøde, er nyt og kristeligt og — grumt.w *IB)

Da Kansliet den 22de Januar tilskrev Baggesen og sporte, hvad deri „har været tilsigtet44, svarede han imidlertid straks, at han „ingen anden Hensigt havde haft44 end „at karakterisere de to Yderligheder af Vranghed, som jeg finder Hovedtrækkene i Oldtidens og Nutidens almindelige Fordomme.44 „Jeg tilsigtede44, fortsatte han, „den størst mulige Almindelighed44; og han tilføjede, „at en Mand af min hidtil bekendte Vandel og borgerlige Opførsel umuligen kan skrive noget i lovstridig Hensigt44. For yderligere Sikkerheds Skyld hoslagde han

endelig to Sange til kongelige Fødselsdage, „hvori mit Hjærte har talt, og hvorefter jeg ønsker mine Hensigter bedømte.44 32°) Saaledes redede Baggesen sig ud af denne Sag; var det ikke paa den ærligste Maade, saa maa Regeringen dog bære en Del af hans Brøde.

Da Dommen skulde fuldbyrdes, og Hejberg den 7de Februar 1800 føres i Landflygtighed, lagde ogsaa Almenheden sin Medfølelse for Dagen. En stor Mængde Mennesker havde samlet sig udenfor hans Bolig i Store Kongensgade*), hvor han tilbragte de sidste Timer i sine kæres og Venners Selskab. Hans Ven Wedel-Jarlsbergs lukkede Vogn, som denne havde stillet til hans Raadig-hed holdt udenfor Kl. 10—11 om Aftenen. En af „Kongens Fogeds Folk“ var, paa Embeds Vegne, rede til at at følge ham (lige som en Retstjæner for 7 Aar siden havde fulgt Thorild til Rigsgrænsen). Rahbek og hans Hustru, Kamma, vilde ledsage Vennen ud af Staden til Slotskroen, i hvis Nærhed de bode, paa Bakkehuset. Da P. A. Hejberg endelig steg i Vognen, omringedes denne af Folkemængden, som lydelig hilsede ham til Afsked. Endog Natvægteren istemmede Leveraabene, idet han svingede sinKabus paa Enden af Morgenstjæmen. Rahbek var nærved at blive tagen for Retstjæneren, som Folk vilde have ud af Vognen for at give ham „et Livfuld Hug paa Embedsvegne“. Da de — som Rahbek meddeler — opdagede „den virkelige Gripominus“, der sad ved hans Side, maatte Hejberg opbyde hele sin Veltalenhed for at frælse ham. Mængden fulgte med Vognen gennem Vesterport, hvor Stemningen nær havde taget en alvorligere Retning, og lige til Frihedsstøtten, hvor Skaren — meget passende — bød den landsforviste „farvel“. De sidste af Følget kastede nogle Stene ind ad Vinduerne til Colbj ørns en**), inden de skiltes ved Midnatstid. — Efterspillet foregik nogle Dage senere paa Politikamret. Da Vægteren blev foresport, hvorfor han ikke havde søgt at gjøre sin Pligt og at hindre Opløbet,

*) Store Eongensgade (gammelt Talmærke) 34, (nyt) 11? ved Siden af Hotel Skaane, et af de første Steder paa venstre Haand, naar man kommer fra Kongens Nytorv. Om Huset er ombygget senere, ved jeg ikke; men med sin gammeldags Kvist ser det nok ud til at være ældre end fra 1800.

**) Han bode paa Hjørnet af Raadhusstræde og Brolæggerstræde (gml. Talm. 108—109).svarede han: „Jeg saa, at det ikke var en Samling af Pøbel, men af velklædte Folk, der sikkerLigen vidste, hvad de gjorde. “ Ogsaa Rahbek maatte møde og vidne om Opløbet. Kamma skrev, hun var upasselig.

Wedel- Jarlsb er g, som havde fulgt sin Ven til Roskilde, skal til Straf for denne Brøde have faaet Forbud imod at vise sig ved Hoffet i nogen Tid.

Over Fyn og Jylland rejste Hejberg til Holsten, som den Gang (og jo endnu 64 Aar senere) regnedes til Danmark. I Kiel vilde Studenterne give ham en „Sere-nade“, men blev hindrede i at vise ham denne Hyldest. Fra Hamborg gik han, lige som Malte Bruun et Aar tidligere, videre til Paris. Her havde sidstnævnte foreløbig lejet et Værelse til ham. 821)

I Frankriges Hovedstad døde ogsaa Hejberg, 14—15 Aar senere end Malte Bruun, den 30. April 1841, næppe saa trofast som denne i Kærligheden til sit Fæ dr eland, men — hvis man kan stole paa mindre granskede Meddelelser om begges senere Levned — meget trofastere imod sine F r i h e d sgrundsætninger. Begges senere Levned vedkommer os imidlertid ikke her; men om begge kan man i alt Fald med Sandhed sige, hvad der senere*) er sagt om den ene: de var vor vakte Folkestemmes første Martyrer. 318)

For at skildre den politiske Digtning i Svenge i de senere Aar, da P. A. Hejberg og Malie Bruun forfulgtes og endelig landsforvistes for sit djærve Sprog, er det nødvendigt at genkalde i Mindet, at Kong Gustav IV Adolf paa sin 18-aarige Fødselsdag, den 1. November 1796, havde overtaget Styrelsen efter Formynderregeringen.

Den 31. Oktober 1797 havde han giftet sig med en badensk Prinsesse Fredrikke Dorotea Vilhelminé. Ved hendes Komme til Sverige skrev Franzén et Digt paa

*) Af Ploug i „Fædrelandet" den 2. Juni 1841.tysk, hvoraf nogle Brudstykker bør meddeles her, ingenlunde for at nedsætte den store Digter, men for at vise, hvor hildet endog et af Skandinavisk Literaturselskabs ivrigste Medlemmer kunde være af Tidsaanden med dens Fyrstesmiger:

„Des DorfesKinder mit Entziicken

die konigliche Braut erblicken:

schon wallt um’s Land der Opfer Rauch!a

„So rauschet dir das Volk entgegen, gedrångt auf den bekranzten Wegen, mit der Entziickung lautem Ton.

Es wollte deine Sprache lernen: doch spricht aus deiner Augen Sternen mit ihm ja deine Seele schona #as).

Saa vidt kunde den Gang en stor svensk og nordisk Digter blændes af Kongedømmets Glimmer, at han tilraabte Dronningen: det henrykte Folk vilde gærae lære tysk for at kunne tale med dig!

Den unge Konges sørgelig latterlige Styrelse nærede Misnøjet mod ham. Mest knugedes Frihedens og Oplysningens Venner af den tidligere nævnte Forordning af 26de Marts 1798 om „Trykketvangen4*, som man tit kaldte den. Herom vidner, blandt meget andet, de Breve, som Nyerup i København modtog fra J. K. Høst, der i Vaar-en opholdt sig i TJpsala, hvor han virkede for Skandinavisk Literaturselskab, og omgiks meget med Hans Hierta8*8). Misnøjet mod den svenske Konge udbredte sig vist nok ogsaa over Sundet gennem Malte Bruun. Dennes Ven, H. (r. Svejstrup, sigtede aabenbart til hin frihedsrædde Konges Statsstyrelse, da han indledede sit ovennævnte Digt „Angivelsen4* (S. 138 flg.) saaledes:

O, du, som blandt dit elskte Folk i Nord (jeg mener det, der hist hos Bjørnen bor) ved hin prisværdige Ukase forbød den fule Skrivepest at rase,og evig spærrede hver Oprørstanke ind i Sanskalottens eget grumme Sind; — der, mere vis end somme Folk dig skatte, ej holdt det gyldne Sprog for Vind,

„at selv i Tøfler blot en jakobinsk Fa$on kan føre til en jakobinsk Fa$on at fatte", og skrev hint strænge Bud mod Pantalon og Sko med Baand og Brug af runde Hatte —w.

Hvad der ogsaa medvirkede til at gøre den unge svenske Konge ilde lidt, var den smukke Operasanger og Konsertmester Du Puys *) Landsforvisning i November 17^9. Denne livlige og søgte Selskabsmand var Almenhedens Yndling i Stokholm; og han var Republikaner med Liv og Sjæl. Han sværmede for den franske „Revo-lutjonshelt“ Napoleon Bonaparte, hvis lavrbærkransede Brystbillede man i de Dage hyldede i private Sangerfester. Ved disse spillede den udmærkede Sanger en Hovedrolle. Da det kom for de allerhøjeste Øren, at den „kongelige" Operasanger m. m. havde sunget fristatssindede Viser ved

) Jean Baptiste EAouard Louis Camille Du Puy (Komponisten af „Ungdom og Galskab") var født 1773 tæt ved Neufchåtel, uddannedes i Gene ve og Paris, her Ira 1786 til 1789, da han 16 Aar gammel blev Konsertmester hos en prøjssisk Prins, hos hvem han afløste Schulz, der da’blev ansat som Kapelmester i København (jf. Side 63). 1793 kom han til Stokholm, hvor han blev anden Konsertmester og senere, den 1ste Marts 1799, tillige Operasanger. — Landsforvist rejste han til København, hvor han modtoges med Velvilje, blev Konsertmester og Operasanger, komponerede 1806 „Ungdom og Galskabu, deltog 1807 som Liyjæger i Udfaldene, og holdt sit Løfte: at nedskyde den første Engelskmand, som satte Foden paa Stadens Grund; valgtes enstemmig til Officer ved Korpset, men kunde som saadan, mente Teaterchefen, ikke betræde Scenen; spillede imidlertid en lykkelig „Ritmester Roses41 Rolle i Virkeligheden, og blev 1809 „landsforvist paa Grund af et Kærlighedsforhold til en højtstaaende Dame“ (Nonl. Konvers. Leks.), efter et Rygte Fredrik VII.s Moder; rejste til Paris, atter 1811 til Sverige, hvor Gustav IV. Adolf jo var afsat, og kom endelig 1812 til Stokholm, hvor han døde den 3dje April 1822 som Kapelmester,et sligt Gilde, fik han et allemaadigst Vink om at forlade Riget, Dagen efter, at Rygtet om, at han skulde rejse, havde drevet den stokholmske Begejstring for ham til det højeste, skulde han netop paa „Kongl. Mindre Teatern “ udføre Adolfs Rolle, Hovedrollen, i Operetten „Lilla Matrosenw. Da man var kommen til det Sted, hvor Faderen opfordrer Sønnen, den „lille Matros“, til at følge med paa Rejsen, lagde Du Puy et saa kraftigt og ejendommeligt Udtryk i Svaret: „Jag reser ikke! Jag blir qvar!u —, at Tilhørerne ikke kunde tage Fejl af, hvad han sigtede til, og der udbrød da en sand Bifaldsstorm. Kongen sad i sin Loge og bandte paa, han skulde rejse straks. Dette havde virkelig ogsaa til Følge, at den landsforvistes Afrejse paaskyndedes saa stærkt, at han allerede Dagen efter maatte afsted. Han rejste til København, fulgt af sine Venners Beklagelser og gode Ønsker. Dissse gav sig ogsaa Udtryk paa Vers, som imidlertid, paa Grund af „ Trykketvangenkun i Afskrift kom til Syne, men saaledes ogsaa iHundredtal gik fra Haand til Haand. I en Sang, som senere er trykt), og som tillægges

Digteren J. D. Valerius, (f. 1776 f 1852) heder det bl. a.:

Res till en mera såker strand, der inga hoga maktgrepp galla, der endast brott — ej dygder — fålla, och låt det bli ditt fosterland!

Res att den frihetshjelte se, for pri&andet af hvilkens åra du domdes straffets jern att bara i harmen, åt despoterne.

Res att den luften andas få, som lifvar dessa sålla bygder, der mensklighetens forsta dygder kring republikens altar stå.

*) Edouard Du Puy. Minnesteokning af Karl Palmstedt. Framstålld vid Minnesfesten inom kongl. Musikalska Akademien den 24. Mars 1866. Sth. 1866. S. 7—8. (Heraf er meget om Du Puy laant ovenfor.)Det fjærde og sidste Vers er nærmest kun en Bøn om ej at glemme Vennerne og det glade Samliv med dem i Stokholm. —

Da den titnævnte Gustav IV Adolfs Ægteskab imidlertid var blevet velsignet med et glædeligt Haab, da dette Haab var blevet opfyldt, da der var sikret Sveriges Trone en Arving (som dog aldrig kom til at arve Tronen),

— kort sagt: da Prins Gustav var født*), viste Kongesindet sig igen saa stærkt endog i deres Kreds, som mest maatte føle Trykketvangen, at Glæden over Tronarvingens Fødsel gav sig Luft i Sang. Saaledes oplæste Leopold ved Svenska Akademiens festlige Sammenkomst den 23. November 1799 *24) et langt Digt: „Det slutande århun-dradetu, hvoraf nogle Brudstykker skal meddeles her, dels for selve Stemningens Skyld, dels, fordi det bragte H. Hierta til at skrive en glimrende Parodi over samme Æmne. Leopolds Digt indledes paa følgende Maade:

„Stormen har fattat det menskliga sinnet: folkslagen uppstå med rytande mod; taflor af tronfall och strommande blod lemnas &t minnet.

Holjd under frihetens blods ta nkta dok villan sitt gift bland nationerna sprider; mårkta med 1Vatt stå, i verldsodets bok, kommande tider.

Seklet fallbordar sitt hvålfvande lopp, morker och blod ofver tidshjulet stannat: skall det, — ej lyst, vid- en strimma af hopp, borja ett annatu.

*) Prins Gustav af Vasa (f. d. 9. Novbr. 1799, f d. 5. Avgust 1877) førtes, 10 Aar gammel, som landflygtig til Tyskland med sine Foraldre. Han blev østerrigsk General i Stedet for svensk Konge. Om hans Levned, se Ny Illustrerad Tidning d. 18. Avgust 1877 (Nr. 83) og Illustr. Tidende d. 2. Septbr. (Nr. 986).Skatten ser nu i et Syn „det kungliga barneta, kronprins Gustav, og vedbliver:

„Bonhorda folk, under skallande frojd, helsa en attling af ålskade kungar, medan kanonen til skyarnes hojd dundrande ljungar.

O, om Dess lott blir att styra en dag . . .

Hvad da? — En Røst lyder fra Templet i Delfos, at han, den lille Prins,

„en gång skal visa hvar styrande like, hur man, mot folkyrans krossande flod, hagnar ett rikeu.

Hans faderlige Styrelse udmales nu videre med et Seer-Blik (som rigtig nok saa galt):

„Så skall han styra; och forstarnas att lara af honom att tronerna pryda; folken med skyddad, men lagbunden ratt, lara — att lyda.

Hamnar af fådar — — —---

skola, kring vaggan, med kronor och svård, skyddande svåfva44.

Senere tiltales han saaledes:

„Framtida spegel af konungapligten! nej, du ar ej med smickrande hand skapad af dikten!

Ren kring ditt hufvud jag diktmolnet ser skingras, som skyar, dem vindarne sprida; sanningen oholjd står qvar,

— att ej mer lemna din sida41.*25)

H. Hiertas 836) „Det slutande århundradetw udmærker sig fræmfor saa mange andre ironiske Digte ved, at det ingenlunde er nogen dum dels Eftersigetøe og dels Vræng-ning af Ordene — saaledes som t. E. Kirchhofs af P. A. Hejbergs „Indtogsvisew —, men derimod et selvstændigt Digt, der kun ved Aanden, Tonen, Versemaalet og Navnet minder om Leopolds. Dette viser sig allerede i den første Linie:

„Hore hvart folkslag mitt gråsliga larm!u

Selvstændigt Værd har Hierias Digt ogsaa derved, at det indeholder et veltalende Forsvar for den Sag, som Leopold havde angrebet. Gangen i det lange Digt vil blive klart af følgende Brudstykker:

„Himmelska magter I Har stortas allt ner, djupt under gruset af ramlande troner ren jag i andanom liggande ser hela nationer.

Mark, till nationer, min låsande van, råknar jag forst allt hvad hofherre heter, nåst dessa hoga och lysande mån deras poeter.

S amlom i stort allt det grymma, som skett vidt kring i tusende lånder och riken; det blir ett noll mot de fasor, man sett i republiken.

Trålar i Rom under frojdfulla rop mellan de hungriga tigrarna slitna, och i Vestindien af blodhundars hop dodligen bitna.

Negrer, langt fr&n deras fådernesland, gjutande, under det gisseln dem sårar ånda til benen, på fråmmande strand blodmångda tårar.

Slafvar i grufvor, for snålhetens gull domde till lifvets mest rysliga oden, svarta som klyftornas våggar och mull, magra som ddden.Folken tolf sekler, af munktyranni upp till palatsen från uslingars kojor, sånkta i dumhetens morker och i feghetens bojor.

Allt detta mindre an ingenting ar mot det fransyska forderfliga Ijuset, och, det som foljd af dess yillosken ar, jåmlikhetsruset.

Galna och menniskohatande flock af filosofer, som vållt denna yra, tror do, at folk utan p&fveligt skråck låta sig styra?

Blandade, vilda, fdrvanda nation, som Bonaparte och Fan nu regera, tror dn, att utan marquis och baron stater florera."

Por at forstaa det Sammenhæng, hvori Bonaparte, den senere blodige Enekejsers. Navn forekommer i dette Yers, maa man mindes, at han spillede sin Rolle saa godt, at han af alle Nordens Frihedsvenner blev holdt for en ærlig Tilhænger af Fristaten og Freden. Kort Tid, før dette Digt maa være skrevet, ikke længe efter den „18’ bru-maireM (den 9de November 1799), havde Bonaparte jo endog afvist Sieyés’ Tilbud om at blive „grand-électeur“, og det med følgende Ord: „Hvor har De dog kunnet falde paa, at en Mand med noget Talent og en Smule Ære i Livet skulde ville finde sig i at spille samme Bolle som et Fedesvin, og lade sig mæske, med Millioner? m)

— Hiertas Digt slutter med Forudsigelsen af en ny Guldalder, da

„Gardariks furste--------

som, bland regerande stor utan like, gud, mellan helgon i Gardariks hof, sall gor sitt rike.

Ty, nar med skanker och nådigt behag stads mina skaldsånger lonas från tronen, står det ej val till, så vet intet jag, då med nationen". **•)Kronprinsens Fødsel dg den Fyrstesmiger, hvormed der ødsledes ved denne Lejlighed, bragte den Hoijer-Silfverstolpeske „junta*‘ i Upsala til at røre sig. Den gav sig Luft i et Slags Parodi paa Salmen „En jungfru fodde ett barn i dag.“ Da dette kom for Kongensøren, blev han rasende, rejste til Upsala, og frasagde sig Embedet som „Kansler“ for den lærde Højskole, hvilket han hidtil allemaadigst havde æret den med at varetage — af Navn. 829)

H. Hierta, som jo var en af „juntans“ ledende Aander, udgav (Oktober 1799) sit spottende Flyveskrift: „Några tankar om sattet att uppråtta. och befasta den urgamla franska monarkien“ (uden Navn). „Den forstå forfattninga, heder det heri, „jag skulle onska, att Frank-rikes monark utfårdade, vore den: att boktryckerier vore regala verk, som icke af någon enskild person finge innehafvas och drifvas“. Tanken minder om KeUgrens tidligere „Ljusets fiender“ hvori det spøgende tilraades

„att ljaset till regale g5ra;u

Udtryksmaaden minder derimod om MaUe Bruuns i ‚^Bevis, at en monarkisk Regering“ o. s. v. Hiertas Skrift fandt saa rivende Afsætning, at inden 14 Dage et nyt Oplag var nødvendigt. Da forbød Regeringen alt videre Salg af Bogen.8M)

Hvad der ikke lidet medvirkede til at nære Misstemningen mod Regeringen, var den Hungersnød, som truede Sverige efter Høsten 1799, og som tildels skyldtes dens egen Mishusholdning. I flere Købstæder kom det til mer eller mindre voldsomme Udbrud. Dette var Tilfældet: i Malmø; i Norrkøping, hvor endog Familjefædre blandt Urostifterne blev straffede med Pisk; i Linkøping, hvor Soldaterne maatte skride ind; og i Goteborg, hvor Mængden nærede sit Raseri ved at ødelægge et af Sveriges største Brændevinsbrænderier••'). Mest af alt æggedes dpg Misstemning©* hos den frisindede og mer op-lyste Del af Folket, da Kongen havde tilkendegivet den tyske Rigsforsamling, at han var rede til at lade „det pommerske Kontingentw — skønt kun henved 300 Mand!

— slutte sig til de Tropper, som skulde drage i Kamp mod den franske Fristat, og da han opmuntrede de øvrige „tyske u Fyrster til at følge sit Foredømme MS).

Med Kronprinsens Fødsel som Paaskud maatte den frihedsfjendske Konge endelig finde sig i, den 15de Januar 1800, at udstæde en Kungørelse, hvorved atter, efter 8 Aars Mellemrum, en Rigsdag sammenkaldtes. Den skulde møde den 10de Marts s. A. i Norrkoping3Sa). Alt vilde han dog gøre for ved samme Lejlighed at blænde med Kongemagtens Glans. „Munterhed giver Adspredelse; Kongens Kroning og en Tronarvings Fræmstillelse for Natjonen gave en ønskelig Lejlighed at forene Pragt, Glæde og Lystigheder med de alvorligere Forretninger ved Rigsdagen“. *84)

Den 12te Marts havde de tre „ofralse stånden;‘ —

, — Præster, Borgere og Bønder — Sine første Møder ; den 14de Marts havde Adelen sit. Dagen efter holdtes Rigsdagsprædiken af den ovenfor nævnte Biskop i Lund, P. Munck. Idet han gik ud fra Davids Salme 28,9, udviklede han, hvorledes „Gud nu gifvit Svearikes indbyg-gare en konung efter sitt eget hjerta; en konung, som, fri från deras fel och svagheter, liknar en gudfruktig David, en from Hiskia och en nitisk Josia . . 885). Intet Under, at Bispen for sit „Kongesind44, eftei Rigsdagens Slutning, blev Ridder af Nordstjærnen! *86) Hans Børn var allerede 1799 adlede, og havde føjet „af Rosenskolda til sit Navn. En af disse viste sig imidlertid paa samme Rigsdag, til stor Sorg for Faderen, som aaben og ærlig Fristatsmand. Dette var ikke det eneste Tilfælde, hvor Fader og Søn stod i skilte Lejre. Og det var indenfor Adelsstanden, at den største Søndring fandt Sted.

Hans Hierta kom til at spille en fræmragende Rolle paa Rigsdagen: han blev i Grunden Føreren for Modstanden mod Regeringen. Ved denne Side af hans Virk«somhed er Stedet ikke at dvæle her. Det er naturligt, at meget af, hvad han saa, maatte oprøre hans Fristats-sind. Undertiden kunde han vel overile sig, naar han gav sin Stemning Luft. Saaledes er det unægtelig noget barnevorent, om det er sandt, at han en G-ang ved Bortgangen fra et Spilleselskab rev Hovederne af Kongerne paa Kortene, og at han senere kastede dem ind i Mundingen paa Kanonerne udenfor Vagten, da hans Venner under Vejs sporte ham, hvad hans Mening var med hin Spøg 387). Men i øvrigt gav han sin Harme Afløb i frugtbar politisk Digtning.

Ved at se „fjåsken“ saa væmmelig som hos en P. Munck, lønnes med Ordener og andre „Monarkiets Rangler “ maatte han let fristes til at digte en Vise som den, der begynder: „Var fri! den lott Jblef dig beskård“, og hvori følgende Vers forekommer:

„Se denna gnldbesmidda bof, se denna trå lask ara, se fosterlandet bli ett rof, se dig en usling vara och kryp, du kan en stjema få och se’n fordomd ur lifvet g&!

Drap denna gnldbesmidda bof, fr&ls denna trålaskara!“ ***)

Ogsaa over de enkelte Stænder og deres Flertals Egennytte lod Hierta sin Vittighed gaa ud. For ret at forstaa denne er det tit nødvendigt at have nøje Kendskab til de vigtigste Spørsmaal, som drøftedes ved samme Rigsdag. Hvilke disse Æmner var, vil tildels fræmgaa af følgende

Morgonboner brukade vid riksdagen i Norrkoping 1800.

Aristokratens.

Herre, låt mig stadse dyrka frihet utan skyldighet, och gif mina lungor styrka, nar jag skriker: rattighet!Låt mig få min bonde pina, fast. jag* talar jamnlikhet; styrk ock privilegier mina nu och i all evighet!

Prelatens.

Herre, tank på prester alla, men på mig i synnerliet!

'VSrdes'mig til Himlen kalla, om der blir en ledighetl Lat mig hår i tiden njuta allskons tiond’, som kan fas, och som biskop saligt sluta mina dar i Vesterås!

Agiotorens.

Herre, låt ej kursen falla, stegra agiot efter hand, minska ock exporter alla

i vårt kåra fosterland!

Oka denna villervalla

med en mångd af missvåxtår!

Vårdes se’n mig till dig kalla, når som allt till fanders går!

Patriotens.

Herre, vardes undanroja hushållskomitéens forsåt, tillåt os8 i nåder hoja skjutsafgiften till en plåt*)!

Låt all tionde forsvinna, som vi ge åt presterna!

Helge And, låt brånvin rinna hemma och på vågamal

Rigsdagens alvorlige Arbejder maatte afbrydes i nogen Tid paa Grund af Kroningshøjtiden, som fandt Sted den 3dje April 1800. De Latterligheder, som knyttede sig til denne, maatte nødvendigvis gøre Søndringen mellem Konge-trællene og Folkemændene ondnu større. Da Kongen var kommen til Hest, og to Grever havde fattet Fligene af Kroningskaaben, fik hin det Indfald at udmatte den ild-

*>110 SJriUitog Rigsgcsld.folde Hest noget ved at ride den rundt i den sølede Gaard; da kan imidlertid havde glæmt at bede de pyntede Grever slippe Kaaben forinden, maatte de løbe med, medens Snavset stænkede dem om Ørene. Værre gik det i selve Optoget. En tredje Greve, som havde tilredet Kongens Hest, plejede at holde stille paa et vist Sted i Norrkfipings Gader udenfor et Hus, hvor der bode en smuk Kone, til hvem han gjorde Haneben. Paa samme Sted blev Hesten nu staaende med Kongen midt i hele Stadsen; og han, som var en daarlig Rytter, torde ikke tvinge den til at gaa fræm. Han steg af, laante en anden, ikke prydet, Hest, og red saa videre. Ogsaa Dronningen var uheldig. Ved Indgangen til Kirkeporten stod Bispen fra Lund, P. Munck, og bukkede saa allerunderdanigst, at hans høje Bispehue kom til at spille Skrabnæse med Dronningen. Kronen paa den væmmelige „fj&sk“, som især Præstemændene udfoldede, satte dog Bispen fra Lin-kijping, J. A. Lindblotn, der holdt Kroningsprædiken. Idet han gik ud fra 1. Krønikernes Bog 12,18, skildrede han først Gud som en Konges Forbilled, og udbrød der-paa: „Från det rum, som år helgadt åt sanningens Gud, der ingen rost får h5ja sig till ett fåf&ngligt menniskopris, från detta rum vågar jag uppmana eder, att i denna svaga teckning igenkanna den konung, under hvars milda spira vi lefva, den konung, af hvilkens kristliga t&nkesått och sanna dygder vi ega den mest hugnande erfarenhet och det s&kraste hopp om vår framgena sfillhet!a uo)

Ogsaa udenfor Norrkftping, ogsaa paa mange andre Steder i Sverige, bragte Kroningen megen Smiger til at flyde

over. I Upsala forefaldt ved denne Lejlighed et Optrin, som vel nærmest var den ydre Grund til den Hoijer-Silfverstolpeske Juntas44 Opløsning lidt efter lidt i de følgende Aar. Silfverstolpe var, skønt Medlem af Adelstanden, ikke til Stede ved Rigsdagen i Norrkoping; Kansleren havde forbudt ham det, og da han klagede over denne Voldshandling, stadfæstede Kongen ForbudetMl). Derimod var han udset til at spille en Rolle ved Høj-tiden i Upsala. Han og en endnu mer musikalsk Ven skulde deltage i Udførelsen af Musiken i den store Gu-stavianske Læresal, hvor Festtalen holdtes. Men netop i det afgørende Øjeblik vilde de to Venner ikke paa nogen Maade spille noget andet Stykke end „Bataille de Fleuryu, der var lige saa strængt forbudt som selve „La Marseil-laise". Undværes kunde de to Venner ikke. Kapelmesteren havde da kun Valget: ingen Musik eller „revolutjonær" Musik. Han valgte det sidste. Derpaa fulgte Sagsøgelse. Silfverstolpe mistede sin Lærestol ved Universitetet, og blev forvist fra Upsala. Højjer skal have været Ophavsmanden til det hele; ogsaa han havde følt Statsstyreisens Uretfærdighed, idet han, Sveriges første filosofiske Hoved paa den Tid, 1799 var bleven for-bigaaet til Professorstolen af en, som i det almene Omdømme var aldeles uværdig til denne vanskelige Syssel. Yderligere mismodig over sin Vens Uheld rejste han nogle Aar til Udlandet. Da han atter kom hjem, havde „juntan" opløst sig, og han selv mistet sin tidligere store Indflydelse paa Ungdommen i Upsala, U2) —

Fra denne Udflugt vender vi tilbage til Norrkoping, hvor Rigsdagen fortsatte sin Gang, og H. Hierta sine Viser. I en af disse, som bærer Dagtaflet den 1ste Maj 1800, lyder 4de Vers saaledes:

„L4t for 8tatsvagnen uti v&rt land fyra stånd, fyra trafvare springa och en jockey med piskan i hand gamla Svithiods åttlingar tvinga".

Som Drikkevise tilkendegiver den sig i øvrigt ved Omkvædet:

„Jag ar lycklig, ty jag ar glomd, och af lugnet min sållhet jag .tager, jag ar heldre glad an berdmd, och min bål mera skon an en lager." *••)

En af Hiertas Viser fra omtrent samme Tid er dog mer almenkendt end nogen anden; ti den oyersvømmede

12*hele Riget i Tusender af Afskrifter. At den ikke torde vise sig paa Tryk i hine Tider, er Grunden til, at der nu findes ikke faa Uoverensstemmelser imellem de Former, hvori den i vore Dage er trykt 344). Indholdet har dog ikke lidt derved, og det bør meddeles her saa fyldigt, som det findes nogensteds:

„Fyllom våra glas och låtom oss skratta, broder, en stund åt verldens lopp; tiderna blifvit så besatta, vishetens fall hojt dårskapen opp.

Snille och fortjenst på nodens krycka vandra foraktade hand i hand, dygden forsmåktar, lasten gor lycka — skål for vårt lyckliga fosterland!

Sanningens fackla fåfangt sprider ofrer vår jord sin klara dag; dårens oga vid skenet svider, slafven blundar for dess behag.

Och om en vis med moda trånger fram utur hopen och rojer sig, strax despotismen bilan svanger och fanatismen ropar: tig!

Ny88 vi sett en ålskning af nationen *) kronan uti vårt brddraband, vråkt af en ljungeld, sand från tronen, hån ofver grånsen af vårt land.

Snille, talanger sorgsna foljde troget sin ålskade flyktings fjåt; vånskapen gråt, men tårarne d51jde frihetens son att ^åmna det.

BåfVen, despoter, båfven att trotsa menniskans rått och folkens makt; snart skall den håmnande friheten krossa edra palatsers rofvade prakt.

Blodiga skuggor, af håmnden ledde, hotande stiga ur grafvens skot, blotta de sår, er hand dem beredde, kråfva det blod, er grymhet gjot.

*) Det er Thorild, hvortil der sigte«.Frihet och snille, stotta fran tronen af favoriters smickrande tropp, okanda vandra nti nationen utan bergning och utan hopp.

Frihetens van i boj or ligger, tråldomens van bar blåa band, aran svålter och dygden tigger — skål for vårt lyckliga fosterland!

Dock — an har frihet ej fly tt ifrån Jorden! ån af dess facklas rena glans sprides ett återsken till Norden, ån finnes lager till hj el tens krans.

Broder, ett vånskapsband vi sluta: håldre do den ån slafveri!

Ljuft år sitt lif for friheten ljuta, krossa tyrannen och do — fri!“ *)

Den 29de Maj forefaldt dot stormende Optrin i Ridderhuset, under hvilket nogle Medlemmer sønderrev sine Adelsbreve. Blandt disse var Hierta, som fra nu af skrev sig Jdrta. Det er rimeligt, at han kort efter dette Optrin digtede den Vise, hvori det heder:

„Bord och anor åro noll, strunt i deras fader; arfstdrtjenst ett sminkadt troll, adelskap ett våder.

Aldrig pickelhåringar, politikens kåringar, ska oss mer regera.

Frihet, mod och jåmnlikhet nu vart valsprak blifve; och når vi med dristighet oket från oss rifve,

*) Jf. med de 4 sidste Linier Slutningen af Malte Bruum „Sang ved Hollands Indtagelse" (1795):

„Nej, op til Daad! Vor kække Haand skal knuse Tyranni.

Før vi vil bære Trældomsbaand, før vil vi dø som fri,wskola dessa olycksfron, som den ratta segerlon, pryda våra klingorw.m)

Ved samme Lejlighed blev Ridderhuset „rensetu for nogle af de ivrigste „Jakobinere44, og Glæden herover ytrede sig ved en Sammenkomst af „Rojalisterneu, som sang „En liten rolig fransysk visa om jakobinerna*. Denne vil vel dog de færreste finde saa „rolig“ som de fleste af Jårtas. Til Sammenligning meddeles den her (bogstavgrant, ogsaa med Sprogfejl):

„Couplets, chantés au ci-devant Club aprés le decampement des Clubistes le 6 juin.

II etoit certaine Clique dont les Freres fondateurs ne revoient que Republique — pour s’en faire Directeurs; puis grands Seigneurs puis Dictateurs:

C’etoit leur fine politique.

Malheur å qui s’y trompera!

Bientot il s’en repentira. —

Ramoner ci, ramoner lå Nos coffires forts de haut en bas a — a — a — a C’est le secret de ces gens lå (bis).

Mais faut perdre la partie quand on a trop mauvais jeu:

Ainsi dit la Confrerie, retirant ses fers du feu; fit ses adieux piqua des deux bon voya c å la Compagnie!

Enfin la iarce finira et des farceurs chacun rira.

Buvons par ci, chantons par lå:

Les Oitoyent; ont coulé bas;

ft ' (i ^ Bl

et c’est le sort de ces gens lå (bis)“ *) *46).

) (Oversat:) Vise, sungen i den forhenværende Klub efter Klub medlemmernes Afmarche den 6te Juni.Den 14de Juni 1800 afblæsfces — som det heder — med sædvanlig Højtidelighed denne mindeværdige Rigs« dag. Et Efterspil fik den derved, at Kongen lod nogle af de frisindede Adelsmænd sagsøge for deres Færd paa denne. Det vedblev derfor ogsaa længe efter at gære i Sindene. Herom vidner blandt andet en embedsmandig Rapport til Kongen, hvori det heder: „Man får emot den styrande makten hora utlåtelser, visor och poesier, som åro ovårdiga

svenskar, ånnu mera undersåtare, och de åro få, som ikke nu bullraw.347)

Dog — lige som Stødet til al denne Bevægelse i Sindene havde oprindelig udgaaet fra Frankrige, saaledes maatte Tegnet til dens Ophør udgaa fra dette samme Frankrige, hvilket nu af Bonaparte førtes nærmere og nærmere til Kejserdømmet. Efterhaanden fik Fyrsterne atter mer og mer Folkene i sin Yold. Frihedsrøreiserne

Der var en vis Klikke, hvis stiftende „Brødre" kun drømte om Republik — for deri at gøre sig til Direktører; derefter til høje Herrer og saa til Diktatorer. Det var deres fine Politik. Skam faa den, som tager fejl deraf! Snart vil han komme til at angre det. — At feje (som man fejer en Skorsten) her, at feje der vore Pengeskrin ovenfra ned — ha — ha — ha — ha — det er disse Folks Hemmelighed (sidste Linie gentages).

Men man maa tabe Partiet, naar man har altfor slet Spil,

— saaledes sagde „Brødremenigheden", idet den trak sine Jæm ud af Ilden; den tog Afsked og stak af — Lykae paa Rejsen med „Kompaniet"! Endelig vil Faroen ende, og enhver ville af dens G-øglere. Lad os nu drikke paa det, og lad os saa synge om det: „Borgerne" er gaaede til Bunds; —. ha — ha — ha — ha — og det er de Folks Skæbne (sidste Linie gentages). —

Netop Niaarsdagen efter denne „aristokratiske” Spottevises Afsyngelse, den 6. Juni 1809, fik „Demokraternes" Sejr sit synlige Udtryk i den ny svenske „Regeringsform", Frugten af den franske Revolutjons til Sverige forplantede Frø; Statsomvæltning og Kongens Afsættelse gik i Forvejen. „Den ler dog nok bedst, som ler til aidstu, — et gammelt Omkvæd, som Tiden ofte gentager.

/undertryktes, uden at deres Ledere længer i Frankrige fandt et aandeligt Rygstød, naar de vilde modsætte sig Tvangen. Sverige maatte foreløbig bøje sig for den samme Udviklingslov som hele Norden, ja, som hele det øvrige Evropa.

Men i en Henseende kom Sverige snart til at gaa forud for de fleste evropæiske Riger. Den ældgamle Frihed havde faaet ny Næring ved Rigsdagen i Norrkoping; derved var Frihedsluen bleven saa stærk, at — om den end dæmpedes meget i de følgende Aar, ja tilsyneladende udsluktes — den ulmede dog under Asken, og brød fræm igen 1809, da den tilintetgjorde Gustav IV AdoKs Trone, dog ej for Tronens, men for Kongens Skyld. Ikke des mindre var den ny Regeringsform et stort Fræmskridt, et Fræmskridt, som næppe havde været muligt uden Norrkoping Rigsdag og dennes Forberedelse: „juntan i Upsala. „Juntans man voro 1809 handlingens man“, siger med rette Malmstrøm.848)

I Danmark-Norge havde den ældgamle Frihed og folkelige Selvstyrelse været langt fuldstændigere udslukt end i Sverige, inden den franske Revolutjon udbrød 1789. Efter den korte Opblussen af Frihedsluen, som P. A. Hejberg, Malte Bruun og faa andre havde fræmbragt og næret, sluktes den atter efter disses Landsforvisning. De Viser, som blev sungne i Klubberne de sidste fem Aar af den første franske Fristats Tid, mister efterhaanden det politiske Frihedssving, og faar mer og mer af den gamle Tone inden 1789, om der end i andre Retninger kan spores Fræmskridt, som peger hen imod noget nyt.

Ikke mange Dage inden Hejbergs Bortrejse, den 28. Januar 1800, sang dog endnu Kl. Pavels i Det venskabelige Selskab saaledes, om Ligheden:

„Om efter Etiket og Bang enhver fik anvist Plads, hvo tor de da med munter Sang bekranse fyldte Glas?Hvo leved halv saa tvangfri der blandt Grever som blandt Smaafolk her?

Blandt os ej Titler give Rang, men Aands og Hjærtes Værd; og fornæmst i vor Kreds er den, som bedst fortjæner Navnet Ven“.

Disse Udtryk er alt yderst maadeholdne; men snart tabte Djærvheden sig saa fuldstændig, at man helt sank tilbage i den gamle Nydelsessyge, som jo heller aldrig havde været helbredet i de foregaaende Aar, om den vel tildels havde aftaget

En Fest i Dreyers Klub den 26de November 1800 vil vise dette tilstrækkelig. Det var atter et Slags Fredsfest lige

som de to, ved hvilke vi, aandelig, har været til Stede 1797. Men ogsaa denne Gang kom det yderst fred-elskende Selskab for tidlig. Der var sluttet Vaabfcnstil-stand i Aleksandria den 15de Juni 1800, Dagen efter Slaget ved Marengo; selve Freden undertegnedes — efter ny Blodsudgydelse —først den 9de Februar 1801 i Lu-neville. Dagen til denne Fest i Dreyers Klub var dog valgt med et andet Hensyn for Øje; det var Klubbens 25-Aars Fødselsdag den 26de November 1800. En halv Snes Digtere .eller flere havde skrevet Sange til denne Lejlighed. Af deres Fræmbringelser skal ikkun de Uddrag gøres, som synes mest oplysende med Hensyn til Tidens Stemninger. Sander udtrykker Haabet om, at Bonaparte, i hvem man endnu ser Fredsvennen, snart skal ende Krigene; men det er mærkeligt, at Digteren kommer til at slaa ham sammen med Fyrsterne:

„I Fyrster, og du, Bonaparte, o, smiler til Brødrene ned! snart byder han proprio Marte:

I Herrer, nu vorde der Fred!"

Men ønsker man at vide, hvorfor „Brødrene* saa meget længes efter Freden, da findes Oplysningen i en anden Vise af samme Digter ved samme Lejlighed:

s„Har et og andet Herrebud din Sjæl septembriseret, il hid til Druens glade Gud, og snart er du kureret."

Endnu stærkere — rettere sagt: endnu raaere — lyder Svaret fra en af Aftenens andre Digtere, Olufsen (f. 1764 *J* 1827), Skuespillet „Gulddaasens" yndede Forfatter. Det er intet godt Tidernes Tegn, naar han kunde faa sine Sehkabsbrødre til at istemme:

„Glad jeg nu kan vandre hen! ti jeg ser paa Gravens Bredde Dreyers Klubs de kække Mænd drikke, ralle, rave, kvædeu. **•)

Ved samme Lejlighed gav Fiæmtiden Møde i Fortidens Klædebon, eller med jævnere Ord: der blev sunget nogle Sange af den unge „Stud. juris A. Øhlenslæger44, som han

— bogstavgrant — underskrev sig. En „Drikkevise for Dreyers Klub“ indleder han saaledes:

„0, Bakkus, rul ti) Jorden paa din Tønde, og tril den op paa dette kære Bord, ti drikke vi nu agter at begynde som sande Æt af Mænd i gamle Nord".

Saaledes skrev den Gang han, der en Menneskealder senere skulde hilses i Lund som „den nordiska diktare-kungen“. I en anden „Sang*4 fræmfører han Nordens Guder, men endnu kun for at latterliggøre dem. Ogsaa han var altsaa greben af den da saakaldte „Løjersmitte*4, som ødelagde saa mange svagere Digternaturer i disse Aar 85°). Øhlenslæger skriver næmlig:

„Glad smilte Odin fra det høje med det højvise venstreØje; det andet har han sat i Pant for at faa noget godt at drikke".

Og senere forekommer i samme Sang:„Usynlig Odin med sin Frue og Aserne til Dreyers Stue ad Bifrost red nu sagte ned.M

Derefter lignes T. Thaarup med Brage, H. Kr. Sneedorf, som Evald havde rost for „gode, stærke Vers**, med Njord

o. s. v,. Saaledes nedrev det følgende Hundredaars største nordiske Digter, hvad han siden igen skulde bygge op paa en nyG-rund; og heldigvis mægtede han at løfte og lægge Grundstenen. Ellers vilde hans Sang fra hin Aften endnu have lydt altfor uhyggelig. Kun en svag Klang af sande Fædrelands- og Frihedstoner hørte Klubben 851) fra Hejbergs Ven Wedél-Jarlsberg, der (underlig nok!) ved denne Lejlighed underskrev sig „Kammerherre og Friherre“. Han synger:

Hvor uheldige disse Linier end mon være fra Formens Side, saa er de dog mærkelige som et i al sin Korthed fyldigt Udtryk for Øjeblikkets Tidsstemning. — Man skal paa Skagens Odde kunne se lige som to Have bryde sine Bølger mod hverandre; men i dette Brudstykke af et Vers er det to Tidsaldre, to Hundredaar, det attende og det nittende, som sender hver sin Bølge imod hinanden. De mødes og brydes; Ordet .‚Fædreland“ varsler — ved Slutningen af denne verdensborgerlige Tid — om det ny Hundredaar, Folkenes; „Borgernavn“ minder om det

gamle, Samfundets; og midt imellem staar det franske „citoyen“ som en Efterklang fra den store franske S tatsomvæltning, men cn Efterklang, der skurrer i Samtidens Øren. Frihedssagen overskyggedes alt mer og mer af Folkesagen, den indre Politik af den ydre; men desværre var man atter paa den gamle Vej, paa Vej til at se hele Fædrelandet lige som sammentrængt i Kongens Person.

Øhlenslagers ovennævnte „Sang“ vidner dog om, at Mindet om det gamle Norden var ved at genopstaa for

„Fædreland er ej Chimære! Og blir Borgernavn en Ære, skældes man end Citoyenu.at udøve sin vækkende Indflydelse paa Folkeaanden. At noget lignende var i Gærde i Sverige, ses af en Drikkevise fra omtrent samme Tid, som kaldes „kåmpavisa“. Til Efterdømme tjæne følgende Uddrag:

„Nar Ragnar låg i Ormagård — hans bjarkamål det sager — han qvad: den lotten blott år hård, att intet mjod jag åger, de ormar fritt må stinga, men ho kan torsten tvinga! hans bjarkamål det såger". *•)

Lige som det politiske Liv for et Tiaar siden maatte indsmugles gennem Drikkevisen, saaledes maatte nu de Minder, som skulde vække Folkesamfølelsen i Norden, indpodes ad samme urene Yej. At det sande og store, i det ene som i det andet, maatte lide stærkt derved, følger af sig selv.

Begge Retninger havde Nydelsessygen at kæmpe imod. Folkesagen vandt Sejr i en ny Tid; Frihedssagen bukkede foreløbig under i Slutningen af denne. Nogen fuldstændig Sejr har Folkesagen dog endnu langtfra vunden i vore Dage; og Frihedssagen rejser sig atter mer og mer. Nydelsessygen er ingenlunde tilintetgjort; dog vilde den næppe i vore Dage fræmtræde saa raat som t. E. i ned-enstaaende Brudstykke af en Yise, der blev sungen af Enighedsselskabet i København til Kongens og Kronprinsens Fødselfest 1801. Den lidet kendte Digter heder jSta-beU, og underskriver sig som „Kandidat i Religionslæren*4. Yisen ligner i Tonen de tidligere politiske; men Nydelsessygen har aldeles taget Magten fra al højere Stemning.

„Frankernes Morean og Bonaparte kende nn hver Mand paa en Prik, at de darauszen Folk opvarte med en forbandet bitter Drik.

At og Sir Pitt man stundom plager med en forbistret fri Kritik; alt dette hersens mig ej rager, naar jeg kun har min Smule Drik.“„Drik“ er det sidste Ord og paa en Maade Omkvædet i denne Vise; og

„. . . naar min Dunk blir tom tilbage sendt med Protest fra Hr. de Svik, ønsker jeg, Fanden ham maa tage, som mig ej borge vil min Driku.

Denne StabeU har ogsaa meget tilovers for Maskerader:

„Ja, jeg gad mig og maskere trods pietistisk ful Kritik, vil kun ej Masken mig genere, saa jeg ej nyde kan min Drik.

Altid i mit Lag skal hædret være hvert Monarki og Republik, som holder Dyd og Vid i Ære og mig ej hindrer i min Drikw.

En folkelig Vækkelse fik dog i det mindste Danmark, da faa Maaneder senere, den 2den April 1801, det navnkundige „Skærtorsdagsslagw udkæmpedes paa Københavns Bed. Det hører ikke herhid at omtale de mange Digte, som fødtes af denne Hændelse. Kun om to hidtil lidet paaagtede skal Mindet opfriskes. Den landflygtige Malte Bruun hjemsendte fra Paris et Kvad paa fransk, over hvilket Sprog han saa snart havde vundet næsten fuldstændigt Herredømme. Eller rettere: han vendte Frank-riges Blik paa sit Fædreland vfed at indføre i „Le Moni-teur“ sit Digt om „La résistance des danois“, og derfra vandrede det straks over i danske Tidskrifter baade i Grundsproget og i Oversættelse. Skønt landsforvist underskriver han sig som „danois“.85S) Ogsaa hans Ven og Sambo fra Lund, P. A. Wallmark, lod høre fra sig ved denne Lejlighed; men hans stive gustavianske Digte-maade tager sig gammeldags ud i det ny Hundredaar. Den gode Vilje og det varme Hjærte maa dpg paaskønnes

— og de blev paaskønnede: naar han senere nævnedes idanske Tidskrifter, var det oftest som „Sangeren af Danmarks anden April“. Dette sidste Digt har indre litera-turhistorisk Mærkværdighed i Sverige, for saa vidt som det skaffede Wallmark en høj Stjærne hos Leopold, der fra denne Stund knyttede ham til sig, skaffede ham

Indgang og Yndest hos de mest fræmragende Digtere af den gamle Skole 8M), og senere gjorde ham til dennes Vaab-endrager mod „Fosforisterne“. —

Det vakte Folkesind gik dog snart mer og mer over til Kongesind. Kun sjælden hørtes en Efterklang fra forrige Tiaars Midte, da man modvirkede Fyrstesmigeren; og da var det ikke saa meget for at styrke Folkesindet som derimod for ved Jævnførelse at vise, hvor meget Borgerlykke — hvorfor ikke: Spidsborgerlykke? — stod over den Lykke, med hvilken Kongerne som oftest maatte nøjes. En slig Efterklang findes blandt T. Krf. Bruuns 1301 udgivne „Smaating41 i et Digt om „Smagens Forskellighed" Paa sin sædvanlige Maade fræmstiUer han den ringe Stands Fordele fræmfor Kongelivet. Kun, hvad der har Hensyn til det sidste, skal gengives her i Uddrag; naar man kender Digterens Skrivemaade fra „Skriftemaalet;(, slutter man sig let til, hvorledes det udeladte omtrent maa lyde.

„Hver Dag, hver Stund, ved hvert et Skridt, at evig ens kredenset blive; et fornæmt Nik fra Tronen give og allernaadigst underskrive:

det er sædvanlig Kongestads ....

Utvungen sladre, fjase lidt ...

At allerunderdanigst faa

et Vink, om den og den til Mage, ukendt, uset, ved Skaffer tage, og favne hende visse Dage: det er sædvanlig Kongestads.

Selv efter Amors Fakkel gaa . .At sidde uden Appetit

til Taffels mellem Snese Retter, hvor Etiketten Gæsten mætter, selv før han Ske til Munden sætter: det er sædvanlig Kongestads.

I sine egnes Cirkel frit ...

Paa hver durchlauchtig Fødselsfest at sin Gemal til Sku behænge med Flitter, købt for deres Penge, som ofte selv til Skofter trænge: det er sædvanlig Kongestads.

Med livad Nanine ynder bedst . . .

Ved Mønstringer med Helterang i Fronten af Batallioner, fulgt af halvhundrede Kanoner, at kyse Køer og gamle Koner: det er sædvanlig Kongestads.

Hensmælte ved Anines Sang . . .

Ved Dagens Gry med Horn og Hund en frygtsom Hjort fra Lejet sprænge! Krat, Tykning, Moser gennemtrænge og ret med Fryd dens Kval forlænge: det er sædvanlig Kongestads.

I Aftensolens blide Stund . . .

Ved Cour, Apartement og Bal,

mens Flokken bukker, klaffer, støjer, at lade, som man sig fornøj er, skønt, kedet, blot man Slænget føjer: det er sædvanlig Kongestads.

I virkelige Venners Tal . . .“

— — — — — — — O. s. V. *56)Ellers begyndte man nu atter at tale med allerunderdanigst Varsomhed om alt, hvad der tildrog sig paa allerhøjeste Steder. Da Rahbek saaledes havde oversat KeUgrens tidligere Digt „Mina lojen“, og var kommen til det Sted, hvor de store latterliggøres, føjede han til Linierne :

„Ak, naar vi deres Liv beskue

saa fuldt af Laster, Pragt og Tvang . ..*

følgende Undskyldning neden under Siden: „Man glemmer dog ikke, naar og hvor dette er skrevet“. 8W) Fyrste-

smigerens Tiltagen fulgte her som ellers af Trykkefrihedens Undertrykkelse: taaler man ikke at se sit sande Billed, om dette end er stygt, maa man nøjes med falske Billeder.

Et Blik paa Festkvadene til kongelige Fødselsdage og lignende Lejligheder 1802—1803 vil vise, hvor stærkt man atter istemte den gamle Vise fra Tiden inden 1789. I Kongens Klub (i Købenbavn) sang Frankenau den 29de Januar 1802:

„Pokalen af Hjærtet du fylde, og Danrigets Fader du hylde; ti Kristian sørger som Fader og Mand for store og småa i sit elakede Land."

Aarsdagen efter, den 29de Januar 1803, synges i samme Klub om Kristian Vil :

„Han brugte sine Manddoms Dage at lette sine Sønners Kaaru;

og senere i Visen heder det:

„Med Rigets Banner Jjenden saa hans tapre Søn i Spidsen staau,

hvorved sigtes til, at Kronprins Fredrik havde staaet som fjæra Tilskuer under Kampen den 2den, April 1801.

— Da Kronprinsessen var nedkommen med én Datter,(der lige som flere tidligere Børn døde i spæd Alder), holdt Kongens Klub Fest den 17. Februar 1802, og Frank-enau tolkede Medlemmernes Glæde i nogle knudrede Vers, af hvilke følgende Uddrag hidsættes som Prøve:

„I Dag vi jublende os fryde,

Gud hørte Dannerfolkets Bøn;

taknemmelig vor Taare flyde,

fik skøntu [o: endskønt] „Maria ej en Søn.

Af Glæde juble Dal* og Fjæld,

Maria Moder blev med Held.

Held svæve stedse om den spæde og om Marias Moderbarm!

Gid næste Gang hun Riget glæde med mandlig Arving i sin Arm.u

Paa mindre kongevenlige Følelser findes derimod et i al sin Ubetydelighed mærkeligt Vidnesbyrd i en Vise, som blev sungen den 9. Avg. 1803 af „Det forenede borgerlige Skyde-selskab“ paa Enighedsvæm til „den afgaaende Fuglekonge4*, Amtskirurg Banft. Mærkeligt er Digtet, for saa vidt som tre Kvinder navngiver sig som dets Forfatterinder. Det medvirker derved til at lægge for Dagen den gamle Sandhed, at Kvindens Følelse er et sikrere Gemmested end Mandens Forstand, i dette Tilfælde: et Gemmested for dø franske Frihedstanker. Det er imidlertid nu kun svagt, at disse kommer til Orde som en sidste hendøende Efterklang, idet Juliane, Anne Lehne og Luise Wulf synger til den aftakkede Fuglekonge:

„Ko nge du blev vort Hus til Glæde, o, for os tre langt mere værd end hine Mænd paa Purpursæde, og end den hele Fyrstehær."

Noget lignende kunde vel ogsaa siges af en Fystesmigrer som FrankenaM, saaledes naar han i Enighedsselskabet den 10. Nvbr. 1804 sang:

„Det Purpur, de Kroner, dem skøtter jeg ej, i Skyggen af Ranker jeg søger min Vej;“

men Tillæget om Bankerne viser, at Stemningen allige-

18vel er en helt anden, næmlig kun et andet Udtryk for Bahbeks atter og atter gentagne Omkvæd fra 1790:

„Nu bort med alskens Politik

og lad os passe vores Drikl“

Denne Stemning gaar nu igen. Og den eneste Politik. som fra nu af dyrkes i længre Tid, og kommer til Orde i Digtning, er Fyrstetilbedelse og Fredspaakaldelse. Dog vilde man ikke saa nleget Freden for at faa Ro til at løse store folkelige Opgaver i det indre, som derimod for at faa Ro til at „passe sin DrikM. —

Endog Thorild kunde Ira det svensk-tyske Universitet i Greifswald, paa Ungdommens Vegne og paa svensk, opstemme en „Glådjesång“ for Kong Gustav IV Adolf paa dennes Fødselsdag den 1ste November 1804 S57); og det, skønt samme Konge kun et Aarstid tidligere, den 14de September 1803 *), yderligere havde krænket Meningsfriheden ved at udstæde Forbud mod danske Bøgers Indførsel i Sverige. 358) Men Thorild havde ogsaa, allerede kort efter sin Landsforvisning, tabt sin faste Tro paa Friheden, eller rettere: han havde tabt Blikket for den sande Frihed, da denne under det franske Rædsels-vælde maatte vige for Frækheden. Denne Frækhed var det, som han senere tit tog for „Frihed" uden at lægge Mærke til, at Friheden, skønt bortflygtet fra Paris, og skønt han ikke kunde se den, vedblev at leve sit udøde-

*) Fra Mannheim, hvor Kongen netop opholdt sig under en Rejse i Tyskland, udstædtes Forbudet. Granden var nogle, i øvrigt meget maadeholdne, Ytringer om Norrkoping Rigsdag og Kongens Styrelse, hvilke læstes dels i Bahbeks Minerva 1802

III, 144—183 og 260—319 af P. L.Oxholm (f. 1753 + 1827, den Gang Oberst og Regimentschef, senere Generalguvernør i Vestindien) og dels i „Le Nord littéraire, physique, politique et moral, ouvrage périodique. Kiel et Copenhague“ 1800. XIH, 43—48 (ikke sluttet) af H. de F. Olivarius (f. 1768 f 1838, Professor i dansk Ret og dansk Sprog ved den lærde Højskole i Kiel) *").lige Liv. Da var det at han, i Stedet for Friheden, hyldede Sandheden alene uden at lægge Mærke til, at Frihed er den eneste Vej, som fører til Sandhed. Det er maaske muligt at paavise næsten det Øjeblik, da Thorilds Blik omtaagedes lige overfor Friheden. Fra Lybek skrev han den 3dje April 1794: „En redlig mans princip bor vara icke Frihet (som år oviss m. m.), utan S a n n i n g.M 859) Men Sandhed er lige saa uvis som Frihed. Begge findes lige lidet fuldkomne i denne ufuldkomne Verden. Dog — lige som Frihed fører til Sandhed, saaledes fører Sandhed ogsaa til Frihed. En redelig Mands Grundsætning bør derfor være begge Dele; ti Frihed og Sandhed er Tvillingbrødre, som gensidig hjælper og fuldkomme-liggør hinanden. Skilte, forvilder de sig hver i sær. Derfor har vi den Sorg at se ej heller Thorild holde ud som Frihedsmand, da Landflygtighedens Banstraale havde ramt ham. Og 1804 havde han endnu ikke faaet det politiske Klarsyn tilbage, som han havde mistet ti Aar tidligere.

Fredspaakaldelsen kom Ugeledes stærkt til Orde i Sange fra de sidste af de Aar, da Frankrige endnu var Fristat. Bonaparte opstilledes fræmdeles som „Fredsfyrste"; til ham saa man endnu hen som den, der skulde sikre en varig Verdensfred. Men med England var det vanskeligt at komme til Bette; og mange andre Riger end dette led under „Fastlandsspærringen". Det er af Fredssangene fra disse Aar mærkeligt at se dels, hvor hurtig Danmark efter Skærtorsdagssl&get 1801 udsonede sig med England, dels, hvilken Del den franske Legatjonssekretær i København tog i Fredspaakaldelsen. Baggesens Ven, den aand-rige Desaugiers *), som siden 1795 havde udfyldt denne

*) F. A. Desaugiers (f. 1767 f 1841) havde siden 1795 været første franske Legatjonssekretær i København, hvor han opholdt sig

— senere som Konsul — til Slutningen af 1816. Han indlevede sig meget i danske Forhold, hvilket maaske tildels fulgte af, at det franske Sendebud, Ghowelle, var saa god enStilling, skrev efter Amiensfreden (Marts 1802): „La paix cantatett, som til Musik af Vedel blev udført af „Det venskabelige Selskabhvorfor det maa være tilladt at omtale den her som henhørende til Nordens politiske Digtning. Heri siges til den „farouche démon de la guerre“ [Krigens vilde Dæmon]:

„Partout le carnage et la mort ont marqué ta sanglante course, des bords, ou le Kil prend source jusqu’ aux climats glacés du Nordu. *)

Til England udbryder Digteren:

„O toi! peuple grand sur les eaux, puissante et superbe Angleterre! qu’ espéres-tu de tes vaisseaux contre un

peuple grand sur la terre?

Ah! soyez amis désormais: unissez vos rameaux épais, bel Albion, heureuse Francel et que sous votre ombrage immense croisse l'olivier et la paix".**)

Med det samme maa i Forbigaaende mærkes, at Kronprins Fredrik i denne Fredssang tiltales som

„Jeune Mars, dont le courage a sur cet heureux rivage fixé la gloire et la paix".***)

Ven af P. A. Hejberg. Sin Ungdom og Alderdom helligede han til Digtning; den store franske Statsomvæltning bragte ham derimod til at ofre Statslivet sin Manddoms Aar.

*) (Oversat:) Overalt har Blodbadet og Døden mærket dit blodige Løb, fra de Bredder, hvor Nilen udspringer, lige til Nordens Isegne.

**) (Oversat:) O du! store Folk paa Havene, mægtige og stolte England! hvad vænter du af dine Skibe imod et Folk, som er stort til Lands? Akl lad os være Venner for Fræmtiden: forener jere tætte Grene, skønne Albion, lykkelige Frankrige! og lad Oliventræet og Freden vokse i jer umaadelige Skygge!

***) (Oversat;) Unge Mars, hvis Mod har til denne lykkelige Kyst fæstet Hæderen og Freden.Det er af indre Grande rimeligt, at denne Kantate blev afsungen paa Kongens Fødselsdag, d. 29. Januar 1803, i ovennævnte Selskab.

Freden mellem England og Frankrige varede imidlertid kun lidt over et Aar. Allerede i Maj 1803 udbrød Fjendlighedeme paa ny. I samme københavnske Selskab sang derfor Frankenau det følgende Aar paa Kronprinsens Fødselsdag (d. 28de Januar 1804):

„To Folkefærd af mægtig Yælde kæmpe om: hvo skal kalde Kloden sin? for Millioners Friheds Gnist at dæmpe en Trefork trodser Spydes Lyn.

Er Kloden forvandlet, er Troskab og Ed skuffende Drøm som en almen Fred?"

Men det er kun som en sidste hendøende Gnist, at „Millioners Frihedu nævnes. Tanken om „Fred for enhver PrisM var blevet overvældende; og Digteren istemmer derfor straks efter den gamle Yise, idet han i høje Toner glæder sig over, at „der gives en Krog paa JordenM, . . . „hvor end der hersker Borgerfred og Ordena, samt ender med at lovsynge „Kristian og Fredrik".

Krigen mellem de to store Magter tegnede til at blive endnu voldsommere end nogensinde. .. Men det var ikke længer muligt for et fordomsfrit Blik at følge den vældige Kamp med samme Deltagelse som hidtil* Frankrige var ikke længer Bæreren af de store Frihedstanker fra 1789; det havde ladet sig blænde af en egennyttig Voldsmand; det havde egenlig kun byttet Hof: Ridestøvlen havde afløst Silkestrømpen. Det gamle franske Kongehof, som styrtede den 10de Avgust 1792, stod den 18de Maj 1804 op igen som et ungt Kejserhof. Hint havde glimret og levet ved Borgernes Sved, dette glimrede og levede ved deres Blod. Napoleon blændede ej alene Frankrige, men hele Evropa. Dog fulgte man ham næppe længer her i Norden med samme Henrykkelse som tidligere, da først Frihedsvennerne væntede Frihedens,senere Fredsvennerne Fredens, endelige Sejr af hans mageløse Lykke. Mat af Skuffelse vendte man — som allerede tildels paavist — tilbage til den glade Nydelses Favn. Med hvilke Øjne man saa paa hans umaadelige Rustninger til en Landgang i det stolte Ørige, vil bl. a. skønnes af den unge svenske Digter J. D. Valerius' Sang om „Vattnet och vinetw:

„Fran808er och engelsmån tvista och sl&s; hvarom år vål frågan ? om vatten.

Hvem hafvet beherskar, gor lika for oss, vi missunna ingen den skatten.

Men vore Kanalen en rykande bål, så skulle han lommas i draget, och hjelptroppar, våpnade blott med en skål, befordra landstigningsforslaget4. ***)

Valerius er i Sverige i Slutningen af den første franske Fristats Tid det samme, som Bahbek havde været i Danmark i Førstningen af dette Tidsrum. Skildreren af Va-lerius1 Levned (B. v. Beskow) siger, at „den, som

tecknai samhållslifvet och sederaa i Sverige under slutet af det forra och borjan af det narvarande århundradet, skall i Yalerii visor finna många upplysande och malande drag. “361) Det vidner imidlertid sørgeligt om Samfundsaanden i Sverige saa ko*t efter den mindeværdige Rigsdag i Norr-koping, dersom man kunde more sig ved at synge Valerius1 „Riksdagsvisa“, hvori forekommer:

„Det år ej vårdt att spara; hvad mer, om banken ej år full, blott du det jåmt kan varau *•*).

Hvor ringe virkelig Sans, Valerius — i alt Fald paa denne Tid — havde for Samfundsfrihed, viser sig af den, i andre og højere Henseender, udmærkede Tydning af, hvad en fri Mand, og hvad en Træl er:

„Fri år en man af heder, och brottslingen en tralu *®*),som det heder i „Den sanna friheten“. Med andre Ord: Yalerius havde, som det synes, den Gang ikke Øie for anden sand Frihed end den personlige, og denne Svaghed delte han vist med de fleste „Fosforisteru.

Henimod Slutningen af Aaret 1804 forekommer den politiske Stemning, Sansen for folkeligt Frihedsliv, lige mat i alle Nordens Riger. I Løbet af 15 Aar havde Øjet været blændet først af Frihedsglansen, saa af Sejrs-glansen, og endelig af Kejserglansen fra Frankrige; nu varØjet træt og trængte til Søvn. Dog havde Friheden udstrøt sin Sæd i manges Hjærter; der skulde den nu ligge og spire for senere at høstes. Ogsaa et andet Frø var nedlagt i disse mærkelige Aar: Frøet til Enheden.

I Førstningen udviklede det sig ligeledes kun langsomt, ja, det syntes endog rent skjult: det synlige Tegn her-paa var, at Skandinavisk Literaturselskabs første Tidsskrift hendøde 1804 for senere at opstaa som særlig dansk 364). Det aandelige Sambaand var dog ingenlunde brudt. Men baade Friheden og Enheden, begge Børn af forrige Hundredaars Slutning, genfødte i dette Hundredaars Aand, — begge trængte til Fred, medens andre Magter imidlertid virkede for deres Genoprejsning i Folket, i Nordens Folk. Meget særtegnende for Stemningen i Norden er det derfor, at netop paa Aarets sidste Dag, d. 31. Decbr. 1804, skrev Gjdrwéll i Stokholm et Brev til sin Ven Nyerup i København, hvilket han sluttede med disse Ord 365):

„Frid paa Jorden!

Frid i Norden!

Detta år min hjerteliga nyårsonskan“.V.

(Tilbageblik, SIntning, Fræmblik).

C’est de la France, comme d’une seconde patrie, plus féconde, plus riche, qu’elles [les idées] se sont élancées å la conquéte de l’Europe.

II n’esl presque aucune granda idée, aucun grand principe de civilisation qui, pour se répandre partout, n’ait passé d’abord par la France.

Guizot.

Norden fiilgte Frankrige. Hvorfor de ledende Aander ikke udrettede mere for Folkesagen. Hvorledes der skal kunne udrettes mere i Fræmtiden.

i har nu lyttet til den Genklang, som Frihedsrøsteme fra Frankrige vakte i vort Norden. Vi har iagttaget, hvorledes den hævede sig med Thorild og P. A. Hejberg, hvorledes den naade sin fulde Kraft — undertiden ogsaa sin største Vildhed— med Malte Bruun og Hans Hierta, hvorledes den med sidstnævnte længst søgte at holde sig i Sverige, medens H. 6r. Svejstrup og T. Krf. Bruun gjorde de yderste mislykte Forsøg i samme Retning vesten for Sundet, hvorledes endelig Klangen atter hendøde lidt efter lidt, saa at efter 1804 tilsyneladende alt var stille som før 1789. Og under alt dette har vi hørt Grundtonen klinge bagved, i det fjærae, i Frankrige.Revolutjonens storslaaede Grundsætninger, de første skingre Raab om Menneskenes Rettigheder, om Gudebørnene; Frihed, Lighed, Broderskab — alt dette indesluttede saa meget paa en Gang guddommeligt og menneskeligt, at det maatte falde som en vækkende, en livnende Lysstraale ind i ethvert Menneskes Bryst, der ikke havde udestængt Lyset fra det høje. Granskeren af Grækenlands Oldtid saa op fra sit gule Pergament: Platon

og Aristoteles tyktes ham at' faa nyt Liv. Den, som havde læst Ciceros Taler, syntes nu at høre dem i det fjærne. Men den, som sørgede over, at Kristenheden glemte Kristendommens hellige Bud: „Hvad du vil, at andre skal gøre mod dig, gør det mod dem! u — han trode at se det døde Bogstav løfte sig fra Skriftens Blad og faa Liv i Broderskabets, i Kærlighedens Aand. Den endelig, som i Sk olen havde glædet sig over, hvor vældelig Luther knuste de Lænker, med hvilke Paven holdt den fri personlige Menneskeaand fængslet, men som senere i Livet havde græmmet sig over, hvorledes Staten kryst-ede den frigjorte Kirke i sine Arme, saa at personlig Tro fløj bort fra den døde Form — ogsaa hah sukkede nu med lettet Bryst: „Frihed for Aand vender tilbage“. Der gik som et Pust hen over hele Evropa, et Pust som det, der paa en lummer Sommerdag hvisker i Træernes tøre Blade og suser gennem Kornmarkernes bøjede Straa: „Den brændende Tørke er forbi. Bliv ikke ræd for de mørke Skyer, der samler sig! De bringer rensende Torden og kvægende Regn.M

Det var umuligt andet end, at det første fjærne Tordenbrag maatte fylde med spændt Forvæntning, ja med frejdigt Haab ethvert Menneske, som stod paa saa højt et Trin af sin Tids Dannelse, at han havde Øje for dens Trang og Hjærte for dens Suk. Han maatte dybt føle det Ansvar, der aandelig og hjærtelig griber enhver, for hvem det gaar op medOvertydningens Klarhed og Styrke: „du ser, hvad Flertallet af dine Brødre ikke ser“. Og han maatte alvorlig spørge sig selv: „hvor skal jeg faaMagt til at fuldføre det Kald, som Ansvaret paalægger mig? hvorledes skal jeg finde Midler til at løse mine trælbundne Brødre, som for Størstedelen er saa blinde, at de ej engang kan se sine egne Lænker.**

Det galdt at finde de eneste Veje, ad hvilke det var muligt at naa ind til- Hjærterne. Thorild var saa heldig et Øjeblik at istemme ‘de Toner, som muligvis efter-haanden kunde samlet Hjærterne i Norden. Han pegede paa vor egen fri Oldtid, og sang om ,. Groters lag och låra**. Det var endnu for tidlig. Da han raabte mod Kongeborgen: „Gor oss till ett folk!** — kastede Statens Styrmand ham overbord. Først en senere Old skulde fortsætte hans „Gotamannas&nger**: Øhlenslæger og Tegnér, Grundtvig og Geijer.

I Danmark-Norge var lovhjæmlet Folkefrihed en meget mørkere Tale end i Sverige. Folket var den Skare Undersaatter, som paa alle Kongehusets Højtidsdage samledes i Klubberne, og lod sine Virakskyer stige op for Tronen. Friheden var de barnlige Undersaatters Lov til at spille og synge, æde og drikke, alt medMaade og under Landsfaderens stadige Tilsyn. Sverige havde dog Stænder og Rigsdag; Danmark-Norge havde kun Samfund. Selskaber og Klubber: her var Springet til Folk større end hist. Sverige kunde dog pege paa en Engelbrekt, en Gustav Vasa, paa Dalkarle og en saakaldet „Frihetstid“; i Danmark-Norge var „Folkefrihed**, fordum et Kraftens Ord, i henrullende Hundredaars Løb lullet i Søvn af den ensformige kongelig oldenborgske Vuggevise: „Hil Kristian og Friderik*)! hil Friderik og Kristian!** Derfor greb P A. Hejberg uden Tvivl aldeles rigtig, da han lige fra Førstningen af sin Virksomhed valgte et andet Væk-kelsesmiddel: Klubvisen. Klubberne var det eneste Sted,

*) Fredrik VI. var, som man ved, den første Oldenborger af Danmarks Kongehus, der var fædrelandsk nok til at skrive sig: Frederik. (At det overflødige tyske e efter d ej gik ud, kan ikke regnes ham til Last)hvor man kunde faa Samfundet i Tale og gøre sig Haab om med Tiden at gen vække Folkefølelsens og Folkefri-hedens slumrende Tanker.

Men da Frihedens Fræmskridt æggede Modstanden, da alle Kræfter maatte opbydes til Kamp, da ikke des mindre de aandelige Syvsovere vedblev at snorke i Enevældets lune Kakkelovnskrog, — da maatte Tonen gøres højere. Det gjorde Malte Bruun i Danmark, Hans Hierta i Sverige og flere, som undertiden endog var nær ved at løfte til Skrig, hvad først kun lød som den dybeste Bas. Røsten maatte høres ej alene af dem, som stod paa Tankens eller Fødselens Højder, men ogsaa af dem, som dvælede i de dybe Dale, hvor Oplysningens Sol endnu ikke havde trængt ned, eller hvor Hytten gav sin Søn et uud-slætteligt Modermærke.

„I Nord paa Troners Grus skal Republiken staa!w

var Malte Bruuns højeste Tone. Hans Hiertas lød saaledes :

I Norden blev dog kun Ord, hvad i Vesten blev fuld Handling. I øvrigt fulgte man trolig her Forbilledet hist, ej

alene i godt ved at følge Kongedømmet ned ad Tronen, men ogsaa i ondt ved at følge det op paa Retterstedet. Paa egen Haand handlede man ikke. Hvorfor? Visselig fordi Frihedstræet her kun var en fra Udlandet indført Vækst, der ikke kunde trives i nordisk Jord. Havde det lykkets — som Thorild et Øjeblik syntes at ville — at plante et Skud af den gamle nordiske Frihedseg, daskulde man maaske have set den slaa Rødder i den hjemlige Grund.

Alligevel har Paavirkningen fra Frankrige haft sin store Vigtighed og kraftig medvirket til at grunde den nyere Folkefrihed i Norden. Det er heller ikke saa und-

,Drap denna guldbesmidda bof,

frals denna traleskaral*erligt, naar man kun rigtig lægger Mærke til det almenmenneskelige, der som en rød Traad slynger sig gennem Frankriges Historie. Dette har imidlertid saa ofte, saa fyldig og saa klart været paavist, at det vilde være ørkesløst her at gentage det*). Det Frøkorn til folkelig Frihed, saa vel som til folkelig Enhed, hvilket Norden af Naturen gemmer i sit Skød, har derfor ved hin Paavirk-ning faaet ny Spirekraft. Det spirer endnu saa lønlig, men skal, før eller senere, aabenbare sig ved at gennembryde Jordens Overflade.

Hvorfor skete dette Gennembrud ikke da ? — hvorfor ikke senere? — hvorfor har det ikke endnu fundet Sted? —

Et alsidigt og fyldestgørende Svar paa disse Spørs-maal mægter den, som skriver dette, ikke at give, mægter maaske ingen at give hverken idag eller i en nærmere Fræmtid. Kun en eneste Side — men, jeg tror, en Hovedside — skal jeg søge at fræmdrage. Ævnede jeg kun at kaste fuldt Lys over den! Naar jeg drister mig til st fræmsætte min personlige Overtydning om dette fræmtids-vigtige Spørsmaal, da er det dels, fordi min Overtydning er saa stærk, at den tvinger mig til at tale, dels, fordi jeg, maaske mer end de fleste af mine samtidige nordiske Landsmænd, har lige som nedsænket min Aand i denne historiske Gæringstid, har lige som i en Dykkerklokke vandret om paa dens aandelige Dybder, har søgt at gøre mig fortrolig baade med Tankegangen og Hjærtelaget hos Datidens Ledere af Samfundsaanden, medens jeg — samtidig med hin Dvælen hos Fortidens Aander — har gjort mig Umag for at leve med og for den Virksomhed, som i min egen Tid kraftigst sigter til de samme store Opgavers Løsning: Nordens sande folkelige Enhed og Frihed.

For at de Ord, jeg bruger, ikke skal mistydes, maa jeg da først tilstaa, at jeg ikke tager Ordet „Folk“ i den

) Jf. Mottoet fra Quizot (Histoire générale de la Civilisation en JSurope, S. 6) over dette Afsnit.indskrænkede Mening af „Medundersaatter under samme Statshøjhed“. Jeg kan ikke, hvor Talen er om aandelig Udvikling i Fællesskab, blive staaende ved denne konstgjorte eller menneskelige Afgrænsning indenfor Staternes Omraader; ti da kunde Hundredtusender jo høre til det ene Folk idag, og efter en menneskelig Fredsslutning til det andet imorgen. Jeg hæver mig til den naturlige eller guddommelige Inddeling i Folk, ifølge hvilken de aandelige Grænser er de eneste sande. Hvad der har en fælles Folkeaand, hører — efter min Mening — til samme Folk. At nogle, ja mange, maaske endog de fleste, ikke har Øre for Folkeaandens Vingeslag, vedkommer ikke Sagen: Himlen er dog blaa, skønt den blinde ser det ej. Folkeaandens synlige Klædebon i denne Verden er Sproget Nu skal vi ikke komme ind paa lærde Undersøgelser om, hvad der hører til samme Sprog. Vi kan her indskrænke os til at tage Sagen rent folkelig, almenfattelig („populært). Sproget er det Middel, som Gud har givet Menneskene til indbyrdes Tankebytte for at fræmme deres fælles aandelige Udvikling., Sproget er et af de mægtigste Redskaber i Guds styrende Haand; ti han har ikke givet alle Mennesker det samme Sprog. Men, idet han har givet saa eller saa mange Millioner af Menneskeheden et Tungemaal, ved hvilket de — uagtet Uligheder i Enkeltheder — er i Stand til at udveksle Tanker med hverandre uden at nytte noget andet Sprog end det, som er deres eget daglige Modersmaal, — idet Gud har sat et vist Menneskesamfund i Stand til uden fremmede Midler indbyrdes at gøre sig forstaaeligt, saa har han derved præget dette Samfund som Folk, som en af de Enheder i Menneskeslægten, der skal virke for sin egen aandelige Udvikling i Fællesskab og deltage i Verdensudviklingen som selvstændig og fri Folk'epersonlighed Hge over for alle andre Folk. Over hele det Landom-raade, som vi kalder Norden (vore Forfædres: Norflrlond) tales et Tungemaal, ved hvilket Indbyggerne kan komme fræm overalt inden dette Omraade, men derimod ikkeudenfor samme. Derfor taler jeg om Folket (ikke om Folkene) i Norden. Yel er det sandt, at Grænserne i det ydre ikke let lader sig afstikke paa Landkortet, og at Samkvæmmet

mellem Folkets enkelte Grene i flere Hundredaar har været saa svagt, at den gensidige For-staaelse derved tit kan være vanskelig nu. Men dette svækker ikke Paastanden om en fælles nordisk Folkeaan d og følgelig om et nordisk Folk (samme Folkeaand kan lige saa lidt tilhøre flere Folk som samme Menneskeaand flere Mennesker). Hin Indvendiag godtgør kun, at Nordens Folk endnu ikke er blevet sig sin aandelige Enhed bevidst; den godtgør kun, at vi endnu er paa Udviklingens Vej og ikke ved Maalet. Alt maa have sin Tid. Vi har i forrige Hundredaar set, hvorledes man tit endnu havde ondt ved at skælne mellem dansk og tysk (fordi den kongelig danske Stat havde tyske Undersaatter). Fræm-skridtet til vor Tid viser sig derved, at nu er det danske sig bevidst som selvstændigt lige over for det tyske. Men nu staar det tilbage at hævde det nordiske som en højere Enhed, der er sideordnet (og hverken over- eller underordnet) det tyske. Om det forestaar vore Efterkommere en Gang i Tiden at gøre et nyt Fræmskridt: at gøre det gotiske (eller germaniske) bevidst lige over for det romanske, — eller maaske senere: at gøre den ariske (jafetiske, indo-evropæiske) Folkeæt bevidst som aandelig Enhed lige overfor en anden, — alt dette maa henstaa som mørke Fræmtidsgaadei, paa hvis Løsning det vilde være ørkesløst at indlade sig i dette Øjeblik.

Efter at have udviklet, hvilken Mening jeg lægger i Udtrykket: Nordens folkelige Enhed, maa jeg ogsaa lidt nærmere dvæle ved: Nordens folkelige Frihed. For at et myndigt Folk skal kunne virke, frit og kraftig for sin egen aandelige Fællesudvikling og tillige deltage i Verdensudviklingen som selvstændigt personligt Led ved ved Siden af alle de andre Folk, der tilsammen udgør Menneskeslægten, og ved hvis gensidige Paavirkninger den Kraft opstaar, som driver hele Verdensudviklingenfræmad, — for at et Folk (her det nordiske) skal kunne følge sit guddommelige Kald, løse sin af Gud foresatte Opgave i Verdensudviklingen, maa det være selvstyrende; det maa — med andre Ord — selv baade have Magten til og bære Ansvaret for sin egen Livsførelse. Det er det eneste sikre Vilkaar for stadigt Fræmskridt. Hvo som nægter dette, kunde lige saa godt sige: „et fuldt

♦ udviklet Menneske vil røre sig friere og kraftigere, naar man binder Hænder og Fødder paa ham“. Nej, Selvudviklingen er den eneste sikre og varige. Et nyt Spørsmaal er det naturligvis, naar Nordens Folk er selvmyndigt, naar det er blevet sig sin Magt og sit Ansvar bevidst; den ydre Tilkendegivelse af denne „Tidens FyldeM vil foregaa enten ad fredelig Vej gennem Afstemninger af Folkets eller Folkegrenenes lovlige Ombud eller ad voldsom Vej ved en Omvæltning. At den første og ikke den sidste Vej maa blive valgt, bør være enhver ærlig Nordbos faste Haab, og for dettes Virkeliggørelse bør han arbejde ved alle lovlige Midler, som maatte staa til hans Eaadighed, Dette vedkommer os imidlertid ikke her, hvor det kun gælder at pege paa Formaalet, til hvilket vinærmer os: Nordens folkelige Frihed, hvilket er enstydigt med: Folkets Selvstyrelse (o: Styrelse af og ved sig selv, derimod ikke Styrelse ved noget eller nogen, som staar udenfor selve Folket).

Vi skal nu optage den slupne Traad. Det er paavist, at den politiske Digtning paa den første franske Fri-stats Tid styrkede Spirekraften hos det Frøkorn til folkelig Frihed og Enhed, som Norden af Naturen gemmer i sit Skød. Paa Spørsmaalet, hvorfor Frøet ikke spirede fræm da eller senere, kunde man nu meget let svare: fordi den „Tidens Fylde" ikke var og endnu ikke er kommen, da Nordens Folk er blevet sig sin Magt, sit Ansvar og sin Enhed bevidst. Dette Svar vilde imidlertid være et meget utilfredsstillende Udbytte af en saa omstændelig, møjsommelig og langvarig Granskning som den, der har været nødvendig til denne Afhandlings Udarbejdelse. Denhistoriske Granskning yder først sin fulde Nytte, naar den ikke indskrænker sig til at paavise. hvorfor det nuværende maatte følge af det forbigangne, men naar den tillige paaviser — eller i det mindste søger at paavise

— Grundene til, at Fortiden ikke udrettede mere for Nutiden. Først, naar vi lærer at indse Fortidens Mistag, bliver Historien den Lygte, som, stillet i Nutiden, kaster sit Lys ind i Fræmtiden.

Det borde maaske overlades Tænkeren, den „historiske Filosof", at udrede dette Æmne. Men det er, som sagt, ogsaa kun en eneste Side, om end en meget væsenlig, som jeg undtagelsesvis vil driste mig til at frænidrage. Jeg føler mig saa meget mer kaldet dertil, som jeg derved vil lette den egenlige Tænker det fuldstændigere Arbejde. Jeg kommer næmlig i det følgende til at yde lidt mere historisk Æmne, idet jeg noget nærmere skal paavise, hvorledes dels flere af hin Tids Frihedsmænd stillede sig til Enhedssagen, og dels flere af Enheds-mændene stillede sig til Frihedssagen. Det vil næppe være nødvendigt udførlig at tolke, hvad jeg mener ved

„Frihedsmænd4* og „Enhedsmænd44. Da de færreste ledende Aander var begge Dele (om de overhoved var nogen af Delene), vil man let forstaa, at jeg giver dem Navn efter den Retning, for hvilken de virkede mest eller i alt Fald havde mest Sans og Hjærte.

Som tidligere omtalt, fræmbragte den — aldeles ikke politiske — s. k. Dyveke-Fejde (1796) en Søndring mellem de to Hovedledere for Frihedsretningen i politisk Henseende. Denne Fejdes fjæmere Virkninger viste sig mod Slutningen af Aaret, da „Det Skandinaviske Litera-turselskab44 og Selskabet „For Sandhed44 stiftedes. Hint havde sat Enhedssagen som sin Opgave, dette i Grunden Frihedssagen som sin. Den ydre Grund til sidstnævnte Selskabs Stiftelse var, at P. A. Hejberg havde følt sig stødt over ej at være indbuden til at deltage i hint Dette havde imidlertid til Følge, at ej alene Hejberg, men de fleste egenlige Frihedsmænd kom til at nære Misstemningmod dem, der ligesom vilde hævde for sig en vis Eneret til at frømme Enhedssagen. Heraf kan man forklare, at „For Sandhed" en Tid kaldtes det „antiskandinaviske* Selskab. Misstemningen øgedes, da de for Størstedelen mindre frisindede Medlemmer af „Skandinavisk Literatur-selskabu eller deres politiske Meningsfæller trode i „For Sandhed** at se en „Jakobinerklubw. Kaster man et Blik paa Listerne over disse to Selskabers danske Medlemmer, vil man ogsaa se, at Frihedsmændene ikke var (eller ophørte at være) Enhedsmænd, medens omvendt Enheds* mændene som oftest var fjendlig sindede, eller i det mindste ligegyldige, mod Frihedssagen. Saaledes har man ikke hos CoUet, Uorrebow og Svejstrup, disse ivrige Fri-hedsmænd, mærket synderlig Iver for Nordens Enhed; derimod havde dog F. Gtddberg tidligere hjulpet J. K. Høst med Udgivelsen af Tidsskriftet Nordia. Sidstnævnte var en af de faa Frihedsmænd i Literaturselskabet, hvilket i øvrigt rummede saa meget kongsk og foraæmt. Selve Hofmarskalken A. F. Haueh var blandt Stifterne; Kansli-præsidenten F. MoUke blev senere dets Formand. Blandt de Medlemmer, som ifølge det foregaaende, mer eller mindre, maa regnes til „Aristokraterne*, skal nævnes: de ikke sjælden hofsmigrende Digtere Baggesen, Thaarup, Tode, Bram, E. Falsen og maaske Oluf sen, samt af andre Egyers og G. H Olsen, rimeligvis ogsaa flere af Halvtyskerne, som overhoved sjælden var frisindede. At Hoffet særlig yndede Selskabet, har uden Tvivl ogsaa gjort sit til at holde Frihedsluftninger ude. Spørger vi efter de svenske Medlemmer, da viser sig mange Aandsfæller af de danske: Franeén, som smigrede Kongebruden 1797, Leopold med „Det siutande århundradet" 1799, Lindblom med den væmmelig „fjåsandeu Kroningsprædiken 1800

o. s. v. Færre er de svenske Frihedsmænd i dette Selskab, blandt hvilke vi dog finder & Adlersparre og Brødrene Silfverstolpe. Derimod er det værdt at lægge Mærke til, at Selskabet ikke vilde optage hverken B. Hoijer eller

H. Hierta, som J, K. Høst, i sine Breve fra Upsala 1798saa varmt havde anbefalet til Optagelse. Udenfor disse Selskaber vil man finde Bevis for samme Paastand: at Kæmperne for Enheden og Friheden sjælden fulgtes ad. Saaledes var Zetlite, som i saa ildfulde Vers havde hilset det nordiske Forsvarsforbund 1794, jo en af de ivrigste „Aristokrater14. Paa den anden Side synes nogle af de vigtigste „Demokrater^ at have været meget lunkne lige over for Nordens Enhed, t. E. Thorild i Sverige og T. Krf. Bruun i Danmark. Nogle, som kæmpede baade mod Enhed og Frihed, lader sig finde: Bisperne Balle i København, Munck i Lund og den senere Bisp J. Norddl Brun i Bergen, samt hele Slægten Baden, i det mindste Fadeien Jakob og Sønnen Torkel. Derimod er Malte Bruun den eneste, som næsten lige varmt elskede Fri-heds- og Enhedstanken i Norden; og kun i den sidste Sag overgaas han af J. K. Høst.

Naar vi nu tillige lægger Mærke til, at fra. hin Tid og lige til vore Dage, et Tidsrum af omtrent 80 Aar, har ikke sjælden de ivrigste Enhedsmænd været lunkne Frihedsmænd, og de ivrigste Frihedsmænd været lunkne Enhedhedsmænd , saa ledes vi til at opkaste følgende Spørsmaal: Er folkelig Enhed og folkelig Frihed af Naturen indbyrdes modstridige? Kan vi ikke virke kraftig for den ene Sag uden at skade den anden? Og for hvilken af disse to Sager bør vi da helst stille os i Kampen? .

Det kan ikke nægtes, at, dersom man retter Blikket ensidig paa en af disse Sager, og ser i den det højeste politiske Formaal, da fristes man let til at kalde Enhed og Frihed naturlig stridende mod hinanden. Ti Enhed er Sammenslutning af alt, hvad der hører til Folket, og derfor i vist Maal „Centralisatjon“, en af den politiske Friheds og folkelige Selvstyrelses værste Fjender. Og paa den anden Side er sand folkelig Frihed og Selvstyrelse

i vist Maal „Decentralisatjon“. Det er derfor ikke vanskeligt at finde Grunden, hvorfor de ensidige Enheds-og Frihedsvenner tit og længe har modarbejdet hinanden.og hvorfor de saaledes har opslidt mange gode Kræfter, som kunde været nyttede i sluttet Kamp mod fælles Fjender.

Men Ulykken er netop, at man har set ensidig paa disse to folkelige Yelfærdssager. Ulykken er, at man har opstillet den ene eller den anden som højeste politiske Formaal. Ulykken er, at man har villet over- eller underordne dem hinanden, i Stedet for at sideordne dem. Ulykken er, at man har stirret sig blind paa den ene af disse Sager i Stedet for at søge det naturlige Samba and, som virkelig findes imellem dem. Fandtes et sligt ikke, var de virkelig af Naturen modstridige. Fandtes et sligt ikke, maatte enten Frihed eller Enhed være noget ondt. Men er begge Sager gode, da maa nødvendigvis ogsaa findes et naturligt Sambaand imellem dem, — og at opdage dette er af største Vigtighed for Nordens fræm-tidige folkelige Udvikling.

Hverken Enhed eller Frihed er et Folks højeste Formaal; ti baade Frihed og Enhed er kun Midler til det højeste Formaals Opnaaelse? Men hvilket er da dette?

Lad os gaa ud fra, at alt tilværende maa have et Med og Maal, for hvis Skyld det er blevet til! Dette gælder det enkelte Menneske saa vel som et helt Folk. Dette som hint maa af Gud have faaet et Kald at udføre i dette Liv. At udføre sit Kald som Folk maa derfor være et Folks højeste Formaal.

Det er imidlertid let at indse, at Hovedvilkaaret for for, at en Folkepersonlighed skal kunne følge sit Kald og udrette sit Hværv i Verdensudviklingen, er, at samme Folk frit og selvstændig maa kunne bruge alle de gode Ævner og Kræfter, som er nedlagte i det, baade i det ydre og i det indre. For at kunne røre sig frit udadtil maa det have alle Lemmer til fri Raadighed; ingen af dem maa være bundne, men alle samlede: det er Enheden. Den aldeles tilsvarende fri Virksomhed og Selvudvikling indadtil: det er Friheden. Det er saa langt fra, at Enhed og Frihed staar i Strid indbyrdes, atde tværtimod gensidig er Vilkaar for hinanden. Kun ad Frihedens Vej kan sand, aandelig og hjærtelig Finhed i et Folk udvikle sig, og ikke ved Yold og Tvang, Blod og Jærn, Baal og Brand, Ud og Sværd; Enheden i det ydre afhænger i dette Tilfælde af Friheden i det indre, lige som Sundhedsrosen paa Kinden, Ilden i Øjet og Smidighed i hvert et Ledemod afhænger af Blodets og Væskernes friest mulige Omløb i selve Legemet. Men den opnaade folkelige Enhed er paa den anden Side et nødvendigt Vilkaar for dette fri Omløb i det indre; er et Lem af Folket politisk „underbundet" ved Stats- eller Toldgrænser, da hindres det fri Omløb, da lider hele Legemet, og da er der Fare for, at hint Lem kan falde af eller skæres bort. Man vil altsaa let indse, at En-hedssagen og Frihedssagen er de to Sider af samme Sag, hvilken vi kunde kalde Folkesagen, idet vi med dette Ord mener: Folkets højeste FormaaL Disse to Sider kan, uden Skade for Folket, lige saa lidt skilles som de to Sider af samme Blad: deres Adskillelse er Vejen til Folkets Undergang. Men skadeligt er det ogsaa, naar en af disse to Sider udvikles ensidig paa den andens Bekostning. Det er derfor et Livsspørsmaal for Norden, at alle, Fædrelandets Venner faar Øjet op for det naturlige Sambaand imellem Frihed og Enhed i folkelig Henseende.

At de ledende Aander i Slutningen af forrige Hundredaar, skønt de gav det første Stød i begge Retninger, dog ikke kunde have et aabent Øje for dette Sambaand, fulgte først og fræmst af, at Tiden, hvori de levede, ikke vidste, hvad Folket var. Det er først det nittende Hundredaars største nordiske Skalde, som har klaret den nordiske Folkesamfølelse saa vidt, at de fleste nu i alt Fald begynder at føle, hvad „Folku ikke er: at det t. E. ikke er hele Menneskeslægten, at det ikke er Med-undersaatter i samme Stat, at det ikke er en Sammenblanding af t. E. Nordboer og Tyskere under samme Overhoved o. s. v. Denne Klarelse af, hvad .,Folk“ ikkeer, dr det første Skridt til Klarelsen a£ hvad der hører til samme Folk.

Da hin Tids ledende Aander saaledes ikke kunde have nogen klar og levende Folkebevidsthed, da de (som sagt i denne Afhandlings første Indledningsord) levede paa Overgangen fra „Samfundets" til „Folkets" Hundredaar, saa kunde de selvfølgelig ei heller have nogen sikker Følelse af Folke an svar, den Følelse, som driver et Folk til at følge sit Kald.

Naar man snarere kan sige, at hin Tids aandelige Vejbrydere i folkelig Henseende virkede meget til Vækkelse af Folk emagte n, da har denne noget enestaaende Kendsgæming sin naturlige eller historiske Grund i den

almindelige Sandhed, at Lidelsen ofte er Fræmskridtets Moder. Det kongelige Enevældes Tryk eller Udskejelser vakte Folket af dets Slummer. Men den Folkemagt, som vaagnede, var kun et Slags Modsætning til Kongemagt og Adelsvælde, ikke den Magt, et samlet og enigt Folk maa føle som fri og selvstyrende Personlighed. Det var kun Magt til Tryk imod Tryk, Magt mod det Onde, derimod ikke den sande Magtens Fylde, som driver til Virksomhed for det gode. At dette ikke kunde være anderledes, fulgte ligefræm af, at den — som ovenfor paavist — ikke havde sin naturlige Modvægt i Folkeansvarets Følelse. Og sand Folkefrihed er kun mulig, hvor Magt og Ansvar holder hinanden i Ligevægt paa ethvert Punkt i Staten, lige fra dens Overhoved til dens ringeste Borger.

Baade Ansvar og Magt er nødvendige til Dannelsen af sand Frihed. De er Frihedssagens to Sider, ligesom denne og Enhedssagen ovenfor viste sig som Folkesagens. Da Følelsen for Ansvaret nu fattedes eller var meget svag, er det naturligt, at Magtfølelsen udartede til Utaalmodighed mod anderledes tænkende og troende. Man fulgte i den Henseende kun det stadige Forbillede i Frankrige, og gjorde stadig efter ligesom i Drøm, hvad man hist udførte i Daad. Kun sjælden elleraldrig tog man Fodfæste paa egen folkelig Grund. Thorild i Tidsrummets Begyndelse sang først sine „Gotaman-nas&nger", da han flygtende maatte vende Fædrelandet Byggen; og da Øhlenslæger i Tidsrummets Slutning lod „Odin med sin Frue" ride „ned til Dreyers Stue", var Tonen jo saa falsk, at den umulig kunde gyde Kraft og Mod i Nordfolkets Barm ved at vise det den fælles Oldtids herlige Skikkelser *). Større Betydning havde Sanders Skuespil „Niels Ebbesen", Malte Bruuns Digt af samme Navn, (medMen særtegnende Tilføjelse: „Tyrandræberen"), samt hans „Kong Gøtreks Fest", hvorved han pegede paa Danevirke, Nordens Sydgrænse. Mindes skal det ogsaa, at det var ham, Nordens første egenlige Fristats-mand i nyere Mening, som (i Nordias første Hæfte 1795) i sin „Nordbosang" skrev:

„Et Folk, o kon et være Folket i Nord"!

Med fræmsynet Blik ej alene saa han Folkefriheden i mer idealt Skær end nogen samtidig; men han var tillige derved langt forud for sin Tid, at han følte den sande Folkeenhed. I den Henseende staar han eDdnu fræmme for de fleste i vor Tid, der sjælden driver det videre end til at synge om og drikke paa Nordens „Treenighed".

Meget varsler om, at Evropa gaar et nyt „1789" i Møde, væntelig dog uden noget efterfølgende „1793". Spændingen imellem Frihed og Trældom, Sandhed og Løgn, Lys og Mørke, Aand og Kød, — denne Spænding vokser, og er alt saa stærk, at det snart kan komme til et voldsomt Gennembrud, ogsaa i Norden.

Da gælder det, at baade Enheds- og F ri hed s-tanken forinden har gjort lyst i Folkehjærnen; da gælder

*) Allerede 1803 havde hans Røst en anden og bedrerKlang; men hermed oprinder ogsaa i Nordens Digtning et nyt Tidsrum, som ikke kan omtales nærmere nu.det, at baade Magt- og Ansvars-følelsen har gjort varmt i Folkehjærtet.

Naar de store Folketanker og mægtige Folkefølelser snart paa sin verdenshistoriske Vej kommer her til Norden, da maa der straks være Rum til dem i nordiske Hjærner og Hjærter. Ellers bryder de selv sin Vej; men den Vej bliver blodig. Maatte vi dog alle, inden det er for sent, agte paa Tidens Tegn, at den Omvæltning, som sikkert forestaar os, maa kunne foregaa uden en Blods-draabes Udgydelse!

Skal vi med tryggere Haab end hidtil se Nordens Fræmtid i Møde, da maa hele Nordens — Danmarks Haand i Haand med Norges og Sveriges — Friheds- og Enhedsvenner slaa en Streg over indbyrdes Smaatvistig-heder, ærlig række hverandre Broderhaand og trofast slutte sig sammen imod fælles Modstandere i den snart forestaaende Kamp. Ti kun samlede staar vi; spredte falder vi.

Nordens politiske Digtning paa den første franske Fristats Tid kan vel undertiden tjæne til Vækkelse for den slumrende Folkeaand; men ønskeligt var det dog; ikke, om Nordens Folk skulde nødes til blandt hine gamle Sange at søge sin „MarseillaiseM. Den ny Tid vil vel vide at lægge ny og bedre Toner paa Folkets Tunge.Henvisninger.

L

1) E. Holm: Danmarks politiske Stilling under den franske Revolutjon 1791—1797, særlig med Hensyn til

Sverige. (I IndbycL-Skr. til Kbh.s Universitet den 28de Juli 1869) S. 20. — 2)E. Holm, ovennævnte Sted S. 12.

— 3) P. Wi es elgren: Sveriges Skdna Literatur 4. EL S. 797. — 4) P. Wieselgren o. fct. S. 782. — 6) Denne Vise og de fleste andre, hvis Kilder ikke opgives nærmere i det følgende, findes i nogle Pakker paa Københavns Universitets Bogsamling. — 6) Ur en samlarø papper. H. JJpsala (P. Hanselli) 1869 S. 30. — 7) Smstds. S. 59—60. — 8) Jf. N. M. Petersen: „Bidrag til den danske Literaturs Historie44, 1. Udg. (Kbh. 1860). V. 1. S. 336. — 9) B. E. Malmstr6m: „Svenska vitterhetens historia II, S. 105. — 10) Svenskt Biografiskt Lexikon XVIII, S. 220. — 11) Thor ilds samlade skrifter. Utg. af E. G. Geijer. Ups. I (1819) S. 39. — 12) Smstds. S. 24. — 13) Smstds. II, 15. — 14) E. G. Geijer: Samlade skrifter 1. V. S. 298. — 15) Thorild s saml. skr.

II, 95. — 16) Smstds. II, 98—99. — 17) Smstds. H, 209.

— 18) Smstds II, 223. Samme Ord gentages 6 Aar senere, da de bruges til at slutte „Årligheten44, S. 240. — 19) Smstds. H, 196. — 20) Smstds. m, 6. — 21) Smstds. HI, 9. — 22) Smstds. IH, 129. — 23) Smstds. HI, 433.

— 24) Smstds. JJLl, 453. — 25) N. M. Petersen (paa o. St. V. 1. S. 395) har valgt det urette AarstaL Jf. „Lærde Efterretninger44 1790 baade S. 778 og Registeret (2 Gange1787), samt den afgørende Oplysning i „Kritik og Antikri tik “ 1790 Tmk. 25 S. 397, at Talm. 4. af Rigsd. Hænd., tildels i det mindste, har været eftertrykt i Kristiania 1787. — 26) P. A. Hejberg:. Rigsdalersedlens Hændelser I (Kbh. 1789) S. 99. — 27) Smstds. S. 349. — 28) Smstds. S. 337*). — 29) Den nævnte Sang findes paa et løst Blad paa Kbh. Universitetsbogsamling. At P. A. Hejberg er dens Forf., er med Blæk tilføjet „efter en Optegnelse af Broderen L. Hejberg". — 30) „Rigsd.-Sedl. Hændls." I. S. 63. — 31) Smstds. S. 143. -r- 32) Smstds. S. 7. — 33) Smstds. S. 8—9. — 34) Jf. N. M. P e te r s e n paa

0. St. V. 1. S. 396 *). — 35) „Rigsdsl. Hændls.u I, S. 306. — 36) Smstds. S. XI—XII — 37) Smstds. S. 161.— 38) Jf. t. E. Smstds. S. 230.— 39) N.M. Petersen paa o. St. S. 421. — 40) Klavs Pav els’ „Biografi og Dagbøger", udg. af Kl. P. Riis (Bergen 1864) S. 27—28. — 41) H. Steffens „Hvad jeg oplevede", H, S. 229. Dette Udtryk forekommer i en længre Skildring af P. A. Hejberg ogM. K. Bruun S. 219. fgd. — 42) N. M. Petersen (p. ovn. St. S. 428) meddeler et Rygte om Bruun, at han skulde have været Formand el. lign. i „et hemmeligt Samfund, kaldet de forenede Skandinaver, hvis Formaal var at danne en føderativ Republik af de tre nordiske Riger" o. s. v. Jf. herom 8M). — 43) Det bedes bemærket, at denne ældre Broder bortskar det overflødige „f." af sit Navn, (jf. Sv. Biogr. Lex. XIV, 243). —44) Nord. Tidskr. 1869 S. 231, 475—479 og 492.— 45) Rahbeks Erindringer IV. 391. — 46) N. M. Petersen Lit.-Hist. V.

2. S. 438 l) — 47) Rahbeks Erind. IV. 19. — 48) Endnu i Lovene for Søetatens dramatiske Forening, som oprettedes d. 4. Oktober 1856, findes denne kgl. Kabi-netsordre aftrykt til Efterrettelse.—49) Rahbeks Erind.

1, 361 og m, 22.

n.

50) Smstds. IV, 197. — 51) Smstds. S. 188—189. — 52) Smstds. S. 190—191, samt Flors „Haandbog i den

16danske LiteraturM (6. Udg. 1866), som henviser til „Lærde Efterretninger44 17 ;0. Talmærke 32. — 53) Jf. derimod meget senere (1809—10): „Hvad bryr jag mig om politi-ken“ af J. D. Valerius: Yitterhetsarbeten II, 17, jf. A. Fryxells „Bidr. t. Sveriges literaturhistoria44 I, 21, hvor han omtaler „epiknreismen44 i Tidsrummet 1795 —1810.

— 54) L. Hammarskold: Sv. Vitterheten, 2. uppL af P. A. Sonden (1833) S. 452. Paa kgl. Bogsml. i Kbb. findes kun 1. H. af Enbom s Skaldestycken i strodda åmnen (1796). Der har jeg kun S. 3 og 12 fundet noget halv-„revolutjonært44. — 55) H. Steffens: „Hvad jeg oplevede44 II, 231. — 56) J. H. Ke Ilgren: Samlede Skrifter. Sth. 1796. II, 154. Da de københavnske Bogsamlinger ikke ejer „Stockholmsposten “, hvor Digtet sikkert maa findes, kan jeg desværre ikke opgive, naar det er skrevet. (Det findes aftrykt i „Sommarpromenaden44 1795 S. 303—310). — 57) Kellgrens saml. Skr. U, 168. — 58) J. Smidth: Lommebog for Historie og Selskabelighed 1796 S. 123, aftrykt i N. M. Petersens Lit-Hist. Y. 2. S. 441. — 59) Jf. min

Afhandling om „Det skandinaviske Literaturselskab44 i Nord. Tidskrift 1869, til hvilken i øvrigt henvises for de fleste nordiske Visers Vedkommende. Det vilde være unødig Gentagelse at aftrykke disse her. — 60) Thor ild s saml. Skr. HI, 124. Imod Manderfeldt som Forfatter synes N. M. Petersen for stræng i sin Lit.-Hist. V. 1. S. 117 *). I øvrigt var Mandérfeldts Færd noget tvetydig. — 61) Manderfeldt: Falsk Politik S 25. — I det følgende udtaler han sig for Trykkefrihed (S. 27), for Oprettelsen af en evropæisk „Natjonalret44 (o: „Internatjonalret44, S. 36), imod „Overdaadighedshandelen“ (S. 38) og først imod Slutningen af dette, 56 Sider store, Skrift kan man med Rette beskylde ham for at „deklamere44 (N. M. Petersen). Jf. ogsaa Sv. Biog. Lex. Ny féljd. V. 327. — 62) P. A. Hejbergs „Kantate i Anledning af Kronprinsesse Marias Indtog, skrevet til Brug for Selskabet Kronprinsens Klub44. Jf. nedenfor. — 63) Lærde Efterietninger 1791 S. 187,jf. „Den danske Bondestands Krønike" af C> E.P. Rein4 hardt i „Folkelæsning** (Kbh. 1866) S. 113—116. — 64) „Rigsdalersedlens Hændelser“ II S. 287—288. Dettø kaldte „Lærde Efterretninger*4 (1791 S. 120) „en meget nsel Allegori“; paa Grund heraf tager Hejberg igen til Orde i „Rigsd. Hænd.“ S. 293, 296 fgd. Om den øviiige „lille Liter&tui*“ som fræmkaldtes ved den „jyske Am« bassade** se N. M. Petersens Lit.*Hist. V. 1. S. 337 I).

— 65) P. A. Hejbergs Erindringer (Kristiania 1830) S. 26—28. — 66) Rahbeks Erind. IV, 49. — 67) N. M. Petersens Lit.-Hist. Y. 1. S. 397 — *). — 68) Smstds. S. 398 — *). — 69) Smstds. S. 398 — *) og Rahbeks Erind. IV, 52. —• 70)- N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 399 —r f). Verset fortsættes og findes haandskrevet i et Ekspl. af „Politiforhøret*1 paa Kbh.s Univ.-Bogs. — 71) Smstds. S. 398 — s)—*) — 72) Smstds. & 397. — 73) Smstds. S. 398 — *). — 74) Hejbergs-„Politiforhøret“ har S. 37 Parodien aftrykt. — 75) N.M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 399 o.fl. St. — 76) Denne Oplysning om Statsraadet er med Blæk tilskrevet paa en af Kbhnv.s Universitetsbogsamlings Intogs-Viser. Der tilføjes om Politimesteren: „Ban søgte da at motivere Dommen og blev bagtaltu. — Det øvrige, som ovenfor staar imellem Anførselstegn, er Uddrag af „PolitiforhøretV

— 77) Jf. Rahbeks Erind. IV, 54. Jf. N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 401. — 78) „Politiforhøret** 3. Opl., jf. 79. — Der kan ingen Tvivl være om. at Rahbek har skrevet det, eftersom hans fortrolige Ven Nye-rttp selv nævner ham som Forfatter, jf. N.s Lit-Leks. I, 236 og Historisk Tidssrift IV, 1. (1843) S. 358 *), hvor Molbech kalder det „et yderlig slet Epigram**. — 79) Den eftertrykte Udgave findes paa Kbh.s kgl. BogsamL, hvori P. A. Suhms er optagen. — I begge Udgaver findes Kirchhofs Parodi og Kantaten til Kronprinsens Klub (i 1. Udgv. S. 37 og 41—50). Visen staar i „3. Opl.** S. 43, Baggesens Fortælling S. 21, samt Rahbeks Epigram S. 64. — 80) Idet jeg nævner P. F. Suhm, som spil*

16*lede en Rolle ved Stiftelsen af „Det skandinaviske Lite-ratur selskab maa det være mig tilladt at rette et muligt MiBtag i min Afh. om dette Selskab i Nord. Tidsskr. 1869, næmlig S. 455. hvor S. opføres som .Medlem endnu d. 26. Februar 1797, skønt han maa være udtraadt inden d. 7. Febr. s. A., jf. J. K. Høsts Svenske Blade 1798, 3.

H.. S. 99 fgd.— 81) Molbechs Hist. Tidskr. IV. 1 (1843) S. 358. — 82) Den danske Tilskuer 1791, I, 88. — 83) LtLttichau: Fuldkommen Bevis o. s. v. (Kbh. 1791) S. 58. — Versene er her gengivne efter N. M. Petersens Lit-Hist. V. 1. S. 401—402. — 84) D. d. Tilskuer 1791,

I, 207 (d. 31. Marts). — 85) P. A. Hejbergs Rigsdalers. Hænds. I (1789). S. 290—291. — 86) Rahbeks Erind.

IV, 100. — 87) P. A. H.s Rigåds. Hænds. II, 190. Hele Lystspillet „Virtuosen" findes næmlig sammesteds S. 140 —216. — 88) Smstds. S. 248. — 89) Med Henvisning til „Sehous Udtog“ er denne Oplysning tilskreven paa et af Kbh.8 Universitets Bogsamlings Eksemplarer af Visen „Henslængt i Krogen min Harpe staar*4. — 90) Jf. Fortalen S. 4 til Skuespil af P. A. Hejberg“ EL (Kbh. 1793). — 91) N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 403 og Overskou: Den danske Skueplads m, 486—488. — 92) Minerva, Jan. 1792 S. 131. — 93) Smstds. S. 126. — 94) Rahb. Erind. IV, 190. — 95) Smstds. S. 19. — 96) Smstds. S. 191. — 97) Rahbeks to Viser findes S. 301 og 155, Abrahamsons Vise S. 238. — 98) Minerva, 1792, S. 450. — Om det endnu gængse Udraab „Stille paa Parterret! nu kommer Kongen“ skulde skrive sig fra denne Lejlighed, lader sig vel næppe oplyse. — 99) D. d. Tilskuer d. 31. Decemb. 1792, S. 831, jf. S. 828. — 100) Forfatterens Navn findes ikke under Prologen. Tode var i øvrigt en af de første Digtere i dette Sælskab. — Om dette kån med det samme meddeles, at det 1787 brugte

tyske Maanedsnavne: Hornung, Herbstmonat o. lign. — 101) Rahbek. Erind. IV, 197. — 102) D. d. Tilskuer, d. 4. Febr. 1793, S. 41. — 103) Rahbeks Erind. IV, 199—200, hvor endvidere henvises til Minerva,Dcbr, 1792 og Schirachs politiske Journal, Jan. 1793 S. 104.

— 104) Minerva, Jan. 1793. — 105) Sch i nkel: Minnen IH, 290 *). — 106) Adlerbeth: Historiska anteckningarll,174 (iflg. B. E. Malmstrom: Sv. Vitterh. Hist. IV, 9). — 107) B. E. Malmstrom: Sv. Vitth. Hist. II, 507.— 108) Smstds. S. 515. — 109) A. Fryxell: Bidrag till Sv. lit-hist. I, 32. — 110) B. E. Malmstrom ovn. St. 11,270. — 111) Skønt dette findes i B. Lidners saml. arb. (Sth. 1812, Deléns Udg.) I, 328, taler Thorild dog i saml Skr. II,

254 om dette Vers „utaf af min hand"; og hvo, som kender baade L.s og T.s Levned, véd ogsaa, at dennes Ord staar til troende fræmfor hins. Dog er det rimeligt, at Lidner har været Stede, ja endog har medvirket, da Thorild digtede det. — 112) Thor ild s saml Skr. 1,149.

— 113) Smstds. II, 239—240. — 114) Smstds.; jf. Sv. Biogr.-Lex. XVLH, 212. — 115) Malmstrom ovn. St.

IV, 11. — 116) Atterbom Sv. siaré o. skalder V, 86.

— 117) Det foregaaende siden Mærket 116) er næsten oversat efter E. G. G-eijers Skildring i hans Udgave af Thorilds saml. Skr. II, 342—343. — 118) Thorilds saml. Skr. I, 175—176. — 119) Malmstrdm ovn. St. IV,

12. — 120) Atterbom: Sv. S. o. Sk. V. 95. — 121) MalmstrOm ovn. St., S. 124. — 122) Hele Visen „Byx-oraa" findes i P. Hans elli: Ur en samlares papper. Upsala II (1869) S. 76 fgd.; at den er af H. Hierta, oplyses af —rn (o: Eichhorn) i „Framtiden" (udg. af C. v. Bergen), 2. Aarg. (1869), 6. H., S. 863. I øvrigt er Visen i sin Helhed ingenlunde „for høviske Øren"; og B. E. Malmstrom havde maaske ikke i sin Litera-turhistohe (IV, 124) aftrykt Brudstykket om Dumouriez, „som bar sin styrka paa sin fallda" (Hanselli har „nakna") „bajonett", dersom han havde opfattet Visen i dens Helhed. — Som et Slags Sidestykke fra København kan bl. a. opstilles en Vise af „Kandidat i Religionslæren**

S t a b e 11, hvilken blev sungen ved Fødselsfesten for Kongen og Kronprinsen i Enighedsselskabet 1801. Naar det i denne heder:

s„At al Verden gaar paa Maskerade rigtig nok er en gammel Skik.

Var ej Far Adams Figenblade Maske paa Edens Pikenik ?" kande Forf. vel endog have set sit Mønster i den 1793 kun 19-aarige H. Hierta s Vers:

„Adam i fullkomligheten utan svaghet, utan brott, bildad till gudomligheten, var den fftrsta sansculott".

123) Malmstrbm ovn. St. IV, 12 (hvor bl. a. Verset), ifølge Adlerbeth: Hist. anteckn. II, 174fgd., og Atter-bom ovn. St. V. 94. — 124) Se Malmstroms Uddrag ovn. St. IV, 17. — 125) Smstds. S. 28—29. — 126) Reise tiber den Sund. Tiibingen 1803. S. 192. At „ov8,sendet" fandt Sted den 9. Marts 1793, ses af Wieselgren: Sv. Sk. Lit. IV, 485. — 127) Malmstrom ovn. St. IV, 15, 'ifg. Adlersbeth. — 128) Ifølge E. G. Geijer i hans Udgave af Thorilds saml. Skr. II, 343; hvorimodHjelm har d. 7. Marts, jf. Atterbom ovn. St. V, 101. — 129) Atterbom smstds. S. 102—103. — 130a) Smstds. S. 105.

— 130b) Crusenstolpe: „1720, 1772, 1809" (Sth. 2. Opl. 1837) S. 74—75 i et mærkeligt Brev. Ifølge Københavns (1. egenlige) „Vejviser" 1794 bode „v. Manderfe ldt, svensk Landraad, Store Kongensgade 250w (som nu har Talmærke 72); men om Thorild virkelig bode hos ham, kan jeg ikke oplyse. — 131) Ny Hlustrerad Tidning. Sth. d. 4. Juli 1870 (Nr. 23) etter et „i original ffcrvaradt brefu. — 132) Thorild er særlig opført i „Literaturleksikon4< af Nyerup og Kraft blandt danske Forfattere, skønt Bogen naturligvis er oversat. — 133) Atterbom: Sv. S. o. Sk. V, 107. — 134) Malmstrom ovn. St.II, 542; jf. Atterbom ovn. St. V.96 og Hjelms Dagbog af 12. Septbr. 1793. — 135) Atterbom ovn. . St. S. 104. — 136) 1793 blev Rigsdalersedlens Hændelser, EL Del, Vel udgivne samlede; men de enkelte Stykker er naturligvis skrevne tidligere til forskellige Tider, dogi de nærmest foregaaende Aar. Det her meddelte Stykke (II, 297—298) maa være skrevet 1791. Parodien om „Feresiteme og Kananiteme" (H, 287—288) maa næmlig være trykt i første Halvdel af 1791 for at kunne blive

omtalt i Kbh. Lærde Efterretninger 1791 Talm. 8 (jf. Rigsd. Hænd. II, 293). Meget senere kan Stykket om „Byfogden44 ikke være paa Grund af Sidetallet; men ældre end 1791, da Thorild udgav „Kritik ofver kritiker", kan det nuturligvis ikke heller være, — med mindre det skulde kunne paavises, at T. og H. den Gang har vekslet Breve, noget som da først skal godtgøres. Men havde de det, vilde de vist ogsaa have omgaaets i København. Der er derfor størst Sandsynlighed for, at T. og H. ikke har kendt hinanden personlig. — 137) P. A. Hejberg: Rigsdalersedlens Hændelser IL 34—35. — 138) Smstds. S. 4. — 139) Smstds. S. 115—119 bør i visse Henseender jævnføres med den nulevende „Onkel Adamstt (o: Wetterberghs)Parodi paa en „akademisk fbrelasning44 i hans „Genremålningar*. — 140) Smstds. S. 123. — 141) Smstds. S. 278—290. — 142) Smstds. S. 52. — 143) Smstds. S. 111. — 144) Smstds. S. 302. — 145) Smstds. S. 252, jf. S. 264. — 146) N.M. Petersens Lit.-Hist V. 1. S. 347. — 147) Sommarpromenaden f8r 1793, S. 170. — 148) Smstds. & 170.

m.

149a) Politisk og fysisk Magasin.: Marts 1794 S. 381.

Underneden stod: „I......n“. — 149b) Jf. om

Maleren J. V. G er tn er (1842) i „Folkevennen4* d. 2. Dcbr. 1877 Nr. 48: „Et Vers paa en Vinduesrude44. — 150) N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 405. Jf. E. Holm: Danm. polit. Stilling 1791—97 i Kbh.sUniv. Indbyd. Skr. d. 28. Juli 1869 S. 80—81. — 151) Jf. bl a. „Precedure og Dom ang. vor Klub44 o. s. v. (Kbh. 1795) S. 6*. — 152) Jf. Kr. Thaarups efterl. Arb. om P. A. Hejberg (Kbh. 1860) S. 65. — I Kbh.s Universitete Bogsamlings EkspL af D. d. Tilskuer findes Visen ikke,da Numret rimeligvis blev omtrykt. Et oprindeligt Numer findes derimod paa don kgl. Bogsml. — 153) P. A. Hejberg: „Procedure og Dom ang. Visen „Vor Klub*o. s. v. (Kbh. 1795) S. 3. — 154) Smstds. S. 61. — 155) J. Smid tb: Lommebog 1796 S. 123 fgd., N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 2. S. 441—443 og fL St. — „Folkevennen" aftrykte den selv, Tmk. 18, d. 25. Juli 1794 S. 285—288.

156) At „Aristokraternes Selskabssangu er „fra denne Tid“ (sidste Halvdel af 1794), fræmgaar af, at den staar i Smidtbs Lommebog 1795, som udkom ved Nyaarstid, og at den maa være yngre end H ejbergs Vise af 2. Juni, følger af 6. Vers; den er, ifølge 7. Vers, maaske ogsaa yngre end HejbergsDom, som faldt d. 17. Novbr.

1794. — 157) M. K. Bruun: Poetiske Forsøg I. 213— 214. — 158) J. Smidths Lommebog 1795 S. 117 fgd., det her aftrykte S. 123. — 159) Smstds. S. 100. — 160) Samleren, Jan. 1795, 1, 128 fgd., optaget iM. K. Bruuns Poet. Forsøg S. 4—7. — 161) Nordia, Jan. 1795, M. K. B.s Poet. Fors. S. 236—239. — 162) M. K. B.s Poet. Fors. S. 235 (hvilket egenlig skulde være 237, da S. 234 —235 findes 2 Gange paa Grund af urigtig Talmærkning).

— 163) J. Smidths Lommebog 1796 S. 145 fgd.; i M. K. B.s Poet. Fors. er Anmærkningen udeladt. — 164) Oprørssnuseme, Kbh. 1795, S. 8—9. — 165) Smstds. S. 10.

— 166) Samleren, Okt. 1795- S. 259. — 167) Iris, Fébr.

1795. S. 211. — 168) Samleren, Apr. 1795 S. 217. —

• 169) Skønt „Ny* i Navnet under Visen er utydelig trykt,

kan Forf. dog næppe være nogen anden end Nyerup.

— 170) B. E. Malmstrom: Sv. Vith. Hist. IV, 124 og 147. — 171) R. Hjårnes Afh. i Framtiden 1870, H. 10, S. 316 — *). — 172) Smstds. S. 312. — 173) Smstds. S. 322. — 174) Palmblad i Sv. Bi og. Lex. XIV, 258.— 175) Ur en samlares papper II, Upsala. P. Hanselli 1869 S. 94. Dr. Eichhorn (ved Rigsbogsamlingen i Sth.) har senere i et Brev til mig, ment, atVisen maa være digtet efter „18. brumaire*. Muligvis kan 6. (ikke her meddelte Vers) dog være en senere Tildigtning (jf. „Aristo-kraternes Selskabssang“ af Malte Bruun). — 176) Smstds. S. 113, jf. Sommarpromenaden for 1795 og A.

G. Silverstolpes Skaldestycken S. 111. — 177) Jf. min Afh. om Det skandinaviske Literaturselskab i G. K. Hamiltons Nord. Tidskr. 1869. S. 224. —178) Ratt eller alla samhållens eviga lag. Saml. Skr. m. 274*; — 179)

Ifølge B. E. Malmstroms Lit.-Hist. IY, 35. — 180) Smstds. S. 47. — 181) Smstds. S. 32 (3 Digte, som kaldes „sållskapsvisa**, skal ligeledes findes i Adler sparres Låsn. f. landtm.). Den omtalte #bondvisaw staar — ifølge J. K. Høsts Svenske Blade 1798 m, 83 — i Lasn. f. landtm. 2. b. S. 126—128. Adlersparres Tidsskrift har jeg ikke haft Lejlighed til at se. Visen er muligvis en Omarbejdelse af en „Bondesang“ d. 1. Maj 1792 i Minerva s. A., S. 140: „Ak, gid min gode Konge saa, hvor glad jeg era o. s. v. — 182) B. E. Mal nist r6m ovn. St. m, 98. — Sth.-Postens Talmærke er 280, D. d. Tilskuers 54. — 183) Rahbeks Erindr. IY, *339—341. — 184) Jf. J. P. Trap: Statistisk-topogra-fisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark. I. 1. S. 86. Det kan ej heller være „Fuglebave", som Kl. Pavels skriver i sine Dagbøger S. 26 fgd. — 185) Minerva, Sept. 1792 S. 376. — 186) Iris (udg. af S. Poulsen) 1795, Avg. S. 213. Sangen er undertegnet S—x. — 187) Nordia I, 52—57; det her meddelte Yers S. 55. — 188) Hverken Forf.s Navn eller Oplysning om Udgivelsestiden staar paa dette „Ugebladsw enkelte Numre. Tilligemed „Jerusa-lems Skomagers efterladte Papirer udgivne efter hans Død af M. C. Bruun", af hvilke kun Talm. 1 har B.s Navn og alle efter Talm. 4 er af O. Horrebow, blev hine udgivne samlede 1796. At dette skete i April eller senere, ses af et Motto efter Samleren paa Titelbladet. „J. Sk.s Rejse til Maanen“ synes at være udgivet fra først i Jannuar 1795; ti det skulde „udgives hver Tirsdag og Løverdag" (se Talm. 1, S. 8), og da Kansh'et d. 27. Januar lod anlægge Sag, var 3 Numre udkomne (se Klingberg8 „Procedure og Domu Kbh. 1795, S 4). Da„Iris" omtalte det i sit Februar-Hæfte s. A. som et „nyt Ugebladtt, var 8 Numre udgivne. At Talm. 31—32 er skrevet efter d. 5. Juni, ses af Indholdet (S. 241). Dog er disse Numre vistnok flere Maaneder yngre; ti de følgende (Tmk. 33—34) er trykte efter Dommen d. 16. Novbr. s. A. (jf. Klingbergs „Procedure44 S. 57), hvilket ligeledes ses af Indholdet (S. 272). Derefter sluttedes Tidsskriftet med Talm. 35—36. — Det er ikke rigtigt, hvad N. M. Petersen (Lit.-Hist. V. 1. S. 422—*) siger om „Efterladte Papireru; af disse udkom nemlig 24 Numre, og de 20 sidste er af Horrebow. N. M. P.s Dom om „J. Sk.s Rejse t. M.“ er af den Natur, at man maa næsten tvivle om, at han har læst den, i Stedet for kun flygtig at blade i den. — 189) „Jerusalems Skomagers Rejse til Maanen44 S. 1. — 190) Klingbergs „Procedure og Dom“ S. 60. — 191) „Jerusalems Skomagers Rejse“ S. 13—15.

— 192) Smstds. S. 27 fgd. — 193) Smstds. S. 44—48.— 194) Smstds S. 60. — 195) Smstds. S. 121. — 196) Smstds.

& 129—131. — 197) Smstds. S. 137—138. — 198) Smstds. S. 241—251. — 199) Smstds. S. 258—262. — 200) Jf. smstds. S. 115 om Regeringsform, S. 116 om Fri-staten særlig, S. 119—128 om denne Statsforms Drivefjær, S. 148 om Valgmaade, S. 182 om Dødsstraf, samt i Efterladte Papirer S. 13 om Jordens Frigørelse, S. 28 om Magt og Ansvar o. s. v. Paa Grænsen mellem det religiøse og politiske staar (foruden adskilligt ovenfor meddelt) t. E. S. 89 noget af Samtalen, S. 106 om Religionsfrihed o. s. v. — 201) Jf. smstds. S. 51 og 287. — 202) Jf. smstds. S. 54 om Gud og Udødelighed, S. 163 om Treenighed, S. 184—185 om det Vanhellige i at ligne Gud ved en Konge. — 203) Jf. smstds. S. 66 om Fuldkommenhed, S. 209—240, 268—271 og 279—281 om Børneopdragelse (tildels efter Rousseau). — 204) i Jf. smsts. S. 102 om Sandhedens Fræmskridt — foruden mange flere Steder. — 205) Selv gør han tit Forsøg paa at danne ny Ord (t. E. smstds. S. 94 „Vovesætning* i $t. f. „Hypotese44), eller han revser andres Skødesløshed,t. E. S. 87, fordi „en af Forfatterne i Bladet Folkevennen har i tvende Oversættelser af fransk i Nr. 36 og 37 paa 6 Blade (S. 561—572) brugt 16 rent franske Ud-tryk“ 0.8. v. Hertil sigter han naturligvis i sin udmærkede Satire over uren Kanslistil i et „Proklama“ fra „et højvist og højmægtigt Baad i Evstomakia“ (S. 263—267 i J. Sk.). — Jf. ogsaa „Over Oprør . . . ., oversat efter det tyske“ (Kbh. Okt. 1794) S. 111. — 206) Samleren (Jan. 1796) S. 55. — 207) Smstds. S. 61.— 208) Smstds. (Fbr. 1796) S. 113. — 209) Smstds. (Marts 1796) S. 173. — 210) Minerva (Jan. 1796) S. 73. — 211) Smstds. S. 93.

— 212) Malte Bruun: Til Publikum o. s. v. S. 6*. — 213) Smstds. S. 7. — 214) Den findes udførlig skildret hos Overskou: Den danske Skueplads IH, 446—657, men bør i øvrigt granskes nøjere og fra flere Sider. — 215) J. K. Høst: Erindringer, Kbh. 1835 S. 39. —216) Smstds. S. 40. — 217) Kun de, som ikke har læst stort andet af Malte Bruun end „Aristokraternes Katekismus", kan fælde saa ubillig en Dom som denne: „som Politiker og Filosof kunde han kun rive alt det bestaa-ende ned uden at bringe en Pind eller Sten til Opbyg-ning“ (Nord. Konversatjonsleksikon 1870 (11—12 Hæfte) S. 693. — 218) Malte Bruun: Aristokraternes Katekismus S. 7. —

219) Smstds. S. 12. — 220) Smstds. S. 21—22. — 221) Smstds. S. 32. — 222) Smstds. S. 33. — 223) Smstds. S. 35—36. — 234) Smstds. S. 37—39. — 225) Domsakten i Sagen o. s. v. Kbh. 1796 S. 29—30, jf. S. 8, samt Adresseavisen Tmk. 84 s. A. — 226) Biskop Balles Indberetning medAnm. Kbh. 1796 S. 1—10.

— 227) Domsakten o. s. v. S. 39. — 228) Smstds. S. 11. 229) N. M. Petersens Lit-Hist. IV, 117. — 230) Rahbeks Erndr. IV, 202. — 231) N. M. Petersens Lit.-Hist. IV, 115. — 232) Nyerup og Krafts Lit.-Leks. S. 578. — 233) Domsakten o. s. v. S. 12. — 234) J. K. Høsts Erindr. S. 40. — 235) Domsakten o. s. v. S. 31. — 236) Dette fræmgaar dels af „Greniernes Katekismus*4 dels af flere Udtryk i den Tids Skrifter t. SJ,Rahbeks Erindr. HT, 31. Jf. ogsaa Hauchs Brev til Abildgaard i Molbechs Hist. Tidskr. 1843 IV. 1. S. 368. — 237) „Hans Modstanderes ironiske Lovtaler fnlgte hamM, siger N. M Petersen (Lit.-Hist. Y. 1. S. 425). Her er den meget ærede Literaturhistoriker aabenbart paa Vildspor, hvilket enhver, som med Eftertanke vil gennemlæse Skriftets 22 smaa Sider, let kan overtyde sig om. Det er værdt at læse det uagtet dets højtravende Sprog; ti det giver virkelig flere ikke hidtil paaagtede Oplysninger om Brnuns gode Egenskaber. At Lovtalen ikke kan være ironisk, fræmgaar bl. a. af følgende. Skriftets Forf. lægger ikke Skjul paa, at Bruun undertiden ytrede sine Følelser „paa en Ma ade, som kunde være den Genstand, til hvilken han sigtede, mishagelig4* (S. 9). Om hans Modstandere siges: Vide vel disse Skumlere, hvad de sige? — have de nøje nok været bekendte med Genstanden for min Lovtale for at kunne bedømme hans Hjærtelav? — Omgikkes de ham ofte og jævnlig nok for at kunne bestemme hans moralske Karakter? — Have de besiddet Menneskekun-skab nok til at opdage de sande Kilder til hans Foretagende?" (S. 12) „Og jeg, som holder hans Lovtale, fordrer af Eders Retsindighed, at I erhværve Eder Kun-skab om alt det, før I fælde nogen Dom om ham** (S, 13). For at godtgøre hans „store, hans virksomme Menneskekærlighed" meddeler Forf. „et Karaktertræk, som virkelig gør hans fortræffelige Hjærte megen Ærew (S. 17), næmlig hans Iver for at indsamle Bidrag til de ulykkelige, som var komne til Skade ved Slotsbranden d. 26. Februar 1794. „Medens mere formuende Medborgere med betydelige Summer bidrage til Kongeborgens Istandsættelse, kunne vi med en meget ringere Sum lindre disse elendiges Nød**, — saaledes heder det i Bruun s Opraab „til samtlige studerende ved Københans Universitet**, som er aftrykt (S. 17—20). Med Fræmsyn siger Forf. i Slutningen om Bruun: „han er bestemt til at friste store Mænds Skæbne — en Rous-seaus, en Volt air es, en Thorilds Skæbne** (S. 21).— Af de i Afhandlingen nævnte Smaaskrifter, hvis Forfattere ikke nævnes i det følgende, er „ Anmærkninger over .... Balle44 af M. Gk Birckner (se Collin: Ano-nymer og Psevdonymer Kbh. 1869 S. 3). — 238) I hendes (?) Skrift læses ligefræm at Hornemann skal have skrevet „Lovtalen44. — 239) Endnu et Par Skrifter skal jeg, for at bidrage til en fræmtidig fuldstændig Opklaring af denne Bevægelse,, nævne: „Til Hr. M. Konrad Bruun, (af Hans v. Gryldeupalm, jf. Aristokraternes Katekismus S. 43) og „Brev til Hr. Malte Konrad Bruun, hensigtende til hans mulige Omvendelse4* (den 18. April 1796 af x . • .)* Det sidste Skrifts Forfatter „agter at udgive en demokratisk Katekismus4*; dog synes han, ifølge Indholdet, ikke at kunne have skrevet ovennævnte „Demokratisk Katekismus". — Jf. N. M. Petersens Lit.-Hist. V. 1. S. 426. I den s. k. „Thaarupske Samling44 paa Kbh.s Universitets Bogsamling findes disse og flere hidrørende Skrifter under et. — 240) Nord. Tidskr. 1869 S. 227. — Paa Riksbiblioteket i Stokholm har jeg set et Eksemplar, som Gj dr well har gennemdraget med rene Blade og forsynet med Bemærkninger i alt andet end frisindet Aand. — 241) Klavs Pave Is' „Biografi og Dagbøger44, udg. af Kl. P. Ri i s (Bergen 1864) S. 27.

— 242) Minerva, Jan. 1796. — 243) 2. Handlings

1. Optrin. — Den omtalte Vise, som i øvrigt intet mærkeligt indeholder, findes i Den danske Tilskuer af 30. Jan.

1797. — 244) Den danske Tilskuer 1797 (d. 4. Maj) S. 271. — 245) M. K. Bruun: Fluesmækken, Kbh. 1797, S. 28—29. — 246) Smstds. S. 33. — 247) Smstds. S. 65.

— 248) Smstds. S. 104—105, 109 og 108. — 249) Smstds. S. 85—86. — 250) Smstds. S. 115—116. — 251) Baade Er slev (Forf.-Leks. I, 225) og Collin (Anonymer o.s.v. S. 38) nævner uden videre Malte Bruun som Forfatter. Er det da kun for at skjule sin Anonymitet, at Bruun lader det gaa ud over sig selv med, naar han i paagældende Skrift S. 9 [75] skriver: „Hr. M. C. Bruun søger med Mikroskop i Haanden grædende efter en Tyran44o. s. v.? Adskillige Kaadheder (t. E. S. 14) synes ikke at ligne ham, som — uagtet sin bidende Vittighed

— dog næsten altid udmærker sig ved Benhed, ja Kyskhed, i Tanken. — 252) „Fortegnelse" o. s. v. S. 8 [65]. — 253) Smstds. S. 10—11 [84]. — 254) Smstds. S. 11 [88—89], 255) Smstds. S. 13 [106]. — 256) Smstds. S. 14. [111|. 257) Smstds. S. 15. [121]. I „Tillæg« S. 16 stikles til Manderfeldt (som præker i Torbæk), Schirach (som brænder Bonaparte in effigie!), Ærkehertug Karl o.s.v.

— 258) Smstds. S. 5 [31]. — 259) Smstds. S. 8 [66]. -260) Smstds. S. 10 [81]. — 261) Smstds S. 9 [76]. -

262) M. K. Bruun: Poetiske Forsøg I, 160—163/—

263) Smstds. S. 242. — 264) Smstds. S. 152—156. -At dette Digt — og heller ikke det nærmest forud nævnte om Kong Gøtrek — ikke tidligere har været trykte (og her maaske kun anden Gang), kan ses af et lille Skrift: „Recensjon af Hr. M. K. Bruuns poetiske Forsøg, 1. B. Et Forsøg paa at lære Bruuns Bagvaskere, og især Knøsen fra Kiel, moresK (Kbh. 1797) henholdsvis Si 11 Og 14. — Af „Poetiske Forsøga 2. Del udkom kun I.H.

1798. Det indeholder af politiske Digte S. 60: „De tvende RøvereM (som har Hensyn til Polens Deling 1795) og S. 52 „Hofnarren og Krigsraadet4*, [optrykt i „Hejm-dal“ d. 18. Oktober 1870]. At dette sidste vist nok er fra 1796, synes rimeligt deraf, at samme Tanke, men paa Prosa forekommer i Bruuns „Afskedskomplimenter til Hr. P. A. Hejberg", Kbh. 1796, S. 3: „Da Tyskerne vare faldne som Narre ind i Frankrige saa var det upaa-tvivlelig dog en af deres klogeste Streger, at de tog Flugtenw. — 265) Se t. E. den under 264) nævnte „Re-censjon". — Med det samme maa det meddeles, at et Billed udkom, hvorpaa man ser T ork el Baden blive „holdt fræmM af sin Fader. Oven over staar: „Faderen og Sønnen, de ere etM. Under Sønnen findes i lodret Linie Ordene: „Hvem er J. K. H.a? Lige derunder er J. K. Høst afbildet. Han gjennemborer „HoratiiDigte-konst*, som tilligemed „Universitetets Journal4*, „BadensLeksikon" og to andre store Bøger danner den Forhøjning, hvorpaa den gamle Professor staar. Dette noget grovkornede, men i øvrigt morsomme Billede er det tredje af en hel Række: „Tiderne*. — 266) Rahbeks Erindr.

V, 70. — 267) Smstds. S. 66. — 268) Smstds. S. 69. — At den „kgl. Beslt.a om Naade, er af 15. (ikke 5.) September, kan ses af „Exceptions-Proceduren i Sagen . . .“ 1799 S. 108. Dette bør da ogsaa rettes hos N. M. Petersen: Lit.-Hist. Y. 1. S. 425. — 269) Smstds. S. 60. Jf. N. M. Petersens Lit.-Hist. IV, 116. — 270) N. M. Petersens Udtryk (Lit.-Hist. V. 1. S. 427). —271) „Udskrift af Kbh.s Hof- og Stadsrets Domsprotokol i Sagen . . . Tria juncta in uno o. s. v.w Kbh. 1798 S. 25. — 272) Smstds. S. 3. — 273) Rahbeks Erindr. V, 216.

IV.

274) N. M. Petersens Lit.-Hist. V, 1. S. 187—189.

— 275) T. Krf. Bruun: Særsyn. Kbh. 1798. S. 12. — 276) Smstds. S. 11. — 277) H. G. Svejs trup: Angivelsen. Kbh. 1798 S. 5. — 278) Smstds. S. 9—11. — 279) Smstds. S. 11—12. — 280) Smstds. S. 13—15. — 281) Smstds.gS. 17—18. — 282) Smstds. S. 20. — 283) Smstds. S. 20—22. — 284) Smstds. S. 29—30. — 285)

H. Gh Svejstrup: G-enipersen. Kbh. 1798 S. 8—9. — 286) Smstds. S. 11—13. — 287) Smstds. S. 14—17. — 288) Smstds. S. 18. — 289) Smstds. S. 21. — 290) Smstds. S. 26. — 291) Der findes bag i Bogen en Ind-holdsliste over de i alt 183 nævnte Vækster. — 292) T. Krf. Bruun: Skriftemaalet. Kbh. 1798 S. 35—36. — 293) Smstds. S. 38. — 294) Smstds. S. 42. — 295) Smstds. S. 50. — 296) Smstds. S. 54—55. — 297) Se t. E. et lille Skrift: Multa juncta in uno (Kbh. 1797) S. 7, hvor næppe nogen anden kan være ment. — 298) Ur en samlares papper II (Upsala 1869. P. Hanselli) S. 91. — 299) „Udskrift af . . . Dom (afsagt d. 30. Juli 1798) m. m. (Kbh. 1798) S. 25—26. — 300) Smstds. S. 29—31. — 301) „Exceptions-Proceduren i Sagen.....*(Kbh. 1799) S. 12—13, jf. S. 5. — 302) N. M. Peter-sen: Lit.-Hist. Y. 1. S. 407/ — 303) „Bevisw o. s. y. (København 1798) S. 22. — 304) „Exceptions-Proce-duren44 o. s. v. S. 13. — Jf. i øvrigt „Iris og Hebett 1798. IY, 126—141, 141-161, 229—247. — 305) Brevet (af 8. April 1798) findes i „Nyerup-ske Samlinger" paa Københavns Universitets Bogsamling. — 306) Paa Lunds Universitets Bogsamling har jeg haft Lejlighed til at se det. Det indeholder — saa vidt jeg husker — ogsaa „politisk Digtning4* paa svensk af Bruun; men den eneste Gang, jeg havde Lejlighed dertil, var under Udarbejdelsen af min ældre Afh. om Skandinav. Lit.-Slsk, da jeg ikke tænkte paa at skrive denne. — 307) Sv. Bigr. Lex. XIX, S. 346—347. — 308) G. K. Hamilton: Nord. Tdsk. 1869 S. 471 (ved

Trykfejl: 571). — 309) J. K. Høst: Svenske Blade 1798,

I, 91. — 310) I Svenska Akademiens Handlingar har jeg intet fundet herom. Digtet er aftrykt i J. K. Høsts Svenske Blade 1798, 1,89—90, efter A. Lidbecks Nytt och Gammalt, 15. flock, Tmk. 18, S. 140 fgd. (hvorfra det senere skal være indført i Sommarpromenaden 1798 S, 74 fgd.). Af Kbh.s „Lærde Efterretninger44 1798 (jf. Rahbeks Erindr. V, 77) ser man, at Digtet oplæstes „faa Dage44 inden Ordren til Bruuns Udvisning fra Sverige, hvilken ifølge det nedenfor nævnte Brev fra ham, er undertegnet samme Dag som Forordningen om Trykkefrihedens Indskrænkning, altsaa d. 26. Marts 1798. — 311) G. K. Hamilton: Nord. Tidskr. S. 477 og 482. —312) Det samme Brev som er nævnt under 305). — 313) „Ex* ceptions-Proceduren44 (Kbh. 1799) S. 7, jf. S. 25* — 314) N. M. Petersen: Lit.-Hist. V 1. S. 429. — Jeg har med Vilje ikke omtalt det Rygte, som Petersen (smstds. S. 428 efter Rahbeks Erind. V, 75—79) meddeler, „at der skulde have dannet sig et hemmeligt Samfund, kaldet de forenede Skandinaver, hvis Formaal var at danne en føderativ Repulik af de tre nordiske Riger; at Bruun, efter nogles sigende, havde været denne For-enings Hoved, efter andres, dens Sekretær** o. s. v.; ti jeg tror, at dette Rygte hviler paa en Mistydning. Bruun havde en anden Tanke, som han rimeligvis har udviklet i „Projet d’association coloniale de la Nouvelle-Scandinavie** (Paris 1804); men dette Skrift har det — uagtet al Efterspørsel — ikke været mig muligt at faa fat i. Dette fræmhæver jeg for det Tilfældes Skyld, at nogen, som læser dette, skulde have Skriftet, og vilde laane mig det. Jeg har paa rede Haand adskilligt til Oplysning om denne Sag, hvori bl. a. Normanden Bernt Anker (f. 1746 f 1805) var Medvider. I øvrigt skal jeg henlede Opmærksomheden paa „Le Spectateur** (Paris 1814) S.

255 fgd., „Morgenbladet** (Kra. d. 5. December 1869) Tmk. 336 B, „Danske Samlinger* I, 1. H., S. 108 (jf. 401), samt maaske Bladet „Der Nordstern**, som Dr. Kerner ndgav i Hamborg. — 315) P. A. Hejbergs „Sproggranskning4* findes i „Por Sandhed” (Kbh. 1798)

II, 189—232. —Smstds. S. 237—358 har Rahbek prøv^ et sine Kræfter som „politisk Satiriker** i „Junker Schwerenoth Gotsblitz Yivikus von Yandela, eller den anholtske Don Quixot, en Ridderhistorie“, som — uagtet sin store Bredhed — dog bør nævnes paa Grund af flere gode Sider. — 316) P. A. Hejberg: „Læsning for Publikum (Kbh. 1799) S. 7. — 317) Smstds. S. 230. — 318) Ordene er af den den Gang frisindede PI o ug i „Fædrelandet**, 2. Aarg. d. 2. Juni 1841, Tmk. 536 (jf. Tmk. 546). Bladet udgaves den Gang af B. Christensen, J. F. Giødvad, Orla Lehmann, D. G. Monrad og A. Wessely. — 319) „Charis** 1800. S. 156. — 320) Sejdelin: Læsendes Aarbog 1800. (Udg. 1801) S. 179 —180. — 321) Kilderne til Meddelelsen om P. A. Hejbergs Rejse maa søges paa de af N. M. Petersen (V.

1. S. 418) nævnte Steder, især P. A. Hejbergs Erind. (Kra. 1830) S. 30—33 og Rahbeks Erind. Y. S. 410— 414. — Endelig Kr. Thaarups efterl. Arb. om P. A. Hejberg (Kbh. 1860. S. 108). hvilket jeg desværre først efter at have sluttet denne Afh. lærte at kende. — 322)

16J. K. Høst: Svenske Blade 1798.1,92—95. Digtet er ikke optaget i nogen Udgave af Fraazéns Skaldestycken. — 323) G. K. Hamilt on: Nord. Tidskr. 1869. S. 475—481. — 324) I Leopolds Saml. Skr. I (Sth. 1800) S. 135 staar: den

13. November 1799; Sv. Ak.s senere Opgivelse maa vel være paalideligere. Det er ej heller rimeligt, at Sv. Ak. var i Stand til at faa en slig storartet Fest i Stand saa kort efter Kongebarnets Fødsel d. 9. — 325) Svenska Akademiens Handlingar ifrån 1796 II (Sth. 1802) S. 202 —211 og Leopolds Saml. skr. (se 324)) —i alt 56 Vers.

— 326) At Digtet er af H. Hierta, oplyses i „Framtiden* (1889 S. 864) af „—rna, som heri finder „en fdr-klang af den kritik, for hvilken skalden“ (Leopold) „sedan så obarmhertigt utsattes af Nya Skolana. — 327) „Gom-ment avez vous pu im^giner, qu’un homme de quelque talent, et d’un peu d’honneur, voultit se résigner au rdle d’un cochon å l’engrais de quelques millions (Gengivet her efter „Berlingske Tidende“, Kbh. d. 30. Oktober 1870, hvor de oprindelige Kilder opgives). — 328) Ur en sam-lares papper II (Upsala. P. Hanselli) 1869 S. 83—90. — 329) Adlerbeth: Hist. anteckn. II, 53 (ifg. B. E. Malm-strdms: Sv. vith. hist. IV 24—26. — 330) Adlerbeth smstds. S. 43 (ifg. Malmstrom smstds. S. 22) og P. Wies elgren: Sv. sk. literatur 4. II, 418. — 331) Rejse iiber den Sund (Tiibingen 1803), S. 262—264. 332) War-burg: Sv. månadsskrift (Goteborg 1864) I, S. 392—393 (i en

Afh. af „—d.—n.M om Rigsdagen i NorrkOping).— 333) Smstds. S. 396. — 334) Rahbek: Minerva 1802,

III, S. 145 (i en Afh. af Oxholm). — 335) Warburgs månadsskr. smstds. S. 410—411.— 336) Smstds. II, S. 554.

— 337) Smstds. I, S. 407. — 338) — Ur en samlares papper

II, 72 (jf. Framtiden 1869 S« 863). — 339) Smstds, S. 81 (og derefter aftrykte i Framtiden 1869 S. 863—64). — 340) Warburgs månadsskr. S. 417—419. — 341) Smstds. S. 398. — 342) Sv. Biog. Lex. XIV, 262—263 og VI, 313

—314. samt B. E. Malmstrom ovn. St. IV, 128—129, jf. S. 131 og 147. — Ifølge Wieselgren (Sv. Sk. Lit.IV, 485) synes „musiken i Upsala“ at have været først d. -4. April 1800. — 343) Ur en samlares papper II, 79.

— 344) Hos Malmstrom (ovn. St. IV, 218—219) fattes

3. Vers, som har Hensyn til Thorild s Landsforvisning. Fuldstændigst findes Visen maaske hos R. Hjårne (se hans Afh. i Framtiden 1870 S. 334, jf. S. 314) og hos P. Hanselli (Ur en saml. papp. II, 70—71). Større eller mindre Brudstykker findes i A. Fryxells Lit.-Hist. I, 33 og Warburgs månadskr. S. 407—408. — For at vise, hvor store Afvigelserne kan være, skal her tilEfter-dømme meddeles, hvorledes første Linie af sidste Vers lyder hos

Malmstrom og Hjårne:

Dock ån har frihet ej fly tt från Norden, Hanselli:

Dock har ej frihet flylt ifrån Jorden,

„—d. —n.“ i Warburgs månadsskr.:

Dock — ån har frihet ej fly tt från Norden!

I Gengivelsen her har jeg, ved de tre sidste Vers, ikke haft i Sinde strængt at holde mig til en vis af disse Afskrifter, men at udvælge det, efter mit Skøn, ^rigtigste af hver. I Gengivelsen af de tre første Vers holder jeg mig dels til Hjårne og dels til —d. —n. — 345) Ur en saml. papp. II, 74—75. — 346) Warburgs månadsskr. S. 502—503. — 347) Smstds. S. 565 (efter Flemmings Haandskriftsamling i Upsala). — 348) Malmstroms Lit.-Hist. IV, 124. — 349) Jf. en anden Visestump hos N. M. P e-tersen: Lit.-Hist. V. 1. S. 351 (den tredje), tagen fra Rahbeks D. d. Tilskuer 1801. I, 127. — 350) Smstds.

V. 2. S. 439 efter Rahbeks D. d. Tilskuer 1801 I. S. 125—126. — 351) At Wedel-J arlsbergs Vise er fra samme Aften, er ikke sikkert, men højst sandsynligt. Den findes — ligesom næsten alle foregaaende, hvis Kilder ej er opgivne (jf. 5)) — i Kbh.s Universitetsbogsamlings Visepakker. — 352) Sommarpromenaden ffjr 1801 S. 83 — 84. — 353) Rahbek: D. d. Tilskuer 1801. I, S. 329— 332 (Tmk. 42 d. 21. Maj). — 354) Smstds. S. 306—312

s(Tmk. 39 d. 11. Maj) og Sv. Biog. Lex. XIX, 350—351.

— 355) T. Krf. Bruun: Smaating (Kbh. 1801) S. 247— 250.— 356) Oversættelsen, som af Rahbek kaldes „Mine Løyer“, findes i „For Sandhed" Y, 326 (1801). — 357) Atterbom: Sv. siare o. sk. V, 129 og Sv. Biog. Lex. XVTII, 225. — 358) Jf. Adlerbeth: Hist. anteckn. IH, 179 (ifg. Malmstr6m: Lit.-Hist. IV, 27. — 359) Atterbom ovn. St. V, S. 113. — 360) J. D. Valerius: Vit-terhetsarbeten (Sth. 1855) II, 20. — 361) Smstds. I, S. XXIX. — 362) Smstds. H, 98—99. Denne Vise er muligvis dog fra 1809—10. — 363) Smstds. II, 27. — 364) Jf. Nord. Tidskr. 1869 S. 694 og 701. — 365) Afskrevet efter et Brev i Grjor wells Samlinger af Breve paa Rigs-bogsamlingen i Stokholm (Tmk. 24. 118). —Navneregister.

De nedenfor saaledes * mærkede Personer finde« omtalte i min Afhandling om „Det skandinaviske Litcraturselskab“ i Nord. Tidskrift 1869 (se S. IV—VI). Kun Personer, som mer umiddelbart vedkommer Handlingen, er i Almindelighed medtagne.

Rettelser.

Side 15 Lin. 2 f. n. udgaar „“" efter „Spot“.

— 22 — 15 t*. o. „foreslaaed" læs: „foreslaaede".

— 22 — 16 f. o. sættes efter „Vestkyst" *)

— 22 — 10 f. n. ændres *) til **).

— 41 — 19 f. o. sættes „ ,44 foran „forbudt".

— 48 — 10 f. n. „Milioner" læs: „Millioner".

— 51 — 19 f. o. „toft" læs: „stoft".

— 57 — 1 f. n. adskilles „lik-" fra det foregaaende Ord,

— 63 — 7 f. o. „eud" læs: „endnu".

— 71 — 6 f. n. „1877" læs: „1877—78".

— 79 — 9 f. o. „Uddrg skal gives" læs: „Uddrag skal gøres".

— 84 — 1 f. n. „indil" læs: „indtil".

— 84 — 1 f. n. „andre.t" læs: „andre".

— 87 — 14 f. o. „filisofiske" læs: „filosofiske".

— 89 — 6 f. o. „Yngling" læs: „Yndling".

— 121 — 9 f. o. „anden" læs: „andens".

•_ 131 _ 17 f. o. rættes „ „ " til „ “ ".

— 131 — 20 f. o. rettes „1" efter „A" til „,".

— 147 — 6 f. o. „Søn," læs: Søn".

— 167 — 1 f. o. „ysk" læs: „tysk".

— 168 — 17 f. n. „blev" læs: „var bleven".

— 173 — 8 f. o. sættes „—" i St. f. „som".

— 196 — 9 f. o. „ou" læs: „ou".

— 196 — 9 f. o. indskydes „sa" foran „source".